

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

Милан А. Глишовић

**ПОЛИТИЧКИ АСПЕКТИ ОТМИЦЕ
ВАЗДУХОПЛОВА
У ПЕРИОДУ ОД ДРУГОГ СВЕТСКОГ
РАТА ДО ПОЧЕТКА 21. ВЕКА**

докторска дисертација

Београд, 2016

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Milan A. Glisovic

**POLITICAL ASPECTS OF AIRCRAFT
HIJACKINGS FROM THE SECOND WORLD
WAR UNTIL THE TURN OF THE CENTURY**

doctoral dissertation

Belgrade, 2016

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

ПОЛИТИЧКИ АСПЕКТИ ОТМИЦЕ ВАЗДУХОПЛОВА
У ПЕРИОДУ ОД ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА ДО ПОЧЕТКА 21. ВЕКА

докторска дисертација

МЕНТОР:

Проф. др Драган Симеуновић, Универзитет у Београду, Факултет
политичких наука

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ:

Проф. др Зоран Кековић, Универзитет у Београду, Факултет безбедности

Проф. др Љубо Пејановић, Универзитет у Новом Саду, Правни факултет

ДАТУМ ОДБРАНЕ:

ПОЛИТИЧКИ АСПЕКТИ ОТМИЦЕ ВАЗДУХОПЛОВА У ПЕРИОДУ ОД ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА ДО ПОЧЕТКА 21. ВЕКА

Резиме: Терористичко деловање може да буде мотивисано разним идеолошким циљевима, често и религиозним, али уколико његови носиоци, идеолошки и верски екстремисти, желе да продру што дубље у неко друштво - првенствено морају да пораде на стицању политичке моћи. То аутоматски подразумева политичко деловање, што упућује на то да је политички аспект незаобилазна карактеристика савременог тероризма.

Уз механичке кварове, сударе авиона и све неповољније временске услове које узрокују изражене климатске промене, отмице авиона, посебно после бруталног терористичког акта изведеног 11. септембра 2001. године, на америчком тлу, представљају несумњиво највећу претњу ваздухопловству.

Политички аспекти отмице ваздухоплова данас се рефлектују не само као продукт модернизације терористичких организација у сваком погледу, већ као негативан сегмент процеса стварања новог светског поретка кроз процес глобализације. Једновремени узлет комуникација, повезаност и умреженост различитих субјеката, посебно терориста и политике, генерише велику несигурност светског система. Стога, деликатност проучавања политичких аспеката отмица ваздухоплова добија на значају.

Терористички чин отмице ваздухоплова свакако је неопходно посматрати у неизбежном политичком контексту, али та чињеница отежава проблем изучавања, с обзиром да је политика била и остала суштински споран појам, као и тероризам. Покушаји дефинисања тероризма трају до данас, а како истраживање теоријског приступа тероризму указује - још дуго ће имати различито значење за различита друштва, државе, владе, организације, групе...

Истраживање упућује на закључак да скуп политичких мера, радњи и активности, које треба да подразумевају превентивно одвраћање од извршења акта отмице ваздухоплова, спречавање регрутовања и обуке терориста, посебно терориста самоубица, а потом и правовремено откривање намера појединца, групе или

организације да актима насиља угрозе ваздушни саобраћај, спречавање финансирања отмичара и низ других решења, која укључују и санкције, није још увек довољан да се спречи отмица ваздухоплова.

Велики број отмица цивилних ваздухоплова у периоду од завршетка Другог светског рата до почетка 21. века завршен је без незгода, удеса и несрећа, без жртава или са малим бројем жртава. Анализе указују да, уколико нису организоване отмице цивилних ваздухоплова са самоубилачким намерама, временски период је био најдужи управо за време преговора отмичара са земаљским службама и владама држава које су непосредно увучене у акт отмице ваздухоплова. Преговорима, поготово у ситуацијама са таоцима, приликом покушаја, односно извршења отмице ваздухоплова, није до сада посвећена неопходна пажња у систему противтерористичких мера које спроводе државе. На запостављеност ове области, утицао је и готово опште прихваћени став да преговарање са терористима показује слабост државе, а која, неспорно, може да се искористи за нове нападе, са драстичнијим последицама по саму државу и друштво. Стога и званична политика већине земаља гласи: нема преговора са терористима.

Анализирањем доступних података уочава се да су отмице ваздухоплова из политичких разлога у периоду од завршетка Другог светског рата до почетка 21. века учестале шездесетих година прошлог века, а велики број отмица бележи се на америчком небу. Покушаји отмице ваздухоплова из политичких мотива покушавани су и у другим деловима света, нарочито над европским небом, посебно иза „гвоздене завесе“ - у тадашњем Совјетском Савезу, али бројни акти отмице нису успешно изведени.

Приметно је да се, временом, у отмице цивилних ваздухоплова из политичких мотива после завршетка Другог светског рата све чешће укључују захтеви за ослобађањем политичких затвореника који припадају политичким групацијама чији су отмичари чланови, односно захтеви за исплатом великих количина новца неопходног за рад одређене политичке или терористичке организације.

Временом и палестински отмицари постају све активнији. Победа Израела у рату 1967. године омогућила је званичном Тел Авиву да одбаци бројне покушаје арапских суседа за нагодбом: враћање освојених територија у замену за трајан мир. Палестинци су као упозорење и један од путева који би могао да доведе до решења проблема на Синају видели и кроз отмице цивилних ваздухоплова, често уз жртве, а акција ослобађања талаца попут анализираних Операције Цонатан, није била и једина.

Анализом је несумњиво утврђено да су поступно тероризам, као облик политичке борбе широм региона, прихватили скоро сви политички покрети, а отмице цивилних ваздухоплова из политичких мотива су се све више сагледавале као примерен и примаран рецепт. Самоубилачки напади отетим цивилним ваздухопловима на темеље САД свакако представљају кулминацију.

11. септембар 2001. године с правом се од стране Међународне федерације удружења за људска права означава, између осталог, као почетак назадовања људских права и слобода: истрага о 11. септембру је „прилагођавана“, уследиле су инвазије САД и савезника на Авганистан и Ирак, донет је Патриотски закон, приметна је ерозија грађанских слобода у многим државама...

После терористичког напада на САД појавиле су се две најизраженије концепције планова за борбу против тероризма: америчка и европска. Питање ко је претња безбедности није било спорно – акценат је био на процени озбиљности претње, од чега треба да зависе војни и политички, односно дипломатски кораци. Американци су силу видели као решење и отпочели жесток крсташки рат против осовина зла. Европљани су, у првим моментима у назнакама, а касније све гласније, стали иза становишта да се треба строго придржавати међународног права, као и да је приступ заснован на консензусу и преговорима бољи од једностраног одговора на претњу како би се спречиле даље катастрофе, пре свега отмице ваздухоплова из политичких мотива са несагледивим последицама.

Ал Каида је нападом 11. септембра свакако постала најударнија политичка тема, један од најатрактивнијих феномена за истраживаче друштвено - политичких појава у које спада и политичко насиље, а у контексту овог истраживања: отмице цивилних ваздухоплова из политичких мотива.

Током разматрања проблематике антитерористичког деловања наметнуло се питање да ли је могуће супротставити се терористичком деловању без правног оквира. Терористички чин свакако заслужује оштру осуду јер је морално неприхватљив и погађа невинне. Стога је правно гоњење и кажњавање починилаца свих терористичких аката, па и отмица ваздухоплова из политичких разлога, оправдано. Међутим, уколико се у правно гоњење и кажњавање укључе и предрасуде, онда настају проблеми. У том случају, претпоставка да је човек невин док се не докаже супротно, више не важи.

Изучавани период после Другог светског рата до почетка 21. века препознаје се по разнозначним и радикалним променама глобалног политичког амбијента, различитог порекла и неједнаке моћи. Дубинске промене, преко хладног рата и рата против тероризма, условљеног данас посебно самоубилачким нападима отетим цивилним ваздухопловима 11. септембра, пресудно су одређивале и одређују политичку и безбедносну конфигурацију друштва у целини. Зато и анализа политичких аспеката отмица ваздухоплова у периоду од завршетка Другог светског рата до почетка овог века, с посебном перцепцијом на догађаје 11/9, указује да одржива безбедност на глобалном нивоу не може да се изнуди нити постигне само унилатералним деловањем, више војним а мање политичким. На политичку унификацију одговарало се и одговара се, између осталог, производњом и недозвољеном трговином оружјем, посебно оним за масовно уништење. Наиме, званична политика бројних држава у периоду после Другог светског рата била је својеврстан подстицај за отмице ваздухоплова с политичким мотивом.

У периоду после Другог светског рата највише је било отмица ваздухоплова из политичких мотива у ваздушном простору САД, Кубе и Совјетског Савеза, али су временом, цивилни ваздухоплови постали својеврсне политичке алатке углавном припадника муслиманских земаља.

Само интензивирање тероризма, посебно отмица цивилних ваздухоплова крајем шездесетих година прошлог века, Организацију Уједињених нација је водило до поштрених активности, усмерених на формирање међународних правних

инструментата за сузбијање свих, па и овог облика тероризма. Свака област која се тиче појма тероризма, а посебно отмице ваздухоплова из политичких мотива, мора се прецизно нормирати, но идеални модел који подразумева заједништво теорије и праксе на нивоу УН још није пронађен.

Утврђивање и елиминисање свих анализираних и наведених елемената, који утиру пут стереотипима и минимизују значај усвојене регулативе, показали су се као тежак посао. У том смислу потврђивање дефинисаних хипотеза затева и захтеваће неопходност редефинисања стратегије сузбијања тероризма, па тако и до сада (не)подржаних нормативних оквира Уједињених нација, што би могло да доведе до кооперативнијег спознајног консензуса, па самим тим и деловања.

Вишедимензионална неравнотежа на глобалном нивоу није савладана, догађаји који нас сустижу упозоравају да неће ни бити у скорије време, што појединим чланицама ОУН, онима које се налазе на врху пирамидалне борбе против тероризма, али и онима које га подржавају, омогућава да се још увек понашају према сопственим мерилима.

Борба против тероризма на тлу Европе у периоду после Другог светског рата ослањала се на нормативу УН, што је био случај и са отмицама ваздухоплова из политичких мотива. Стратешки оквири поставили су за темељни циљ борбе против тероризма на глобалном плану поштовање људских права, што се данас Европској унији броји као плус у односу на нормативу донету и поштовану у САД, посебно после 2001. године. У остваривању зацртаног циља ЕУ активности усмерава на превенцију, заштиту, прогон и санирање последица.

Док државе изналазе начине да делотворније спречавају тероризам, у Европи се чине све већи напори да се установи зашто и када се појединци окрећу тероризму, како се то дешава и на који начин се то може спречити у раној фази.

После теоретског разматрања проблема тероризма и отмица ваздухоплова као терористичког акта из политичких мотива, подробне анализе битних практичних показатеља и анализирања неких досадашњих случајева отмица, с посебним освртом на самоубилачке нападе отетим ваздухопловима на темеље САД 2001.,

односно дејства противтерористичких снага, а који су се одиграли у периоду после Другог светског рата до почетка овог века, може се закључити да је нужно још једном посебно нагласити неопходност да се најапстрактније сазнајне категорије – угрожавање - опасност, безбедност, патологија, заштита – повежу са безбедносном праксом у ваздушном саобраћају. Показатељи који су током истраживања представљени дају могућност да се разраде одређене претпоставке у вези с потенцијалним терористичким актом отмице ваздухоплова из политичких мотива, што је веома битан чинилац будућег превентивног деловања.

Последице, као што се види из овог истраживања и приказаних акција, могу бити катастрофалне: губици живота грађана, талаца, непотребни - превелики губици самих припадника противтерористичке јединице (недовољно оспособљених), велика материјална штета и, што је посебно опасно - губљење професионалног угледа армије или полиције, а тиме и владе такве земље. Стога, преко је потребна свест да савремени безбедносни ризици и претње које претпостављају отмице ваздухоплова из политичких мотива, не угрожавају само националне интересе једне државе, већ и региона, па и планете у целини.

Кључне речи: тероризам, политика, отмица ваздухоплова, ваздушни саобраћај, безбедност, глобализација, жртва, насиље.

Научна област: Политичке науке.

Ужа научна област: Политичка теорија, политичка историја и методологија политичких наука.

УДК број: 32:323.28: 656.74“1941-...“

Додатна посебна класификациона ознака: 351.814:341.123(043.3)

POLITICAL ASPECTS OF AIRCRAFT HIJACKINGS FROM THE SECOND WORLD WAR UNTIL THE TURN OF THE CENTURY

Summary: Terrorist act can be motivated by various ideological goals, most often religious ones, but if their followers, who are either ideological or religious zealots, wish to penetrate deeper into some society they first work on how to gain a political power within the country of that society. This automatically implies political engagement, which means that the political aspect is an obligatory or mandatory feature in modern terrorism.

Apart from mechanical breakdowns, airplane collisions and very frequent unseasonable weather conditions brought about by climate changes, airplane hijackings represent, without a shadow of a doubt, the biggest threat to air force, especially after brutal terrorist act performed on September 11, 2001 on mainland U.S.

When observing airplane hijackings from the standpoint of politics, it is important to say that such hijackings are very often seen not only as the product of modern terrorist organisations, but rather as one negative segment which helps create one new world order through globalisation. Simultaneous use of telecommunication systems, communications and network connections between various people, especially between terrorists and those engaged in politics, is something that most certainly creates the biggest threat to safety on a global scale. Therefore, the very delicacy when it comes to analysing political aspects of aircraft hijackings is something that gradually becomes more and more important.

Terrorist act of aircraft hijacking should definitely be analysed through one inevitable political context, whereas on the other hand this fact makes the analysis of the problem harder and more difficult to comprehend given that the politics was and still is the question we all ponder about in as much the same way as we do when it comes to terrorism.

Terrorism is something that many people are still trying to define, and what is apparent from other researches conducted with regard to definition of terrorism is that the very word terrorism has and will continue to have a different meaning to various societies, countries, governments, organisations, groups...

Research suggests that a set of both political measures and activities, which should serve as a preventive measure against aircraft hijackings, recruitment and terrorist training, especially against suicide attacks, but most certainly for implementation of

measures against those who wish to jeopardise air traffic, finance such operations as well as for implementation of other solutions to this problem which also include sanctions, after which timely detection of person's, group's or organisation's intentions follow, have all proved to be insufficient in a bid to prevent airplanes from being hijacked.

A large number of hijackings performed from the end of the Second World War until the beginning of the 21st century ended without accidents, collisions, casualties or with a small number of casualties. Analysis shows that if hijackings of civilian planes are not organised by suicide bombers in that case a time frame within which a negotiation process takes place is always the longest between the hijackers, police departments and governments of those countries that are directly involved in the airplane hijacking. Negotiations have not been paid much attention to within the counter-terrorism act system that is implemented by many countries, especially when it comes to situations which involve hostages, an attempt of hijacking or airplane hijacking. Therefore, such attitude towards negotiation process has been affected by commonly accepted attitude that negotiation with the terrorists shows and is a sign of weakness of one country which can be, without a doubt, used for new attacks with far more drastic consequences for both the country and its people. Thereby, the official policy of most countries reads as follows: no negotiations with terrorists.

When analysing accessible data one can see very clearly that airplane hijackings became very frequent from the end of the Second World War until the beginning of the 21st century (in 1960s), whereas a large number of hijackings has been recorded in the United States of America. Hijackings that were politically motivated were also attempted in other parts of the world, especially in Europe, i.e., behind the "iron curtain" - in the former Soviet Union, where many attempts of hijacking failed.

It is clear that after the Second World War many hijackings that were performed on civilian airplanes were politically motivated and many hijackers requested that political prisoners, who belong to the same political organisation or group as hijackers themselves, be freed, i.e., hijackers demanded large sums of money so that they could financially support either political or terrorist organisations they belong to.

Palestinian hijackers became more and more active in time. When Israel won the war back in 1967 the official Tel Aviv dismissed numerous attempts of their Arabic neighbours to strike a deal: a return of conquered territories in return for permanent peace in the region. For that reason, Palestinians thought that one way of solving the problem in Sinai was to hijack airplanes, meaning that such attempts were unfortunately accompanied by casualties, whereas the action of freeing the hostages as in the analysed Operation called Jonathan, was not the only one.

The analysis undoubtedly showed that the terrorism, as a form of political fight across the region, was accepted by almost all political movements, whilst hijackings of civilian airplanes (politically motivated) were seen more and more as a primary and exemplary recipe. Suicide attacks performed on hijacked civilian airplanes in the USA most certainly show a culmination of terrorism.

September 11, 2001 is rightfully called by the International Federation of Human Rights, among other things, a start of regression in terms of human rights and freedom: investigation conducted into September 11 was "adjusted", after which invasions by the USA and its allies followed and attacks on Afghanistan and Iraq started, the Patriot Act was passed, and civil rights and freedom became eroded in many countries...

After terrorist attack performed in the USA, the two most important counter-terrorism concepts emerged: American and European. The question of who represented the threat was no longer an issue-the stress was laid on seriousness of the threat, on which many military, political and diplomatic moves depended. Americans saw the force as the only way to solve the problem and therefore they initiated a fierce crusade war against terrorists. On the other hand, Europeans started to invoke the International Law believing that everyone should adhere to it and were truly convinced that the approach based on consensus and negotiations is far better compared to one-way response to the threat, all of which was done in an effort to prevent future disasters and catastrophes, first of all airplane hijackings for political reasons that are usually followed by disastrous consequences.

Ever since September 11, Al Kaida has become the news number one and one of the most attractive phenomena for analysing social-political ideologies which include political violence, and in the context of this research: politically motivated airplane hijackings.

When analysing the problem of anti-terrorism act, the question which has arisen is whether it is possible to confront the terrorist act without implementing any legal frame whatsoever. Terrorist act most certainly deserves to be condemned as it is morally unacceptable and hurts the innocent people. Therefore, legal prosecution and punishment for all perpetrators of terrorist acts, including airplane hijackers, is justified. On the other hand, if the legal prosecution and punishment is shrouded in prejudice, then some serious problems may arise. In that case the assumption that a man is innocent until proved guilty no longer applies.

The analysed period after the Second World War until the beginning of the 21st century is also known for various and radical changes that occurred on a global political scale and that were of various origin and unbalanced power. Profound changes, happening from the cold war to the war against terrorism, which are very often seen through suicide attacks of hijacked civilian airplanes ever since September 11, have decided both the political and safety configuration of one society in its entirety. That is why the analysis of political aspects of airplane hijackings from the end of the Second World War until the beginning of this century, especially when looking back at 9/11, shows that a feasible safety on a global level can neither be attained nor achieved through unilateral action only, but rather through military and less through political action.

Political unification has been responded to, among other things, by manufacture and unallowed trade of weapons and ammunition, especially of weapons intended for massive destruction. In other words, the official ideology of numerous countries after the Second World War represented the key inducement for politically motivated airplane hijackings.

After the Second World War most politically motivated hijackings occurred in the USA, Cuba and the Soviet Union, but in time civilian airplanes have become some kind of political tools used mostly by those living in muslim countries.

The intensity of terrorism, especially when talking about hijackings of civilian airplanes at the end of 1960s, made the United Nations act more severely with an aim to

form international legal instruments for suppression of all kinds of terrorist acts including airplane hijackings. Every field that is related to terrorism, especially the one that refers to politically motivated airplane hijackings, has to be normed in an accurate and precise way, but unfortunately the ideal model which implies a common territory and practise on the level of the United Nations has not been discovered yet.

Establishment and elimination of all analysed and specified elements, which pave the way to stereotypes and which minimise the importance of adopted legislation, have proved to be difficult. In that sense, confirmation of defined hypothesis requires and will continue to require the necessity of redefining the strategy of counter-terrorism as well as of until now (un) supported normative frames of the United Nations, which could lead to cooperative consensus and thereby the counter-terrorism act.

Multidimensional unbalance on a global scale has not been resolved, and every-day events that surround us warn us that such unbalance will not be solved any time soon, which to some members of the OUN and to those who sit at the top of the pyramidal fight against terrorism, but also to those who support such fight, still allow to act according to their own rules.

Counter-terrorism in Europe after the Second World War heavily relied on the UN norm, which was also the case with airplanes hijacked for political reasons. Strategic frameworks were based on human rights and on adherence to such norm which is considered to be a big plus in the European Union compared to the norm that was introduced and passed in the USA especially after 2011. In order to attain the set goal, EU activities are mostly orientated towards prevention, protection, persecution and remedy of consequences.

While the states (countries) find a way to prevent terrorism in the best possible way, Europe endeavours to see why and when certain individuals turn to terrorism, how this happens and ways in which this can be prevented in an early stage.

After analysing the problem of terrorism in theory, airplane hijacking- as an act of terrorism that is politically motivated, after conducting detailed analyses of key practical indicators and analyses of some recent cases of airplane hijackings where special attention was paid to suicide bombers on the plane in the USA, i.e., counter-terrorist acts, which took place after the Second World War until the beginning of this century, we may conclude that it is more than necessary to interconnect categories such as jeopardy-danger-safety-patology and protection with safety practise in air traffic. Indicators, which appeared over the course of this research, allow us to further elaborate certain assumptions in connection with the potential terrorist act of politically motivated airplane hijackings, which is a crucial factor in prevention of terrorism.

Consequences, as can be seen in this research and from displayed activities, may be disastrous: loss of lives: those of citizens, hostages, unnecessary loss of lives among counter-terrorism unit staff (insufficiently trained), material damage and especially dangerous-loss of professional reputation (both army and police), and therefore loss of governmental reputation in one country. For all the said reasons, we all need to bear in mind the fact that modern safety risks and threats in a form of aircraft hijackings for political reasons not only jeopardise national interests of one country, but also the interests of a region and a planet as a whole.

Key words: terrorism, politics, aircraft hijacking, air traffic, safety, globalization, victim, violence.

Scientific area: Political sciences.

Special topics: Political theory, political history and methodology of political science.

UDC number: 32:323.28: 656.74“1941-...”

Additional special classification code: 351.814:341.123(043.3)

САДРЖАЈ

Страница

УВОД	1
1. КАТЕГОРИЈАЛНИ АПАРАТ ИСТРАЖИВАЊА	26
1.1. <i>ПОЈАМ ПОЛИТИКЕ – ПОРЕКЛО И ЕВОЛУЦИЈА ПОЛИТИКЕ</i>	27
1.2. <i>ПОЛИТИЧКИ МОРАЛ</i>	31
1.3. <i>ПОЛИТИЧКЕ БОРБЕ</i>	34
1.4. <i>ПОЛИТИЧКО НАСИЉЕ</i>	35
1.5. <i>УЗРОЦИ И ОСНОВЕ НАСИЉА У ПОЛИТИЦИ</i>	40
2. ПОЈАМ ТЕРОРИЗМА	43
2.1. <i>ПОРЕКЛО И ЕВОЛУЦИЈА ТЕРОРИЗМА</i>	45
2.2. <i>ПРОБЛЕМИ ДЕФИНИСАЊА ТЕРОРИЗМА</i>	48
2.3. <i>ПРИСТУПИ ДЕФИНИСАЊУ ТЕРОРИЗМА У САВРЕМЕНОЈ ПОЛИТИЧКОЈ ТЕОРИЈИ</i>	51
3. ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ТЕРОРИЗМА	54
3.1. <i>КЛАСИФИКАЦИЈА ТЕРОРИЗМА</i>	57
3.2. <i>ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ САВРЕМЕНОГ ТЕРОРИЗМА – ОПАСНОСТ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ</i>	64
3.3. <i>УЗРОЦИ ПОЈАВЕ ТЕРОРИЗМА</i>	67
3.4. <i>КРИВИЧНО - ПРАВНИ АСПЕКТИ</i>	69
4. ПОЛИТИЧКИ АСПЕКТИ ТЕРОРИЗМА	71
4.1. <i>ОСВАЈАЊЕ ПОЛИТИЧКЕ МОЋИ, ЛЕГАЛНИ И НЕЛЕГАЛНИ НАЧИНИ</i>	72
4.2. <i>ЗАДРЖАВАЊЕ ПОЛИТИЧКЕ МОЋИ, ЛЕГАЛНИ И НЕЛЕГАЛНИ НАЧИНИ</i>	76
4.3. <i>ПОЛИТИКА И ТЕРОРИЗАМ</i>	77
5. ПОЛИТИЧКИ АСПЕКТИ ОТМИЦА ВАЗДУХОПЛОВА	82
5.1. <i>НАЧИНИ ДЕЛОВАЊА ТЕРОРИСТА</i>	83
5.2. <i>ВРСТЕ НЕДОЗВОЉЕНИХ АКТА ПРОТИВ ВАЗДУХОПЛОВА</i>	88

5.3.	<i>УЗРОЦИ И МОТИВИ ОТМИЦЕ ВАЗДУХОПЛОВА.....</i>	94
5.4.	<i>ПОЈАМ КРИВИЧНОГ ДЕЛА ОТМИЦЕ ВАЗДУХОПЛОВА</i>	97
5.5.	<i>ТЕРОРИСТИЧКИ АКТ ОТМИЦЕ ВАЗДУХОПЛОВА</i>	104
6.	КАРАКТЕРИСТИКЕ ПОЛИТИЧКЕ ПОЗАДИНЕ ОТМИЦЕ ВАЗДУХОПЛОВА	110
7.	ОТМИЦЕ ЦИВИЛНИХ ВАЗДУХОПЛОВА СА ПОЛИТИЧКИМ МОТИВОМ ПОСЛЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА.....	119
7.1.	<i>НАЈЗНАЧАЈНИЈЕ ОТМИЦЕ.....</i>	120
8.	ЈЕДНАНАЕСТИ СЕПТЕМБАР 2001. ГОДИНЕ	137
8.1.	<i>ОРГАНИЗАЦИЈА НАПАДА</i>	140
8.2.	<i>ЖРТВЕ НАПАДА</i>	146
8.3.	<i>ОДГОВОРНОСТ И МОТИВИ НАПАДА.....</i>	151
8.4.	<i>МЕЂУНАРОДНА РЕАКЦИЈА</i>	157
8.5.	<i>ОДГОВОР САД.....</i>	161
9.	КОНТРОВЕРЗЕ ОКО НАПАДА 11/9	165
9.1.	<i>АЛ КАИДА</i>	166
9.2.	<i>ПОСТУПАК СПРОВОЂЕЊА ИСТРАГЕ ПОСЛЕ 11/9</i>	172
9.3.	<i>ПОВЕЗАНОСТ АЛ КАИДЕ И ПОЛИТИЧКИХ ЦЕНТРА МОЋИ</i>	177
9.4.	<i>УЗРОЧНО - ПОСЛЕДИЧНЕ ВЕЗЕ.....</i>	181
9.5.	<i>КРИВИЧНО - ПРАВНИ АСПЕКТИ 11/9</i>	187
9.6.	<i>РАЗЛИЧИТА СХВАТАЊА.....</i>	194
10.	ПРЕВЕНТИВНИ РАТОВИ.....	198
11.	ПОДСТИЦАЈИ И ОГРАНИЧЕЊА ПОЛИТИКЕ КОД ОТМИЦА ВАЗДУХОПЛОВА, ИЗВОЂЕЊЕ ДОКАЗА.....	203
12.	ОСНОВНЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ ПОВЕЗАНОСТИ ПОЛИТИКЕ И ТЕРОРИСТА ПОСЛЕ 11/9.....	210

13.	СХВАТАЊЕ ПРОБЛЕМА У МЕЂУНАРОДНИМ ОКВИРИМА	213
13.1.	<i>СХВАТАЊЕ ПРОБЛЕМА У УН.....</i>	<i>213</i>
13.2.	<i>ОТКЛАЊАЊЕ СТЕРЕОТИПА У НОРМАТИВНИМ ОКВИРИМА</i>	<i>216</i>
13.3.	<i>СХВАТАЊЕ ПРОБЛЕМА У ЕВРОПСКОМ ЗАКОНОДАВСТВУ</i>	<i>219</i>
13.4.	<i>АУТОНОМНОСТ У ПРИСТУПУ</i>	<i>223</i>
14.	ЗАКЉУЧАК.....	225
15.	ПРИЛОЗИ	246
15.1.	ПРИЛОГ 1: ХРОНОЛОГИЈА ОТМИЦА СА ПОЛИТИЧКИМ МОТИВОМ У ПЕРИОДУ ПОСЛЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА ДО ПОЧЕТКА 21. ВЕКА	246
15.2.	ПРИЛОГ 2: ХРОНОЛОГИЈА ДОГАЂАЈА ОД 11. СЕПТЕМБРА 2001. ГОДИНЕ.....	299
15.3.	ПРИЛОГ 3: СХВАТАЊЕ ПРОБЛЕМА ТЕРОРИЗМА У УЈЕДИЊЕНИМ НАЦИЈАМА	305
15.4.	ПРИЛОГ 4: КОНВЕНЦИЈА САВЕТА ЕВРОПЕ О СПРЕЧАВАЊУ ТЕРОРИЗМА	334
16.	ЛИТЕРАТУРА	352

УВОД

Неспорно је да савремени облици испољавања тероризма носе са собом и нове димензије. Може се ипак усвојити закључак да је терористичко деловање, у суштини, увек било и остало политичко. Наравно, тероризам може да буде мотивисан разним идеолошким циљевима, често и религиозним, али уколико његови носиоци, идеолошки и верски екстреми, желе да продру што дубље у неко друштво - првенствено морају да пораде на стицању политичке моћи. То аутоматски подразумева политичко деловање, што нас упућује да је политички аспект незаобилазна карактеристика савременог тероризма, односно важна поставка докторске дисертације „*Политички аспекти отмице ваздухоплова у периоду од Другог светског рата до почетка 21. века*“.

Посматрано из угла политичких, војних, економских, односно социјалних и не мање важних културних последица које су уследиле после 11. септембра 2001. године и то не само у САД, већ на планетарном нивоу, када су отмичари *Al Kaide* претворили цивилне ваздухоплове у највеће самоубилачке бомбе у историји, ови догађаји могу да се окарактеришу као релативно најзначајнији с почетка 21. века. Најубитачнији напад икада почињен против САД, на америчком тлу, отворио је бројна нова питања, уз ипак јединствен закључак да, без обзира што се у научним круговима, интердисциплинарно, још увек безуспешно трага за коначном, опште прихваћеном дефиницијом појма *тероризам*¹, данас, више него икада, нема државе за коју може да се каже да је безбедна и да јој не прети опасност од тероризма.

Деликатност проучавања политичких аспеката отмица ваздухоплова, посебно у периоду од Другог светског рата до почетка 21. века, стога добија на значају, чиме се аутор већ делимично бавио.² Јер, уз механичке кварове, сударе авиона и све неповољније временске услове које узрокују изражене климатске промене, отмице авиона, посебно после бруталног терористичког акта изведеног 11. септембра 2001., представљају несумњиво највећу претњу ваздухопловству. При томе важно је подвући да се сам чин отмице ваздухоплова разликује од других врста недозвољених и противзаконитих аката који су уперени ка ваздухоплову према начину извршења, тј. намери и средствима да се постигне одређени циљ.

Отмица ваздухоплова представља кривично дело, а основ инкриминације се налази у *Конвенцији о сузбијању незаконите отмице ваздухоплова*³, која је усвојена у Хагу 1970. Државе потписнице *Хашке конвенције* обавезале су се да

¹Симеуновић Драган, *Тероризам – општи део*, Правни факултет у Београду, Универзитет у Београду, 2009., стр 17-22

²Видети: Глишовић Милан, магистарски рад, *Отмица ваздухоплова као метод савременог тероризма*, Универзитет у Београду, Факултет политичких наука, март 2011.

³Република Србија је ратификовала Конвенцију о сузбијању незаконите отмице ваздухоплова 1972. (М. Глишовић).

у својим националним законодавствима санкционишу одређене недозвољене акте у вези са ваздухопловом, као што је насилна и под претњом насиља заплена неког ваздухоплова, вршење контроле над ваздухопловом, као и сам покушај неке од ових делатности.

Међутим, иако су отмице ваздухоплова из политичких побуда најчешће од свих других отмица авиона и то на планетарном нивоу, односно иако су најагресивнији и најсуровији отмичари ваздухоплова управо они чији је мотив политичка борба за стицање или очување власти јер примењују сва средства борбе без обзира на могуће жртве, страх и ужас који се јављају као последица овакве констатације, односно више него снажне емоције, одвлаче у противречна реаговања која се одражавају не само на тумачење појма *тероризам* као вишедимензионалног политичког феномена⁴, већ и на начин својеврсног конзумирања правних аката и конвенција – тражење одговора на ову велику претњу човечанству.

Стога данас није нимало лако доћи до јединствено прихваћених узрока друштвено угрожавајућег опуса тероризма, па тиме и свих политичких аспеката отмице ваздухоплова, поготово ако се овакви брутални терористички акти могу, за почетак, ставити у оквире интензивне психолошке и пропагандне делатности, сам чин отмице, уцене, саботаже, диверзије, појединачна и масовна политичка убиства у ваздухоплову, самоубилачке нападе, психофизичко злостављање... Уједно, у контексту посла који истраживач и аутор обавља – полицијског рада, који је крајње специфичан и прожет дубоким противречностима од свог настанка па све до данас, а загазили смо у 21. век, с обзиром да је схваћен као јавна служба чији је *conditio sine qua non* очување безбедности, реда и поретка, односно заштите живота, личне и имовинске сигурности грађана, није ни мало лако одговорити на овакве велике безбедносне изазове. Јер, како се полицијски рад често, а понекад и оправдано, квалификује као (не)овлашћена употреба силе, што га карактерише, баш као и „рад“ терориста и отмичара ваздухоплова, као репресивну и агресивну делатност, изазови су огромни. Стога би систематичнији приступ у истраживању политичких аспеката тероризма, у конкретном случају отмице ваздухоплова, који би требало да помогне надрастању стереотипа још увек доста изражених лаичких предрасуда и о терористима и о одговорима на терористичке активности, имало одраза не само на свеукупну, планетарну борбу против тероризма, већ и кроз задате, нове циљеве, на реформу полиције.

⁴Видети: Симеуновић Драган, *Тероризам-опити део*; Правни факултет Универзитета у Београду, 2009. Експерти тврде да је ова књига, с дефиницијом тероризма, изузетно значајан научно-стручни рад који може бити користан и занимљив и широј читалачкој публици и јавном мњењу. Она се, за разлику од мноштва издавачких подухвата на ову тему који се углавном баве терористичким организацијама и њиховим акцијама, издваја по томе што тероризам третира као друштвени и политички феномен. Бави се проблемима његовог историјата, као и напорима међународних институција, пре свега УН, да се усвоји једна заједничка дефиниција тероризма.

Како је сам терористички чин отмице ваздухоплова потребно посматрати у неизбежном политичком контексту, то свакако отежава проблем изучавања с обзиром да је и политика била и остала суштински споран појам⁵, баш као и тероризам, односно стари и нови обрасци одбране од тероризма.

Одређење предмета истраживања

Ваздухоплови су, пре него што су постали глобално распрострањено и свакодневно средство превоза у комерцијалном, цивилном саобраћају, били одређени као оруђа ратних дејстава. Не само догађаји од 11. септембра 2001., већ више стотина отмица ваздухоплова које су изведене од завршетка Другог светског рата до данашњих дана, упозоравају нас да ваздухоплови и данас могу да послуже (поједини стручњаци и експерти који се баве овом проблематиком сматрају: све више и све спектакуларније) у ове сврхе.

Читава планета се данас суочава са овим проблемом. Терористичке акције, које подразумевају и све спектакуларније отмице ваздухоплова, релативно брзо се шире, обесмишљавају границе и иду у корак са савременом технологијом. Свакако да оваква догађања носе са собом поруку да се морају, између осталог, коначно ваљано истражити политички аспекти отмице ваздухоплова, испреплетаних са економским и друштвеним факторима.

Наравно, овај озбиљан задатак подразумева више него добро познавање и препознавање савремених политичких, безбедносних и других проблема са којима се суочава целокупна међународна заједница, односно готово сваки појединац у оквиру ње. Стога сматрам да је проблем истраживања, *Политички аспекти отмице ваздухоплова у периоду од Другог светског рата до почетка 21. века*, један од путоказа у бројним напорима да се предузму адекватне мере у сузбијању тероризма, па тако и будућих отмица ваздухоплова.

Дакле, питање где леже узроци и политички мотиви отмица ваздухоплова, почињених после Другог светског рата па до почетка овог века, круцијално је с аспекта ваљаног одговора антитерористичких снага у које се, без задршке, укључила и Република Србија, а на чијем челу је био и аутор ове докторске дисертације као командант Специјалне антитерористичке јединице⁶ и партнер релевантних представника антитерористичке коалиције, настале после незапамћених догађања 11. септембра 2001. на глобалном нивоу.

⁵Симеуновић Драган, Увод у политичку теорију, Институт за политичке студије, Београд, 2009., стр 35-39

⁶Специјална антитерористичка јединица САЈ спада међу најелитније организационе јединице Министарства унутрашњих послова Републике Србије. Основна намена САЈ је да обавља најсложеније задатке и наређења за дејство на копну, води и из ваздуха, које пред њих постави директор полиције, а по одобрењу министра унутрашњих послова. Слоган и једино правило Јединице је: *без права на грешку.* (М.Г.)

Стога проблем истраживања у оквиру докторске дисертације “*Политички аспекти отмице ваздухоплова од краја Другог светског рата по почетка 21. века*“ обухвата и практично деловање аутора, претходно потковано специјалистичким и магистарским студијама на Факултету политичких наука Универзитета у Београду и непосредном сарадњом са релевантним антитерористичким снагама из земаља Европе и САД, које су подразумевале, између осталог, и изучавање политичких аспеката терористичких аката, па тиме и отмица ваздухоплова.

Веома важна основа за истраживање је свакако податак да је до сада извршених више од 95% случајева отмица руских авиона мотивисано политички. У исто време, од Другог светског рата до почетка 21. века, отмице америчких ваздухоплова, без обзира да ли су изведене на тлу/небу САД или у некој другој држави, у преко 98% случајева су политички мотивисане. Већина отетих авиона, што непознаваоце може да зачуди, је преусмеравана на Кубу, где су отмицари тражили политички азил.

Овакви подаци нам, између осталих проучених случајева, указују на чињенице да се отмице ваздухоплова с политичким мотивом обично врше услед неслагања отмицара са режимом државе из које желе да побегну, због избегавања војне обавезе, али и да су после Другог светског рата често овај терористички метод користили политичари који су насилно свргнути с власти, или им прети опасност да буду свргнути.

Међутим, проблем истраживања су и отмице ваздухоплова које су извели палестински грађани. Иако су све отмице ваздухоплова изведене с политичким мотивом, главни акценат је у борби за ослобађање од непријатеља у којој су дозвољена сва средства, па и отмице ваздухоплова, без обзира на могуће, углавном невинне жртве.⁷

Проблем истраживања свакако је и оправдавање извесних отмица од стране појединих држава, тј. подржавање политичких аспеката који су довели до извођења ових терористичких аката.

Тешко је остати објективан у констелацији односа глобалних снага, пре, за време и после *хладног рата*, иако је евидентно да за отмице ваздухоплова не може постојати никакво ваљано оправдање, па ни у случају тзв. борбе за ослобођење, како неки желе да прикажу овај терористички акт.⁸

Јер, у авионима се обично налазе путници који немају никакве везе са политичким аспектима отмице ваздухоплова, а њихови животи су чином

⁷Видети: Moghadam, A., *Palestinian Suicide Terrorism in the Second Intifada: Motivations and Organizational Aspects*. *Studies in Conflict & Terrorism*, 26, 65: 2003.

⁸Пејановић Љубо, *Угрожавање безбедности ваздушног саобраћаја*, Milirehs, Крушевац, 2008., стр 8-12

отмице више него угрожени, односно не ретко тотално угрожени, што су, на жалост, на најдрастичнији начин показали догађаји од 11. септембра 2001.

Због тога се више не може избећи закључак да је мотив отмице ваздухоплова из политичких разлога данас један од најопаснијих по живот талаца, а проблем истраживања у оквиру политичких аспеката отмице ваздухоплова не може да мимоиђе ни развој науке и технике чија достигнућа отмичари све више користе, а што су претходне отмице са више него драстичним финишем показале.

Самим тим и у складу са овим закључцима јасно је да ће се мењати и убудуће начини извршења отмица ваздухоплова, као и средства која ће се приликом овог терористичког чина употребити.

Све то свакако представља константан изазов и задатак свим субјектима који су одговорни за безбедност ваздухоплова, заштиту живота људи и материјалних добара.

Један од најважнијих субјеката у спречавању отмица ваздухоплова је полиција, па проблем истраживања, његова идентификација на научним основама, одређивање приоритета и евентуалних будућих квалитетних решења, не може да да очекиване путоказе уколико, макар делимично, не да одговор и на питање какав треба да буде директан професионални улазак полиције у ову животну проблематику.

Јер, само изучавање политичких аспеката отмице ваздухоплова, посебно у периоду од завршетка Другог светског рата, па до почетка овог века, води нас, посредно, ка одговорима и настојањима да се људска егзистенција учини остварљивом у хуманом смислу, у чему неспорно велику улогу мора да има и полиција.

Дакле, институционално организоване акције и реакције држава на могућност, односно отмицу ваздухоплова као терористичког акта гледано из аспекта политике, упућују на одговорност и професионалну опрезност аутора докторске дисертације.

Сложеност и осетљивост чина отмице сваког појединачног ваздухоплова, чини ми се, нису, за сада, довољно добро анализирани и уређени низом деонтолошких докумената. О томе ће бити посебно речи, поготово о документима међународног карактера који са собом носе хипотеку (не) препознавања савремених политичких, безбедносних, економских и других проблема са којима се суочава целокупна међународна заједница.

Брз одговор против терориста се потенцира, често без обзира на евентуалне и стварне последице, док се бројне моралне димензије самог терористичког чина отмице ваздухоплова и политички аспекти који су га условили, остављају по страни.

Теоријско одређење предмета истраживања

Постојећа сазнања о предмету истраживања - у литератури, научној али и популарној, постоји широк дијапазон информација о деловању терористичких организација, па тако и о отмицама ваздухоплова.

Међутим потребно је проширити и продубити постојећа сазнања с обзиром да су отмице ваздухоплова постале глобални проблем.

Број терористичких организација, уместо да се смањује, константно се увећава, а свака земља, без обзира где се налази и да ли припада најновијој антитерористичкој коалицији или подржава тероризам, па тиме и отмице ваздухоплова (питање врло дискутабилно), односно да ли припада глобалистичким или антиглобалистичким снагама, може неспорно бити мета оваквих терористичких напада.

Да би се што боље разумео проблем истраживања, „*Политички аспекти отмица ваздухоплова после Другог светског рата до почетка 21. века*“ неопходно је препознати и схватити тероризам. Наравно, треба одмах нагласити да се тероризам, па тиме и отмице ваздухоплова, а посебно његови политички аспекти, не смеју ни у ком случају ограничити на, последњих година, процват исламског екстремизма.⁹

Тумачење појма тероризма, који обухвата и политичке аспекте неопходне током истраживања за дисертацију, је мултидисциплинарно¹⁰. У савремену терминологију уводе га јакобинци током Француске револуције. Временом се значење тероризма мењало, а чак и у најновијој контратерористичкој коалицији која је настала управо после драстичних резултата отмице ваздухоплова у САД 11. септембра, нема сагласја око његовог тумачења.

⁹Предраг Чичовачки, О неморалности тероризма и рата, у Мићуновић, Драгољуб (ур.), Филозофија и друштво: зборник радова, Бр. 22/23 (2003), стр. 115-132

¹⁰Латинска реч *terrere* од које потиче данашња реч тероризам буквално значи *узроковати нечије дрхтање*.

Не само зато што се често мешају термини терор, тероризам, страх, насиље...¹¹, већ и што су на сцени противречна схватања збиље и политичких аспеката који доводе до ескалације тероризма. Исто тако, некада се уобичајена насилна активност могла лако назвати тероризмом, док политички аспекти данас неминовно утичу на избор између појмова рат, ослободилачка борба, криминал...¹²

Драган Симеуновић, у међународним оквирима признати стручњак за тероризам, приликом разматрања термилошког и појмовног разграничења терора и тероризма дошао је до неспорног закључка да оба појма означавају оружје мањине, да се терор и терористичка акта (зло)употребљавају у сврху изазивања страха (не код самих жртава, него страха жртвом код друштвене групе којој жртва припада) и да су им жртве најчешће недужна лица.¹³

Наравно, полазни критеријум у разматрању ових појмова је однос власти и извршног насиља.¹⁴ Ту свакако треба нагласити да терор није одредница сваког насиља власти, односно да тероризам, па тиме и отмице вазухоплова, нису искључиво облик насиља против недемократске, тоталитарне владавине. Чак су и отмице ваздухоплова показале да могу бити уперене и против демократске власти.

Политички аспекти терористичких аката су, уз претходно акцептиране закључке, а требало би то да покаже и ово истраживање које се фокусира на отмице ваздухоплова, несумњиво много шири. О томе ће свакако бити речи и кроз анализу досадашњих теоријских схватања основних карактеристика, носиоца и класификације тероризма.

Међутим, то је и разлог за неопходно издвајање, из обиља дефиниција, најпримеренијих дефиниција појмова примерених за тренутну глобалну констелацију односа, па, у ужем контексту, и политичких аспеката отмица ваздухоплова које су се догодиле и евентуално се могу догодити и на територији Републике Србије.

Домен политике остаје приликом докторске дисертације „*Политички аспекти отмица ваздухоплова у периоду од Другог светског рата до почетка 21. века*“ у фокусу, иако је, треба поновити, тероризам више него мултидисциплинарна категорија, па теоријско одређење предмета истраживања не сме да прође ни без достигнућа у области војних наука, историје, социологије, психологије и економије...

¹¹Симеуновић Драган, *Теорија политике*, Ридер, Први део, Наука и друштво, Београд 2002, стр 145-149.

¹²Видети: Вајт Р. Џонатан, *Тероризам*, Александрија Пресс, Београд, 2004.

¹³Симеуновић Драган, *Тероризам – општи део*, Правни факултет Универзитета у Београду, библиотека Кримен, 2009., стр. 13-45

¹⁴Симеуновић Драган, *Теорија политике - ридер*, Наука и друштво, Београд, 2002., стр. 145-168

Јер, последице прошлих и евентуалних будућих догађања на глобалном небу не могу се, без широко постављеног теоријског дијапазона, сагледати на најбољи начин и не могу се на правилан начин анализирати појаве које провоцирају њихово настајање.

Само тако и политички аспекти отмице ваздухоплова могу бити објашњени на најбољи могући начин.

Не би требало сметнути с ума последњих година, а посебно после крвавихдогађаја 11. септембра 2001., све израженију везу науке и законодавства, односно треба добро обратити пажњу на већ назначену чињеницу да се одређени проблеми у контратерористичкој борби, која подразумева и спречавање отмица ваздухоплова, у све већој мери везују за међународне односе, док су политички аспекти те борбе углавном везани још увек за унутрашње право сваке поједине државе.

Циљеви истраживања

Један од циљева докторског рада „*Политички аспекти отмица ваздухоплова у периоду од Другог светског рата до почетка 21. века*“ је преиспитивање досадашњих ставова о тероризму.

Међутим, ови ставови су, донекле, основа за покушај да се одговори на неколико питања. Пре свега, то је питање шта су заиста прави узроци за појаву тероризма који је постао глобална свакодневица последњих година. Оно је, дакле, веома важно с обзиром да савремени облици испољавања тероризма, а посебно отмице ваздухоплова, дају данашњем друштву једну сасвим нову димензију. Јер, методе деловања терориста у многоне се разликују од оних које смо виђали на јавној сцени седамдесетих и осамдесетих година прошлог века.

Савремени тероризам подразумева употребу што екстремнијих метода, веома спектакуларних и транспарентних, у шта су сви могли посебно да се увере 11. септембра 2001.

Самоубилачки напади (у контексту истраживања отмичара ваздухоплова), постали су у планетарним размерама све распрострањенији, готово свакодневни, па је стога циљ овог истраживања, уз све аспекте оваквих појава, посебно политичких, неопходност процењивања степена претње будућих напада.

Позната је чињеница да се самоубилачки напади у целом свету као метод обрачуна са неистомишљеницима користи стотинама година. Али, степен готово несагледивих последица по цивилизацију, чини се, схваћен је у великој мери тек после отмице ваздухоплова у Америци и њиховог обрушавања у финансијско и војно срце САД, што се, потом, рефлектовало као бумеранг, са такође великим политичким последицама, у великом делу света.

Овај свакако преломни тренутак у историји цивилизације у правој мери је указао на интернационални карактер терористичких акција. Показао је и да интернационалност не угрожава ни просторна удаљеност појединих држава, а посебно је важно то што је не ограничава чак ни различитост друштвених и политичких система. Стога је циљ међународне заједнице после самоубилачких напада отетим цивилним ваздухопловима на САД био да хитно поради на сарадњи, збијању редова посебно оних држава које имају, односно могу да имају, проблема са тероризмом и отмичарима ваздухоплова.

Ипак, схватање суштине савременог тероризма, а тиме и адекватна одбрана од највеће пошести у 21. веку, отежано је из истих разлога као што је отежано и само дефинисање појма тероризам.

То, наравно, доводи до контроверзи у сагледавању узрока тероризма, а политички аспекти ових појава тумаче се из визуре моћника или, свеједно, угрожених, а не из темељног познавања. Управо то ствара, одржава и јача тероризам, а све већи круг страха и фрустрација не може лако и безболно да се прекине.

И данас је, рецимо, међу експертима за тероризам, па и међу онима који се, посебно после 11. септембра, баве аспектима отмице ваздухоплова, раширен став да је тероризам и морално и политички неприхватљив, док је, према традицији тзв. праведног рата, чији примери се данас могу наћи само приликом проучавања историје, сваки одговор на тероризам оправдан. Јер, ако они који пошаљу отмичаре ваздухоплова у смрт, уз бројне недужне жртве у великом броју случајева друге вере, демонстрирају тотално нереспектовање живота¹⁵, онда нема нецивилизованог одговора и показивања неконтролисане силе, а често и бруталности.¹⁶

¹⁵Noll A. Michael, *Lessons from September 11*, Crisis Communications, 2003., стр 2-4

¹⁶Видети: Juergensmayer Mark, *Terror in the Mind of God*, University of California Press, 2000.

Тачно је да је верски тероризам данас најснажнији, а примера за његову укорененост не само у индивидуални, већ и у колективни идентитет, има посебно у оним срединама у којима се људи од малих ногу везују за Божију правду и милост (сам Бог је последње уточиште човека после бројних искушења и неуспеха¹⁷). У таквој средини није тешко верском вођи да објасни како мора да отме авион и сручи се у неку зграду са путницима јер то ради у име Бога, односно по директним наређењима свевишњег и јединог.

Циљ овог истраживања је да, колико год је то могуће, сагледа политичке аспекте који доводе до оваквог ирационалног понашања које може бити погубно, у најгрубљем смслу те речи, по целокупну цивилизацију.

Јер, премда не могу да не буду свесни чињенице да се корени верског фундаментализма, који данас, последично, често воде у бруталне отмице ваздухоплова и резултирају жртвама, теоретичари данас не могу везивати тероризам само са мистичним тумачењима Божије заповести, већ, пре свега, са осећањима потлачености, угрожености и других видова фрустрација код оних који у терористичке активности, па тиме и отмице ваздухоплова, крећу без имало задршке. Управо из тих разлога још увек нема адекватног одговора на све бројније терористичке активности.

Тероризам се најчешће рађа у неразвијеним деловима светске мапе. С друге стране, шта рећи на чињеницу да САД месечно потроше више новца у војне сврхе, више него што би било довољно да се обезбеди вода за све грађане, основна исхрана и основно образовање!

Међутим, за амбицију САД, односно званичног Вашингтона, да наметне своје вредности остатку света ова чињеница је сувишна, па се тзв. незападњаци више не устручавају да примете несклад између западњачких принципа и њихове акције. На то је веома добро својевремено указао и Хантингтон Самјуел.¹⁸

Не треба отићи много дубље у промишљање после догађаја 11. септембра па извући закључак да су поједине западњачке владе и велике корпорације које владају светом веома допринеле да самоубилачки напади цивилним ваздухопловима чланова терористичке мреже Ал Каида оставе иза себе ужас и неколико хиљада жртава.

¹⁷Smith D.A., *Национални идентитет*, Библиотека XX век; Београд, 1998; видети више о томе: Глишовић Милан, *Отмица ваздухоплова као метод савременог тероризма*, магистарски рад, ФПН, Универзитет у Београду, 2011.

¹⁸Хантингтон Самјуел, *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 2000.: “Хипокритичност и двоструки стандарди су цена универзалистичких претензија. Демократија је промовисана, али не ако доводи на власт исламске фундаменталисте, непролиферација оружја се намаће Ираку и Ирану, али не и Израелу; људска права су проблем за Кину, али не и за Саудијску Арабију“...

Посматрајући планетарну констелацију односа, ово свакако није теза која у свим државама наилази на позитиван пријем, но циљ овог истраживања ће бити и колико поједине владе и корпорације промовишу своје кодове људских права како би се докопали материјалних добара сконцентрисаних на Истоку, какву је улогу у свему томе, преко политике и политичара, одиграло ширење идеологије тзв. демократског либерализма, који је запао у велику кризу и чега смо и сами сведоци, шта појединци подразумевају под слободним тржиштем..., а што се рефлектовало на све чешћу појаву тероризма и нападе свим доступним средствима, па и ваздухопловима, на бројна друштва, па и на саму цивилизацију.

Све то, наравно, води у ратове без краја, односно тероризам увећан десетинама пута, па се треба присетити Роберта Холмса који је, изучавајући рат и морал, закључио још 1989. да и саме терористичке акције, па и отмице ваздухоплова, односно и сами ратови који се воде против терориста представљају ништа друго до напад на моралност и људску рационалност.¹⁹

Неспорне су, дакле, чињенице да су ратни сукоби, економске санкције усмерене на низ држава од стране јачих сила, социјалне и економске кризе широм планете... довеле и доводе до великих политичких потреса, разарања усвојених система вредности и множења политичких аспеката, између осталог, отмица ваздухоплова као средстава самоубилачких напада терориста. Све то опасно угрожава одбрамбено - безбедносне системе држава и као повратну информацију шаље још продубљенију кризу.

Истраживање „*Политички аспекти отмица ваздухоплова у периоду од Другог светског рата до почетка 21. века*“ има за циљ и да укаже на проблем колаборације појединих политичких структура (често на врло високом нивоу) и самих терористичких организација кроз анализу за ову област веома значајних отмица ваздухоплова.

Одговори који би требало да се добију током истраживања послужиће за неку будућу, што критичнију анализу и извођење доказа узрочно - последичних веза политике и тероризма, што неки теоретичари и данас негирају, иако су последице таквих веза по глобалну сцену, а посебно после 11. септембра 2001., самоубилачких напада отетим цивилним ваздухопловима на САД који су однели око 3.000 невиних жртава, све пластичније и очитије.

¹⁹On War and Morality, Princeton University Press, 1989.

Чиниоци структуре проблема

Појам тероризма је незаобилазан чинилац структуре проблема истраживања. У већини случајева узроци појаве тероризма оцењују се као субјективни и објективни узроци.

Испитивање стања у друштву у датом времену може да буде од користи, али како, као што је већ речено, не постоји дефиниција тероризма која је усаглашена на светском нивоу, баш као ни појам политике, многе државе нису у стању да решавају унутрашње проблеме на прави начин, што се негативно одражава на њихову безбедност и представља плодно тло за развој тероризма.

Продубљивање негативних тенденција, било на унутрашњем плану, било увежано из других земаља, ствара нестабилан политички систем и дестабилизује правни поредак.

И када су државе у кризи на њих је много лакше утицати јер су под теретом недемократског уставног уређења, политичке, економске, социјалне, па и верске дестабилизације.²⁰

Стога се и политички аспекти отмице ваздухоплова данас рефлектују не само као продукт модернизовања терористичких организација у сваком погледу, него и као негативан сегмент процеса стварања новог светског поретка кроз глобализацију.

Крајње субјективне су процене да се оваква ситуација може изменити насиљем. Иако је за терористе насиље најбржа, често једина и најефикаснија могућност за промену постојећег стања, не треба сметнути с ума да за то што се догађа, на самом почетку, треба окривити политику.

Чиниоци структуре проблема политичких аспеката отмице ваздухоплова стога не могу адекватно да се сагледају ни без анализе (не)остварених амбиција одређених друштвених група или појединаца, подршке издвојених политичких или верских ауторитета - кроз индоктринацију, али и кроз директну, практичну помоћ високих структура политичке моћи појединих земаља.

Обликовање политичких процеса, посебно после отмице цивилних ваздухоплова 2001., такође је важан чинилац структуре проблема, баш као и истраживање утицаја веза терористичких организација и политике на социјално-економске односе, тј. препознавање узрока и веза терористичких организација и мрежа са политичарима на глобалном нивоу. Уједно, чинилац структуре проблема су свакако и недовољно изграђени нормативно-правни

²⁰Видети: Хофман Б., *Унутрашњи тероризам*, Народна књига АЛФА, Београд, 2000., стр. 28

оквири у борби против терориста и њихових подстрекача и помагача са политичке сцене.

Чиниоци функције проблема

Истраживање теоријских приступа тероризму незаобилазна је основа за рашчлањивање чинилаца који су у функцији проблема истраживања који се односе на политичке аспекте отмице ваздухоплова.

Тридесетих година прошлог века Хардман је у прилогу који је припремао за *Енциклопедију друштвених наука* тероризам дефинисао као метод којим једна организована група или партија покушава, кроз систематску примену насиља, да оствари своје циљеве.²¹ У датом моменту то је можда и било рационално рећи, али године које су дошле надрасле су овакву почетничку теорију. Јер, ако се узму у обзир отмице, напади и убиства која су следила, долазимо до теорије да тероризам понекад удара и на појединце и на групе које не представљају власт.

Наредни теоретичари су стога закључили да Хардмановој дефиницији тероризма недостаје елемент неселективног, а поједини и да мора да се придружи елемент недискриминације, да би се, с пуном пажњом, једно време цитирала дефиниција тероризма Брајана Џенкинса, који је овај све контроверзнији појам означио као употребу, или претњу употребом силе, усмерене на остваривање политичких промена.²² Али, од 1984., када је Џенкинс пласирао дефиницију тероризма, модернизација друштва, па тиме и терористичких организација, натерала га је да донесе закључак како се тероризам свакодневно мења, осавремењује, допуњује...

Покушаји дефинисања тероризма трају до данас, а како истраживање теоријског приступа тероризму указује – још дуго ће имати различито значење за различита друштва, тј. државе и владе.²³

Тероризам као вишедимензионални политички феномен, како га карактерише Драган Симеуновић, својим садржајем нас упознаје са следећим појмовима: *претња; насиље, сила; страх; политички аспект-ефекат-циљ; психолошки ефекат и неконтролисана реакција; насумични избор мета и жртва; намерно испланирана и систематски организована акција; начин борбе; противправни акт.*²⁴

²¹Hardman J.B.S. 'Terrorism' in Encyclopedia of the Social Sciences, Vol. 14., New York, Macmillan, 1936.

²²Jenkins Brian Michael, *Will Terrorists Go Nuclear*, Prometheus Books, USA, 2008., стр 1-5

²³Симеуновић Драган, Тероризам – Општи део, Правни факултет Универзитета у Београду, библиотека Кримен, 2009., стр. 33-45

²⁴Симеуновић Драган, Тероризам – Општи део, Правни факултет Универзитета у Београду, библиотека Кримен, 2009., стр. 77-81

Уз научно сагледавање ових кључних елемената може се усвојити закључак да тероризам, пре свега, представља противправни чин насиља усмерен против одређене државе са намером да се изазове страх, или колективна штета, како би се остварио одређени политички циљ.

Тероризам претпоставља намеравану употребу силе.

Симеуновић каже и да је тероризам, као вид индивидуалног, нелегитимног, нелегалног и неинституционалног насиља, увек окренут против одређених институција неког друштва²⁵.

Истраживање и осталих бројних теоријских приступа свакако ће помоћи да се фонд научних сазнања о тероризму увећа, али и да се конкретније одреде политички аспекти задатог проблема, отмице ваздухоплова од краја Другог светског рата до почетка 21. века.

Тиме се отварају и могућности формулисања нових проблема из овог истраживања што је несумњиво мали допринос глобалним пројектованим и акционим појединачним истраживањима о вези политике и тероризма.

Свакако, чиниоци функције проблема воде нас и у проверавање што адекватнијих могућности правно-нормативних одредби, закона и конвенција у борби против тероризма, па тиме и у онемогућавању отмице ваздухоплова које могу да оставе несагледиве последице по човечанство, односно у савладавању терориста на примерен начин који неће изазвати непотребне, па и политичке, контраефекте.

Чиниоци односа и веза

Више него различити концепти истраживања тероризма, па тиме и свих аспеката отмице ваздухоплова који у рукама терориста постаје ратно оруђе, указују да се политички аспекти морају истражити на новим основама.

Генерал Мајк Хауден, шеф америчке обавештајне службе-National Security Agency (NSA), признаје да до краја прошлог века актуелни стереотип о терористи као о нецивилизованом и необразованом злочинцу, углавном са Блиског Истока, данас не важи. Технологија, као мултипликатор моћи терористичких организација, а посебно спреге терористичких организација и појединих политичара, чак и у најмоћнијим државама на планети, показује нам да ни теоретичари не иду довољно брзо у корак са временом, али ни службе које треба да спрече терористичке акте.

²⁵Видети: Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, Радничка штампа, Београд, 1989.

У исто време раст комуникација, повезаности и умрежености различитих субјеката, а у конкретном случају терориста и политике, генерише велику несигурност светског система. Дакле, продукт глобализације је и постојање ризика и претње нуклеарним тероризмом, биолошким и хемијским оружјем, а окидач планетарне несреће може бити и нова отмица ваздухоплова.

И приликом разматрања овог, најдрљег сценарија, политички аспекти отмица ваздухоплова остављају се по страни. Наиме, САД као мега сила, су редефинисале војну стратегију која се више не базира на претњама, већ на потенцијалима тих претњи. Развијају се нови капацитети који ће правовремено одвратити или, у старту, поразити противника који, по мишљењу САД, подржавају тероризам. С друге стране, утицај сопствених политичара на стварање терористичких мрежа прекрива се својеврсним ветом, иако су стратегије свесни ових узрочно-последичних веза. Такве везе су, уосталом, веома приметне и у нашем окружењу, на територији Балкана, а неки од отмицара цивилних ваздухоплова 11. септембра 2001. у крвави самоубилачки поход на Њујорк и Вашингтон кренули су управо из Босне и Херцеговине!

Обавештајне службе су известиле америчке политичаре и председника државе да је предузеће Осаме бин Ладена у Албанији (500 запослених) градило својевремено подземне објекте за потребе Ослободилачке војске Косова, коју су, у први мах, оквалификовале као терористичку организацију. Међутим, иако се процењује да Ал Каида, главни кривац за смрт неколико хиљада људи после отмице ваздухоплова у САД, има више од 3.000 сарадника на Косову и Метохији, у Албанији, западној Македонији и Босни и Херцеговини, као и да ће им тренутно успавани терористи забести нож у леђа, политички аспекти решавања кризе на Балкану из угла Беле куће су заобишли чињеницу да од својих сопствених грађана политичари праве жртве.

Терористи и нови отмицари авиона ће се несметано активирати када нова централа Ал Каиде процени да треба напасти америчке интересе на овом простору. Слично се догодило и на Балију.

Политички аспекти отмице ваздухоплова тиме се само увећавају. Јер, иако ни ово није баш популарно рећи, пут за 11. септембар 2001. отворила је СИА која је помагала терористе Ал Каиде током сукоба са руским снагама у Авганистану.

Уједињене нације и релевантне међународне институције нису одреаговале, а и данас се показује да су све немоћније пред креаторима овакве 'високе политике' која не искључује сарадњу са терористичким организацијама, а поготово пред све опаснијим налетом капитала наркомафије који се увелико прожима са здравим новцем центара моћи, а што уцењени или подмићени политичари великодушно допуштају без обзира на постојеће и евентуалне нове последице.

Рецимо, широку међународну јавност, али не у исто време и владе и политичке центре појединих земаља, као и демонстранте, учеснике тзв. арапског пролећа, више је него поразило и огорчило то што су њихове демократске наде изманипулисане од ултраконзервативне арапске елите која је, уз помоћ политичких центара у моћним државама, подупирала плиму ратоборних исламистичких радикала на челу са Ал Каидом широм Северне Африке.

Највише забрињава што светски центри моћи затварају очи над чињеницом да је током револуција нестала велика количина хемијског оружја. Не треба сметнути с ума чињеницу да су, рецимо, најранији протести у Либијској цамахирији били организовани управо од LIFG и ветерана ратова против САД и америчких савезника у Ираку и Авганистану.

Друштвени и научни значај проблема истраживања

Научна дескрипција међусобних односа, односно повезаности терористичких организација са политиком и политичарима, основни је циљ истраживања проблема, посебно с аспекта утицаја политике на отмице ваздухоплова од стране терориста.

Пожељни су и елементи експликације. Они би требало да буду могући после извршене дескрипције и класификације теоријских становишта.

Формулација проблема који акцептира политичке аспекте отмица ваздухоплова од краја Другог светског рата до почетка овог века детерминисана је неспорном чињеницом да не само у нашој теорији и пракси, већ и много шире, ова област није систематизована у правој мери.

Без обзира на реалан државни, друштвени, односно шири интеграциони значај, посебно после догађаја 11. септембра, доношење стратешких планова итд., валидна научна сазнања нису сувишна.

Резултати истраживања могу да послуже за едукацију и обучавање не само припадника служби безбедности којима је основни посао да штите грађане од тероризма, већ и теоретичарима и експертима за ову област (посебно оних који су ангажовани на изучавању отмица цивилних ваздухоплова у терористичке сврхе). Наиме, извори података током истраживања су, између осталих, и проверени службени извештаји који садрже искуства и планове заштите аеродрома и ваздухоплова, а које је аутор истраживања, између осталих, лично радио.

Научна актуелност и друштвени значај изучавања политичких аспеката отмица ваздухоплова, дакле, почивају на веома важним питањима. То су, између осталих:

-шта је то тероризам

-све чеића појава терористичких аката на глобалном нивоу

-све чеића појава отмица ваздухоплова

-мотиви и узроци отмица ваздухоплова

-самоубилачки напади отетим ваздухопловима

-улога политике у ескалацији тероризма

-могућности преговарања

-могућности спречавања нових отмица ваздухоплова...

Научна и друштвена оправданост истраживања проблема

Оправданост истраживања политичких аспеката отмица ваздухоплова од краја Другог светског рата до почетка овог века произилази из научног и друштвеног значаја који, на жалост, данас преферира све што око себе и у себи има префикс тероризам.

Тероризам, као крајње противречан, недефинисан појам, не познаје границе, не осврће се на националне разлике, а уједно представља веома битан фактор за опстанак цивилизације. Стога верификовани резултат овог истраживања, политичких аспеката отмица ваздухоплова, може да се сагледа кроз област спознаје саме појаве, односно примењене методологије.

Што дубље и ефикасније разумевање констатованог, али занемареног механизма утицаја политике на терористичке организације, па тиме - посредно и на извршиоце насиља: отмичаре ваздухоплова, одређује у великој мери будућност људи.

Безбедносна димензија је свакако важна, али манифестације политичара и уплив политике у неселективно насиље које са собом носи тероризам, упућују на закључак да је ово истраживање итекако друштвено оправдано.

Теоријско разумевање све сложеније везе између политике и тероризма води ка реализацији потребе да се у будућности, али што пре, идентификују модели који ће омогућити далеко ефикаснију борбу против тероризма и спречити, у том контексту, отмице ваздухоплова који у рукама терориста постају смртоносно оружје.²⁶

Све то утире пут ка верификацији и систематизацији досадашњих поимања тероризма. Крајње критичко преиспитивање је пожељно, како у погледу садржаја, тако и у погледу изабраних метода. Јер, што правилнијом проценом коришћених метода у досадашњој борби против терориста може се и боље установити колико су се оне уопште показале као адекватне.²⁷

Све то заједно може да допринесе да се утврде досадашњи пропусти у неопходној контратерористичкој борби, учврсте законска и нормативна акта, али и усвоје нова јер данашња ситуација далеко превазилази постојеће оквире и превенцију.

Временско и просторно одређење предмета истраживања

Сам одабир теме докторске дисертације „*Политички аспекти отмица ваздухоплова у периоду од Другог светског рата до почетка 21. века*“ условио је и временско одређење предмета истраживања.

Иако се равој и политике и тероризма у великој мери преклапа са настанком друштва, манифестације тероризма посебно су видљиве у овој области после Другог светског рата, а чему је допринео нагли развој ваздухопловства, али и констелација односа на политичкој мапи света.

И систематичнија теоријска обрада дубоко противречног појма тероризма све наглашенија је у другој половини 20. века, а врхунац терористичког деловања имали смо сви прилике да видимо 11. септембра 2001.

Отмицом ваздухоплова и самоубилачким нападима са, до тада, највећим бројем недужних жртава не само на тлу САД, терористичке активности су досегле врхунац.

²⁶Видети: Maccarthy. D., *Narco-Terrorism: International Drug Trafficking and Terrorism – A Dangerous mix*; Testimony of the Deputy Assistant Secretary for International Narcotics and Law Enforcement Affairs, U.S. Department of State, before the U.S. Senate Judiciary Committee, 20. мај 2003.

²⁷Хофман Б. „*Унутрашњи тероризам*“, Народна књига, АЛФА, Београд, 2000.

Узимајући све ове чињенице у обзир највећи део истраживања политичких аспеката отмице ваздухоплова кретаће се у временском оквиру од завршетка Другог светског рата, односно од половине прошлог, 20 века - до данас.

Како су и бројна друга истраживања која су вођена у протеклом периоду указала, а како је то потврдила и пракса, све државе и сва друштва су данас могуће жртве терористичких аката.

Терористи, а посебно отмичари ваздухоплова, учинили су да им цела планета постане лако доступна, па истраживање веза и односа политике и тероризма мора да буде глобално.

Резултати претходних истраживања проблема

Комерцијална, или како већина каже: цивилна авијација, постала је веома важан чинилац у укупном саобраћају који се у свету обављао после завршетка Првог светског рата. Предности ове врсте саобраћаја убрзо су сви без разлике сагледали, па је ваздушни саобраћај ојачао. Међутим, већ 1931. Перу улази у анале као прва држава у којој је забележена отмица ваздухоплова. Група перуанских револуционара је отела 21. фебруара 1931. тромоторни транспортни авион Ф7 који је био у америчком власништву, тачније компаније *Pan American Airways System*. Отмица је прошла без жртава, а циљ отмичара је био да баце пропагандне летке из авиона. Ипак, овај чин се данас третира као први терористички акт у ваздуху.

Само две године касније догодиле су се прве саботаже авиона на европском тлу, потом у САД... Период после Другог светског рата, којег обележава убрзани развој ваздухопловства, увећава опасност од отмица или саботажа на ваздухопловима. Учестали су пребези појединаца или група у друге државе, посебно шездесетих година прошлог века, а посматрано из данашњег угла отмице су се завршавале прилично бенигно.

Ипак, развој друштва је, као резултат, почео да доноси све новије догађаје на планетарном небу створивши велики број до тада неистражених могућности за отмице ваздухоплова.

Врло брзо се показало да проблеми са отмицама ваздухоплова нису искључиво проблеми једне државе или једног региона, већ да уводе свет у све опаснију игру која, после искуства 11. септембра, предвиђа и много црње сценарије.

Отмица ваздухоплова као посебна терористичка тактика популарност стиче пре 50 година, да би се пред крај прошлог века организовале у циљу изазивања што спектакуларније талачке ситуације. Међутим, тада није било много оних који су се усуђивали да изнесу закључак како је несумњиво погоршање односа на политичком небу, не само између држава већ и ентитета и нација, изродило бројне политичке организације које су се за своје циљеве бориле употребом насиља. Почеле су, убрзо, да примењују сва средства борбе, укључујући и криминално-терористичка, што подразумева и отмице ваздухоплова.

Све бројније отмице ваздухоплова условиле су ипак да теоретичари донесу закључак да овај терористички акт може да има и политичке мотиве, што је често било оспоравано.

Отмицом ваздухоплова се може остварити политички циљ тако што ће отмицар побећи у другу државу, тражити азил и избећи репресивне мере.

Мотив политичке природе је и када се отмицом ваздухоплова неко уцењује, односно путем изнуде захтева ослобађање истомишљеника из затвора, финансијка средства којима ће се обезбедити рад терористичке организације...

Но, отмицом ваздухоплова се могу уништити и људски животи, а отмицар чак може и да избегне репресивне мере уколико жртве или авион напусти на територији где политичари уважавају његов потез.

Потоња искуства су показала да мотив отмице ваздухоплова из политичких разлога с лакоћом освајају оцену да су најопасније по живот талача. Но, док се у старту изучавања појма тероризам насилна активност могла назвати овим именом, у ближој историји бројни експертивиде ову врсту насиља и као криминал, рат, па и као својеврстан вид ослободилачке борбе.

Ако би се сумирала истраживања, терористички чин припреме и отмице ваздухоплова имао би следеће карактеристике:

-хијерархију

-организованост

-тајност у планирању акције

-професионалност кадрова

-непредвидивост за оне против којих су акције организоване

-непредвидивост за оне који би требало да раде на њиховом спречавању

-извршењем отмице отвара се могућност за стварање великог капитала који постаје владајући фактор не само у политици, већ и у сферама безбедности и економије.

Операционално одређење предмета истраживања

Сам предмет истраживања, „*Политички аспекти отмица ваздухоплова у периоду од Другог светског рата до почетка 21. века*“, неспорно захтева да се заврше бројни задаци. То су, пре свега:

- Извођење доказа узрочно-последичних веза политике и тероризма
- Критичка анализа односа и веза терористичких организација/ отмичара авиона са политиком
- Одређивање удела и значаја политике у (не) подржавању тероризма
- Угрожавање укупне глобалне безбедности с акцентом на догађаје од 11. септембра 2001.
- Препознавање последица модернизације терористичких организација/отмичара ваздухоплова на бази подршке појединих политичких структура
- Препознавање последица односа и веза терористичких организација са владама и политичким центрима моћи појединих земаља
- Предлог допуне постојећих контратерористичких програма.

Садржај предмета истраживања:

- Услови одигравања процеса повезивања терористичких организација и политичких структура
- политички услови
- идеолошки услови
- економски услови
- социјални, културни и образовни услови
- професионални услови
- институционални услови

Субјекти/ актери:

- терористичке организације/отмичари ваздухоплова
- политички актери
- верски актери
- безбедносни актери
- правни актери

- технолошки актери
- правосудни актери
- економски актери
- образовни и технолошки актери

Разлози /мотиви:

- политички мотиви
- идеолошки мотиви
- верски/религиозни мотиви
- економски мотиви
- безбедносни мотиви

Активности:

- терористичке активности/активности отмицара ваздухоплова
- активности политичких структура
- идеолошке активности
- верске активности
- економске активности
- технолошке активности
- активности УН, Савета Европе, међународних и регионалних организација и држава
- правосудне активности
- образовне активности
- контратерористичке активности

Методе и средства:

- средства терориста
- методе и средства политичких структура
- идеолошка средства
- средства верских структура
- правна средства
- правосудна средства
- образовна и клтуролошка средства
- репресивна средства

Ефекти истраживања:

Неспорно је константно и све опасније угрожавање глобалне безбедности, посебно после отмице ваздухоплова 11. септембра 2001. и великог броја недужних жртава изазваних самоубилачким нападима отмицара у Њујорку и Вашингтону.

Неспорно је, уједно, и увећање политичке, идеолошке, верске моћи, па и економске моћи у процесу глобализације у појединим државама, што се пресликава и на терористичке организације.

Правна недореченост; (контра)продуктивност правно - нормативних и репресивних мера такође је на сцени. Сва ова питања заслужују макар делимичан одговор после истраживања политичких аспеката отмица ваздухоплова.

Главни ефекти овог истраживања стога могу да буду: научни, професионални, друштвени, морално-етички, па и институционални, односно превентивни.

Очекивани резултати истраживања проблема

Све што је до сада речено и закључено у презентовању начина и метода истраживања актуелне теме која се тиче једног од аспеката отмица ваздухоплова – политичког, односно утврђених основних циљева истраживања, упућује нас да је очекивани резултат докторске дисертације „*Политички аспекти отмица ваздухоплова у периоду после Другог светског рата до почетка 21. века*“ верификација, али и оповргавање дела до сада стечених знања о предмету истраживања.

Наиме, верификација, класификација и систематизација теоријских приступа тероризму и политичких аспеката који га условљавају (у конкретном случају отмице ваздухоплова) требало би да укаже да приступ политичких фактора тероризму није увек био одговарајући (подршка или неадекватан одговор), па је тиме угрожена и преко потребна превенција.

Кроз наведену компарацију још увек веома различитих приступа решавању горућег проблема тероризма, с обзиром да не постоји опште усвојена дефиниција овог крајње контроверзног појма на глобалном нивоу, а поготово кроз анализу политичког аспекта који обележава ову врсту насиља, требало би да се утврди мера сагласности, или, пак, постојеће противречности пре свега у

круговима политичких и актера из области права у покушају елиминисања проблема истраживања - све чешћих отмица ваздухоплова са политичком позадином.

Уједно, истраживање о политичким аспектима отмица ваздухоплова у задатим временским оквирима требало би да сецира домете досадашњих покушаја обраде појединих сегмената глобалне безбедности, уз одређивање даљих могућих праваца овог веома значајног истраживања.

Хипотетички оквир

Општа хипотеза:

Мотиви за отмице ваздухоплова је у периоду од краја Другог светског рата до почетка 21. века најчешће су били политичке природе. Овај вид насиља такође је често изазивао битне политичке последице, укључујући и оне на међународном плану.

Прва посебна хипотеза:

Политички мотивисане отмице ваздухоплова могу се одредити као један од појавних облика тероризма.

Друга посебна хипотеза:

Политички мотивисане отмице ваздухоплова су као кривично дело препознате у унутрашњем и међународном праву.

Трећа посебна хипотеза:

Актери политички мотивисаних отмица ваздухоплова могу бити појединци или организације.

Четврта посебна хипотеза:

Поједине државе су у различитим периодима имале блаконаклоне ставове према политичким отмицама ваздухоплова и њиховим починиоцима.

Пета посебна хипотеза:

Терористички напад 11. септембра 2001. показао је нове опасности од политички мотивисаних отмица ваздухоплова.

Шеста посебна хипотеза:

Једна од најзначајнијих последица терористичког напада од 11. септембра 2001. јесте усвајање доктрине превентивног рата у САД.

Седма посебна хипотеза:

Политички мотивисане отмице ваздухоплова нису ефикасно средство за постизање политичких циљева.

Осма посебна хипотеза:

Политички и безбедности контекст после 11. септембра 2001. у неким својим елементима делује подстицајно, а у неким ограничавајуће на могућности отмице ваздухоплова.

Методологија истраживања

Тема докторске дисертације „*Политички аспекти отмица ваздухоплова у периоду од Другог светског рата до почетка 21. века*“ непосредно је условила приступ истраживању. Морала је да буде извршена синтетизација јер се не даје примат ниједном теоријско-методолошком правцу.

Наиме, постављени теоријски и операционални циљеви истраживања одређујуће су имали утицаја на избор метода истраживања, а они су, опет, детерминисани техником прикупљања података неопходних за квалитетно спровођење истраживања.

Нужно су комбиноване опште научне методе: историјско-компаративни метод, статистички метод, моделирање.

Од посебних метода истраживања коришћена је индуктивно-дедуктивна метода, аналитичко-синтетичка метода, односно метода доказивања и метода оповргавања. Истраживање је заокружено емпиријском методом, односно анализом садржаја:

- Теоријски (општенаучни метод) - од општих метода коришћене су: индукција, дедукција, генерализација, класификација, компарација
- Историјски метод - анализе садржаја доступне домаће и стране литературе, теоријске грађе, одговарајућих међународних докумената, регионалних докумената и националних докумената
- Статистички метод - груписање и критичке анализе описаних и истражених појава и аргумената уз извођења законитости

Анализа као основна логичка метода приликом истраживања проблема биће примењена у свим тематским целинама докторске дисертације како би се што успешније и квалитетније расветлили сви аспекти терористичког деловања, посебно отмичара ваздухоплова, али и њихове везе са политичким центрима моћи.

У свим деловима истраживања о политичким аспектима отмица ваздухоплова такође је незаобилазан *синтетички метод* због повезивања анализираних појава у целовит приказ узрока и последица тероризма и његових односа са политиком, односно одговора друштва на ову појаву.

Компаративни метод је важан за поређење укупног степена насиља у различитим политичким системима у региону, за довођење у однос интензитета деловања једне врсте тероризма у различитим земљама, као и поређење последица деловања различитих врста тероризма у једној земљи, посебно отмица ваздухоплова с ослонцем на подршку политичких структура .

Сазнања добијена компаративном методом могу упутити на значајне закључаке о томе који фактори погодују, односно не погодују ширењу тероризма, односно све чешћим отмицама ваздухоплова, што може проширити и учврстити превенцију.

Дедукција и индукција су незаобилазне научне методе за извођење општих закључака из анализираних садржаја, односно код усвајања препорука за даље путеве у борби против тероризма из политичке перспективе.

Емпиријска грађа за израду докторске дисертације *„Политички аспекти отмице ваздухоплова у периоду од Другог светског рата до почетка 21. века“* прикупљена је и анализира се из података добијених кроз примарне, секундарне, терцијалне изворе, односно званичне документе и избране текстове.

1. КАТЕГОРИЈАЛНИ АПАРАТ ИСТРАЖИВАЊА

Теоријско одређење предмета истраживања *„Политички аспекти отмица ваздухоплова у периоду од Другог светског рата до почетка 21. века“*, не може на ваљан начин да се верификује без правилног одређивања појмова који се јављају током истраживања.

1.1. Појам политике – порекло и еволуција политике

О историјском развоју политичко - научне мисли, односно политичке мисли и теорије, на овим просторима највреднија научне пажње су разматрања Драгана Симеуновића.²⁸

Мисао о политици се јавља у веома старим цивилизацијама Индијаца, Кинеза, Феничана и Маја. Њој, наводи Симеуновић, „претходи мисао о пра политици као увиђање односа моћи, власти и разложности хијерархије, као и повезаности сопствених интереса и потреба са њима“.²⁹

Појам *политика* који се користи у савременој теорији и пракси потиче од грчке речи *полис*, *политеиа*, *поликтика*, *политике*. Као незаобилазна сфера друштвеног живота политика обухвата укупност оних процеса, односа и институција кроз које се остварује свесно регулисање интереса, али и конфликтних ситуација. Тако је још од античких времена када су заживели *politea* (град-држава, устав, уређење), *polites* (грађани, чланови политичке заједнице, држављани), *politikos* (политички живот), *ta politika* (јавни поредак, јавност, општи интерес, јавно добро), *politika tehne* (умеће, мудрост вођења јавних послова).

У старом Риму ови појмови били су познати као *civitas*, *cives*, *civilis*, *res publica*, *politica*.

И данас се с пажњом проучава основна теза Аристотела да се политичка заједница и њој одговарајући облици владања разликују битно од домаћинске заједнице и начина владања у самој заједници. У једном од својих најзначајнијих дела *Политика* (Πολιτικά) Аристотел је изнео једну од првих теорија политичке филозофије о настанку државе. На саму филозофију политике његове тезе имају вишевековни утицај, а пре свега да је човек *zoon politikon*, односно друштвено биће, биће заједнице и заједништва. Као такав, човек без заједнице не може да опстане јер није самодостатан и својом природом тежи да конституише град-државу.

²⁸Симеуновић Драган, Увод у политичку теорију, Институт за политичке студије, Београд, 2009., стр. 39-70

²⁹Исто, стр. 16

Аристотел сматра да политика, у првом реду, није наука о владању, већ наука о условима могућности умне праксе. При томе тзв. статусна срж политичке науке не лежи у томе да знање има свој циљ у спознаји, него у деловању. Јер, теорија се односи на нешто стално, непроменљиво, а пракса на променљиво, случајно и зависно од онога ко праксу врши. Дакле, основно искуство политичког је у могућностима деловања човека да прекине неки до тада нужан, аутоматски процес. По Аристотелу, требало би да буде прекинут већањем, односно одлукама људи, али историја је показала да тако нешто често није било могуће.³⁰

За многе данас политика јесте процес и начин на који се доносе одлуке у једном кругу људи. Иако се данас када се каже реч политика обично мисли на владе, односно државни врх, треба рећи да се политичко понашање запажа у било којој групи људи, тј. у било којој институцији.

Класично античко поимање политике подразумевало је свакакообликовање врлина, јединство морала и политике, јединство самог друштва и политике, односно хоризонталне односе сарадње слободних и једнаких. На малој територији и у малој заједници она је имала ексклузивни карактер.

С развојем друштва политика постаје, пре свега, производ и израз класних антагонизама и сукоба, углавном око управљања државом, покушај утицаја на апарат власти и жеља да се регулишу и усмеравају друштвени процеси. У 19. веку главно биће политике је већ увелико била држава са својим монополем. Монопол је подразумевао моћ која се и данас сматра главним стубом теорије о политици. Политика, тако, постаје права уметност вођења државе на бази додељене, или, пак, отете моћи.

О томе да има и оних који политику схватају само као средство како да дођу на власт и уз помоћ власти остваре неке своје циљеве говорио је италијански политички филозоф Николо Макијавели. *Владалац*, његово најпознатије дело, је била књига намењена владарима као приручник. Заговарала је теорију да „циљ одређује средство“, што се сматра раним примером реал политике.

Међутим, ваља истаћи да је уобичајена грешка, присутна на свим странама света, па и код експерата за политичка питања, да се каже да *циљ оправдава средство*, што Макијавели ни у једном свом спису није написао. Он је први мислилац који је уочио да политика не подлеже етичким принципима, јер оправдати нешто значи то учинити етички исправним. Израз

³⁰ Видети: Аристотел. *Политика* (прев. Томислав Ладан). Загреб, Хрватска свеучилишна наклада, 1992., стр.121

макијавелистички описује данас уско, само интересно понашање и води многим неправилним схватањима Макијавелијеве филозофије.

Ипак, нововековно схватање политике задржава се на Макијавелијевом тумачењу да је политика неморална, да је од човека учинила дисциплинованог поданика, раздвојила друштво и политику.

Хоризонтални односи сарадње слободних и једнаких, како је политику тумачио Аристотел, по њему не постоје него само вертикални односи надређености и подређености.

Политика има инклузивни, а не ексклузивни карактер, обухвата велику територију – политичку репрезентацију, тј. велику заједницу људи.³¹

Да је политика борба за промену или, с друге стране, одржавање постојећих односа, прихватили су и други теоретичари. Међутим, ове процесе не схватају сви исто јер саму политику се и не може схватити него вишезначно. Наиме, које она вредности афирмише и реализује зависи од начина владавине, димензија, категорија, подручја... По својој природи политика тако остаје флуидна, а стицајем околности може да мења своју бит.

Стога се научно дефинисање и одређивање појма политика и данас посматра као поље честих неспоразума. Различита схватања и концепције не омогућавају општеприхваћену дефиницију.

Проблеми везани за ово поље научног рада могу да се сврстају у три групе. Први су свакако они проблеми који потичу из сложености и вишестраности овог феномена, па су покушаји дефинисања превише уски. Интереси, с друге стране, предстаљају објективну препреку како би се сагледала друштвена улога политике, њена суштина, као и суштина појединих политичких процеса.

Не треба занемарити ни чињеницу да квалитетно дефинисање политике онемогућава и то што се садржај политике мери према типу друштва, односно карактеру друштвених односа. Отуда имамо политику као норму, као идеал, а пре свега – као чињеничну стварност. Наиме, разна значења појма политика свој корен свакако имају у вишезначности политичких појава, о чему ће бити речи и током разматрања проблема истраживања, „Политички аспекти отмица ваздухоплова после Другог светског рата до почетка 21. века“.

³¹ Видети: Strauss, Leo (1958). *Thoughts on Machiavelli*. University of Chicago Press

Несумњиво је да политичке појаве и односи, кроз целокупну историју, имају и објективни, али и субјективни вид испољавања. Показало се да је код Аристотела политика део практичне филозофије, наставак етике. Према Канту, пак, политика поприма сумњив значај. Јирген Хабермас сматра да се код Канта морално понашање само изнутра слободне индивидуе јасно разликује од исправности њених спољашњих делатности.³² Јер, као што је легалност сменила моралност, тако је она сменила политику, закључује Хабермас.

Томас Хобс се надовезује мишљу да се људи још једино користе као материјал јер, како каже, људске ствари стоје под владавином прилике и избора, а обе су веома неизвесне. И таква размишљања су допринела да једни политику и даље сматрају науком, док је други више виде као праксу. Можда је и то разлог што се сама наука о политици развила релативно касно као самостална дисциплина.

Не треба заборавити да се политика може заиста посматрати као свесна акција разних субјеката политичког деловања, али и као програм и метод такве акције.³³ У том смислу може да се говори о разним видовима политике (од државне до партијске), сплету политичких сила, деловању, транзицији политике кроз жеље, сукобе, резултате...

Дакле, сама политика има и много светлих и много тамних страна. Оне су данас наглашене у покушајима дефинисања појма политике. Димензија је много, па се већина теоретичара враћа на поделу која подразумева политику као науку и политику као вештину. Политика као вештина би могла да буде свесна људска делатност која се бави организацијом и управљањем осталих људских делатности на индивидуалном или колективном нивоу, односно вештина владања и/или управљања државом, друштвом или појединим деловима друштва. Такво деловање може да буде привремено или дуготрајно, професионално, може да буде афирмативно, али и деструктивно.

У политици као науци проучавају се политика као вештина, формирање и одржавање државе, политички системи, изборни системи, политичке идеологије и теорије, моћ и власт, понашање људи у политици, политичке странке, прошли, садашњи и евентуални облици (пожељни и непожељни) политичких заједница...

³² Јирген Хабермас, Теорија и пракса, БИГЗ, Београд, 1980., стр. 36

³³ Јојкић Игор, Практична политика, Центар модерних вештина, Београд, 2009., стр. 8

Јасно је да овај више него широки дијапазон онемогућава и онемогућаваће претенденте на непорециве истине, односно сигурна знања, а што свакако оставља траг и на ово истраживање.

Интересантно је поменути, у контексту овог истраживања, да у Великој Британији већ дуже време за појам *политика* постоје два равноправна термина.³⁴ Један представља политику у смислу који и ми на овим просторима препознајемо- *politics*, док се други - *policy*, односи на скуп предлога и решења у различитим областима друштва који одговарају идентификованим проблемима. Управо овај термин требало би добро разумети и разјаснити током истраживања с обзиром да су политички аспекти отмице ваздухоплова, између осталих, управо ти који изискују жељени и неопходни скуп предлога и решења.

Могло би ипак да се донесе закључак како је неопходно да се ослободимо бројних произвољности, предрасуда пре свега. То, опет, подразумева да покушамо темељно и рационално да сагледамо и објаснимо појаву и проблем политике кроз историју, а посебно у савременом друштву. А у контексту овог истраживања: „*Политички аспекти отмица ваздухоплова после Другог светског рата до почетка 21. века*“, да усмеримо борбу против терориста – отмицара ваздухоплова, кроз што поузданије оријентире. У том смислу је непроцењиво правилно разматрање појма политичког морала, око којег и данас постоје озбиљне дисонанце. Тиме ће неизвесност у погледу будућих резултата бити далеко мања, иако је и даље за нас политика уметност илузије.³⁵

1.2. Политички морал

Као и о самом појму политике и о политичком моралу се одувек говорило. Ако све то проучимо можемо да закључимо да између политике и морала нема данас готово уопште јединства или хармоније, бар не како је то виђено у античкој Грчкој. Стога се скоро свако освртање на овај феномен претвара у расправу о кризи цивилизације.

Непобитно је да је морал настао још у првобитној заједници. И тада су на сцени добро, исправно и праведно биле централне вредности. У том смислу морал је дефинисан као скуп неписаних правила и обичаја који утврђују међуљудске односе и просуђују шта је добро, а шта је зло. Уз систем обичаја и норми дефинише се и као облик друштвене свести.

³⁴Симеуновић Драган, Увод у политичку теорију, Институт за политичке студије, Београд, 2009, 70-71

³⁵Симеуновић Драган, Увод у политичку теорију, Институт за политичке студије, Београд, 2009., стр. 64-70

Како се друштвена свест мењала кроз историју, односно како су је у различитим друштвима обележавале, па и данас обележавају - различите норме, може се донети закључак да је и морал релативан појам. Јер, морална правила нису апсолутно важећа, разликују се у времену и простору.

Филозофија појам морала изједначава са етиком. Стога су главне теме филозофије морала (или етике) добро, исправно деловање. Већ на први поглед, без претходног истраживања, може се рећи да политичко деловање често политички морал изврће у негацију морала.

Схватање добра и зла међу учесницима политичког процеса, који су чиниоци различитих група и покрета, морал неминовно изврће у руковођење принципима опортунитета, целисходност циљева, постизање успеха без обзира на средства.

Свакако се још једном треба подсетити да је чврста веза између политике и морала као облика јавног понашања постављена у старој Грчкој, у делима филозофа који су и створили појам политике.

Нераскидива веза морала и политике је тада утемељена управо у идеји политике као моралној вредности, односно у идеји општег добра читаве заједнице. Идеја је, како су приметили следбеници Макијавелија, доведена у питање открићем превласти технике освајања, односно одржавањем и чувањем власти са или без етичког понашања оних који се боре за власт.

Ипак, констатује се, макијавелизам није у потпуности истиснуо етичку страну политике. Он је само осветлио шта се дешава када се морал сведе на суви прагматизам.

У складу са тим може се закључити да политички морал представља скуп критеријума (принципа) на основу којих политички истомишљеници доносе суд да ли је неко политичко деловање исправно, али исто тако представља и одредницу за непридржавање општих моралних норми.

То данас представља велику опасност не само у појединим друштвима и државама, већ и у целокупној међународној заједници. Изградња извесних општих принципа политичког морала ипак није могућа јер је постало очигледно да их не би прихватиле све друштвене групе, слојеви и класе.

Данас нарушавање такозваних фер односа у политици углавном остаје или необележено, или некажњено. Констатује се само да се такво понашање

покушава пласирати као нови морал, да се неминовно мењају извесна правила и принципи понашања.³⁶

На жалост, елементи тзв. новог морала искристалисали су се као међународно-правни принципи, што неминовно изазива отпор све бројнијих политичких групација.

Политички морал тако и на једној и на другој (условно речено) страни прелази у моралисање, схвата се као врхунска демагогија и води нужној одбрани угрожених интереса. У контексту овог истраживања може се закључити и да за последицу има и тероризам.

Неморално понашање у политици, с друге стране, рађа и херојско схватање политике и морала, које, опет може да клизне у радикалност.³⁷

Одрицање, презир, па и жртва учвршћују се такође у мозаику новог политичког кодекса, без обзира што су често чиста утопија, нереални, па и са трагичним последицама.

Питање односа циља и средстава с тачке политичког морала тако се само продубљује, али на ове провокације није могуће дати ни брзе ни једноставне одговоре. Јер, ако су циљеви проглашени за хумане да ли је онда дозвољено (добро) употребити свако средство за њихово постизање?

У контексту политичких аспеката отмице ваздухоплова, а посебно самоубилачких напада отетим цивилним ваздухопловима с политичким

мотивом у САД 11/9, сумње у адекватан одговор САД и савезника на терористички акт до тада незабележених размера почеле су да се умножавају фабриковањем мотива напада на Ирак, који је уследио после војне интервенције у Авганистану.

Америка јесте доживела тријумф једнополарног света јер су глобалној борби против тероризма приступиле бројне државе, па и Русија - у 20. веку на супротној страни током хладног рата, али он није дуго трајао. Глобална посвећеност сили оружја, неадекватан одговор на светски проблем тероризма, фокусирали су пажњу држава на закључак да таквом политиком САД никако не могу да буду једини лидер слободног света.

³⁶N. Beasley, *Politics has no Morals*, New York, USA, 1949.

³⁷J. H. Hertz, *Political Realism and Political Idealism*, Chicago, 1951.

1.3. Политичке борбе

Појам политичког представљања у античкој политичкој мисли и раним средњевековним теоријама подразумевао је субјекте који држе власт, али и духовне вредности тих субјеката.

У складу са ширењем политичког субјективитета на све већи број људи, а поготово са образовањем специјализованих институција које имају функцију политичке репрезентације, политичко представљање је подразумевало да оно што се тиче свих – од свих мора да буде и прихваћено.

Током 17. века велики полет добија идеја парламентарног представљања, а у дугој борби за политичку еманципацију човека она почиње да представља значајан прогрес.³⁸ Све демократске теорије, па и оне за које би могли да кажемо да имају елементе радикалног у себи, као темељ политичке владавине прихватају изборну репрезентацију.

Већ је било речи о реалности политичког живота, па се може рећи да је, временом, првобитно демократска идеја о политичкој репрезентацији претворена у прикривени механизам онога ко влада. Истргнути из реалног контекста политички репрезенти се отуђују, што процес често враћа уназад, ка неједнакости.³⁹ Све то води у политичке борбе.

Драган Симеуновић с правом закључује да је антички мит о нужности смене старих новим боговима заправо мит о нужности смене владајућихне само на небу него и на земљи⁴⁰. Немање илузије о свемоћи вође, државника и државе прво резултира, а и почетно се манифестује њиховим нереспектовањем.

Нереспектовање власти, сматра Драган Симеуновић, је увек њена смрт, а нереспектовање политичара је увек његов крај.

Свако ко има намеру да се бори против обмане, лажи и манипулације у политици требало би, оцењује Бертолд Брехт, да изучи бар пет вештина. Треба, наиме, да има храброст да пише истину иако се она очигледно свугде прећуткује; треба, наравно, пре тога, да има мудрост да препозна истину иако је истина често прикривена. Требало би и да поседује ту вештину да саму истину претвори у оружје за борбу, односно и да има способност тачног присуђивања и избора правих људи у чијим рукама ће истина да буде делотворна. Наравно, потребна му је и лукавост да истину прошири међу људима које је одабрао.

Да ли је данас тако нешто уопште могуће?

³⁸Оливер Кромвел 1665. уводи у употребу термин политичке репрезентације, а парламентарна владавина постаје регуларан облик политичког живота у великом броју земаља.

³⁹Јован Ђорђевић, Политички систем, Београд, 1973.

⁴⁰Драган Симеуновић, Политика као уметност илузије, Терија политике - ридер, Наука и друштво, Београд, 2002, стр. 64-70

Можемо се сложити са закључком да су политичке борбе у првом реду борбе око власти и утицаја на власт. Углавном су отворене, али не треба занемарити ни прикривене политичке борбе.

Историја је показала, ниједна друштвена група или класа никада није била сасвим равнодушна према чињеници ко држи власт, а пре свега, у чијем интересу се та власт врши. Наравно, не би требало прескочити као мотив ни просту жудњу за влашћу.

Но, без обзира да ли су отворене или прикривене, политичке борбе имају разне облике иносиоце. Иако могу да се воде кроз законски признате и регулисане форме, није ретко да политичке борбе носе обележје насиља.

Политичке борбе тада добијају карактер револуционарних сукоба, али с развојем друштва антагонистички интересиу неким случајевима прете да угрозе целу планету. О томе ће бити речи у овој докторској дисертацији.

1.4. *Политичко насиље*

Само насиље је употреба силе како би се изнудило одређено понашање или резултат код појединца или људи противно њиховој вољи. Иако се насиље често изједначава са принудом, уз употребу голе физичке силе, сам појам означава и незакониту, посебно правно недопуштенуупотребу силе.

С друге стране, ипак, принуда може да буде допуштена, регулисана законом, иако оно шта за неког стварно јесте принуда - за другог може да буде нескривено насиље. Поједине потлачене класе државну делатност на свим нивоима виде као насиље, док је за државу таква делатност само једна врста принуде.

Без обзира на различита гледишта, па и данас готово свакодневне недоумице око одређења појма насиља, јасно је да ако је у друштву присутно насиље да су исто тако присутни сукоби које, очигледно, није могуће решити на други начин.

У политици је насиље, кроз историју, имало веома важну улогу. Често није могло да се спречи, а у тзв. редовном друштвеном току сваки акт насиља означава се као противправни поступак који се кажњава регуларном државном принудом.

На овим просторима најпластичније је појаву политичког насиља објаснио Драган Симеуновић.⁴¹ Полазећи од чињенице да свако насиље укључује примену силе Симеуновић заокружује појмовно одређење политичког насиља као једне од појавних варијанти укупног друштвеног насиља.

Политичко насиље се, по Симеуновићу, може одредити као директна или индиректна, латентна примена силе у сфери политике и политичког, односно као директна или индиректна примена силе над свешћу, телом, животом, вољом или материјалним добрима стварног или потенцијалног, односно претпостављеног политичког противника.

Симеуновић политичко насиље, као веома динамичну категорију, види као врсту политичког чина, односно активности, тј. као активност у којој рационални моменат мора да претеже над ирационалним. Свакако, политичко насиље не мора увек и да буде нужан пратилац политике.

Драган Симеуновић с правом упозорава на појмовно преплитање моћи, власти, силе и насиља.⁴²

Сви ови појмови су свакако саставни, органски део политике, али, поручује Симеуновић, не би требало сводити политику на стицање и спровођење моћи искључиво кроз политичко насиље.

Као што је то груба редукција појма политике, исто тако је и свако апстраховање, односно избегавање укључивања категорија моћи, силе и насиља у дефиниционе оквире политике (констатовано је већ да јединствена дефиниција појма политике не постоји) - друга крајност, закључује Драган Симеуновић.

Могло би се рећи да су, од свих дефиниција насиља, а посебно насиља у политици, најнепотпуније оне које насиље виде само као директно, физичко, односно „тамо где има крви“.

„Објашњавати насиље, а посебно политичко насиље, искључиво варијабиллама које објашњавају интерперсоналну агресивну интеракцију и саму агresiју, није добар пут појашњења појма политичког насиља... јер правила уочена у понашању појединца не могу се механички преносити на план објашњења активности великих група и институција. Тек помак од интерперсоналног до макросоцијалног нивоа посматрања насиља омогућује разликовање насиља као акта агресивности појединца од насиља као вида друштвене активности“⁴³, оцењује Драган Симеуновић.

⁴¹Симеуновић Драган, Теорија политике, ридер, први део, едиција Уџбеници, Наука и друштво, Београд, 2002., стр. 152-162

⁴²Симеуновић Драган, Теорија политике, ридер, први део; Наука и друштво, Београд, 2002., стр. 145

⁴³Исто

Различита, често недоречена схватања појма политичког насиља, условила су и велики број типологија ове врсте насиља. Из до сада реченог може се закључити да, према садржају, оно може да буде *физичко*, али и *психичко*. С обзиром на начин на који се врши политичко насиље оно се може одредити као *директно* или *индиректно*.

Структурално насиље, чији извршилац није конкретно утврђен, а које се схвата као насиље разних структура друштва над појединцем, привлачи у оквирима индиректног насиља посебну пажњу теоретичара. Подразумева оштећење основних људских потреба, или живота уопште, а што за последицу има снижавање реалног нивоа потреба задовољства, свакако испод оног нивоа који је потенцијално могућ. Ова врста насиља значи неједнаке шансе и дискриминацију.⁴⁴

Јохан Галтунг, немачки теоретичар који се посветио истраживању структуралног насиља, закључује да ова врста политичког насиља (и не само политичког већ сваког другог насиља) не оставља трагове само на људском телу, већ, пре свега, на духу и сећању.⁴⁵ Јер, процесом маргинализације и фрагментације структуралним насиљем се ограничава поглед на стварност, што омогућава политичким насилницима да наставе са експлоатацијом и тлачењем.

Институционализовано насиље се разликује од структуралног по томе што обухвата све у друштву. Оно несумњиво обухвата правно утемељено спровођење моћи кроз вршење власти уз спровођење силе, али, сматра Драган Симеуновић, не би никако смело да се занемари противправно раздирање институција у различите области битисања путем принуде.⁴⁶

Ако се, пак, у обзир узму носиоци насиља - оно може да буде *индивидуално* и *колективно*. С обзиром на распрострањеност дели се на *масовно* или

⁴⁴Видети: Galtung Johan, *Cultural Violence*, Sage Publications;1990.

⁴⁵Johan Galtung, *Kulturelle Gewalt*; in: *Der Bürger im Staat* 43, 2/1993., стр.. 107

⁴⁶Драган Симеуновић, *Врсте и облици политичког насиља*, Теорија политике, ридер, Наука и друштво, Београд, 2002., стр. 150-181

пунктуално насиље, а према времену трајања на *дуготрајно* и *тренутно* - краткотрајно. У зависности од примерености циљева, тј. у зависности од одабира објекта над којим ће да буде извршено, може бити *рационално* и *ирационално* насиље.

Појавни, основни облици политичког насиља су:

- Претња силом
- Принуда
- Притисак
- Психофизичко злостављање
- Политичко убиство
- Атентат
- Диверзија

Појавни, сложени облици политичког насиља су:

- Насилни протести
- Побуне
- Нереди
- Немири
- Тероризам
- Субверзија
- Репресија
- Терор
- Устанак
- Рат

Драган Симеуновић констатује да сложени облици насиља никада нису проста целина више основних облика насиља већ њихов зависан, динамичан спој. Наравно, овакав спој не искључује могућност да сложен облик насиља буде окарактерисан као крајње противречан.⁴⁷

О принуди је већ било речи, а остварује се директном силом или индиректно: кроз разноврсне притиске или претње силом. *Притисак* се јавља у ситуацијама када неко жели да очува моћ, осигура остварење одговарајућих уступака, чиме се, још увек, не угрожава битно идентитет онога на кога се притисак врши.

Претња силом већ изазива осећај страха од физичке угрожености и нарушавања идентитета. Може да се испољи кроз институционалне облике, али и неформално и нелегално. Ипак, треба рећи да свака претња силом није у

⁴⁷ Видети: Драган Симеуновић, Основи политичких наука, практикум, Наука и друштво, Београд, 2002., стр.155

исто време и само насиље осим ако је објективно остварљива и озбиљно доживљена.

Мучење се испољава и као физичко и као психичко насиље, болно и понижавајуће. Њиме политички противник бива кажњаван, понижен, принуђен да ода информације, постаје послушник... Приликом драстичног мучења, о чему сведоче бројни примери кроз историју, неретко наступа и смрт онога ко је мучен.

Политичко убиство Драган Симеуновић дефинише као политички, односно идеолошки мотивисану елиминацију, потпуну и трајну, претпостављеног или потенцијалног политичког непријатеља. Не само као вид санкција, већ и као превентивно дело. У том смислу се, од настанка политике до данас, као својеврстан вид репресије, примењује и *мегацид*. То је масовно политичко убиство, тј. масовна ликвидација политичких противника, њихових присталица, али и чланова фамилије. У најекстремнијим случајевима генерализује се појам политичког противника који подразумева све људе тај чин одређене политичке, националне, етничке, расне или верске припадности.⁴⁸

Масовно политичко убиство, према Симеуновићу, може искључиво да буде облик институционализованог политичког насиља и увек су изазивала супритан ефекат од очекиваног уз велику међународну подршку стварним или потенцијалним жртвама.

Атентат је специфичан насилан начин покушаја или самог извршења политичког убиства. Иако их многи поистовећују мора се рећи да између политичког убиства и атентата постоје евидентне разлике: атентат подразумева угрожавање живота неке релативно важне политичке личности – само једне личности или малог броја људи; може да буде неуспешан; подразумева постојање завере. Статистика указује да се најчешће изводи ватреним оружјем и експлозивним материјалима, а ређе хладним оружјем.

Диверзија означава дистракцију, девијацију или неочекивани напад. То је прикривена, изненадна активност, деловање или борбена радња која има за циљ подривање (слабљење), или уништавање снага, средстава и осталих

⁴⁸ Драган Симеуновић, Теорија политике – ридер, Наука и друштво, Београд, 2002., стр. 156

вредности противника. Поред политичких диверзија најпознатије су војне и економске диверзије, често повезане једна с другом. И то је један од разлога што је појам диверзије такође врло тешко дефинисати, а почетни је тај што је неки виде као праведно, а неки као неправедно политичко насиље, о чему ће посебно бити речи у контексту ове докторске дисертације, а када су у питању политички аспекти отмице ваздухоплова.

Ненасиље је морална категорија којом се одбацује свако насиље као средство за постизање личних, друштвених и политичких циљева. Основна премиса филозофије ненасиља је да насиље рађа насиље и да се једино доследним спровођењем ненасиља излази из тог више него зачараног круга. Међутим, сведоци смо и на овим просторима насилних политичких нереда и немира. За време трајања нереда еруптивније се ослобађају емоције гомиле, док су немири организованији. Њима се плански и циљно изражава несагласност (или сагласност), дефинисани су, обимнији од нереда - ужи појам, могу да буду пратећи део немира.

Ако се задати политички циљеви не могу реализовати мирним путем долази до *побуне*. Драган Симеуновић је политичку побуну одредио као „вид личне, групне (колективне) активности на плану супротстављања официјелном, легалном или признатом, као и наметнутом вођству, односно управљачкој структури услед несагласности са постојећим или планираним стањем и односима, а које карактерише већи или мањи степен усклађености организованих учесника у правцу реализовања политичких циљева“⁴⁹. Агресивност побуњеника не мора да буде и њихов адут.

Као својеврстан вид политичког насиља могу се окарактерисати и неке *демонстрације* којима претходе договорени скупови. Оне су планске, али јавне, теже за масовношћу јер захтевају свесно колективно реаговање на исте подстицаје. Демонстрације могу да буду уско локалне, али и интернационалне.

О тероризму, субверзијама, репресијама, устанку и рату биће нешто више речи приликом детаљног анализирања политичких аспеката отмица ваздухоплова.

1.5. Узроци и основе насиља у политици

Из до сада проученог може да се донесе закључак да насиље у политици игра веома важну улогу. Наиме, планирано или испољено насиље указује да су у друштвима, од настанка па до данашњих дана, постојали и постоје сукоби које, очигледно, није било могуће измирити на други начин.

⁴⁹Симеуновић Драган, Теорија политике, ридер, Наука и друштво, Београд, 2002., стр. 168

Државе, несумњиво, покушавају, а често и успевају, да монополизују силу, али сукоби интереса, што је та сила јача, рађају насиље и на тзв. супротстављеним странама. Евентуално би могло да нестане у савршеном - бескласном друштву. Бројни теоретичари су се за овакво друштво и залагали, али развој цивилизације, а самим тим и развој насиља, непрестано их демантују. Од илегалног насиља до легалне силе - и обрнуто, све мањи је корак.

Поводи да се посегне за насиљем кроз историју су били бројни, а данас су, практично, неограничени. Међутим, још увек међу теоретичарима постоји дилема да ли је насиље појава која се изазива вештачки, или је, заправо, елемент који неспорно чини и самог човека и политику.

На Далеком истоку теоретичари сматрају да насиље није суштински атрибут човека, а тиме да није ни део политике. Најекстремнија доктрина цинизам насиље не изједначава са постојањем човека. Сматра га крајње неприхватљивим, а етику гради на принципу *ахимса* - ненасиља.

С друге стране, на тзв. модерном Западу, неки насиље уопште, а посебно политичко насиље, виде као до данас недовршени просветитељски пројекат. Међу њима је Јирген Хабермас који се бавио, између осталог, проучавањем природе човека, односно његове (не)рационалности.

Запажено је Хабермасово размишљање да конфликти у политици, настају због сметњи у комуникацији. У делу *Расцепљени Запад* Јирген Хабермас поручује да ипак има лека за новонастале спирале насиља: „Управо зато што су наши социјални односи прожети насиљем, стратегијским дјеловањем и манипулацијом, ми ипак не бисмо требали превидјети двије друге чињенице. С једне стране, пракса нашег свакодневног заједничког живота почива на солидном темељу заједничких базичних увјерења, културних саморазумљивости и реципрочних очекивања. Координирање дјеловања ту се одвија преко уобичајених језичких игара, преко узајамно постављених и барем имплицитно признатих захтјева за важењем - у *јавном простору више или мање добрих разлога*. Зато, с друге стране, конфликти (који, ако су последице довољно болне, завршавају код терапеута или пред судом) - настају због *сметњи у комуникацији*, због кривог разумијевања или неразумијевања, неискрености или довођења у заблуду. Спирала насиља почиње са спиралом

ометених комуникација која преко спирале необузданог реципрочног неповјерења води прекиду комуникације. Али ако насиље почиње са сметњама у комуникацији, можемо знати шта је кренуло криво и шта се мора поправити након што је насиље избило.⁵⁰

Теодор Адорно, Ђорђо Агамбени Макс Хорхајмер⁵¹, супротно Хабермасу, насиље виде као производ просветитељства, а Етјен Балибар⁵² насиље, па и политичко, означава као срж модернитета који отвара простор и слободи и опасностима.

Хана Арент, пак, закључује да је политички човек одувек био конзумент насиља. Према Хани Арент поставља се само питање критичности избора: ако човек изабере насиље он одустаје од етике, а ако одустане од насиља он не може да се политички трансформише.

Политичко насиље као део универзалне мотивационе снаге, односно његове узроке и основе, покушали су, са своје стране, да одреде ближе и бројни други теоретичари, пре свега социолози и психолози. Људска окрутност је скривени или отворени део нечије личности, а чињеица да је човек, као политичко биће, изумео, између осталог, различите врсте оружја указује нам да је увео могућност насиља на даљину и тако надмашио свој природни лимит – наношење бола сопственим рукама. То је, свакако и један од аксиома овог истраживања које мора да се дотакне и питања да ли је могућа стална контрола над све израженијим агресивним нагонима.

Ипак, да ли је човек, како закључују поједини теоретичари, само животиња са атрибутом разума?

На ово питање је свакако тешко дати одговор јер насиље несумњиво има и рационалну и ирационалну страну. Драган Симеуновић је на нашим просторима најбоље сагледао узроке и основе насиља у политици. О томе Симеуновић каже:

„Као социјални и психолошки феномен насиље има поред рационалне и своју ирационалну, нагонску и активну страну која израћа из особености људске природе или из условљености ситуационог реаговања на средину која окружује субјект насиља. У сваком насилном политичком чину садржано је и рационално и ирационално у сразмери релевантној односу нужности интервенције у постојеће и нивоу достигнуте свести о могућностима и начину те интервенције.“⁵³

⁵⁰Habermas Jürgen, *Rascijepljeni Zapad*, RABIC I ECLD, Sarajevo, 2010.

⁵¹Horkheimer Max, *Pomрачење ума*, Veselin Masleša, Svjetlost, Sarajevo, 1989.

⁵²Balibar Étienne, *Violence and Civility*, Columbia University Press, 2015.

⁵³Симеуновић Драган, *Узроци и основе насиља у политици*; видети Терија политике, стр. 153

Симеуновић пластично објашњава ирационални основ политичког и сваког другог насиља кроз сагледавање година које су уследиле после Првог светског рата. Наиме, Брикнер примећује да је у свим земљама које су биле учеснице овог великог рата од 1914-1918. године порасло насиље као повратни удар бруталности на своју земљу.⁵⁴

Рат на психу човека је несумњиво утицао, али било би погрешно узроке насиља сагледавати само кроз то. Наиме, с развојем друштва, технологије... олакшано је било перципирање насиља на свим нивоима.

Све је изразитија, подвлачи Симеуновић, присутност насиља у медијима, на филму, кроз разна штива.... Рецимо, до краја основног образовања просечно америчко дете само кроз све бројније програме који се свакодневно емитују преко малих екрана види више од 8.000 убистава и преко 100.000 сцена насиља! То је свакако једна од јачих предиспозиција за касније насилничко понашање, које подразумева и политичко насиље.

Наравно, у буђењу насиља одређену улогу игра и религија. Тотална негација посебности давно је уочена. Још је Хегел о томе писао, а некада смо, па и данас, сведоци насиља као уништења због уништења, а мора се рећи и да све јаче елементе деструкције, везано за тему истраживања, имају и отмице ваздухоплова. Кулминација је била 11. септембра 2001.

Економски фактор такође је значајан елемент политичког насиља. Жудњу за поседовањем објекта описао је још Хегел. Узрок насиља свакако је и непреваладавање жудње за остварењем надмоћи, постојање сукоба интереса, ситуациона основа друштвеног живота...

Када се анализирају бројни примери испољеног политичког насиља кроз историју може се донети закључак да су управо ситуационе основе друштвеног живота превагнулe над природним потребама. Незадовољење друштвених потреба, дакле, главни је окидач за политичко насиље.

2. ПОЈАМ ТЕРОРИЗМА

Да би се што боље разумео проблем истраживања, *Политички аспекти отмице ваздухоплова у периоду од Другог светског рата до почетка 21. века*, неопходно је препознати и схватити сам појам тероризма.

⁵⁴Brucner,P.; Ueber die Gewalt, Berlin, 1979, str. 121

Тероризам не би требало ни у ком случају ограничити на тренутни жестоки процват исламског екстремизма.⁵⁵ То данас многи чине. Уз ову грешку, свакако, иде и тумачење тероризма као појма, с обзиром да је питање тероризма мултидисциплинарно, односно њиме се бави више наука и дисциплина.

Теоретичаре, експерте, али и политичаре, већ дуже време, а од краја прошлог и почетка овог века све више, опседа питање шта је то заправо тероризам. Латинска реч *terrere*, од које потиче данашња реч тероризам, буквално значи „узроковати нечије дрхтање“. У такозвану модерну политичку терминологију улази с Француском револуцијом - преко јакобинизма. Значење појма тероризма временом се изменило.

И у најновијој контратерористичкој коалицији, насталој на глобалном нивоу последњих година, која је окупила бројне државе и међународне организације са истим циљем: уништење тероризма - нема сагласја. До евидентне конфузије међу истомишљеницима, којима је заједничка оцена да је тероризам највећа пошаст 21. века, долази јер и они сами свакодневно мешају термине као што су страх, насиље, терор, тероризам...⁵⁶

Јер, ако би све оно што нас окружује, а изазива насиље или страх, назвали тероризмом, тада би број могућих значења овог појма постао и буквално неограничен. А управо због карактеристичног насиља, страха и ужаса који изазива, тероризам је увек будио снажне емоције и противречна реаговања која су се одражавала на тумачење самог појма тероризам. Како емоције свакако не доприносе правом разумевању проблема – тероризам је, упркос свим напорима теоретичара, још увек тема о којој се стално пише, много говори, а опет тако мало зна.⁵⁷ У прилог овој констатацији иду и чињенице: док се чак и за савременике уобичајена насилна активност могла некада назвати тероризмом, кроз историју је добијала име криминал, рат, ослободилачка борба...⁵⁸

Разматрајући термилошко и појмовно разграничење терора и тероризма, с обзиром да су кроз историју најчешће били поистовећивани, мешани, Драган Симеуновић наглашава да је њихова сличност у томе што су оба оружја мањине, што су им жртве најчешће недужна лица и што теже изазивају страха. И то не изазивају страха код саме жртве (жртава), већ страха жртвом код друштвене групе којој жртва припада.

⁵⁵Предраг Чичовачки, О неморалности тероризма и рата, у Мићуновић, Драгољуб (ур.), Филозофија и друштво: зборник радова, Бр. 22/23 (2003)

⁵⁶Симеуновић Драган, Тероризам – општи део, Правни факултет у Београду, Универзитет у Београду, Београд 2009., стр.145-149

⁵⁷Симеуновић Драган, Тероризам – општи део, Правни факултет у Београду, Универзитет у Београду, Београд 2009., стр. 13-17

⁵⁸Видети више: Вајт Р. Џонатан, Тероризам, Александрија Пресс, Београд, 2004.

Полазни критеријум разликовања појмова *терор* и *тероризам* јеи однос извршног насиља и власти. Терор, наиме, представља претежно вршење насиља у оквиру процеса спровођења моћи с циљем одржавања на власти (насиље власти), докје тероризам вршење насиља против неке и нечије власти.

Но, као што терор није одредница сваког насиља власти, тако ни тероризам није искључиво и само облик насиља против недемократске, тоталитарне владавине.

2.1. *Порекло и еволуција тероризма*

Ући у саму суштину тероризма није нимало лако, иако је он присутан од давнина, развијајући се посебно како су се развијали насиље и рат. Рецимо, *фидани* – анђели смрти, су прва позната терористичка група, убијали су у 12. веку за шиитског проповедника Хасан Ибн Сабаха у светом граду Гоми на тлу Арабије; организација је деловала неколико десетина година, а према Драгану Симеуновићу *асанини* су претече тероризма, али не и *зилоти* иако их неки аутори убрајају у ову групу.

Међутим, реч тероризам није ни у ком случају није означавала оно што се од прошлог века подразумева под овим појмом. Теоретичари су сложни у оцени да модеран облик тероризма потиче из времена Француске револуције, упркос чињеници да је реч *терор* прешла из латинског корена у француски језик у 14, а у енглески језик у 16. веку. Тероризам који се испољавао крајем 18. века представљао је насиље тадашње револуционарне власти.

Радило се о изузетно крвавим мерама које су ради одбране револуције тада увели и примењивали *јакобинци*: Максимилијан Робеспир, Луј Антоан Сен-Жист, Барер... Јакобинци су сматрали да ни у ком случају не могу да се сачувају резултати нетом изведене Француске револуције уколико се тадашњим противницима, па чак и онима који нису отворено исказивали противљење револуционарима - „не утера велики страх“! А страх је тада свакодневно усађиван гиљотином, потоцима крви, сталним прогањањима сумњивих...

Законом од 10. јула 1874. енормно велика овлашћења за лишавање слободе дата су јакобинској власти, а пред Револуционарним судом, током самог поступка (ако га је уопште и било), прописивана је искључиво смртна казна, без учешћа адвоката, или, пак, неког релевантног сведока.⁵⁹ Према теоретичару Симеуновићу тада је 1400 људи гиљотинирано.

⁵⁹ Видети: Милан Глишовић, Отмица ваздухоплова као метод савременог тероризма, магистарски рад, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, 2011.

У листу француских револуционара `Гласник једнакости` крајем августа 1873. објављено је да је `неопходно да се терор који врши гиљотина прошири на целу Француску и приведе правди све издајнике. Нема друго средства, речено је, које може да инспирише неопходни терор који ће консолидовати револуцију.

До револуције 1848. године, која се одвијала педесетак година после Француске револуције, значење појма тероризам се изменило. Тероризам као појам је почео да се употребљава како би се описало насиље револуционара који су се побунили против власти. Драган Симеуновић је, подробно изучивши овај период, закључио да у 19. веку *анархизам* представља важно идеолошко залеђе тероризма јер у себи носи *антипарламентаризам*.⁶⁰

Постоје теоретичари који анархизам у потпуности поистовећују са тероризмом, док поједини сматрају да је недопустива њихова идентификација. Ипак, доказ изваганог закључка Симеуновића може се наћи и у оно време чувеној Пруденовој крилатици да је `опште право гласа контрареволуција`, што је касније у великој мери утицало на неке теоретичаре анархизма да се потпуно одвоје од парламентарног пута револуције. Тиме су хтели да остваре Прудонов захтев (за кога се ипак мора рећи да се никада лично није изјашњавао за насиље) да пролетаријат у потпуности мора да раскрсти са такозваном буржоаском демократијом.

За разлику од Прудона, Михаил Александрович Бакуњин, који спада међу прве анархистичке филозофе и често се сматра оцем модерног анархизма, презентовао је опште опредељење за насиље, али се мало повукао, тактички, од тренутка укључења у Први интернационалу. Бакуњин је тврдио да није терориста. Но, крајем 19. века у Русији је основано више тајних терористичких друштава. Убили су, између осталих, руског цара Александра другог 1881. године.⁶¹

До краја 19. и почетком 20. века појам тероризам се користио да означи насилне активности неких група. Према теоретичарима из тог времена у насилне групе су спадали: радничке организације, националне групе које се буне против страних сила, ултра националистичке политичке организације, анархисти. Наравно, епитет терориста овим групама додељивале су владе и носиоци власти према сопственим мерилима.⁶²

⁶⁰Симеуновић Драган, `Тероризам – општи део`, Правни факултет у Београду, Универзитет у Београду, Београд 2009., стр. 110-116

⁶¹Видети: Милан Глишовић, Отмица ваздухоплова као метод савременог тероризма, ФПН, Универзитет у Београду, 2011.

⁶²Вајт Р. Цонатан, Тероризам, Александрија Пресс, Београд, 2004.

Уз такозване националистичке групе од шездесетих година до почетка осамдесетих година прошлог века одредницу терориста носиле су и левичарске групе, а које су се, нарочито према тврдњама западних теоретичара, служиле насилним методама.

Када је у питању десничарски тероризам, Драган Симеуновић се задржава на екстремизму као родном тлу десничарског тероризма. Непријатељ се посматра као нешто што треба „учинити безопасним, а то се може постићи или његовим потчињавањем или уништењем или претварањем Њих у Нас“, констатује Симеуновић у запаженој књизи *Тероризам - општи део*.

Тероризам се, деловањем појединих група, посебно у Савезној Републици Немачкој, Италији, Француској... преселио на терен унутар држава: тероризам се посматрао као националистичко ратовање унутар државе, а терористе су, из угла држава у којој су деловали, подржавали у свету проscribeвани режими.

Политички тероризам прелази у наредну, другу фазу коју карактерише интернационална димензија, односно покушај терориста да делују на широј политичкој основи. Терористи су почели да делују на придобијању што веће популарности уништавањем цивилних и војних објеката од виталног значаја за поједине, њима непријатељске режиме. Таква `идеологија` је својевремено изражена, рецимо, кроз став палестинског лидера Ж. Хабаша, који је поручивао: `Битно је одабрати циљеве код којих је успех 100% загарантован. Мора да се види како ће људи да реагују на успешну операцију`.

Терористичким организацијама су означаване и неке `насилне активности покрета мржње`, односно организације које су деловале на простору Сједињених Америчких Држава.

Данас препознајемо више него изражене дупле стандарде приликом идентификовања терористичких организација у свету. У том смислу може да се донесе закључак да на покушаје дефинисања тероризма у великој мери утиче историјски контекст тероризма. Значење појма тероризам варира у зависности од различитих типова рата и од политичке моћи појединих држава које стоје иза једне, или иза друге стране. Примера је у прошлости много, а посебно после Другог светског рата. Рецимо, током Израелско-арапског рата, када су и једни и други окарактерисани као револуционари, ослободиоци, односно као терористи.

На простору некадашње Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, а потом и Савезне Републике Југославије, тј. Републике Србије, без икакве дилеме, терористичке организације су преименоване у ослободилачке покрете.

Велики део припадника тих организација на Косову и Метохији, па и у Босни и Херцеговини, Хрватској и Македонији, данас су, не ретко, носиоци власти.

Конфликт значења тероризма евидентан је и на другим просторима, а током 20 века приметан је био и за време вођења такозваних конвенционалних ратова. Такозвана командоска тактика се током ових ратова поздрављала, иако у суштини може да буде тероризам. Међутим, бројне армије, поготово оне победничке, никада нису пристајале на изједначавање њихових активности са неким више него евидентно терористичким активностима.⁶³

У тоталном рату ваздухопловне снаге једне државе, или једног њеног дела, често бомбардују и уништавају читаве градове. Стаљинград је 1942. разорило немачко ваздухопловство Luftwaffe, а, за узврат, Дрезден је срањен са земљом 1945. од стране британско-америчких ваздухопловних снага. За победнике Другог светског рата то свакако није био терористички чин. О бомбардовању цивилних циљева, који су окарактерисани као `коллатерална штета` 1999. у некадашњој СРЈ, Ираку, Авганистану...не треба посебно ни говорити.

Крајем двадесетог века долази, на жалост, не само до снажења старих, већ и до појаве нових врста тероризма. После такозваног левичарског, који још није утихнуо, планетарна опасност број 1. постао је `освежени` исламски тероризам. Самоубилачки и сајбер тероризам такође добијају на замаху, са несагледивим последицама. О томе ће бити више речи.

2.2. Проблеми дефинисања тероризма

Из до сада изложеног се може закључити колико је тероризам комплексна друштвена појава и колико му је тешко `узети праву меру`. Стога још увек не постоји општеприхваћена дефиниција тероризма, чак ни у оквиру Уједињених нација, чије су чланице долазиле много брже до одговора на бројне друге глобалне дилеме и проблеме.

⁶³ *Командос* (afrikans: *kommando*; *commandos*) назив за припадника војне јединице за посебне задатке. У Другом св. рату *командос* је био излаз који се користио за војнике који су вршили операције у непријатељском залеђу. Сматрају се претходницима модерних јединица за посебне намене. Класични профил операција командоса је уништавање непријатељских кључних положаја, као што су ваздушне луке, комуникације и базе заповедника, ракетни положаји, мостови, луке, базе за опскрбу и други посебно важни непријатељски положаји. (М.Г.)

У литератури, и научној и популарној, која се мери не десетинама, већ хиљадама наслова, теоретичари, експерти и такозвани пригодни аутори просто се утркују да наведу своју дефиницију тероризма.

На овим просторима, а и шире, као полазна основа у проучавању више него контроверзног појма тероризма, прихваћена је дефиниција Драгана Симеуновића, нашег свакако највећег експерта за ову област:

„Као вишедимензионални политички феномен савремени тероризам се може теоријски најопштије одредити као сложени облик организовања групног, и ређе индивидуалног или институционалног политичког насиља обележен не само застрашујућим брахијално физичким и психолошким, већ и софистицирано-технолошким методама политичке борбе којима се обично у време политичких и економских криза, а ретко и у условима остварене економске и политичке стабилности једног друштва, систематски покушавају остварити ‘велики циљеви’ на морбидно спектакуларан начин, а непримерено датим условима, пре свега друштвеној ситуацији и историјским могућностима оних који га као политичку стратегију упражњавају. Друштвено-угрожавајући опус тероризма обухвата претњу силом у оквиру интензивне психолошко-пропагандне делатности, злоупотребу интернета у терористичке сврхе, отмице, уцене, психофизичко злостављање, атентате, саботаже, диверзије, самоубилачке нападе, појединачна и масовна политичка убиства, и интенцију испољавања ређе над стварним и потенцијалним политичким противницима, а чешће над представницима система и невиним жртвама. Као вид индивидуалног, нелегитимног, нелегалног и неинституционалног насиља тероризам је увек окренут против одређених институција неког друштва, односно *in concretum* против неке државе.“⁶⁴

Иначе, један од првих покушаја дефинисања појма тероризам забележен је тридесетих година прошлог века. Хардман Јакоб Бенџамин Салутски је у свом прилогу у „*Енциклопедији друштвених наука*“ појам тероризам дефинисао као метод којим једна организована група или партија покушава да оствари своје циљеве, првенствено кроз систематску примену насиља.⁶⁵ Тако се тероризам разликује не само од терора власти, већ и од насиља гомиле или масовне побуне, закључио је Хардман.

Јасно је да савремени тероризам понекад удара и на појединце. Усмерен је и на групе које нису ни заступници нити представници власти (на пример

⁶⁴ Драган Симеуновић, *Тероризам, општи део*, Правни факултет Универзитета у Београду, библиотека Кримен 2009.; стр. 80

⁶⁵ Видети: Hardman Jacob Benjamin Salutsky; *Terrorism* in *Encyclopedia of the Social Sciences*, Vol. 14., New York, Macmilan, 1936.

случајно одабрани таоци), тако да овој дефиницији недостаје свакако елеменат такозваног неселективног, или недискриминативног тероризма. У то је теоретичаре уверила и сама пракса: све бројнији случајеви отмица, напада на личности, па и убистава.

Стога се с покушајима дефинисања тероризма није стало. Многи су сматрали да су претходна објашњења појма корисна, али није мали број теоретичара који су закључили и да су сувише једноставна. И како је тероризам имао увек различито значење за различите људе, односно различите државе и владе, и дефиниције су се проширивале, мењале...

У најопштијем смислу дуго се сматрало да тероризам представља примену смишљеног организованог и директног насиља терористичког субјекта спремног да и најгрубљом физичком силом према унапред одабраном лицу или насумичном жртвом ради њеног убиства, сакаћења, киднаповања или психичког злостављања изазову личне или колективне комплексе, страха или несигурности, зебњу или апатије да би постигли пројектовани политички циљ.

Међутим, тероризам је кроз историју постајао све сложенији друштвени проблем. Тиме свакако заслужује опсежне научне анализе, а не само дескрипцију која, не ретко, садржи, о чему је већ било речи, дневно политичке конотације. Ипак, добро је да је почело да се схвата како јасно прецизирање проблема мора над свакодневном политиком да има предност, иако је, рецимо, само из више од 25 милиона страница које су на интернету посвећене дефинисању тероризма заиста тешко испливати.⁶⁶

Драган Симеуновић је одлично приметио да је увек било лакше дефинисати тзв. статичне појаве.⁶⁷ Волтер Лакер стога посебно упозорава да је тероризам више него опасан терен за симплификаторе и генерализаторе, а Симеуновић додаје да је то стога што је заиста реч о сложеној, развојној појави, што је кроз историју отежавало њено дефинисање чак и најквалификованијим теоретичарима. И Ралф Дарендорф упозорава на потребу да се приликом покушаја дефинисања буде опрезан.⁶⁸

Наравно, терба имати у виду и да у неким државама, не само данас, већ и кроз историју, није било воље за истраживањем тероризма и усвајањем колико-толико прихватљиве дефиниције. Строго посебни интереси и данас су изражени, баш као и мешање појмова из области политичког насиља, свесно или несвесно.

⁶⁶Само о тероризму је на интернету било речи 2004. на 9.580.000 страница, а само годину дана касније, 2005., на 128.000.000. (прим. М.Г.)

⁶⁷Драган Симеуновић, *Проблем дефинисања савременог тероризма*, Српска политичка мисао, бр. 3-4/2005

⁶⁸Walter Laqueur, *The Age of Terrorism*, 1987. str.9

Проблем дефинисања појма тероризам свакако се може осенчити и кроз низ других чињеница.

1. Тероризам је тајна делатност
2. Тероризам се веже и за насиље групе и за насиље власти
3. Емоције које побуђује тероризам спречавају његову квалитетну анализу
4. Интереси који прате тероризам такође спречавају квалитетну научну анализу
5. Правни, политиколошки, војни и социолошки приступи појму тероризам у многоме се разликују...

О томе ће бити речи кроз анализу основних карактеристика тероризма, а у контексту дисертације и кроз анализу политичких аспеката који узрокују појаву тероризма.

2.3. Приступу дефинисању тероризма у савременој политичкој теорији

Чувени специјалиста за борбу против тероризма Брајан Џенкинс, експерт америчке корпорације РАНД, 1984. је понудио дефиницију тероризма означивши га као употребу, или претњу употребом силе, усмерене на остваривање политичких промена.⁶⁹

Ипак, не само модернизација друштва, већ и самих терористичких организација, натерала га је да оцени како је термин *рат против терора*, како га је светској јавности представио некадашњи председник САД Џорџ Буш, одраз претеране амбиције јер се тероризам свакодневно мења, допуњује...

С друге стране и Волтер Лакер је три године касније, 1987., закључио да је тероризам незаконито коришћење силе против невиних људи ради постизања политичких циљева, али као да је предвидео шта све чека планету – поручио је да нико заиста више не би требало да губи време на неке садржајније дефиниције с обзиром да је тероризам и био и остао контроверзан и променљив термин.⁷⁰

⁶⁹ Видети Jenkins Brian Michael, *Will Terrorists Go Nuclear*, Prometheus Books, USA, 2008.

⁷⁰ Walter Laqueur, *The Age of Terrorism*, (1987.), закључио је да се 'о тероризму могу написати читави томови, али нам не би помогли да боље схватимо ову тему'.

Ален Валдман дефинише тероризам као плански припремане, шокантно насилне нападе на политички поредак из илегале. Такви напади треба да произведу општу несигурност и ужас, али, у исто време, и симпатије и спремност на подршку. Према Гарију Фогелу тероризам је ширење ужаса кроз непредвидиве и изненађујуће, систематски извршене чинове насиља ради постизања политичких циљева.⁷¹

Амерички Федерални истражни биро сматра да је тероризам незаконита примена силе или насиља према људима или имовини да би се застрашила или сузбила влада, цивилно становништво или неки његов део, а у сврху постизања политичких или друштвених циљева.

Министарство одбране САД истиче да је тероризам незаконита употреба силе или насиља, или претња силом или насиљем, уперена против појединаца или нечије имовине да би се извршила присила или застрашивала влада или друштво, а у многим случајевима да би се постигао неки политички, верски, или идеолошки циљ. Обавештајна агенција америчког Министарства одбране сматра да је тероризам унапред планирано политичко насиље које се врши против неборбених циљева, а од стране субнационалних група или тајних државних агената, обично са циљем да се утиче на неки аудиторијум.

Тероризам се код наших аутора дефинише као: организовано насиље против одређене државе, њеног економског и политичког система, инкриминисано политичким мотивима, у циљу изазивања страха и личне несигурности грађана једне земље употребом убојних и разорних средстава која доводе у опасност живот и имовину неодређеног броја људи са крајњим циљем слабљења безбедности земље.

Ипак, ни међу нашим ауторима нема ближег одређења појма тероризам. Тероризам је, за овдашње ауторе, организована и систематска примена насиља са намером да се, изазивањем страха и личне несигурности грађана наруши ауторитет државе или остваре неки политички циљеви. Тероризам је и доктрина и метод борбе за одређене циљеве систематском употребом насиља, метод смишљене и систематске употребе аката насиља ради сејања страха према људима од државних органа или организованих скупина да би се остварили одређени политички циљеви.

⁷¹ Погледати: Милан Глишовић, магистарски рад, Отмица ваздухоплова као метод савременог тероризма, ФПН, Универзитет у Београду, 2011; извор: Valdman Mikhail, 'Terrorism and Modernity', Tulane University, 2008.; Fogel Gary, 'Terrorism', by Yonah Alexander and Michael S. Swetnam, Editors. Transnational Publishers, Inc., 2001.

Војин Димитријевић каже за терористички акт да је то акт физичког насиља чији је предмет изабран тако да изазива јаке психичке реакције, у првом реду страх код ширег круга људи, у нади да ће оне помоћи да се одржи или промени понашање које је важно за постизање политичких циљева, ако такав акт није оправдан општим интересима који су одређени независно од њега и ако није извршен по правилима која се уобичајено примењују на друштвене видове вршења власти.⁷²

Упоређујући наведене покушаје дефинисања тероризма домаћих аутора може се рећи да је тероризам за њих унапред планирано проузроковање и искоришћавање страха и ужаса, а који је последица насиља или претње насиљем са намером остваривања политичких циљева.

Најдаље је свакако отишао Драган Симеуновић који је кроз свој научни рад извукао максимум. Тероризам, као вишедимензионални политички феномен, како га објашњава Симеуновић, својим садржајем нас упознаје са следећим појмовима:

- претња
- насиље
- сила
- страх
- политички аспект - ефекат - циљ
- психолошки ефекат и неконтролисана реакција
- насумични избор мета и жртава
- намерно испланирана и системски организована акција
- начин борбе
- противправни акт.⁷³

⁷² Видети више: Димитријевић Војин, *Тероризам*, Београд, 1982.

⁷³ Види: Драган Симеуновић, *Тероризам-општи део*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2009., стр. 66-81

Дакле, из наведених кључних елемената тероризма по Симеуновићу, може се донети закључак и да тероризам представља противправни акт насиља усмерен против одеђене државе са намером да се изазове страх, или колективна штета, како би се остварио одређени политички циљ. Ради се о намераваној употреби силе, а тероризам се користи као начин борбе за остварење поменутих политичких циљева. А као вид индивидуалног, нелегитимног, нелегалног и неинституционалног насиља, тероризам је увек окренут против одређених институција неког друштва, односно *in concretum* против неке државе.

Ипак, Симеуновић је свестан чињенице да то није све. Поготово у ситуацији када дефинисање тероризма добија, на глобалном нивоу, огроман политички значај.

Наиме, САД и још неке државе које тероризам угрожава, а посебно после 11. септембра 2001., пред целокупну међународну заједницу су као први циљ поставиле борбу против тероризма. У том смислу дотадашњи напори да се допринесе дефинисању самог појма тероризам постали су све бројнији, али и приступи све опречнији. Једни, наиме, захтевају да сви прихвате политичку дефиницију тероризма која долази из најјаче светке кухиње, док се други жестоко супротстављају оваквој намери светске мегасиле.

Притом, како примећује Симеуновић, можда се и слажу шта тероризам није, али ова диференцијација не доприноси много да се донесе валидан закључак шта тероризам јесте.

У сваком случају може се рећи да је тероризам глобална опасност. А ако се примени античка мисао, која је ипак запамћена до данашњих дана - да политика треба да служи општем добру, сама дефиниција ће неминовно бити ослобођена било чијих интереса.

У исто време требало би превазићи појмовно непознавање феномена тероризма, испреплетаност са сродним облицима политичког насиља, присутност бројних других фактора – пре свега политичких. Но, за сада се чини да је овакав научни подухват готово немогућ. За то време тероризам би улази у нову развојну фазу...

3. ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ТЕРОРИЗМА

После пажљиве анализе свих елемената тероризма, могуће је идентификовати његове бројне, битне карактеристике. То су, свакако, транспарентност, страх, неморалност, противзаконитост, бруталност, организованост, избор жртве и објекта напада, симболично насиље, ирационалност, спектакуларност, осуда тероризма.

Насиље, о којем је већ било речи, један је од битнијих елемената тероризма. Сваки терористички акт, без обзира на размере, представља акт насиља. Огледа се у грубој употреби силе различитим средствима и начинима.

Транспарентност, такође битна карактеристика тероризма, садржана је у терористичком акту над жртвом. Служи како би се пренела порука средини из које жртва потиче.

Одговорност за терористички акт (убиство, киднаповање, физичко или психичко повређивање жртве...) преузима терористичка организација јавно се оглашавајући, уједно не помињући директне извршиоце. А транспарентном поруком се наглашава и претња да ће се са таквим актима наставити ако се не поступи по захтевима терориста. О томе колико велики значај терористи придају преношењу своје сурове поруке довољно говоре примери када су одустајали од извршења појединих аката насиља само због процене, или сазнања, да јавност о томе неће бити адекватно (према њима) обавештена.

Терористи, заправо, преношењем поруке на овај начин настоје да, у највећој могућој мери, изазову колективни страх код средине из које потиче жртва над којом су применили насиље, или хтели да га примене, али и да покрену јавност да изврши притисак на руководство државе, или на неку владу, организацију...како би пристала да испуни њихове захтеве.

Суштина следеће карактеристике тероризма је управо – *страх*. Дакле, носиоци тероризма раде на томе да се акумулирани страх код шире популације трансформише у акционо деловање против властитог руководства, с циљем да га принуде да учини уступке терористима. Страх, или изазивање страха, зато представља основно средство терориста за постизање жељеног циља.

Том циљу свакако помаже следећа карактеристика тероризма – *спектакуларност*.

Евидентна карактеристика тероризма је и да су организације које се ангажују у извођењу терористичких активности увек мале по величини. Оне су ограничене по ресурсима у поређењу са самом популацијом и институцијама против којих су окренуте. То је стога што су терористичке организације, у првом реду, тајне организације. Но, ради добијања жељеног публицитета није тајна ни њихово постојање, као ни општа намера. Тајна је само персонална структура, посебно структура највишег руководства и непосредних извршилаца.

Тероризам, наине, тражи публицитет како би даље генерисао насиље, повећавао утицај и изнудио одређене уступке на локалном, регионалном и међународном плану. Терористичким актом терористи желе да остваре одређени политички циљ на недозвољен и друштвеним нормама неприхватљив начин, а њихова лепеза је веома широка. Тероризмом се могу остварити и одређени криминални циљеви.

Неморалност, такође основна карактеристика тероризма, огледа се у томе што се припадници терористичких организација углавном не придржавају обичаја, правила ратовања. Неморалност је, на пример, била и остала изразито својствена албанским терористима у спровођењу аката насиља. То показују многи примери из праксе њиховог терористичког деловања.

Бруталност је у вишеструкој корелацији са неморалношћу носилаца тероризма који немају обзира ни према каквим нормама. Испољава се употребом силе у мери која знатно превазилази потребе самог терористичког акта, а усмерена је на објекат којим се посебно погађа психа људи (деца, жене, болесни, стари...). Поред тога бруталност је само инструмент, не претставља сврху самој себи. Бруталност може бити изражена на различите начине, а насиље је усмерено првенствено против недужних људи (цивила), пошто се на тај начин ствара већи политички притисак.

Наине, напади на неселективне мете стварају напету атмосферу и слабе поверење грађана у власт. Зато они захтевају заштиту од државе - власти, која им то често не може осигурати, па се сукоб између власти и грађана продубљује, што је и очекивање терориста.

Избор жртве и објекта напада такође је значајна особина тероризма. Подразумева разноликост и жртава и објеката који су мета напада. Све то ствара утисак да нема особе или објекта који не може да буде мета.

Симболично насиље представља израз немогућности терориста да изведе масовно оружаном насиље. С друге стране симболично насиље може да буде опредељење да симболичним - минималним, али крајње свирепим насиљем над жртвом, покушају да принуде противника да се повинује њиховим захтевима. То је у директној вези са *ирационалношћу* која се манифестује очекивањем терориста да ће присилити противника да капитулира. Терористи су свесни да ће примењивати насиље у што дужем временском периоду, тако да му се не може назрети крај.

Уз ове елементе не сме се запоставити ни *угрожавање безбедности државе*, евидентно и на овим просторима, односно осуда тероризма која из свега представљеног мора да произађе. Сама осуда тероризма свакако није у вези са вршењем конкретног терористичког чина, али је увек присутна када се говори о тероризму.

Тероризам је стога и *противзаконит* - забрањен акт. У кривичном законодавству сваке државе се третира као једно од тежих кривичних дела.

3.1. Класификација тероризма

Према намереним или већ исказаним циљевима тероризам се може класификовати на неколико начина:

1. Идеолошки мотивисан тероризам

- левичарски тероризам
- десничарски тероризам

2. Етно-сепаратистички тероризам

3. Верски фундиран тероризам

- тероризам секти
- тероризам фундиран на интерпретацији великих религија.

Према средствима које терористи користе тероризам се може класификовати као:

- Класични тероризам
- Биохемијски тероризам
- Нуклеарни тероризам.

Према методама тероризам се класификује на:

- Класични тероризам
- Самоубилачки тероризам
- Сајбер - тероризам
- Нарко - тероризам.

Према типу актера, односно субјеката тероризма, класификација се врши на:

- Индивидуални тероризам

- Тероризам организација и илегалних група
- Институционални тероризам (подразумева и државе).

Идеолошки мотивисан тероризам који се назива левичарским често је мотивисан уверењима да је парламентарна политичка борба у великом броју случајева без перспективе. Левим политичким партијама се из левичарских кругова пребацује компромисерство, нарочито ако су етаблиране у политички систем. То је случај у земљама западне демократије, код њих је приметно одсуство реалних ефеката по интересе становништва. Мисли на доње слојеве становништва за чије се интересе левичарске партије декларативно залажу.⁷⁴

Поједине екстремне левичарске политичке организације имају додира са насилним облицима политичке борбе. Њихов број, тврде експерти, није импозантан, али оне ипак постоје у свим деловима света.

Седамдесетих година прошлог века левичарски тероризам је наишао на плодно тло и у Јапану. *Црвена армија* је оставила велики траг у овој земљи. У исто време појавиле су се *Црвене бригаде* у Италији. И данас делују повремено, сматра се да немају више од 50 чланова. У Немачкој је на сцени била група Бадер-Мајнхоф.

Симеуновић је у вези са настанком ових левичарских терористичких група закључио да су све три средине у којима је никао: Јапан, Немачка и Италија, заправо средине које су биле део сила Осовине, а што рефлектује потребу човека да једну крајност потире другом крајности.

С друге стране, *десничарски тероризам* је такође оставио траг, иако теоретичари тврде да је још увек у фази буђења. Почива на великом екстремизму, а припаднике десничарских терористичких организација тера да онога кога они означе као непријатеља по сваку цену учине безопасним. То се постиже, сматрају идеолози десног тероризма, тоталним потчињавањем непријатеља, или, уколико је то немогуће, његовим уништавањем.

У Европи десничарска идеологија је почела да јача крајем прошлог и почетком овог века. Њу карактеришу нетолеранција према новим културним токовима, неравноправност полова, повећање наоружања, игнорисање сиромаштва и социјалних разлика, тежак положај имиграната, супротстављање абортусу...

Десница спутава мултикултуруизам, толеранцију, `на тапет` ставља одређене идеологије и верске покрете, плурализам, док, с друге стране, својим идејама инспирише терористичке активности усмерене на имигранте. Из тога могу да

⁷⁴ Драган Симеуновић, *Тероризам-општи део*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2009., стр. 123-168

произађу разне кампање за обрачун са терористима и њиховим присталицама, што, опет, не остаје без одговора. Тако се ствара и одржава, јача, круг страха, неизвесности и фрустрација. А да тероризам налази инспирацију у десничарским идејама и покретима, а посебно о све већој угрожености домицилног становништва од имиграната, говоре и подаци о све чешћим убиствима имиграната, паљењу њихових кућа и станова.

Етно-сепаратистички тероризам обухвата низ савремених облика тероризма. Главна карактеристика је удруживање по националној основи, најчешће како би се остварили територијални, или статусни уступци.⁷⁵

Актуелни примери етно-сепаратистичког тероризма су свакако активности терориста у Шпанији - Баскији, Северној Ирској, Корзици, Чеченији, Шри Ланки, акције које изводе Курди, односно Албанци на Косову и Метохији, на југу Србије и у Македонији. Поједини теоретичари га смештају у левичарске оквире. То није правилан приступ. Јер, последњих година смо сведоци да је етнички тероризам постао доминантнији од идеолошког насиља.

Лидери етничких терористичких организација покушавају да изграде национални идентитет, а циљ је да мобилишу неку заједницу/етничку групу, будући код ње националистичко наслеђе. Насиље игра велику улогу у одређивању активности етно-сепаратистичких терористичких организација јер их одржава у свакодневном животу. Насиље одржава конфликт, чак и када је неки терористички покрет, који почива на етно основама, далеко од циља: докле год експлодира нека бомба, бива убијен полицајац постојање етничких разлика и идентитет не могу да се порекну.

Ови терористи имају сталну публику којој поручују да су део групе, а покушавају да се изборе за циљеве уз помоћ страха и насиља. Страх је специјално оружје етно-сепаратистичких терориста помоћу којег непрекидно раде на поларизовању друштвених заједница. Акције се спроводе тако што насиље проглашава власт незаконитом: власт се `обавештава` да није добродошла у одређеној етничкој заједници, а друге етничке групе да напусте одређени простор. То резултира још већим продубљивањем различитости и јачањем идентификације са сопственом групом.⁷⁶

Насиљем се, дакле, мери непрестани страх од поновног насиља, а свака насилничка акција против непријатеља (сви су непријатељи, нема невиних жртава и такозваних случајних пролазника) је мера успеха.

⁷⁵Сименуновић Драган, *Тероризам-општи део*, Правни факултет Универзитета у Београду, библиотека Кримен, 2009., стр. 169-195

⁷⁶Видети: Трлек М.; Фиљак Т.; Зелић А.: *Психологија тероризма*. Загреб: Катедра војне психологије Училишта Хрватске, 2002.

Неке групе могу да буду изложене страдањима баш као и идеолошки ентитети (и то је разлог што их често поистовећују), али ове групе постају далеко јаче када напусте политичка убеђења и придруже се етничком језгру.

Може се закључити да је инструментализација етничког идентитета кроз национализам створила широм света бројне терористичке групе које `у име нације` одузимају туђе животе и не ретко дају своје. Матрица остаје иста, само се, с годинама, мењају актери: Палестинци-Израелци, Турци-Грци, муслимани-индуси...

Етно-сепаратистички тероризам је данас доминантнији од идеолошког насиља. Покушаји да се сепаратистички циљеви ентитета остваре тероризмом чине ову врсту насиља све актуелнијом на европском континенту. Једна таква група, чије деловање је ограничено на Шпанију и делом на Француску, баскијска ЕТА, кроз педесетогодишњу историју није бирала средства да дође до циља - независне Баскије.⁷⁷

Специјалност баскијских терориста су биле ауто-бомбе и експлозиви у хотелима на шпанској обали када врви од туриста, напади ватреним оружјем на одабране мете, отмице људи, ваздухоплова... Иако је активност ЕТА уперена, пре свега, на територије само две државе, то је било више него довољно да се сврста у категорију међународних терористичких организација.⁷⁸

Стратегија албанских сепаратиста формулисана је 60-тих година прошлог века и подразумева остварење Албаније у природним границама, кроз три фазе: формирањем сепаратистичких организација; омасовљењем „покрета“ и предузимањем оружаних акција. Због процене да је исцрпљена политичка методологија, али и средства за постизање циља, активирана је трећа фаза борбе, што је довело до појаве и убрзаног повећања деловања `Ослободилачке војске Косова`, рата и проглашавања независности Косова. Предводници албанског сепаратистичког покрета на КиМ јавно су прогласили циљ – отцепљење КиМ од Србије и СРЈ, а у државу свих Албанаца на Балкану биле би укључене и територије Црне Горе и Македоније и Грчке. О њиховом деловању Европа ни данас нема јасан став.

Верски фундирани тероризам се као савремени феномен повезује највише са исламским тероризмом који на значају добија 11. септембра 2001. Међутим,

⁷⁷John Sullivan, *ETA and Basque Nationalism: The Fight for Euskadi 1890-1986*; New York:., 1988.

⁷⁸Иако је вековима Баскија део Шпаније, њене посебности нису умањене, а језик који се говори у Баскији – еускера, нема сличности ни са једним европским језиком. Колико и становништво ради на очувању идентитета говори податак да се више од половине и данас активно служи еускером, а себе називају искључиво Еускадунлак. Велики број подржава ЕТУ иако њени чланови подмећу бомбе и пожаре. Извор: Хју Томас, Шпањолски грађански рат, Отокар Кершовани, Ријека, 1980., стр. 94

његови облици, *тероризам секти* и *тероризам фундиран на интерпретацији великих религија*, испољени су и пре у свету, а захватили су и наше, балканске просторе.

Екстремна религиозна веровања одувек су пружала контекст за покушаје дефинисања тероризма. И данас је раширено мишљење да је верски фундирани тероризам увек и морално и политички неприхватљив, док је, бар према трдицији праведног рата, који данас готово да више и не постоји, скоро сваки одговор на њега оправдан, закључује Драган Симеуновић.⁷⁹

Вође терористичких организација јавно демонстрирају нереспектовање живота, нарочито припадника других религија. Своје чланове спремају да не обраћају пажњу ни на сопствене животе, не поштују норме и својину, а акцијама покушавају да уклоне верске, моралне, политичке и економске разлике које постоје на глобалном нивоу. Од свих `модела` тероризма, онај који је верски фундиран свакако оставља највећи утисак нецивилизованости, односно неконтролисане и неограничене бруталности.⁸⁰

Постојање верског тероризма тако је оценио и Томас Хобс: Може сезакључити да су његове оцене врло примењиве и данас. Наиме, и данас може да се каже да је верски идентитет снажнији од свих других идентитета јер се везује за тзв. Божију правду и милост. Сам Бог се схвата као последње уточиште после човекових бројних искушења и показаних неуспеха.

То је разлог што верске вође (вође разних секти), тумаче припадницима да они као појединци морају да раде све у име Бога и по директним наређењима Бога. Зато је верски тероризам веома снажно укорењен и у индивидуални и у колективни идентитет, веома распрострањен, уједно безобзиран и суров по избору циљева и извршењу акција.

За верски тероризам се може рећи да је најстарији тероризам који, између осталог, подстиче етнички тероризам. Муслимани су се борили против Хиндуса, хришћани против Јевреја, католици су желели да униште протестанте, хришћани муслимане и обрнуто... То се догађало иако традиционалне религије промовишу мир.

Међутим, не мали је број теоретичара који се баве питањима религије, а који тврде да се насиље у оквиру њихових историјских традиција увек надвијало над религијом као претећа сенка.⁸¹

⁷⁹ Симеуновић Драган, *Тероризам-општи део*, Правни факултет у Београду, 2009., стр. 196-230

⁸⁰ Juergensmayer Mark, *Terror in the Mind of God*, University of California Press, 2000.

⁸¹ Видети: Предраг Чичовачки, О неморалности тероризма и рата, у Мићуновић, Драгољуб (ур.), *Филозофија и друштво: зборник радова*, Бр. 22/23 (2003)

Савремени верски тероризам доживљава успон после исламске револуције у Ирану 1979. Од тада се повећава број организација које шире идеје исламског фундаментализма. Уз показивање фанатизма због одбране, како истичу, чистог исламског идентитета, верски фундаменталисти подстичу сваки вид борбе против неверника.

Према средствима која терористи користе тероризам можемо поделити на **класични, биохемијски и нуклеарни тероризам.**

Класичан тероризам представља акције које за циљ имају убијање недужних људи и ни у ком случају не може да се веже за борбу за људска права, иако његови протагонисти то покушавају.⁸²

Нуклеарни тероризам је највећа опасност за планету. Незаконите продаје опасних материјала, посебно хемијских средстава, радиоактивног и нуклеарног материјала, уочене су на свим континентима. Према подацима из 2010., постоји 23.360 атомских бомби, око 90% у поседовању САД и Русије.

Међутим, 232 тоне обогаченог уранијума и плутонијума је довољно да се направи још 200.000 атомских бомби. За једну атомску бомбу потребно је 25 килограма обогаченог уранијума и само неколико грама плутонијума који су разасути у 40 земаља, често неадекватно чувани.

Терористичке мреже, као што је *Ал Каида*, већ дуже покушавају да прибаве нуклеарни материјал на црном тржишту. Врбују стручњаке, плаћају их баснословно. У 2010. су, рецимо, забележени покушаји продора у нуклеарне лабораторије у Пакистану. Уколико би реализовали циљ на стотине хиљада људи могло би да страда у секунди, а градови, који би били мета нуклеарним терористима, годинама би остали радиоактивни.

Нуклеарни тероризам највећа је претња САД - и краткорочно и дугорочно. Исто тако је, глобално, велика претња постао биохемијски тероризам, о чему ће нешто касније бити више речи.

Према методама извођења тероризам може да се класификује као **класични, самоубилачки, сајбер и наркотероризам.**

О *класичном тероризму* је већ било довољно речи. **Самоубилачки тероризам** је све заступљенији и на њега би требало обратити посебну пажњу. Представља спремност појединца да жртвује живот ради уништавања или покушаја уништавања неког циља, а у сврху остварења политичког циља. Све до напада 11. септембра 2001. на Њујорк и Вашингтон самоубилачки напади, који се изводе стотинама година, третирали су углавном као потези очајника.

⁸²<http://www.unodc.org/unodc/en/terrorism/index.html> (приступило 20.8.2012.)

Саможртовање има дугу традицију. Најстарији пример самоубилачких напада у име Алаха односи се на један од најзначајнијих догађаја у историји муслимана. То је изабрано мучеништво Хусеина Ибн Алија у бици код Карбале која се одиграла 680. године нове ере. Тада је група шиита, под вођством Алија, кренула у поход на суните, за које је Али веровао да ће да крену гестом помирења. Хусеин Ибн Алије, наводно, у сну добио поруку да никаквог помирења неће бити, односно да ће он сам и његови следбеници страдати у бици са сунитима. Зато је Али код села Карбале повео само 72 највернија следбеника, а њих је измасакрирало 10.000 сунитских војника.

Посвећеност и непоколебљива спремност на жртовање Ибн Алија остали су упамћени као пример не само шиитима, већ и свим муслиманима који су се надали да ће, макар и саможртовањем, моћи да изађу на крај с неморалним владама. Поступак следбеника Ибн Алија није био самоубилачки напад у класичном смислу, али је мучеништво инспирисало велики број савремених терориста самоубица, међу којима, што је некада било незамисливо, има све више и жена и деце.⁸³

Интерес за *сајбер-тероризам* почео је 80-тих година прошлог века. Под појмом сајбер-тероризма се подразумева коришћење рачунара и информационих технологија, посебно Интернета, за изазивање штете са циљем да се остваре политичке или религиозне намере нападача. О томе ће бити више речи приликом разматрања основних карактеристика савременог тероризма.

Наркоорганизације често користе терористичке тактике, а неке терористичке организације продају дрогу да би финансирале своје политичке и друге акције. *Наркотероризам*, дакле, представља примену непосредног организованог насиља мафије спремне да физичким путем, укључујући атентате, отмице, убиства и обрачуне, оствари своје циљеве у вези са илегалном производњом, транзитом и дистрибуцијом дрога. Обележје ове појаве, односно терористичке активности, је сметња за утврђивање јединствене дефиниције наркотероризма на планетарном нивоу.⁸⁴

Према актерима терористичких акција тероризам можемо да класификујемо као *индивидуални, тероризам организација и илегалних група*, али и као *институционални тероризам*, који се детаљно анализирају у оквиру проучавања односа политике и тероризма.

⁸³Палестинци уздижу идеал „палестинске жене борца“ и широм земље пласирају поруке да жене треба „да буду активни партнери мушкарцима у борби против Израелаца“. Величају се примери мртвих хероина, као што је слањена Ел Мугхраби која је учествовала у отмици израелског аутобуса 1978. и при томе убијена, а данас јој се диве сви Палестинци, укључујући и мушкарце. Будући да се ради о друштву где жене нису поштоване као мушкарци, ово им је једина прилика да постану обожаване и славне. Њихову децу често касније збрину терористичке организације и уче их да буду поносне на своје мајке јер су животе дале за „виши циљ“.

<http://www.blic.rs/Vesti/Svet/4490/Svaki-treci-terorista--zena>

⁸⁴Кларић Дубравко, *Дрога – (не)рјешив проблем*. Загреб: Двоточка студио, 2007., стр.19

3.2. *Основне карактеристике савременог тероризма – опасност глобализације*

Из досадашње анализе може да се донесе закључак да је терористичко испољавање суштински увек било и остало политичке природе. Оно може бити мотивисано и религиозним, односно неким другим идеолошким циљевима. Ако такозвани верски или идеолошки екстреми желе да са својом вером или идеологијом продру дубље у неко друштво, прво морају да стекну политичку моћ што аутоматски подразумева деловање политичке природе.

Савремени облици испољавањ атероризма дају данашњем друштву на глобалном нивоу сасвим нову димензију. За разлику од тероризма из 70-тих и 80-тих година прошлог века, данас више него икада подразумева употребу екстремних, свакако неуобичајених метода, које смо могли видети посебно у нападима на САД 11. септембра 2001.

Крај 20. века је био време снажења старих и појаве нових врста тероризма. Исламски тероризам је постао планетарна опасност број један.

Интернационални карактер терористичких акција још једна је карактеристика савременог тероризма, коју неограничава ни различитост друштвено-политичких система, а све више ни просторна удаљеност појединих земаља.

Интернационализација тероризма утицала је на збијање редова у оквиру међународне заједнице и учвршћивање сарадње држава које имају, или могу да имају, проблема с тероризмом.

Изражена *комуникативност* је такође један од елемената који игра важну улогу у вршењу политичког насиља ради постизања одређених циљева. Терористичка организација у савременом свету као пошљалац „поруке“ у систему социјалног комуницирања са другим учесницима у комуникацијској мрежи, упућује садржаје којима истомишљенике храбри, позива и окупља, а противнике застрашује, дезорганизује и разједињава.

Тероризам пробија `окружење` и по правилу добија велики публицитет, који врши повратни утицај на истомишљенике и саме терористе. У великој мери у томе му помаже *сајбер-тероризам* (*cyber-terrorism*).

Индивидуалци и групе широком употребом Интернета могу да га користе у циљу претње грађанима, појединим етичким и верским групама, али и већим заједницама које подразумевају и саме државе. Постоје размишљања да

сајбер-тероризам заправо не постоји, да је реч о рату информацијама и хаковању.

Но, без обзира на ове оцене, може се закључити да је и овим путем тероризам глобализован. После 11. септембра, током којег је важну улогу одиграо свет информационах технологија, сајбер-тероризам је доспео у жижу интересовања свих држава. И данас су медији пуни наслова који нон-стоп упозоравају на могућност великог, јаког напада који би тотално онемогућио функционисање Интернета. Реална опасност постоји, али то се још није догодило.

Самоубилачки напади су последњих година све распрострањенији, па стога стратегијски значај представља неопходност процењивања степена претње будућих напада.

Превоз морским путевима у скривеним контејнерима терористи данасматрају најоптималнијим решењем када тргују опасним материјалима. Све теже им је ући у траг. О томе говори и податак да се број контејнера у свету процењује на 200 милиона ТЕУ.

У исто време ризик од нуклеарног тероризма, уз ове елементе који карактеришу савремени тероризам, укључује данас не само конструкцију и употребу нуклеарне бомбе, већ и могућу радиолошку контаминацију већих урбаних средина. Јер, уз добру комуникацију међу терористима и олакшан транспорт можемо рећи да у савременом свету постоје три основне могућности извођења нуклеарног терористичког напада: детонирањем нуклеарног оружја, саботажом или диверзијом на неком нуклеарном постројењу и распршивањем радиоактивног материјала у околину.

Нуклеарни тероризам је несумњиво постао глобална претња ширећимогућности и на подручја која су не тако давно посматрана искључиво као домен војних велесила. После 11. септембра теоретичари и есперти за тероризам су схватили да је то била велика заблуда.

Када се суди о веродостојности евентуалних нуклеарних терористичких напада важно је да се исправно процене сви чиниоци који олакшавају или отежавају њихово извођење. Но, колико глобализација тако нешто олакшава – у исто време и веома отежава.

Финансијска инфраструктура која подупире савремени тероризам такође се развила. Међу терористичким групама које су почеле нагло да се развијају деведестих година прошлог века примећен је висок степен софистицираности

у прикупљању средстава. Од изнуђивања новца се, рецимо, кренуло у велике преваре с кредитним картицама, прање новца чак и кроз државне институције...

Када је реч о нуклеарном тероризму самит шефова држава и влада у Вашингтону, одржан 2010., дао је прве резултате у покушајима његовог заустављања.

То су само почетни кораци. Јер, савремени тероризам је снажно учврстио своје место, а, нажалост, реалне антитерористичке амбиције могу само да се крећу у оквирима сужавања маневарског простора терористима. Тај оквир није јединствен, а у исто време треба опет подсетити да скоро неће бити задат с обзиром на чињеницу да у великом броју држава влада национализам, а у добром делу - верски фанатизам.

Из до сада реченог може да се донесе закључак да су националистички и верски покрети стално извориште страсти. Страст води у злочин, а могућности да науде не само појединцу већ и читавом човечанству, које несумњиво пред њих отвара глобализација, готово су несагледиве.

Контраефекат глобализације је све распрострањенија нестабилност. Она укључује, уз поменути националистичку нетрпељивост и исламски фундаментализам, сасвим различите погледе на уређење међународних односа и велике цивилизацијске разлике.

Када се добро проуче сви ови елементи може се рећи да глобализација тероризма носи са собом неколико нових карактеристика:

- Све шира сарадња терористичких организација без обзира на циљеве
- Професионализација терориста
- Сарадња са наркокартелима
- Сарадња са аполитичним професионалцима који ће помоћи терористичке организације за новац
- Подупирање терористичких група
- Стављање терористичких група у службу држава које (ни)су склоне тероризму
- Употреба тероризма за интернационализацију сукоба
- Бивалентна оцена тероризма
- Најаве могућности легализације тероризма
- Све чешће нуклеарне, биолошке и хемијске претње

Узимајући у обзир карактеристике савременог тероризма неспорно је да је тероризам велика опасност за укупне међународне односе. У томе се слажу сви релевантни чиниоци светске заједнице који настоје да пронађу најбољи и најефикаснији начин да тероризму стану на пут.

Међутим, суштинско схватање савременог међународног тероризма отежано је из истих разлога као и дефинисање појма тероризма уопште, па је тиме и отежана борба против видова савременог тероризма. То је и главни разлог што ће тероризам задржати своје место у предвидивој будућности. А то ће тероризму помоћи да опет еволуира кроз моћнију стратегију, све богатији арсенал тактика, оружје и средства деловања. Данас савремени тероризам представља велику кризну појаву која је по броју напада и жртава одмах иза ратова на глобалном нивоу.

3.3. Узроци појаве тероризма

Против тероризма као све опаснијег друштвеног феномена на глобалном нивоу не може се квалитетно борити уколико се не истраже узроци његовог стварања. Истраживање мора да се врши на основу испитивања стања у сваком друштву у датом времену.

Ипак, с обзиром да не постоји још увек општеприхваћена дефиниција тероризма на планетарном нивоу, тако не постоје ни усаглашене оцене о узроцима тероризма. У већини случајева узроци појаве тероризма се сагледавају као *субјективни* и *објективни* узроци.

Чињеница је да бројне државе данас нису у стању да квалитетно решавају унутрашње проблеме, што се негативно одражава на њихову безбедност.

Нефункционалноста институција власти, аномалије присутне на пољу економије, неправде, сиромаштво, отуђеност појединаца и група узрокована таквим стањем стога се посматрају као могући *објективни узроци појаве тероризма*.

Њима свакако треба додати и постојање организованог криминалитета, све присутнијег на планетарној сцени, чак и у високо уређеним државама.

Терет недемократског уређења бројних држава повлачи за собом и стварање национализма, не ретко екстремног који се лако претвара у прави фанатизам.⁸⁵

⁸⁵Стем Џесика, *Екстремни терористи*, Београд : Александрија Пресс, 2004., стр.8

Нерешени етнички проблеми, колонијална и неоколонијална зависност, или, с друге стране, жеља за хегемонијом и експанзијом, поготово ако је питање граница остало нерешено, а која може да се одражава и кроз жељу за економском, социјалном, верском и сваком другом доминацијом, резултирају верском застрањеношћу - фундаментализмом и клерошовинизмом.⁸⁶

Процена појединаца или група да се друштвено неповољно стање може променити само путем насиља спада у *субјективне узроке појаве тероризма*.⁸⁷

За будуће терористе насиље је у већини случајева свакако најбржа, најефикаснија, често и једина могућност да се промене поменути објективни узроци појаве тероризма, односно нерешени проблеми у датом друштву, а који су присутни дуже време.

Из наведеног произилази да се субјективни узроци појаве тероризма рађају из објективних узрока. Процес се врши уз подршку издвојених ауторитета који пажљиво, кроз индоктринацију, али и практичну обуку, усмеравају будуће терористе на мете које су они одабрали.

У субјективне узроке појаве тероризма можемо сврстати и неостварене амбиције појединаца и одређених друштвених група које се углавном огледају на политичком плану, жеља за осветом, али и авантуризам, изражен нарочито код младих особа. Свакако треба увек имати на уму да један узрок никако не искључује и други.⁸⁸

Наравно, експерти за ову област, у складу са својим разумевањем појаве тероризма, утврђују и сасвим различите узроке. Свесни су, ипак, да узроци имају вишедимензионални и разарајући карактер, али и чињенице да последњих деценија, а посебно последњих година, тероризам све озбиљније поприма политичке конотације.

Све је, дакле, у вези. Узроци тероризма су у дубоким глобалним друштвеним променама, односно у политичкој, економској, социјалној, нормативној и надасве моралној сфери друштвеног живота. Концепција модернизације присутне проблеме је само заострила. Евидентан раскорак између очекиваног и учињеног проширује број узрока тероризма, а потлаченост и експлозија етничитета само их продубљују.

⁸⁶Милан Глишовић, Магистарски рад, *Отмица ваздухоплова као метод савременог тероризма*, ФПН, Београд, 2011.

⁸⁷Видети: Симеуновић Драган, *Државни удар или револуција, реконструктивни оглед о насиљу и револуцији*, Београд: Симтрејд, 1991.

⁸⁸Хобсбаум Ерик, *Глобализација, демократија и тероризам*, Капитал, Београд, 2003., стр.10

Професор Драган Симеуновић сматра да се може говорити о тзв. општим узроцима тероризма, али да постоји читав низ посебних узрока. Везани су за специфичне услове средине у којој се тероризам јавља. Како су они многобројни и то нам указује колико је сам тероризам сложена појава.⁸⁹

3.4. Кривично - правни аспекти

У правном систему републике Србије тероризам је одређен као кривично дело чланом 312. Кривичног законика. Осудом и борбом против тероризма штити се уставно уређење и безбедност Републике Србије.

Наиме, ко у намери угрожавања уставног уређења или безбедности Србије изазове експлозију или пожар или предузме неку другу општеопасну радњу или изврши отмицу неког лица или други акт насиља или прети предузимањем какве опште опасне радње или употребом нуклеарног, хемијског, бактериолошког или другог опште опасног средства и тиме изазове осећање страха или неисгурности код грађана, казниће се затвором од 3 - 15 година. Чланом 321. Кривичног законика Републике Србије предвиђени су и квалификовани облици тероризма.

Они постоје ако је:

- Предузимање неког терористичког акта имало за последицу смрт једног или више лица
- Изазвало опасност за живот људи
- Праћено тешким насиљем или великим разарањима
- Довело до угрожавања безбедности
- Довело до угрожавања економске снаге земље
- Довело до угрожавања војне снаге земље
- Дело извршено за време ратног стања или у случају непосредне ратне опасности, тј. оружаног сукоба или ванредног стања
- При извршењу дела учинилац са умишљајем лишило живота једно или више лица.

Чланом 320. Кривичног законика Републике Србије обухваћено је и санкционисано и дело припреме терористичког акта.

Сам чин припремања терористичког акта је прецизиран као набављање или оспособљавање средстава за извршење кривичног дела, у отклањању препрека за извршење кривичног дела, у договарању, планирању или организовању са

⁸⁹Симеуновић Драган: *Тероризам постао казна преварених*, Вечерње новости, 10. јул 2010.

другим извршење кривичног дела или у другим радњама којима се стварају услови за непосредно извршење кривичног дела.

И друге државе се труде да одрже своју безбедност на жељеном нивоу, па су инкримисање радњи које указују на тероризам и виосоко запрећене казне итекако присутне у међународној заједници. Али, с обзиром да још не постоји опште прихваћена дефиниција тероризма тако је и пред међународном заједницом изузетно тежак задатак да усагласи акте који би помогли да се планета успешније супротстави претњама које тероризам са собом носи, често са несагледивим последицама.⁹⁰

Сви се слажу да је тероризам апсолутно нелегалан и нелегитиман акт, било да је терористички чин починио појединац, или, пак, нека група. Међутим, приметно је у законодавствима појединих земаља да у њима постоје одређене околности које дају легитимитет неким недозвољеним радњама, које, с друге стране, неке државе својим правним одредницама оштро осуђују. Државе то чине пре свега због заштите њих самих, па се и оне, у многим случајевима, могу посматрати кроз прозму терористичког деловања.

То, наравно, није једини проблем. Јер, оно што је за неку државу тероризам - за другу није, што додатно отежава, између осталог, веома важан правни инструмент екстрадиције.

Иако се међународним правом представља скуп правних докумената о чијем начину доношења и садржају мора да постоји сагласност великог броја заинтересованих субјеката - држава, неке активности се тим истим државама или налажу, или забрањују. Стога је велико питање и хоће ли све чланице међународне заједнице поштовати усвојене правне норме. Приметно је, наиме, да се поједине државе за њих само декларативно залажу.

Разним споразумима већина држава је успела да створи међународне институције којима је главни задатак борба против тероризма, његово спречавање и кажњавање.

Приметно је, међутим, да ове институције постају полигони за истеривање појединачних правила, а које намећу они који у међународној заједници слове као најјачи.

Иако су свесне оваквих дешавања бројне државе не одустају од имплементирања међународних правних норми које се тичу кривично - правних аспеката тероризма. Међународно право оне схватају и као компромис, али и као могућност комплетирања сопственог правног система.

⁹⁰"*Responding to Terrorism: Crime, Punishment, and War.*" 2002. Harvard Law Review 115 (February)

То је и разлог што су Уједињене нације и Европска унија творци највећег дела протокола и конвенција које се тичу деловања терориста, односно антитерористичкиг деловања и кривично – правне осуде тероризма.

Још 1930. говорило се о тероризму као деликту, додуше у контексту дотадашњих ратних злочина. Женевска конвенција о спречавању и кажњавању тероризма из 1937. године, а коју је донело тадашње Друштво народа – претеча УН, резултат је и атентата на Александра, краља Југославије.

Други светски рат је омео настојања међународне заједнице да прошири правне оквире антитерористичког деловања, но већ 1947., на другој седници сада већ Уједињених нација, донета је одлука да се овај велики посао настави.

Докле се са овим веома озбиљним послом стигло биће касније више речи, после детаљне анализе политичких аспеката отмице ваздухоплова после Другог светског рата, а на шта упућује ова докторска дисертација.

Темељни документ за све још увек је Универзална декларација и људским правима која је усвојена 1948., на заседању генералне скупштине Уједињених нација у Паризу.

Међународни правни оквир од тада се константно допуњава новим нормама јер су безбедносни изазови за целокупну међународну заједницу све већи.

4. ПОЛИТИЧКИ АСПЕКТИ ТЕРОРИЗМА

Досадашња анализа наводи на закључак да се тероризам спроводи у политичке сврхе: тероризам, као и рат, представља наставак политике другим средствима. По правилу је то насилна политичка метода на коју се одлучују слабији.

Све док неко сматра да угњетавање постоји, без обзира да ли је то чињеница или перцепција, тероризам, као политички акт или кампања, не може да буде искорењен. Насиље као средство за унапређење циљева у том смислу представља политички аргумент.

4.1. Освајање политичке моћи, легални и нелегални начини

Да је политика сфера друштва која је у потпуности ослобођена морала сматрао је Николо Макијавели. Политика је, по њему, усмерена на освајање политичке моћи и власти, као и на њихово одржавање. А када се нешто осваја повода за насиље има много: свака принуда као радња подразумева насиље као директну или индиректну употребу силе.

Тежњу за моћи Алфред Адлер је оценио као најјачу потребу у човековом бићу.⁹¹ Уједно, сматра Владета Јеротић, човекова трагична немоћ је да ову потребу самоограничи.⁹²

Ипак, борба за редукцију моћи у области политике води се свакодневно, различитим средствима. Према Клаус фон Бајмеу постоје три основна начина борбе за редукцију моћи владања у области политике:

1. Процесом просвећивања о зависностима, о односима манипулације и демократски нелегитимних релација моћи.
2. Преко друштвене одбране и ненасилне акције.
3. Преко револуционарног докидања моћи.⁹³

И на теоријском и на практичном плану, сматра Клаус фон Бајме, током анализирања и самог спровођења борбе за редукцију моћи у већини случајева су биле запостављене могућности ненасилне акције. Тако прекомерна концентрација моћи води у нову концентрацију моћи, често јачу од претходне.

Кључно питање за разумевање овог феномена је како се задобија, односно осваја политичка моћ. Посебно стога што је употреба тзв. политичког зла све присутнија и у политичкој теорији и у политичкој пракси, што се из контекста ове дисертације јасно сагледава, без обзира да ли је схваћено макијавелистички, као целисходност, или је увиђено у идеолошке, верске, моралне, а у последње време и хуманистичке оквире.

⁹¹Види: Адлер Алфред, Индивидуална психологија, Просвета, Београд, 1978.

⁹²Јеротић Владета, Одривање од моћи као самоограничење, текст у Теорија политике, ридер, Симеуновић Драган, Наука и друштво, Београд, 2002. стр. 164

⁹³Видети: Симеуновић Драган, Теорија политике, ридер, Наука и друштво, Београд, 2002., текст: Освајање и задржавање политичке власти, Клаус фон Бајме

Историја нас је уверила да сви политички системи познају смену власти. Иако се често политичка моћ освајала кроз пушчану цев, у демократским земљама процеси се одвијају примерено уставу. Кроз демократизацију политичких система, посебно крајем двадесетог века, избори постају главни адут за освајање и задржавање политичке власти, односно моћи. Клаус фон Бајме ипак примећује да у изражено фрагментисаним политичким системима, што би првенствено могло да се односи на тзв. младе демократије, избори, као легитиман начин освајања и задржавања политичке власти, имају само мању функцију индикације за изградњу власти.⁹⁴

Наиме, партије, по правилу, не стварају чврсте коалиције пре избора. То чине партијске елите после избора, али настала партократија ипак представља сасвим легалан начин освајања политичке моћи. Она ће се и одржати уколико не дође до распада коалиције, најчешће кроз оставку владе у некој држави како би дотадашња коалиција могла да се мења, или шири, а тиме и ојача, бар привремено, освојену политичку моћ.

Смене влада под утицајем моћних група, па и улице, такође су могуће, а на освајање политичке моћи и њено одржање могуће је утицати и на бројне друге начине, углавном индиректне. Уколико они доприносе стабилности политичког система, односно уколико не узрокују велике политичке и посебно социјалне потресе, такође се сматрају легалним.

Но, да ли су бројни примери ефикасног освајања политичке моћи без употребе насиља увек и легални - питање је које данас раздваја теоретичаре политике.

Индија је, на пример, остварила независност 1947. на, по многим, легалан начин. Стратешку ненасилну борбу против Британаца започео је Махатма Ганди 1916., а позната је као тактика пасивног отпора. Ганди је успешно организовао институције ван домаћаја власти, прекинуо сарадњу с колонијалистима, обнављајући уједно самопоштовање Индијаца. Истим средствима Ганди је водио борбу за унутрашње реформе, образлажући негативности кастинског поретка и зло које доноси верска нетрпељивост између муслимана и хиндуса. Они који су поштовали ова начела оцењују да је Ганди помогао да се на легалан начин у ослобођеној Индији освоји политичка моћ, док су, пре свега, колонизатори прогласили његове акције за илегалне.

⁹⁴Видети: Симеуновић Драган, Теорија политике, ридер, Наука и друштво, Београд, 2002., текст: Освајање и задржавање политичке власти, Клаус фон Бајме, стр. 168

Крајем осамдесетих година прошлог века дошло је и до распада расистичког режима у Јужноафричкој Републици. Апартхејд је поклекао пред ненасилном борбом Нелсона Манделе, али треба подсетити да је Мандела у САД, за време председниковања Роналда Регана, био на листи највећих светских терориста. Размислилажење у оценама да ли је политичка моћ освојена на легалан или илегалан начин примећујемо и у случају пада владе Фердинарда Маркоса на Филипинима, кроз једнодеченијско урушавање контроле комуниста у Пољској од стране Солидарности. Лидер пољске Солидарности Лех Валенса, добитник Нобелове награде за мир, признао је да је своје деловање базирао на саветима које му је давала америчка ЦИА...

Ненасилан вид борбе, без обзира како га ко оцењивао, ипак представља реалну алтернативу употреби силе, иако пракса не показује увек да су њихов производ повољна и одржива решења. У Украјини је, рецимо, 2004. ненасилна борба Виктора Јануковича слављена у земљама западне демократије, а данас га те исте земље виде као терористу који одржава политичку моћ на илегалан начин.

Из реченог се ипак може донети закључак да сваки легалан начин освајања власти и политичке моћи искључује употребу силе. Најприхваћенији легалан начин освајања власти су избори, али, сматра Семјуел Хантингтон, и такво заокруживање политичке моћи може да буде непожељно и да изазове реакције.

„Владе настале на изборима могу да буду неефикасне, корумпиране, кратковиде, неодговорне, потчињене посебним интересима и неспособне да усвоје политике, што и захтева јавно добро. Ове особине чине такве владе непожељним, али их не чине недемократским“, закључује Хантингтон.⁹⁵

О нелегалним начинима освајања политичке моћи најадекватнија тумачења даје Драган Симеуновић.⁹⁶ Најчешћи начини нелегалног, односно илегалног освајања политичке моћи су, пре свега, политичке завере, а из којих следе преврати у форми политичког удара, државног удара, пуча, устанци и револуције.

Свака завера, без обзира да ли је повезана са политиком или не, због своје тајновитости побуђује радозналост, али и страх. Не код свих, углавном код могућих жртава завере. Све завере, сматра Симеуновић, нису ни једнако респектабилне, а многе од њих нису то уопште.⁹⁷ Углавном су оружје слабијих

⁹⁵Хантингтон Семјуел, Трећи талас, Стубови културе, Београд, 2004., стр 17

⁹⁶Симеуновић Драган, Увод у политичку теорију, Институт за политичке студије, Београд, 2009., стр 108

⁹⁷Видети: Симеуновић Драган, Теорија политике: Прилог одређењу научног појма завере, стр 173

и фактором изненађења надокнађују бројчану, материјалну, политичку, оружану и сваку другу врсту инфериорности, што је и одлика деловања терористичких организација.

Политичка завера је свакако ужи појам од завере, карактерише је повезаност актера истим идејним и политичким ставовима и циљевима. Све политичке завере су нелегални чиновни, док свака завера не мора да буде искључиво нелегална.

Симеуновић политичку заверу дефинише као „организовану конспиративну акцију коју, са циљем остварења тајно договореног и брижљиво припреманог плана, тајно или јавно изводе одабрани и у завереничку групу или организацију чврсто повезани актери завере“.⁹⁸

Научни приступ овом нелегалном начину освајања политичке моћи потврђује да политичке завере нису увек свемоћне, осим што нису свеprisутно средство у политици. Ипак, научни приступ нас упућује на закључак да последице политичких завера могу да буду значајна политичка збивања, што у контексту изучавања ове теме потврђују и дешавања после 11. септембра 2001., тј. после бруталног терористичког напада Ал Каиде на САД с несумњиво политичком позадином.

Када су у питању политички преврати најраспрострањеније форме су сродни феномени: политички удар, државни удар и пуч.⁹⁹ У често коришћене облике покушаја насилног и нелегалног освајања политичке моћи спада и устанак који подразумева шире друштвено или опште оружаном супротстављање носиоцима политичке моћи.

Неразликовање устанка од револуција и политичких и државних удара веома је често због заједничког својства да теже насилној и нелегалној промени врха политичке власти. Симеуновић стога подсећа на запажања Љубомира Тадића да револуција никада не може да буде легалан чин освајања политичке моћи, али да то нипошто не значи и да је револуција увек противправан чин.¹⁰⁰ Наиме, појам права требало би да буде схваћен у смислу његове садржајне сагласности с принципом слободе и једнакости.

Политичка револуција не мора да значи и задирање у друштвене и економске односе, али свакако треба да донесе неке прогресивне новине у сфери политичког живота. Ипак, политичка револуција може да буде процесор социјалне револуције, сам почетак социјалне револуције, односно део тока социјалне револуције.

⁹⁸Симеуновић Драган, Увод у политичку теорију, Институт за политичке студије, Београд, 2009., стр 173

⁹⁹Видети: Симеуновић Драган, Преврати: политички и државни удар. Пуч, у Теорија политике, стр 170-173

¹⁰⁰Тадић Љубомир, Наука о политици, Београд, 1988., стр 136

4.2. *Задржавање политичке моћи, легални и нелегални начини*

Успостављање мере и критеријума политичког деловања и одлучивања када је дошло до освајања политичке моћи повезано је дубоко са самосазнањем и праксом обичајности. Социјални и сами политички контекст притом није занемарљив. Још је Макијавели покушао да дође до одговора који би водио ка стабилизацији и хармонизацији политичких прилика. Посебно ако су оне више него драматичне као што је то био случај у његово време у италијанским градовима. Античку теоретизацију врлине он је покушао да операционализује. Криза политичког одлучивања, међутим, и тада, а и данас, често се своди на снагу неопходну за освајање и очување моћи. Криза политичког одлучивања доприноси данас и јачању тероризма. Отуда и његова деструкција као одговор на деструкцију актера међународне политике.¹⁰¹

Задржавање политичке моћи у демократским земљама базира се на строгом придржавању устава и закона. У исто време стабилност система има примат, а политика у таквим друштвима не може да буде никако лична већ само општа ствар.

Ако политичку моћ дефинишемо као способност владања једна од њених главних карактеристика је способност наметања воље другоме, а ради остваривања сопствених циљева и интереса. Ова способност, а поготово у времену глобализација, нема само унутрашњу компоненту. Међународна компонента је све јача и она се манифестује и врши у складу са законитостима које одређују међународни односи, односно они који су носиоци планетарне политике.¹⁰²

На тај начин људи све више постају субјективни елемент стицања, чувања, али и (зло)употребе политичке моћи и на унутрашњем и на међународном плану.¹⁰³ Данас моћ сагледавамо кроз вођу. Ко је на врху тај контролише и друштво и међународну политику, иако је природа моћи другачија: она долази од људи. Ипак, они су често стубови подршке онима који су на врхунцу политичке моћи. Стога се послушност посматра као срце политичке моћи.

Орочење такве моћи није увек могуће на легалан начин. Ако не постоји слободна политичка утакмица, ако нема слободе кретања људи, идеја и робе, ако изостају уставом гарантована људска права и слободе, ако се конфликти не решавају кроз институције... значи да је носилац политичке моћи далеко од

¹⁰¹ Милић Александар, Деструкција као средство политике, Војно дело 2010., бр 2, стр 370-390

¹⁰² Исаковић Златко, Територија и становништво као елементи политичке моћи у међународним односима, Међународна политика бр.3, Београд, 2006., стр 234-235

¹⁰³ Видети: Attali Jackyes, Millennium - Winners and Losers in the Coming World Order, Random House, New York, 1991.

идеала на који се позива. Резултат у већини случајева је сједињеност монопола, етатизације економског живота и идеолошког терора, а што данас води у имитацију плурализма и неизградњу грађанског друштва.

Све ово наводи нас на питање шта је заправо легално, а шта нелегално у задржавању политичке моћи, односно колико је данас наука о политици постала тзв. дворска наука. Такође, то отвара и питање да ли су они који ограничавају нечију политичку моћ, без обзира на средства која користе, бунтовници с разлогом и какве последице може да остави за собом овакав вид политичког апсурда.

Кроз историју можемо да сагледамо бројне примере манипулације и употребе превелике количине моћи, што подразумева и силу, само да би се она задржала. Рађање отпора такође се подразумева. Стање конфликтности родило је бројне афирмисане покрете, чак и у ситуацијама у којима су неизбежне промене пролазиле кроз велико насиље како оних који су пласирали политичку моћ, тако и оних који су покушајима задржавања такве моћи пружали отпор.

Политичких компромиса, ако посматрамо шири – међународни план, као да више нема. Равнотежа моћи, која је с времена на време бивала жестоко пољуљана, посебно је урушена неолибералном офанзивом која је у замаху од осамдесетих година прошлог века. Наиме, кроз приватизацију и дерегулацију у свим областима, одлучивање је померено с изабраних тела на тржиште, што ограничава национални ниво.

Свеукупна институционализација нових односа моћи почиње да представља прави изазов. Немоћ слабијих све је израженија и они су спремни на отпор, баш као што су они који покушавају да задрже моћ спремни да то и учине ако треба и на нелегалне начине. Ескалација тероризма свакако је једно од исходишта овакве ситуације, а задржавање политичке моћи и покушаји њеног урушавања на микро и макро плану заклањају се иза још увек недефинисаног појма тероризма, односно иза његове наводне апстрактности.

4.3. Политика и тероризам

Тероризам карактерише све епохе људског друштва. Развијао се паралелно са свим политичким збивањима, а нове димензије: безобзирност и бруталност, данас су основне карактеристике овог феномена.

Специфичност актуелног политичког тренутка на планетарном нивоу готово нас уверава да је свет подељен на две прилично јасне мреже: глобалну терористичку мрежу и глобалну антитерористичку коалицију.

Претходна анализа освајања и задржавања политичке моћи, легалним или нелегалним путем, нас наводи на закључак да узроци угрожавања претпостављају процесе који доводе до ове изразито негативне друштвене појаве. Стога је тероризам, а посебно савремени тероризам као незапамћен вид политичког насиља, постао најзначајнији изазов како за саме државе и њене органе заштите, тако и за УН.

Хана Арент нас доводи до централне тачке теорије политике, која укључује и тероризам. Снага и насиље су у супротности, тврди Арент, јер где један влада други је одсутан. Али, сматра Арент, насиље, па и тероризам, може да уништи моћ, али је потпуно неспособан да влада.

Политички став да циљ оправдава средство мењао је форму и модалитете испољавања кроз историју, али никада није нестао. Напротив, његова антихумана суштина све је израженија, а комплементарност теорије и праксе у кориговању овог става и препознавању тероризма, односно супротстављања тероризму заостаје. Само основна дескрипција уз дневно политичке конотације нису довољни; не дотичу теорију и искуство овог вида политичког насиља у довољној мери.

Политичка помодност у истраживању тероризма заобилази управо политички фактор који је, између осталог, срж овог феномена, док се уједно фаворизују одређени политички интереси. Сам термин тероризам је од свог настанка више пута мењао значење, а његово испољавање је допринело да се планетарно доживљава као негативна вредност. Наравно, политика је и у демонизовању појма тероризам умешала прсте. Циљ је, како закључује Драган Симеуновић, да се што више људи од тероризма дистанцира, али и да га што већи број људи осуди.¹⁰⁴

Данас политика чини да се под појам тероризам подводе и ствари које немају никакве везе са тероризмом, већ су акт криминала. С друге стране, тероризам се често из политичких, односно идеолошких разлога, своди на криминални акт ради лакшег обрачуна са терористима.

Наравно, томе треба придружити политички став да се терористима не призна статус политичких актера, односно политичке одлуке да се терористи чак и ангажују у појединим конфликтима.

¹⁰⁴Симеуновић Драган, Тероризам, Правни факултет Универзитета у Београду, библиотека Кримен, Београд, 2009., стр 19

Не изостаје њихово присуство ни у легалним политичким активностима, што отежава проблем реалног дефинисања тероризма.

Неспорно је да је неопходност константног преиспитивања појма тероризам садржана у његовој политичкој природи. Алекс Шмид, који је истраживао тероризам као облик насиља, сматра да би елемент политичког требало да чини чак 65% дефиниције тероризма.¹⁰⁵

Али, како појам тероризам није оспораван не само на политичком, већ и на научном пољу, тероризам као посебна форма политичког насиља трпи суштину која још увек није описана на прави начин.

Овај, како истиче Драган Симеуновић, врућ политички феномен, требало је, у првом реду, данас да буде дефинисан од стране УН. Али „рапидан губитак ауторитета ове организације услед доминације великих сила у њој и ван ње, рађа немале резерве према једној генерално обавезујућој дефиницији тероризма, а све из страха да таква дефиниција не буде још један инструмент учвршћивања највеће силе света у њеној доминацији над свим осталим државама и народима“.¹⁰⁶

Дакле, сасвим довољан политички разлог.

Наглашено рефлектовање интереса и спровођење политичке моћи, кроз идеологизацију ставова појединца, групе или државе, условљава појаву тероризма. Међународне резолуције, законске одредбе и прогласи влада или појединих држава у том случају не значе много и тероризам остаје и опстаје као изразито политичка појава. Јер, после ове анализе може да се усвоји закључак да тероризам настаје са политичким намерама и да егзистира и јача захваљујући сфери политике.

Уколико не постоји политичка мотивисаност, односно политички циљ, не може се, иако поједини теоретичари то чине, говорити о тероризму. О томе прецизно говори Драган Симеуновић¹⁰⁷: „Тероризам увек представља борбу против неке и нечије политике, против нечије политичке власти, а покушај је заснивања сопствене политике“.

Према актерима тероризам класификујемо као индивидуални, тероризам организација и илегалних група, тероризам институција. Индивидуалним терористичким нападом појединци настоје да привуку пажњу на одређени проблем, док терористи који су организатори терористичких организација и илегалних група представљају целисходан механизам који имају структуру, а

¹⁰⁵Schmid P. Alex, Political Terrorism, North Holland, Amsterdam, 1983., str 76

¹⁰⁶Симеуновић Драган, Тероризам – општи део, Правни факултет Универзитета у Београду, 2009., стр 37

¹⁰⁷Исто, стр 66

уз утврђене методе активности остварују унапред формулисане политичке циљеве.

Институционални тероризам се најчешће рефлектовао кроз употребу легалне и илегалне силе према сопственом становништву. Међутим, циљеви једне државе у односу на друге државе могу такође бити спровођени кроз терористичке акције. Спроводе се да би се компромитовао одбрамбено-заштитни систем државе жртве терористичке акције, остварили утицаји на унутрашњу и спољну политику неке државе, изнудили неприхватљиви политички, територијални, војни и сваки други уступци, зауставио развој неке државе.

Тероризам је и средство неке државе да се друга држава доведе у зависност, смени актуелна власт, изазове оружана побуна, створе услови за војно интервенисање и оружану агресију, а посебно је средство да се створе услови како би се што више ангажовала дата регионална или светска заједница у решавању проблема унутар државе жртве тероризма.

Тероризмом се политика бави одувек, а последњих деценија интензивно, посебно после отмице ваздухоплова и бруталног напада на САД 11. септембра 2001.

Наравно, последице терористичког акта такође дефинише политички карактер. Дакле, ови несумњиво криминални акти јесу и биће увек и политички акти. Неполитичко може да буде само терорисање, па израз који се данас све више користи: политички тероризам, представља у правом смислу те речи плеоназам.

Због дугорочног изостанка решавања разних проблема, пре свега политичких, националних, верских или економских проблема, људи се преоријентишу на нелегална средства политике, међу које спада и тероризам.¹⁰⁸ Они који изгубе поверење у политику и носиоце политичке моћи траже сасвим нове организације преко којих би могли да остваре своје интересе, а најекстремнији и они који су највише разочарани окрећу се тероризму. Могло би се рећи да данас тероризам представља неку врсту казне преварених. И превелико уплитање са стране у политички и економски живот неке земље или региона, као и стране војне интервенције, оснажују фрустрације које воде у тероризам.

Бројне државе нису у стању да решавају на прави начин унутрашње проблеме што се крајње негативно одражава на њихову безбедност, како на унутрашњем, тако и на међународном плану.¹⁰⁹

¹⁰⁸Haunstrup Qvortrup Matt, Terrorism and Political Science, The British Journal of Politics and International Relations, volume 14, 2012., str 503-517

¹⁰⁹Видети: Хофман Б., Унутрашњи тероризам, Народна књига Алфа, Београд, 2000.

Присутне аномалије и отуђеност појединаца, уз постојање организованог криминала, иницијалне су каписле за појаву тероризма. Јер, када су државе у кризи много је лакше и брже на њих утицати извана и изнутра на политичком, економском и сваком друго мпољу. Из тога произлазе крајње негативне тенденције. Поред националне безбедности на делу је и дестабилизација правног поретка, односно нестабилност целокупног политичког система.

Данас су ове дубоке друштвене промене приметне као резултат глобализације, тј. Покушаја стварања тзв. новог светског поретка којег најугроженији оцењују као поредак без поретка. Посебно треба нагласити да се такве друштвене промене врше у бројним случајевима у уставно недемократски уређеним државама, што је најпогоднији терен за појаву екстремног национализма и фанатизма.

Уз ове објективне разлоге постоје и субјективни разлози, који свакако проистичу из објективних: то су процене појединаца и група да се неповољна ситуација може променити само применом насиља. Од опсервирања стања до подршке издвојеним ауторитетима мали је корак. Уз индоктринацију иде и практична обука, терористи се усмеравају на мете које су ауторитет и одабрали.¹¹⁰

Треба, притом, свакако направити разлику између непосредног циља, који је константа, а повезан је првенствено за одабрано политичко поље терориста, односно подциљева који могу да се мењају у зависности од сасвим конкретне ситуације.

Са аспекта усмерености деловања терориста према одабраном циљу носиоци тероризма у овим околностима могу да буду: држава против државе; држава против недржавног субјекта; недржавни субјекти против других недржавних субјеката; недржавни субјекти против државе.

Политика је, дакле, неспоран покретач тероризма. А опус тероризма који угрожава друштво садржи у себи читав низ основних и сложених облика политичког насиља. Оно се користи као доказ чврстине уверења, као аргумент за усвојене принципе, елемент пропаганде... Циљеви терориста притом не морају да имају општи опсег важења, али он је, посебно после 11. септембра 2011. све приметнији.

Интересантно је, у контексту истраживања политичких аспеката отмица ваздухоплова, да сама отмица не мора да има само ужи циљ већ се отмицом

¹¹⁰ Видети: Fuller E. Graham, The Future of Political Islam, Foreign Affairs, March/April 2002.

жели утицати на цео свет, а такође и да је бирано средство терориста свих оријентација. Наиме, идеолошки мотивисан тероризам, етно-сепаратистички тероризам, као и верски фундиран тероризам, посебно после Другог светског рата, не либи се отмица ваздухоплова. У том смислу равноправни су и тзв. леви и десни терористи, секташи, односно они који граде своју политику која подразумева овај вид тероризма на интерпретацијама великих религија.

5. ПОЛИТИЧКИ АСПЕКТИ ОТМИЦА ВАЗДУХОПЛОВА

Акција исламских терориста 11. септембра 2001., када су отета чак четири авиона на небу САД, представља својеврсну прекретницу у угрожавању безбедности цивилног ваздухопловства. Док ваздухоплови нису постали глобално средство превоза људи и робе били су оруђа ратних дејстава. Данас такође могу да буду опасна и веома разорна оруђа ратних дејстава јер су цивилни ваздухоплови са путницима претворени у највеће самоубилачке бомбе у историји цивилизације. Политичке, економске, војне, социјалне, културне последице... још се осећају. Нису уследиле само у нападнутим САД, већ у скоро свим земљама света.

Већ у октобру 2001. САД су испред коалиције међународних снага кренуле у Авганистан, у потрагу за снагама Ал Каиде и Бин Ладеном, што је као резултат имало промене у унутрашњој структури и деловању Ал Каиде.¹¹¹ Бројне државе су морале да се усредсреде на бољу координацију с циљем да се терористичке организације широм планете разоткрију и униште. Процес траје и данас, а карактеришу га бројне контроверзе, пре свега политичког карактера.

Наиме, сам чин тероризма почињеног из политичких побуда такође се користи у политичке сврхе. Пропаганда која се односи на етикетирање појединца, групе или организације као терориста ствара више могућности да се примењује сила којом се крше основна људска права. Данас смо сведоци да се тиме омогућава спровођење разних негативних активности не само у сопственим државама, већ и у другим сувереним државама.

Ефикасна борба против терориста, а тиме и отмичара ваздухоплова, не може се остварити, ипак, само применом кривичних санкција.

¹¹¹ Видети: Post M. Jerrold, The Mind of the Terrorist: The Psychology of Terrorism from the IRA to al-Qaeda, str 202

5.1. Начини деловања терориста

Терористички акт је фаза у којој долази до јавног испољавања терористичког деловања. Дефинише се као противзаконита, планска, организована, вољна, изузетно брутална делатност чланова неке организације која је усмерена против живота, здравља, слободе, имовине људи ради изазивања страха у конкретној средини посредством које ће се изнудити уступци политичке природе.

Акти терориста циљају две мете: непосредну – директно на удару и посредну – све које треба застрашити, узнемирити и изнудити уступке, што је и крајњи циљ.

Терористичким актима се не жели нужно срушити власт и узети власт, већ се власт жели присилити на уступке који нису у складу са законом.

Иако су познати као средство напада кроз историју бомбашки напади се сврставају и у савремене тактичке изборе терориста. Постављање бомби, или импровизовање експлозивних направа које ће да униште одабрану мету је избор терориста у бројним акцијама јер израда експлозивних направа није скупа, а саме направе, односно бомбе, наносе велику штету: ефикасно убијају и повређују, а материјални ресурси могу у потпуности да буду уништени. Могу да се активирају механички, аутоматски, даљинским управљањем, односно електронским и хемијским путем, што у великој мери терористима олакшава контролисање одабране жртве или неког ресурса.

Бомбашки самоубилачки напади крајем прошлог и почетком овог века представљају свакодневне, најсуровије, најагресивније терористичке нападе. Иако се у већини случајева веже за верске фундаменталисте, односно за постојање цихада, овај метод напада који захтева и смрт самог нападача у циљу убијања мете, без обзира на велике жртве, бележи се на бројним просторима, па чак и у земљама за које важи оцена да имају развијену демократију.

Самоубилачки напади се обично дефинишу као облик физичког угрожавања и безбедности људи и имовине, изазивања страха и панике, које изводе једна или више особа, припадници терористичких организација, употребом неког од средства напада од којег ће и сами погинути, а при том проузроковати смрт

или рањавање непосредне жртве терористичког напада и материјалну штету по имовину, ради остваривања постављених циљева терористичких организација.

Терориста самоубица је, дакле, и средство и начин извршења терористичког акта. Неповољност акта за мете и циљеве је у случају самоубилачког тероризма велика, скоро стопроцентна. Томе доприносе начин избора бомбаша самоубице, аморалност, свирепост и подмуклост организатора, тајност, прикривеност и фактор изненађења, односно све тактичке предности самоубилачких терористичких напада.

Парадокс феномена свесног жртвовања живота, а ради постизања политичких циљева, данас је утолико уочљивији јер се тренд погинулих у ратовима, као и број колатералних жртава, смањује, али овакав образац деловања терориста постаје избор и у либералним друштвима, а не само у државама Блиског истока, односно Ираку, Авганистану, Пакистану, Индонезији, Саудијској Арабији, појасу Газе, Мароку, Израелу, Танзанији, Јемену, а у последње време и у Русији, Филипинима, Турској, Француској, Кенији, Узбекистану...

На бомбашке самоубилачке нападе најчешће се одлучују организатори терористичке мреже Ал Каида, Тамилски тигрови из Шри Ланке, палестинског Хамаса и Исламског цихада, Бригаде мученика Ал Аксе, чеченског Ал Ансара, либанског Хезболаха. Не заостају ни Гама ал исламија у Египту, односно Исламски цихад из исте земље. Курдска радничка партија ПКК се, после паузе, поново одлучила на самоубилачке бомбашке нападе, као и ГИА из Алжира, Лакшар етаиба у Кашмиру, Бабар Каиса - група индијских Сика и разне сунитске и шиитске групе у бројним земљама.

У протеклих двадесет година забележен је незамислив пораст бомбашких самоубилачких напада. Рецимо, осамдесетих година бележене су просечно три самоубилачке акције терориста годишње, деведесетих их је било око 10, да би се цифра попела уочи новог миленијума на педесетак акција годишње. Данас се овакве акције терориста изводе скоро свакодневно, а број жртава се рапидно повећава и није тешко закључити да су терористичке организације схватиле да су самоубилачки напади најисплативији. Они постају њихова централна активност, а упркос чињеници да се укупан број терористичких напада смањило, број жртава расте.¹¹²

Гледано кроз историју повлачењем америчких и француских снага из Либана 1984., односно давањем аутономије Курдима од стране Турске наредне

¹¹²Pape E. Robert, Dying to Kick us, New York Times, 22.9.2003.

године, терористи су остварили самоубилачким нападима који су серијски извођени, највеће политичке поене. Међутим, статистика указује: самоубилачке бомбашке нападе последњих двадесетак година највише су изводили Хиндуси, Тамилски тигрови из Шри Ланке, који за себе тврде да су марксисти, односно њихов огранак Црни тигрови.

Злоупотреба људских живота на овакав монструозан начин порасла је у Ирану после победе исламске револуције 1979., а самоубилачки напади су вршени масовним јуришима на ирачке положаје. Самоубице су назване шехитима, што је касније прихваћено и у другим државама, а помињу се током ратовања и на просторима бивше Југославије, посебно у БиХ. Шехити су и самоубице Ал Каиде, о чијем деловању ће бити више речи кроз детаљно проучавање аспеката терористичког напада који је изведен 11. септембра 2001. на америчком тлу. Запажа се, у сваком случају, да су се самоубилачким бомбашким нападима остваривале или су покушале да се остваре политичке намере кроз крајњу злоупотребу религије и патриотизма.¹¹³

Најкомпликованији део у извођењу бомбашког напада је био извлачење извршилаца тог терористичког акта. Код самоубилачког тероризма се о томе не размишља, загарантован је велики број жртава, а страх после таквог напада дуго траје јер сигурно нема ефикасне одбране од оног ако је решио да жртвује свој живот. После успеха терориста самоубица у Либану, рецимо, Рамадан Шалах, генерални секретар палестинског Исламског цихада, рекао је како њихови непријатељи имају најсавременије оружје на свету, а војска им је одлично обучена, док њихови људи немају чиме да се боре против убистава и напада на њих осим оружјем као што је мучеништво. Лако је и кошта нас само наших живота, а људске бомбе не могу да буду поражене чак ни нуклеарним бомбама.

Нажалост, државе данас немају уопште јасне одговоре на самоубилачке нападе. У доношењу јасних одговора не спречава их само јединственост извођења оваквог агресивног и бруталног терористичког акта, већ и недостатак јасне политике и превенције, а које су потиснуте наметнутим системом казни.

До тада ће самоубилачки бомбашки напади напредовати као организовани пројекти, стратешки избори или завере.¹¹⁴

¹¹³Терзић Катарина, Штрбац Катарина, Самоубилачки тероризам, Војно дело, вол. 59, бр 3, стр 80-102

¹¹⁴Од 2003. до 2010. године само у Ираку је од самоубилачких бомбашких напада погинуло 12.000 цивила и 200 војника (М.Г.)

Од 1981-2011. догодило се 2297 самоубилачких терористичких напада, смртно је страдало 29.951 особа, а рањено је 76.332. Број смртно страдалих по једном самоубилачком акту је 13,1, а рањених 33,3.¹¹⁵ У међувремено су ове цифре знатно увећане. Данас је самоубилачким тероризмом обухваћено 29 држава, односно седам светских региона.

У контексту истраживања чврсто је повезан и терористички акт узимања талаца, умишљајна отмица једног или више лица планирана ради добијања публицитета или уступака у замену за ослобађање талаца. Најчешће мете отмица у периоду после Другог светског рата су били политички представници, дипломатско особље, припадници свих врста служби безбедности, држављани других земаља, представници медија.

Талачке кризе су веома драматичне ситуације, ризикантне по извршиоце када се таоци узимају у непознатој средини, али с догађајима од 11. септембра 2011. појам узимања талаца је добио сасвим нове конотације. Код самоубилачког тероризма нема ни пуштања ни размене талаца за политичке и друге уступке, они одлазе у смрт заједно са терористом самоубицом. Анализе указују да је узимање талаца обележје будућих терористичких активности.

Узимање талаца се разуме као противправно лишавање слободе неког лица или више лица. Врши се уз претњу убиством, нанођењем тешких телесних повреда, а у намери да се друга лица принуде на одређено чињење, нечињење или трпљење.¹¹⁶ Таоцима припада пасивна улога јер њихов положај зависи искључиво од понашања отмицара.

Узимање талаца представља највиши степен воље и свести терориста, а сам терористички акт је само начин за постизање циља. После самог извршења отмице евидента је претња насиљем, а упућује се директно или индиректно ономе од кога се захтева испуњење услова. Субјект је често сама држава, што показују и бројне талачке кризе током отмица ваздухоплова у периоду после Другог светског рата, па све до почетка 21. века.

Уз бомбашке и самоубилачке нападе, односно талачке кризе, начин деловања терориста су и атентати, а упражњавају се код елиминисања такозваних симболичних непријатеља. Жртве су углавном истакнути представници власти, јавне личности, личности од војне или културне важности у некој држави или у свету, али и они који су означени као издајници јер су напустили терористичку групу или организацију.¹¹⁷ Атентатима се изазивају политичке дестабилизације друштва.

¹¹⁵Chicago Project on Security and Terrorism, CPOST, 8.09.2012.

¹¹⁶Милошевић М., Отмица-реликт прошлости, злочин будућности, Дечје новине, Београд, 1990., стр 15

¹¹⁷Видети: Каранфилов Борче, Атентат као метод извршења терористичког акта, Војно дело, 2011., вол 63, бр 4. стр 329-348

Атентати спадају у најстарије начине извођења терористичке акције, а били су чести током 19. и 20. века. Као облик борбе против власти примењивали су их анархисти, а и у Србији су политичка неслагања често решавана атентатима. Атентат на краља Александра у Марсеју 1934. је први атентат у историји који је забележен на филмској траци.

У мање драматичне начине извођења терористичких акција спадали су паљевине и пожари који нису захтевали висок ниво образовања и велику техничку припремљеност. Често су се подметањима пожара и паљевинама користили припадници неке новоформиране терористичке групе само да би, за почетак деловања, добили неопходан публицитет у јавности. Ипак, створена штета улива страх не само грађанима, већ и властима. Данас велику опасност по животе и здравље људи, односно по материјална добра и ресурсе неке земље, могу да представљају паљевине које би изазвале хемијску, радиолошку и биолошку реакцију.

Индустријске саботаже се односе на намерно ометање или уништавање привредног или војног ресурса неке земље како би се постигли одређени, најчешће политички циљеви. Главни циљ терориста је да покажу да је власт рањива и да рад свих објеката, посебно привредних, индустријских и саобраћајница, зависи искључиво од њихове воље.

Анализе указују да индустријске саботаже најављују будуће потезе терориста. С друге стране терористи сматрају да је предност извршења саботаже у моменталној пажњи јавности.

Лажне узбуне и дојаве су такође избор терориста јер претпостављају аутоматско ангажовање безбедоносних снага. Најчешће су усмерене на привредне, банкарске и трговачке ресурсе, што оставља последице по економију, чиме се кажњавају носиоци политичке моћи. Терористи немају трошкове, а у ситуацији су да привремено затворе државне установе или да их неко време држе у ванредном стању. Све то слаби безбедносну спремност датог друштва које мора да се исцрпљује у реакцијама уместо да се на прави начин избори са терористичким групама и организацијама.

Лажне узбуне и дојаве могу да се тичу и најаве оружаних напада на особе и објекте који имају велики значај за ширу јавност. Али, ако се оружани напади заиста изводе, они могу да имају карактер тзв. отвореног напада или заседе. Терористичке организације се отвореним нападима користе када им је намера

да униште војне, полицијске или друге објекте, у ситуацији када хоће да дођу до наоружања и свих других средстава неопходних за друге акције. Код оружаних напада терористи се налазе под повећаним ризиком јер безбедоносне службе имају времена да реагују, па се терористи данас ређе одлучују на овакве акције.

5.2. *Врсте недозвољених аката против ваздухоплова*

Безбедност данас представља апсолутни приоритет. Са становишта безбедности државе, региона, па и целокупне светске заједнице, један од најосетљивијих делова у периоду после Другог светског рата до почетка овог века представља ваздушни простор. Без обзира да ли је нека држава у мирнодопоском или ратном окружењу њен ваздушни простор може лако да се угрози на више начина уз наношење штете у људству, као и велике материјалне штете.

Непрекидна контрола ваздушног простора је императив заштите неповредивости и суверенитета ваздушног простора.

Комплексна планетарна безбедносна ситуација, посебно после догађаја од 11. септембра 2001., који су укључивали и отмице цивилних ваздухоплова уз огромне људске жртве, веома је угрожена, па тиме и контрола ваздушног простора, односно заштита ваздухоплова од свих врста недозвољених аката, добија све више на значају. Нове могуће претње, односно нови изазови и ризици, учинили су да тзв. традиционални непријатељи, који међусобно питања решавају и ратним дејствима, уз превласт у ваздушном простору и атаковањем на ваздухоплове, постану само делић свеобухватне стратегије контроле и безбедности ваздушног саобраћаја.¹¹⁸

Данас је неприхватљиво да у условима експанзије ваздушног саобраћаја, уз нове облике могућег угрожавања безбедности не само са неба већ и са земље, било који део ваздушног простора буде мимо организационо осмишљене и стручне контроле.

По ефектима једна од најистакнутијих терористичких активности, а посебно после отмице 4 авиона у САД, је напад на ваздушни саобраћај. Модалитети напада су различити: отмице ваздухоплова, подметање експлозивних направа у ваздухопловима, саботаже на аеродромима, обарање ваздухоплова са земље, напади на ваздухоплове, напади на уређаје за навигацију, самоубилачки удари авиона у неки објекат од важности на земљи.

¹¹⁸Станковић В., Петрошевић В., Контрола и заштита ваздушног простора Србије, Војно технички гласник 2012., вол 60, бр 4, стр 211-229

Отмица ваздухоплова је кривично дело чији основ инкриминације представља Конвенција о сузбијању незаконите отмице ваздухоплова, закључена у Хагу 1970. године. Потписнице конвенције су се обавезале да у националним законодавствима санкционишу одређене недозвољене акте према ваздухопловима у шта спадају и насилна, односно под претњом насиља заплена ваздухоплова и вршења контроле над њим, летачким особљем и евентуалним путницима.

Кривично дело отмице ваздухоплова се врши над ваздухопловом у лету, силом или озбиљном претњом да ће сила бити употребљена, у ситуацији када се спољашња врата затворе после укрцавања до момента искрцавања. У случају принудног слетања сматра се да лет ваздухоплова и даље траје све док надлежни не преузму одговорност за сам ваздухоплов, лица и имовину. Под ваздухопловом се подразумевају авиони, хеликоптери, дирижабли и све друге направе које служе за летење.

Уз оружје и експлозив под коришћењем силе или претње силом подразумевају се и омамљујућа средства, отрови, па чак и хипноза.

Отмице ваздухоплова данас представљају највеће искушење за ваздушни саобраћај. Отмице ваздухоплова се организују у циљу изазивања што спектакуларније талачке ситуације, а од других врста недозвољених аката уперених против ваздухоплова разликује се према начину извршења, намери и средствима да се постигне одређени циљ. Стога свака држава мора да има спреман преговарачки тим, а као опцију специјалне јединице за интервенисање.

Анализе указују да данас САД имају највећи систем заштите, најбоље и најдетаљније обавештајне податке о намерама чињења недозвољених аката према ваздухоплову поседује Израел, док се сматра да су специјалци Немачке најбоље опремљени за интервенције.

На старту развоја ваздушног саобраћаја, када је број летелица био минималан, није могло ни да се претпостави да би могло да дође до њихове отмице. Непосредно пре Другог светског рата политички односи у међународној заједници су били организовани на потпуно другачијим основама него крајем прошлог и почетком овог века, али промене, уз технолошки напредак, доводе после Другог светског рата до ескалације отмица ваздухоплова.

Због своје учесталости отмице ваздухоплова су почеле да угрожавају у великој мери слободу ваздушне пловидбе. Кулминацију ће доживети с догађајима из 2001. Данас су, уједно, отмичари ваздухоплова много опаснији јер међу њима има и оних који знају да пилотирају, а уз то су спремни на самоубилачке атакe уз наношење немерљиве штете. И ова чињеница је свакако један од разлога што је Русија, између осталих мера, одлучила да до 2020. прибави 1600 нових авиона и хеликоптера, а у 2104. ће оружане снаге ове земље бити богатије за 160 авиона и 90 хеликоптера. Удео нове авио-технике требало би да буде чак 70%, а и у Русији и у другим државама се ради на побољшању система ПВО обзиром да је већ било покушаја обарања ваздухоплова од стране терориста преносним системима „стрела“. У Кенији је на овај начин атаковано на израелске ваздухоплове.

Као о једној мери заштите од отмица ваздухоплова све више се говори о наоружавању посаде и увођењу посебне пратње, али је велико питање колико је реална ситуација да се пилоти и посада упуштају у евентуалне ватрене окршаје када треба да управљају ваздухопловом. Уједно, ни блиндирана врата на пилотским кабинама не представљају идеално решење заштите јер остаје енигма шта све може да се догоди када отмичари почну да лишавају живота путнике и чланове посаде ван кабине.

Последња отмица нашег ваздухоплова догодила се 26. септембра 1981., када је група криминалаца на линији Подгорица-Дубровник-Београд отела боинг 727. Хтели су да слете у Бриндизи, па у Тел Авив и на тај начин напусте земљу јер нису имали пасоше. Слетели су ипак у Ларнаку (Кипар), а талачка ситуација је решена на крајње необичан начин. Један од путника је викнуо: Пожар! Сви путници су одмах кренули на излазе, отмичари су остали сами и није им преостало ништа друго него да се предају.

Ова отмица делује заиста бенигно у односу на оне које су уледиле на планетарном небу, баш као и прва забележена отмица ваздухоплова маја 1930., када је перуански револуционар отео поштански авион Пан Америкен како би из њега бацио пропагандне листиће. Данас су, на жалост, све изгледније могућности отмице ваздухоплова који би могао да удари у неко хемијско постројење или нуклерану електрану и изазове катастрофалне последице на светском нивоу.

До догађаја крајем прошлог века, а посебно из 2001. у САД, сматрало се да су акти саботаже на ваздухопловима најопасније појаве с најтежим последицама, људским жртвама и огромном материјалном штетом.

Саботажа је појам који се односи на намерно, смишљено и прикривено деловање ради ометања привредних или војних ресурса како би се постигли одређени циљеви, углавном политички. Користи се код описа насилног оштећења и уништавања опреме и инфраструктуре, али и документације.

Саботажа је била симбол анархистичких радника, настала је кроз праксу борбе радничких покрета па и тиме осликава своју политичку срж. Израз води порекло од акције једног француског радника који је скинуо дрвене ципеле и бацио их у машину с намером да заустави рад и принуди власника да удовољи његовим захтевима. На француском се дрвена ципела зове *les sabots*. У каснијем периоду саботажа се примењивала у борби за економска и политичка права.¹¹⁹

Ваздухоплови могу да буду предмет саботаже на више начина. Најчешће се саботажа ваздухоплова врши подметањем експлозива, запаљивих материја и супстанци. Активирају се пре лета или за време лета како би се уништио ваздухоплов или његови најбитнији делови, уређаји за управљање и навигацију. Саботажа ваздухоплова се може извршити изазивањем квара који не могу да се открију пре лета већ само током њега. Могуће је организовати комплетно спречавање довода горива или мазива. Непрописним одржавањем мотора ваздухоплова, као и других уређаја од виталног значаја за безбедност ваздухоплова, такође се врши овај вид недозвољеног акта.

У највећем броју случајева извршилац саботаже се не налази у ваздухоплову. Ипак, 25. јула 1957. бележи се прва саботажа извршена у намери да се током лета одузме сопствени живот. У авиону CV 240, Western Airlines, 47 минута од полетања догодила се експлозија. Том приликом путник је од експлозије избачен кроз отвор којег је направила детонација динамита у тоалету. Авио је успео принудно да слети 17 минута после експлозије.

Постављање експлозива, динамита и других средстава које изазивају експлозије у ваздухоплову, врше се директним подметањем, уношењем и скривањем експлозивних направа у ваздухоплову, упућивањем у ваздухоплов путем пртљага и поштанске пошиљке.

Методи и мотиви саботера су немерљиви, а предњаче политички, војни и економски разлози атаковања на ваздухоплове. Познавање свих метода и

¹¹⁹Саботажа, појам – Политичка енциклопедија, Савремена администрација, Београд, 1975., стр 921

начина саботера ваздухоплова веома је значајно у процесу предузимања мера безбедности, односно правовременом откривању намера саботера и његовом онемогућавању.

Правни односи који настају овим недозвољеним актом на ваздухоплов на светском нивоу још увек у потпуности нису сасвим регулисани. Упознати смо са веома различитим правним ситуацијама око покушаја или извршења саботажа на разним ваздухопловима, а које се ослањају и на кривично и на међународно и на грађанско право.

У периоду од завршетка Другог светског рата до данас саботажа је чинила 9% доказаних узрока удеса ваздухоплова. Грешке у опслуживању, односно отказ технике, чине 22% узрока, али код свих удеса није и доказано које врсте је кривица људског фактора. Поједини саботери, наиме, нису откривени.

Напади на ваздухоплове такође су неодвојиви део недозвољених аката. Поред ваздухоплова у непосредном нападу су чланови посаде, путници и тзв. трећа лица. Ваздухоплов може да буде нападнут и док је паркиран, празан, на платформи или стајанци. Намера нападача је да уништи ваздухоплов, или да га оштети. У погледу позиције одакле се врши напад на ваздухоплов могуће је извести га из ваздуха или са земље.

Према могућим или оствареним последицама напади на ваздухоплове се сврставају у исту групу друштвене опасности као и отмице ваздухоплова и саботаже.

Један од могућих напада на цивилне ваздухоплове, од чега се данас највише страхује, јесте напад ручним ракетним бацачем. Оваква могућност може да се разматра у зонама оружаног конфликта и у свим подручјима где делују ослободилачке или сепаратистичке групе.

Спектар деловања нападом на ваздухоплове је проширен, па је упозорење америчког Бироа за политичка и војна питања и Бироа за међународну безбедност да се све државе широм планете морају суочити са опасношћу од напада на ваздухоплове на својој територији и да сходно томе треба да пријаве све случајеве препродаје ручних ракетних система, или сумње да је оваква нелегална радња извршена.

Подразумева се, дакле, строга контрола и дистрибуција ових система. Међутим, у периоду после тзв. хладног рата процес разоружања није подразумевао количину произведених ручних ракетних система, па се са њиховим бројем и (пре)продајом и данас манипулише.

Само после напада на америчке виталне центре 2001. ипак је уништено чак 17.000 комада ручних ракетних бацача који су били у поседу разних ослободилачких армија, али и у магацинима званичних армија које су их држале у војним магацинима уз образложење да су модели застарели и да их више не користе. На листи држава које су под паском како се терористи не би дочепали ручних ракетних бацача налазе се: САД, Русија, посебно после распада СССР, Велика Британија, Немачка, Холандија, Француска, Шведска, Грчка, Бугарска Румунија, Турска, Кина, Јапан, Иран, Пакистан, Северна Кореја, као и земље бивше Југославије.

До 2005. ракетама са земље нападнуто је 35 ваздухоплова, погођено је 29, а погодци су узроковали смрт 500 људи. Израелска авио компанија Ел - Ал обезбедила је антиракетне системе за своје летелице још 2003., а опремање је коштало око милион долара за сваки ваздухоплов.

Системи који су прављени за америчке оружане снаге модификовани су за цивилне ваздухоплове, а пример Израела следиле су и САД. То се очекује и од других држава, посебно оних чије компаније врше прекоокеанске летове. Јер, рецимо, пробе безбедности на ваздушним пристаништима широм света, а посебно после септембарских догађаја у САД, стално се спроводе, али готово је немогуће квалитетно контролисати стотине и хиљаде острва у Пацифику који могу да буду базе терориста. Овакав облик угрожавања и уништавања ваздухоплова сигурно ће се увећати, а на закључак упућују чињенице о настајању и ширењу супротности међу појединим владама, настајање и ширење ратних жаришта.

Аеродромски уређаји или опрема помоћна су средства за опслуживање ваздухоплова, посаде ваздухоплова, путника, робе, поште, аеродромског особља и свих других служби и лица који се налазе у непосредној вези са процесима укрцавања или искрцавања ваздухоплова. Уништавање или оштећење ових уређаја може и не мора да буде у функцији угрожавања безбедности ваздухоплова.

Са данашњим системима контроле на аеродромима друштвена опасност и опасност по саме ваздухоплове је смањена, али никако не сме да буде занемарена.

У периоду од 1958-2002., извршено је 225 покушаја напада и напада на аеродромске објекте од стране појединаца, група, авантуриста, криминалаца и

терориста. Ваздухоплови су били угрожени 58 пута, а 13 пута људи који опслужују ваздушни саобраћај.

Сваки напад на земаљске уређаје за навигацију не може да се уврсти у терористичке нападе. Од оваквих напада они одустају јер су данас земаљски уређаји за навигацију трипартитно постављени. У ситуацијама тренутног отказа или квара, односно напада, аутоматски се пребацује рад с једног уређаја на други.

У недозвољене акте сврставају се и напади на просторије ваздухопловних компанија, напади на возила која превозе путнике до аеродрома и назад и слични случајеви, анонимне претње.¹²⁰

5.3. Узроци и мотиви отмице ваздухоплова

Анализом свих облика отмица може се доћи до закључка да се, као криминални и терористички акти, највише реализују отмице личности, средстава и потом ваздухоплова. Без обзира на стваран мотив и циљ отмице ваздухоплова овај недозвољен и противзаконит акт увек представља опасност по безбедност самог ваздухоплова и великог броја људи, а чином отмице може да буде нанета и немерљива материјална и политичка штета.

Отмица ваздухоплова је тактика која се сатоји у преузимању контроле над ваздухопловом, без обзира да ли је на земљи или у ваздуху, а ради постизања пројектованих цињева. Отмице авиона, као посебна терористичка тактика, највише су се одигравале шездесетих и седамдесетих година прошлог века, али су отмице четири авиона на небу САД 2001. оставиле за собом највеће и до данас несагледане последице. Наиме, поред класичне отмице ваздухоплова они постају и средство извршења терористичког акта.

Међутим, појам отмице ваздухоплова у појединим случајевима може да се оквалификује као жеља за летењем, када се починилац отмице у недостатку услова да оствари жељу, одлучује на тај акт. Отмицом ваздухоплова поједини отмичари имају намеру да стекну одређену материјалну корист, желе да побегну на територију где их због почињеног кривичног или неког другог дела неће стићи правни систем због непостојања реципроцитета о изручењу.

¹²⁰ Пејановић Љубо, Угрожавање безбедности ваздушног саобраћаја, Крушевац, 2008., стр 33

Мотиви отмице могу да буду и политички: тражење политичког азила у другој земљи како би била избегнута репресија у држави из које отмицар долази; уцењивање и изнуђивање ослобађања истомишљеника који се налазе у затвору; изнуђивање финансијских средстава којима ће бити издржавана терористичка група или терористичка организација; уништавање људских живота и ваздухоплова након његовог напуштања у другој држави где се према починиоцу отмице из политичких побуда неће применити репресивне мере за учињено дело.

Отмице ваздухоплова чији узрок је авантуризам одликују починиоци који су у највећем броју случајева младе или болесне особе. Од краја Другог светског рата па до почетка овог века велики број отмица је извршен управо из авантуристичких побуда, посебно у САД, где су отимани ваздухоплови преусмеравани на Кубу, о чему се данас мало говори. Отмицари тада нису изручивани државама чији су грађани.

Чин отмице ваздухоплова с авантуристичким мотивом квалификује се као непромишљена радња коју је извело неко лице из сопствене фантазије, а која је недвосмислено угрозила безбедност великог броја особа, као и безбедност материјалних добара.

Данас се отмице ваздухоплова из авантуристичког мотива ретко дешавају, а законодавства појединих држава овакав вид отмице сврставају у блажа кривична дела иако би требало да се квалификује као тежак облик насиља с обзиром да представља опасност по безбедност људи. До 1991. авантуристички мотив био је разлог отмице ваздухоплова у 2,29% случајева.

Криминални мотиви отмице ваздухоплова често су испреплетани са другим мотивима. Стицање материјалне користи насилним путем одразило се и на отмице ваздухоплова јер ваздухоплов сам по себи има велику вредност, а ако се у ваздухоплову налазе и лица чији животи су угрожени, онда је вредност отете „имовине“ непроцењива.

Криминални мотиви отмице ваздухоплова најприсутнији су приликом покушаја или остварења бекства у другу државу, а мањи број случајева ради изнуде новца. Ови акти били су узроци отмице ваздухоплова у 28,75% случајева.

Осим отмица ваздухоплова извршених од стране појединаца или криминалних група оне могу бити и одраз акције неке државе. До 2003. у отмицама

ваздухоплова државе су учествовале у 0,59% случајева. Забележени су и случајеви да оружане снаге неке државе скрећу цивилне ваздухоплове с путницима са редовне линије у другом правцу, а који су одређивали команданти оружаных снага по налогу политичара.

Државе отмице ваздухоплова чине углавном поведене материјалним разлозима, уколико нека држава не може да им надокнади дуговања, а њен ваздухоплов је слетео на територију оштећене државе. У циљу ратне заплене, рецимо, покушана је отмица авиона ЈАТ Б-727 августа 1991. у Загребу.

И кроз тзв. загребачки случај и кроз бројне друге случајеве њиховом анализом можемо да изведемо закључак да су криминални мотиви отмице ваздухоплова често испреплетани са другим узроцима и мотивима. Рецимо, ако отмицар ваздухоплова жели да преусмери лет из политичких разлога он остварује и материјалну корист, па се констатује и материјални мотив, а ако се огласи у јавности додају се и политички, односно авантуристички мотиви, у зависности од садржаја обраћања.¹²¹

Од 1.119 покушаја и отмица ваздухоплова политички мотив био је присутан у 38,67% случајева.

Напади на ваздушни саобраћај мотивисани политиком свакако представљају највећу опасност по безбедност путника, посаде, самог ваздухоплова.

У периоду после Другог светског рата па до почетка овог века отмице авиона САД, без обзира да ли су изведене на тлу или на америчком небу, односно у некој другој земљи, у више од 98% случајева политички су мотивисане, а све отмице ваздухоплова које су извели до сада палестински грађани извршене су с политичким мотивом. Слоган да се боре за ослобођење од непријатеља и да су у таквој борби дозвољена сва постојећа средства, па и отмице ваздухоплова, у Палестини је опште прихваћен.¹²² Анализом отмица руских ваздухоплова такође долазимо до чињенице да су у 95% случајева отмице извршене из политичких мотива.

За сам акт отмице ваздухоплова не може да се да оцена да у неком случају постоји оправдање. У цивилним ваздухопловима се налазе путници који немају везе са политиком, а њихови животи су угрожени, а детаљне анализе отмица ваздухоплова у периоду од завршетка Другог светског рата до почетка овог века указују да су најагресивнији и најсуровији управо они отмицари чији је мотив политичка борба за стицање или очување власти.

¹²¹ Видети: Глишовић Милан, Отмица ваздухоплова као метод савременог тероризма, магистарски рад, Факултет политичких наука Универзитета у Београду, 2011., стр 85-91

¹²² Moghadam A., *Palestinian Suicide Terrorism in the Second Intifada: Motivation and Organizational Aspects*, *Studies in Conflict & Terrorism*, 2003., str 26-65

Политички мотив отмице ваздухоплова посебно је опасан за животе таласа, јер отмичари могу да примене сва средства борбе без обзира на могуће и стварне жртве.

Наиме, прва фаза отмице ваздухоплова представља застрашивање и овом фазом се започиње процес отмице ваздухоплова, евентуалних путника и чланова посаде. У овој фази учествује више отмичара, а могуће је да фазу застрашивања реализује само један отмичар. Током фазе застрашивања отмичари су и најагресивнији, посебно ако им се неко супротстави. Убиства и насиље над таоцима у оваквим ситуацијама су чести, а настављају се уколико им се у датом року не испуне политички захтеви.¹²³

5.4. Појам кривичног дела отмице ваздухоплова

Појам спречавања облика насиља у ваздушном саобраћају је скуп мера, радњи и активности које подразумевају превентивно одвраћање од извршења акта насиља, правовремено откривање намере предузимања насиља у ваздушном саобраћају, спречавање извршења, односно пресретање извршења.

Акте напада или угрожавања ваздухоплова сачињава више различитих криминалних дела чији је заједнички именованитељ насиље или претња насиљем, угрожавање људских живота и материјалних вредности. Уз непосредне отмичаре ваздухоплова одговорна су и сва лица која су намерним, несвесним или не деловањем по правилима службе, допринели настанку инцидента угрожавања ваздухоплова. То је релативно чест облик насиља који данас не представља искључиво претњу ваздушном саобраћају, већ и појединим државама и целокупном друштву. Стога се са овим феноменом, који се непрекидно развија у негативном смислу, не сусрећу само кривичари и одбрамбене снаге, већ и криминолози, социолози, психолози, психијатри, филозофи, историчари, етнологичари, познаваоци религија...

Отмица ваздухоплова је сложен метод деловања који захтева високу стручност појединаца, група и организација у процењивању, припреми, организацији и извршењу конкретних делатности отмице, као и даљим преговорима који се воде ради остварења циљева.

Према међународним правним стандардима означава се као кривично дело чији основ инкриминације представља Конвенција о сузбијању незаконите отмице ваздухоплова, закључена 1970. у Хагу. Државе потписнице Конвенције

¹²³Глишовић Милан, Отмица ваздухоплова као метод савременог тероризма, магистарски рад, Факултет политичких наука Универзитета у Београду, 2011., стр 92-96

обавезале су се да у својим законодавствима санкционишу одређене недозвољене акте према ваздухоплову. То су насилна и под претњом насиља заплене ваздухоплова, вршење контроле над ваздухопловима или покушаји неке од ових делатности.

Данас се свака терористичко-криминална активност у области ваздушног саобраћаја третира као мотивисани и комбиновани облик насиља чији је циљ наношење страха и панике. Фанатизам, неочекиваност напада, одлучност и непоколебљивост отмицара, офанзивност, лукавост и покретљивост једног или више отмицара рефлектују се кроз спектар криминалних активности које су морале да буду обухваћене самим појмом кривичног дела отмице ваздухоплова.

На дневни ред Генералне скупштине УН све присутнији проблем отмица ваздухоплова доспео је тек 1969. Разматране су отмице ваздухоплова као акт насиља који доводи у питање безбедност ваздушне пловидбе, односно као акт који угрожава људске животе. Резолуцијом 245/20 осуђене су све извршене и евентуалне отмице ваздухоплова или други напади на цивилне ваздухоплове.

Државе су позване да приступе кажњавању извршиоца отмица, односно да их изруче другим државама ради санкционисања.

Међутим, овом резолуцијом се омогућава државама да санкционисање врше на основу националних закона, што је оставило могућност да отмицари ваздухоплова у неким случајевима уопште не буду суђени и кажњени.

Када се разматра проблематика отмица ваздухоплова мора да се постави питање како је могуће овакве феномене са несагледивим последицама спречити уколико не постоји јединствен правни оквир. Узајамна права и обавезе држава у овој области су морала да буду успостављена, па је међународно право неке активности држава осудило и забранило, а неке наложило. У том смислу УН и Европска унија постају доносиоци највећег броја конвенција, протокола и резолуција које се тичу угрожавања безбедности ваздушног саобраћаја, али њихова имплементација никада није спроведена до краја. Поједине државе на ова важна документа уопште не обраћају пажњу, док се друге бране од увођења у сопствене законе тврдњом да се тиме угрожава њихов суверенитет.¹²⁴

¹²⁴Банићевић Никола, Међународно-правни институционални аспекти борбе против тероризма, Подгорица, 2011., стр 27

Наиме, ваздухоплови који су отети, односно који се налазе под принудом, користе ваздушни простор неке државе. Под ваздушним простором неке државе подразумевамо одређени или ограничени простор на којем држава има суверенитет.¹²⁵

Принцип суверенитета над небом управо је и прихваћен као први принцип у конвенцијама којима се поставља на регулаторне основе међународно цивилно ваздухопловство. Но, од доношења Конвенције којом се регулише ваздушни саобраћај 1919., Париз, околности и учесталост отмица ваздухоплова у периоду после Другог светског рата до почетка овог века принудиле су међународно право да се окрене новим негативним елементима овог криминалног акта.

Неопходно је свакако било поћи од чињенице да је сваки ваздухоплов покретан објекат који се у случају отмице користи с циљем најбржег пребацивања с једне територије на другу, као предмет заплене, али и као средство за убијање људи и уништавање материјалних вредности.

Други светски рат је омео рад на утврђивању међународног правног оквира који се односио на област тероризма, а посебно на отмице ваздухоплова. Чикашка конвенција из 1944. о међународном ваздухопловству почела је да губи смисао, али је тек 1963. усвојена у Токију Конвенција о кривичним и другим актима извршеним у ваздухопловству.

Ни овом конвенцијом није дефинисана незаконита отмица ваздухоплова као кривично дело, нити је утврђена јасна обавеза држава уговорница да изруче починиоце овог нелегалног акта. Исто тако изричито не регулише покушај отмице ваздухоплова и саучесништво. Ипак, то је први међународни документ који издваја отмицу ваздухоплова као посебну категорију и тиме поставља основе за конвенције које ће уследити. Токијска конвенција је донета после изведених 239 отмица цивилних ваздухоплова.

Ни у Хашкој конвенцији из 1970. не може се уочити правна снага, али је по неким решењима свакако била напреднија од конвенције која је донета у Токију. Отмица ваздухоплова је коначно сагледана као кривично дело, наглашава се обавеза свих држава потписница да примењују строгу казнену политику према моделу: или суди или изручи.

¹²⁵ Филиповић Б., Отмица ваздухоплова у светлу норми међународног и упоредног права, Савез удружења правника Југославије, Београд, 1993., стр 33-35

Државе потписнице Хашке конвенције нису више у могућности да остваре дискреционе методе по питању судског гоњења и кажњавања отмичара ваздухоплова, али у Хагу није на квалитетан начин дотакнуто питање политичког кривичног дела. Такође, виђена је пре свега као европска конвенција која би требало да се тиче питања безбедности ваздушног саобраћаја држава које припадају Европи, а бројне источне државе су је игнорисале у потпуности. Било је случајева и да се поједини правници питају да ли то што је утврђено дело незаконите отмице ваздухоплова значи и да постоје законите отмице.

Конвенција о извршним кривичним делима против безбедности цивилног ваздушног саобраћаја донета је у Монреалу 1971. Иако је то била прва конвенција која се односила на више терористичких облика напада на људе и ваздухоплове и којом се захтева строго кажњавање починилаца кривичног дела отмице ваздухоплова, правно разрешење спречавања и сузбијања тероризма у ваздушном саобраћају није презентирано на прави начин.

Америчка конвенција о тероризму, донета у Вашингтону такође 1971., осим отмица и убистава лица друга акта тероризма у ваздушном саобраћају не помиње, па је и она оцењена као некомплетна, а евидентне недостатке, као и недостатке уочене у Монреалу, користе поједине државе које не желе да испоруче извршиоце отмица ваздухоплова на захтеве одређених овим незаконитим чином оштећених држава. Пример за такво понашање имамо и у непосредном окружењу. Убице амбасадора некадашње СФРЈ у Стокхолму отеле су авион САС, али на захтев Југославије да се изруче званичном Београду шведске власти су одговориле негативно.

Управо су недостаци у до тада усвојеним конвенцијама произвели истоветно понашање и држава које нису биле потписнице, па је Савет безбедности УН донео 1999. Резолуцију 1269 која се детаљније бавила питањима кривично правних аспеката не само отмица ваздухоплова већ свих терористичких аката. Резолуција 1269 допуњена је Резолуцијом 1373, која је донета 2001., а чије елементе су убрзали и обликовали септембарски напади на САД исте године.

Појединачна и колективна одбрана од тероризма постају приоритет. Прописане су препоруке државама међу којима су свакако најзначајније да се државе морају уздржати код пружања било какве помоћи особама које спроводе или желе да спроведу неку терористичку активност, па и отмицу

ваздухоплова; да државе треба да предузму све неопходне мере на спречавању вршења терористичких аката; да државе морају да ускрате безбедно уточиште извршиоцима ових недозвољених аката. Такође, треба да спречавају финансирање терористичких активности, да изведу пред судове финансијере оваквих активности и да спрече било какво кретање и боравак терориста на сопственој територији.

Резолуцијом 1373 потврђене су све претходне резолуције, а уједно су и све државе позване да размењују оперативне податке о терористима и њиховим намерама, да сарађују по питању управних и судских поступака, да у том циљу закључе неопходне билатералне и међународне споразуме, обавезно потпишу међународне конвенције и дају допринос на њиховом унапређивању. Међутим, један број држава није члан ниједне међународне организације, један број није хтео да ратификује поменуте резолуције.

У складу са свим реченим и Кривични законик Републике Србије предвиђа отмицу ваздухоплова као кривично дело. Отмица ваздухоплова је део кривичних аката који се односе на чињења којима се брутално нарушава безбедност ваздушног саобраћаја.¹²⁶

Насилно преузимање контроле, или помоћу претње насиљем, над ваздухопловом у лету кажњава се законом до 10 година, ако је дошло до тешких телесних повреда или материјалне штете до 12 година, а у случају смрти од 10 до 40 година затвора. Ове одредбе Кривичног законика свакако ће бити појачане, а утврђене казне строжије.¹²⁷

Применом до сада усвојених међународних конвенција у Кривичном законнику Републике Србије обухваћени су сви криминални и терористички облици угрожавања људских живота и угрожавања материјалних вредности. Поменути чланом 134 уређен је проблем отмице ваздухоплова, а чланом 135 проблем принуде. Чланом 214 уређује се проблем изнуде, 215 – проблем уцене, 291 – проблем угрожавања ваздушног саобраћаја, 312 – област терористичког деловања, 313 – проблем диверзија, 314 – проблем саботажа.

Извршилац отмице ваздухоплова може да буде свако лице и за његову одговорност се тражи умишљај. Покушај кривичног дела отмице ваздухоплова је такође кажњив, а КЗ РС предвиђа казну од најамње 1 годину затвора.

¹²⁶Отмица ваздухоплова у Кривичном закону Републике Србије регулисана је чланом 134. Видети: Службени гласник, Београд, 2005., бр 85

¹²⁷Тероризам у ваздушном саобраћају, Правни живот, Београд, том 1, 9/2002., стр 21-33

Законом о полицији Републике Србије такође се уређују полицијски послови у области предузимања свих мера безбедности, заштите живота и материјалних добара. Преко посебне полицијске управе извршава се обезбеђење ваздушног саобраћаја на аеродромима, а у случају напада на ваздухоплов или аеродромски објекат за интервенцију су спремне специјалне антитерористичке јединице. Међутим, за разлику од Израела, САД и још неких држава, Кривичним законом Републике Србије нису регулисани, односно нису дозвољени задаци обезбеђења ваздухоплова у лету осим када се врши заштита одређене личности или обезбеђује особа која је извршила неко кривично дело.

Међународним уговорима и споразумима су, посебно с порастом отмица ваздухоплова у другој половини прошлог века, такође регулисане мере које се тичу сузбијања насиља у ваздушном саобраћају. Оне се односе на установљене јурисдикције према постојећим конвенцијама, саму примену конвенција, овлашћења дата посади, првенствено капетану ваздухоплова, да предузима разне мере у случају отмице ваздухоплова у лету.

Споразуми се тичу и права и дужности држава у случајевима принудног слетања на њихову територију, односно искрцавања особа које су угрожене у отетом ваздухоплову.¹²⁸

Кроз процес образовања међународног права судови су такође добили надлежност решавања спорова који се тичу ваздушног саобраћаја, а тиме и отмица ваздухоплова. Одлуке међународних судова се појављују и као извори права које се преноси у национална законодавства. Међународни суд правде има специјалну надлежност у овој области, а она, према споразуму, проистиче из Конвенције о међународном цивилном ваздухопловству која је усвојена у Чикагу, а на основу члана 84. ИЦАО, Скупштина међународне ваздухопловне организације за цивилно ваздухопловство, која је основана 1944., такође на основу Чикашке конвенције, има свој правни комитет који може да суспендује право гласа свакој држави потписници ако се не придржава усвојених одлука које се тичу правних аспеката кривичног дела отмице или покушаја отмице ваздухоплова.

Од значаја за ову област је свакако и Конвенција против узимања талаца, која је настала на предлог Немачке, али која дуго није усвојена јер је примана с резервом. Декларативно су државе биле за ову конвенцију, а до евидентних разлика је дошло приликом анализе њених кључних одредби. Наиме, појам

¹²⁸ Филиповић Б., Отмица ваздухоплова у светлу норми међународног и упоредног права, СУПЈ Београд, 1973, стр 65-86

узимање талаца односио би се и на разне ослободилачке покрете и несврстане земље нису желеле да својим потписом стану иза конвенције. С друге стране западне земље су биле против уношења појма апартхејд у конвенцију, па је после бројног правног усклађивања Конвенција против узимања талаца усвојена 1979.

Конвенцијом су потписнице такође позване да њене одредбе уврсте у своја законодавства јер подразумева и превентивне и репресивне мере.

Такве мере подразумева и Конвенција о спречавању терористичких напада бомбама, настала 1997., Њујорк, а која прописује режим универзалне јурисдикције за незакониту и намерну употребу експлозива и других смртоносних материјала ради убијања људи и проузроковања материјалне штете. Мето напада се темељно дефинишу, као и решавање спорова који се тичу тумачења и примене.

Међународна Конвенција о сузбијању финансирања тероризма такође има значаја у правним системима држава. Донета је 1999., такође у Њујорку, а кроз њу је међународна заједница препознала све актуелнији проблем безбедности. Новац је, наиме, основа свих терористичких активности. Законодавци су темељно разрадили питања радњи које представљају извршење кривичног дела и отклонили могућа слободна тумачења којих је до тада било у области кривичне, грађанске и административне одговорности. Могућност да актери остану некажњени се смањује, а евентуални спорови ће се решавати пред Међународним судом правде, подношењем пријаве у складу са Статутом суда.

Европском конвенцијом о сузбијању тероризма из 1977. разрађује се проблематика екстардиције, а сублимирају се до тада усвојена међународна правна акта, а у том циљу донет је и низ међународних протокола и усвојено неколико споразума. Међутим, по питању поштовања људских права у наредном периоду свакако ће морати више да се уради.

И док УН спроводе нормативне мере поједине међународне институције свој рад базирају на репресивним мерама. Казнена политика НАТО је позната, велики је број држава које се са таквом политиком не слажу, посебно не санаметањем решења јер не делује само у условима безбедносно нестабилних подручја, а и у њима делује без обзира на мишљења бројних држава и влада.

Више се у овој области респектују Интерпол и Еуропол који функционишу по принципу узајамне сарадње држава на сузбијању криминалних радњи, а које

немају амбивалентан став у односу на кривична дела из области угрожавања безбедности, па и безбедности ваздушног саобраћаја.

5.5. Терористички акт отмице ваздухоплова

Због неадекватног процењивања и идентификације потенцијалних и стварних опасности од појединих испољавања криминалних и терористичких аката у ваздушном саобраћају, односно због неизграђене адекватне структуре у великом броју држава, а чији би функционални елементи били усмерени на прави начин на превенцију, односно елиминисање и санацију евентуалних последица од покушаја и извршења напада на ваздухоплове, терористички акт отмице ваздухоплова јесте избор извршења криминалне радње отмичара.

Стога се испред свих држава поставља као приоритет дефинисање ефикасне безбедносне политике, са разрађеним инструментима и мерама, тј. стратегија спречавања и сузбијања безбедносног угрожавања ваздушног саобраћаја.

Скуп мера, радњи и активности, које неизоставно морају да подразумевају превентивно одвраћање од извршења акта отмице ваздухоплова, спречавање регрутовања и обуке терориста, посебно терориста самоубица, правовремено откривање намера појединца, групе или организације да актима насиља угрозе ваздушни саобраћај, спречавање финансирања отмичара и низ других решења, није увек довољан да се спречи отмица ваздухоплова.

Нови облик претње по ваздушни саобраћај у овом веку представљају свакако брутални самоубилачки терористички акти, а променљивост околности у глобалном окружењу, асиметричне претње и унутрашње прилике у државама, као и интернационализација овог феномена, упозоравају да би 11. септембар могао да се понови.

Утврђивање основних елемената садржаја овог вида угрожавања безбедности ваздушног саобраћаја, који не подразумевају само акт отмице већ и утврђивање узрочно последичних веза између међународног тероризма и криминала, терористичких, криминалних, односно антитерористичких и антикриминалних мера, примарно је за спречавање ових аката са несагледивим последицама. Укључивање политички мотивисаног циља отмичара такође је неизоставан елемент.

Знатан број отмица ваздухоплова у периоду од завршетка Другог светског рата до почетка 21. века завршен је без незгода, удеса и несрећа, без жртава или са малим бројем жртава. Резултат ових отмица су заправо жртве које трпе чланови посаде, путници – таоци, полицајци, а који се супротстављају отмичарима ваздухоплова или се лишавају живота као упозорење властима одређене државе како би испуниле њихове захтеве. Ипак, могући су и удеси ваздухоплова као последица отмице. Највећи број удеса ваздухоплова после акта отмице бележи се у САД – 0,17%, на небу изнад Азије 0,11%. Случајева удеса ваздухоплова није било једино на небу под суверенитетом Аустралије. Експерти за овај вид нарушавања безбедности ваздушног саобраћаја сматрају да су сви делови планете подједнако угрожени. До почетка овог века, односно до 2003., удес је уништио 37 ваздухоплова, а живот је изгубило 2016 лица.

Најдрастичније су последице изазване самоубилачким актима насиља. Покретне бомбе у људском облику, које се усмеравају на унапред утврђени објекат данас могу да угрозе више држава и региона, са несагледивим последицама по целокупну међународну заједницу. У периоду од 1949 – 2003 забележено је 17 удеса ваздухоплова изазваних самоубиством, али ови случајеви не укључују само отмичаре, већ и удесе који су последица самоубиства пилота или других лица у ваздухоплову. Уједно је 413 лица изгубило живот, а 54,54% свих случајева извршења самоубиства авионом догодило се у САД.

Мотиви самоубица отмичара ваздухоплова углавном су политичке природе, односно врше их чланови или симпатизери терористичких група, организација и мрежа. Извршиоци отмице четири америчка ваздухоплова 11. септембра 2001. били су мотивисани борбом против доминације САД над муслиманским светом, а у циљу испуњења божје воље. Све отмице ваздухоплова имају извесне заједничке карактеристике у погледу метода извођења и употребљених средстава.

Типичан акт савременог тероризма предвиђа неколико фаза: фазу планирања, фазу застрашивања – иницирања инцидента, фазу притвора – изношења захтева и преговарања и фазу разрешења.

Сама операција отмице ваздухоплова је, дакле, офанзивна и динамична активност, што доноси елемент изненађења уз избегавање директне конфронтације са службама безбедности у самом старту. Претходи детаљно

планирање како би се постигао циљани резултат, уз примену стриктних мера безбедности и онемогућавање компромитовања по отмичаре ваздухоплова осетљивих информација. Непосредни извршиоци отмице ваздухоплова се о извршењу последњи обавештавају, а догађа се да неколико елемената терористичке групе, организације или мреже симултано атакује на безбедност ваздухоплова, а да често нису упознати са паралелним операцијама. То је посебно карактеристика самоубилачких напада ваздухопловима.

Операција отмице ваздухоплова се планира од стране врха терористичке групе, организације или мреже који на основу прикупљених информација бира мету напада, врсту напада и извршиоце. Такође, у овој фази се формирају сви елементи извођења.

Уношење ватреног оружја у ваздухоплов више није избор отмичара, посебно после напада 11. септембра 2001., иако су забележени покушаји, с обзиром на ригорозне контроле на аеродромима, ограничење уноса пртљага према количини и садржају (течни артикли који би могли да послуже као средство напада на посаду, путнике и сам ваздухоплов).

Ограничење уноса течности у ваздухоплов усвојено је августа 2006., а после спречавања покушаја детонирања течног експлозива на прекоокеанском лету.¹²⁹ Извесне олакшице би могле да буду уведене 2014. после испитивања софистицираних уређаја за откривање евентуалних експлозива или отрова у течности. Отрови данас могу све лакше да се набаве, а поједине терористичке организације поседују и сопствене лабораторије за израду отрова, опасних направа, па чак и нуклеарног оружја.¹³⁰

У ваздухоплов не могу да се унесу ни лако запаљиве и експлозивне материје и гасови, муниција, запаљиве течности и киселине, шибице у већим количинама, отровни, инфективни и радиоактивни предмети материје. У ручном пртљагу нису дозвољени гелови, креме, прашкаста козметичка средства, артикли који су у бочицама под притиском, лекови и медицински материјал. Сви ови предмети могу да буду средство напада који резултира отмицом ваздухоплова и угрожавањем безбедности посаде, путника и самог ваздухоплова током фазе застрашивања и свих наредних фаза.

¹²⁹ЈАТ је препоруке о ограничењима усвојио 10.3.2007., а односе се на све путнике који почињу путовање или су у трансферу са аеродрома у Републици Србији (М.Г.)

¹³⁰Видети: Диверзантско-терористичка дејства нуклеарним, хемијским и биолошким средствима; Група аутора, ВНК, Београд, 1977.

Фаза застрашивања није само опасна по посаду и путнике у ваздухоплову, већ и по отмичаре који су такође у страху хоће ли њихове намере бити остварене. Изазивање страха према жртви, изазивање психичких реакција - анксиозности, иначе не погађа само непосредне актере отмице ваздухоплова него далеко шири круг људи који је у вези са жртвама, или се поистовећује са жртвама напада на ваздухоплов. Анализе отмица ваздухоплова са политичким мотивом у периоду од после Другог светског рата до почетка овог века указују да је фаза застрашивања набијена агресијом, а не ретко су отмичари под дејством дрога или алкохола.

Насиље над отетим путницима - таоцима може да резултира и њиховим убиствима, посебно ако се успротиве отмичарима ваздухоплова. Велики број отмичара у таквим ситуацијама захтева од посаде да надлежне обавести о почињеном убиству путника, члана посаде, или више њих, а овом насиљу претходе или непосредно следе захтеви отмичара. Уколико се не пристане на захтеве отмичара могућа су нова убиства и нови видови испољавања насиља, захтеви се понављају и даје рок за њихово испуњење.

Посада ваздухоплова је дужна да у сталним контактима умирује путнике и истовремено се договара и преговара са отмичарима. То је важан део обуке пилота јер ситуација може додатно да се искомпликује ако путници покушају да заштите животе покушајем обрачуна са отмичарима, посебно ако дође до употребе ватреног оружја док је ваздухоплов у лету с обзиром да су удеси готово неизбежни. И по слетању ваздухоплова путницима се саветује да остану мирни, све до ситуације када отмичари буду коначно савладани.

Када отмичари успоставе контролу над ваздухопловом и власт над путницима и посадом наступа фаза притвора - изношења захтева и преговарања. У овој фази главни актери су отмичари, посада и земаљска служба, док се над путницима врши претња силом или само насиље. Већ ова фаза захтева да се чине напори како би се ослободили путници - таоци.

Фаза притвора траје најдуже, а колики притисак могу да трпе путници илуструје отмица кувајтског авиона у коме су таоци силом отмичара провели чак 13 дана. Време трајања фазе притвора зависи од више фактора. Број, врста и тежина захтева отмичара условљавају реакцију земаљских служби, односно вољу и моћ влада. Уједно се тражи погодан моменат за акцију. Уједно, трајање акта отмице ваздухоплова зависи и од мотива и расположења самих извршиоца отмице, колико су спремни да чекају да се њихови захтеви испуне.

Све време путници су у великом страху. Ограничава им се слобода кретања у ваздухоплову, вршење физиолошких потреба, остају без хране и пића. Малолетна, болесна и стара лица не могу да буду збринута на правилан начин. Пригодан третман ових лица и њихово ослобађање по евентуалном слетању земаљске службе прво траже, али често ову мисију отежавају немогући захтеви отмичара ваздухоплова на које ни земаљске службе ни владе држава чији је ваздухоплов отет, односно у чију државу су отмичари преусмерили лет ваздухоплова, не могу ни брзо ни ефикасно да одговоре.

Најбитнији елементи ове фазе су комуникација посаде са отмичарима, комуникација посаде са путницима, комуникација отмичара са путницима - у оним случајевима када отмичари дозволе комуникацију. Међусобна комуникација мора да буде умерена, усмерена у правцу сасвим нормалних разговора уколико је то могуће. Отмичарима никако не смеју да буду наметани разговори о политици, односно о мотивима самих отмичара. Ако се започне таква врста разговора она може за последицу да има појачање репресивних мера отмичара које могу да резултују несагледиве последице.

Ултимативан циљ јесте да се преговорима дође до задовољавајућих решења, ослобађања таласа и ваздухоплова. Сами преговори иначе почињу у тренутку када се направи контакт с отмичарима без обзира на средства која су они употребили да би отели ваздухоплов.¹³¹

Аеродромске власти обично почињу преговоре које позивају отмичаре ваздухоплова да ослободе путнике и посаду и да се предају, најчешће након слетања ваздухоплова на задато или успутно одредиште. Ако се отмичари оглуше на ове позиве приступа се другим мерама.

Преговарачи морају да препознају мисли отмичара ваздухоплова и предвиде њихове могуће акције и реакције. Командиру за инцидентне ситуације и његовом специјалном тиму подршку пружа психијатар чија оцена отмичара улази у процену количине терета притиска који се ставља на отмичаре, процену смишљеног попуштања током фазе преговарања, односно процену хоће ли бити донета одлука да се реши само део захтева отмичара, сви захтеви, или ће се коначно одустати од испуњења њихових захтева.

Фаза преговарања је област за коју се и сами отмичари ваздухоплова изузетно припремају. Обучени су да анализирају и схвате преговараче, тј. предвиде њихове акције и изборе се за најадекватнија решења која ће искључиво њима ићи у прилог.

¹³¹ Један од тројице првих утемељивача преговарачког тима МУП Србије је аутор (М.Г.)

Фазу преговора карактеришу рађање, али и губљење наде да ће се акција отмице ваздухоплова брзоокончати. Уколико је ослобађање путника и посаде резултат - настаје преокрет и нагли прелазак из фазе притвора у фазу разрешења.¹³²

Када се стекну услови за решавање насталог акта насиља према посади, путницима и самом ваздухоплову, на било који начин, из фазе притвора прелази се у фазу разрешења. Отмица ваздухоплова обично се окончава извршењем захтева отмицара, али и тактичким замкама спасилачких екипа. Ситуација може да резултира предајом отмицара земаљским властима, али не и у случајевима када су се отмицари одлучили на самоубилачке акције које могу да резултирају великим жртвама, посебно у ситуацијама када сам ваздухоплов постаје средство извршења самоубилачких напада.

Из примера отмица ваздухоплова видимо да предаја отмицара траје најкраће, после самог чина отимања ваздухоплова, посебно у ситуацији када су се отмицари на овај чин унапред припремили, а после стижања до жељеног одредишта, или евентуалног испуњења захтева од стране земаљских власти и њихових влада.

Тактичко спасавање путника – таоца и посаде подразумева акцију у којој се створи изненадна ватра уз помоћ специјалне бљештаве експлозивне направе која, истовремено, представља фактор изненађења и фактор застрашивања свих присутних лица.¹³³ Специјалне јединице полиције и антитерористичке снаге брзо и ефикасно изводе акцију којом ће бити савладани отмицари ваздухоплова уколико не желе да се предају земаљским властима.¹³⁴

Антитерористичке операције утврђене су као само деловање, односно као тактике, технике и стратегије које владе, војска и полиција великог броја држава спроводе у циљу превенције терористичких претњи ове врсте – криминалног акта отмице ваздухоплова. Наиме, отмицари ваздухоплова све више предузимају радње којима се омета или отежава успостављање веза између њих и талаца, па и самих преговарача. Протоком времена по безбедносне снаге ситуација је све захтевнија, а ултимативно мора да се донесе одлука да ли да се дејствује на ваздухоплов или не.

¹³² Аутор докторске дисертације „Политички аспекти отмица ваздухоплова у периоду од завршетка Другог светског рата до почетка 21. века“ члан је тима за спасавање талаца из отетог ваздухоплова и учесник вежби симулације отмице ваздухоплова с циљем да се тестира систем безбедности у ситуацијама терористичке претње цивилном ваздухопловству. Вежбе су имале неколико фаза: најаву отмице, преговоре, тријажу и прихватање ослобођених талаца, упад у ваздухоплов, савладавање отмицара, евакуацију и збрињавање путника и посаде. (М.Г.)

¹³³ Видети: Глишовић Милан, Отмица ваздухоплова као средство савременог тероризма, магистарски рад, Факултет политичких наука Универзитета у Београду, 2011., 96-128

¹³⁴ Томић Слободан, Професија комадос, Темкограф, Стара Пазова, 1998., стр 11

Уколико преговора нема, или уколико преговори отмичара и земаљских власти не донесу повољан резултат по било коју страну, акција безбедносних снага која би уследила највероватније ће бити смртоносна, највероватније по поједине таоце и чланове посаде, уз евентуалну наду да ће отмичари преживети и открити своју мрежу и налогодавце. Познавање изгледа и структуре отетог ваздухоплова је од кључног значаја за припаднике служби безбедности који треба да дејствују.¹³⁵

6. КАРАКТЕРИСТИКЕ ПОЛИТИЧКЕ ПОЗАДИНЕ ОТМИЦЕ ВАЗДУХОПЛОВА

Циљ који отмичари ваздухоплова желе да постигну у односу на примарну жртву узимањем талаца је у суштини њихова намера, а која се изражава у чињеници да отмичари ваздухоплова лица, односно таоце, лишавају слободе, држе под одређеним притиском и не пуштају све док власти не испуне захтеве које су поставили.

Узимање талаца је једно од уобичајених обележја политички мотивисаних отмица ваздухоплова, а анализе указују да ће ове умишљајне отмице свакако бити елемент и будућих покушаја, односно отмица ваздухоплова, без обзира на превентивне мере које се предузимају.¹³⁶

Узимање талаца се врши силом, претњом, обманом, уз физички и психички притисак на жртву, а после сваког криминалног акта отмице претња насиљем и само насиље се настављају. Претња насиљем, односно извршење насиља се врши директно и индиректно. Директним вршењем насиља последице осећају путници и посада, док се претња насиљем индиректно упућује субјекту од кога се захтева и очекује испуњење захтева. Субјекат је често сама држава која је некада принуђена да чини уступке отмичарима ваздухоплова због бриге за безбедност и животе отетих талаца и чланова поседе, као и других лица која су не својом вољом постали актери отмице.¹³⁷

¹³⁵Јединице британског САС данас су најбоље обучена и плаћена војна формација у свету. Следе немачки ГСГ 9 антитерористички тим, француски ГИГН и америчке јединице ДЕЛТА. (М.Г.)

¹³⁶Jongman J. Albert, Schmid P. Alex, Political Terrorism, Transaction Publishers, 2007, стр 62-68

¹³⁷FBI: Hostage Situation, Academy Library, june 1980., str 8

Без обзира што право класификује узимање талаца као кривично дело против човечности и међународног права овај вид угрожавања безбедности цивилног ваздухопловства је у периоду после Другог светског рата постао чест појавни облик терористичког деловања. Овај криминални акт се дефинише као отмица неког лица уз претњу да ће да буде убијено, повређено, или задржано као талац у намери да се принуди нека држава, међународна организација, физичко или правно лице, односно група лица, да нешто учине или не учине као изричит или прећутни услов за ослобађање талаца.¹³⁸

У више од хиљаду успешних и неуспешних отмица ваздухоплова, којима је било угрожено преко 65.000 особа, а животе изгубило више од 3.000, политички мотив је био присутан у 38,67% случајева.

Идентификовање и процена будућих стварних и потенцијалних опасности по безбедност људи и ваздухоплова није могуће без суштинске анализе политичких мотива отмицара, односно ситуације која је отмицаре ваздухоплова навела на криминални акт.

У периоду после Другог светског рата отмице ваздухоплова су учестале, да би врхунац по учесталости доживеле седамдесетих и осамдесетих година прошлог века, а врхунац по жртвама 11. Септембра 2001. Нагли развој ваздухопловног саобраћаја није једини разлог за одлуку да се отме ваздухоплов, већ и поремећена комуникација међу државама, регионима и друштвима. Блоковска поларизација донела је хладни рат, период деколонизације увео је нове државе у процес одлучивања, пробужена национална свест изродила је бројне ослободилачке покрете, а данашњи процес глобализације разбуктао је суштинска неслагања око питања у ком правцу треба да се креће целокупна међународна заједница.

Изразита војна, политичка и економска надмоћ САД и тадашњег Совјетског Савеза одражава се после Другог светског рата на процес поделе међународне заједнице. Уместо сарадње долази до процеса биполаризације и дугогодишње конфронтације не само ове две светске силе. САД, као водећа капиталистичка држава, почиње да исказује амбицију да води глобалну политику, док уз СССР расте утицај комунистичких држава.

Диригованом економском политиком САД су радиле на учвршћивању политичке кохезије тзв. западних држава и свих оних држава које су прихватиле Маршалов план, док је, с друге стране, СССР деловао у правцу

¹³⁸ Видети: Алексић Ж., Криминалистички осврт на стратегију тероризма, Архив за правне и друштвене науке, Београд, 1980.

реализације свих предности комунистичког система, такође на међународном плану. Сматрало се да је доктрина тадашњег америчког председника Трумана и формално поделила свет на два блока, СССР је оптуживан за комунистичку субверзију и ширење антидемократије, нашта Москва није остала равнодушна. Оснивањем Информбироа конфронтација дојучерашњих савезника се продубљује и доводи до хладног рата. Стварањем НАТО и Варшавског војног пакта почиње тиха окупација страних територија, а први кораци су били отварање војних база.¹³⁹

Уследили су надзор над зависним режимима, гушење слободних покрета и организација, експлоатација привредних и других ресурса, обуздавање, или, са друге стране, помагање антиколонијалних и националослободилачких покрета, све у циљу угрожавања супарничке стране. Уједно се, уз до тада невиђену идеолошко-политичку пропаганду, врши екстремно наоружавање држава припадница подељених блокова, организују се ратови, државни удари, побуне, насилно смењују власти...

У периоду после завршетка Другог светског рата регистровано је 159 ратних сукоба које су инспирисале или помагале велике силе, а у неким ратовима су идиректно учествовале. Национални режими и унутрашње супарничке фракције потпомагане су по потреби, само да се сузи круг око тзв. супарничког табора, а угрожени режими, организације и покрети су помоћ прихватили јер своје циљеве не би могли да остваре без подршке спољног фактора. Чак 94 државе од 174 учествовало је у ратовима и другим врстама сукоба на својој или туђој територији. Уове сукобе су биле укључене и две регионалне организације, као и чак 200 невладиних организација.¹⁴⁰

Свеизраженија биполарна структура реметила је рад УН, ограничавала комуникације и допринела испољавању крајности у понашању не само суперсила и њихових сателита, већ и у остатку међународне заједнице. Алтернативне стратегије су можда могле да умање дубину створеног непријатељства, које, на срећу, није кулминирало трећим светским сукобом. Међутим, у правилном идентификовању проблема тзв. треће државе омели су проблеми у сопственом дворишту, нерешена економска питања и спорне постколонијалне границе. Ови проблеми буде национализам који постаје кључни извор државног и сваког другог легитимитета у модерном свету, често обилујући разним поремећајима који се рефлектују и на унутрашњем и на спољашњем нивоу.

¹³⁹ Видети: Longvort Filip; Stvaranje Istočne Evrope, CLIO, Beograd, 2002.

¹⁴⁰ Vallersten Peter, Sollenberg Margareta in States in Armed Conflict 2000., Department of Peace and Conflict Research, report, no 60., Upsala Univerity, 2001., str 10-12

Поремећаји који на овакав начин мобилишу људе такође могу да дођу од стране унутрашњих или спољашњих сила. Позитивном сагледавању националног питања противречили су разлике у историјском развоју, специфични начини у освајању политичке моћи, неједнака традиција, различитост културног нивоа, а пре свега неравномерност економског развоја. Такве разлике, наравно, нису могле ни на унутрашњем нивоу, ни од стране светских сила које су заступале биполарни систем, да се уклопе у некакав јединствени модел.

Сукоби су рађали једни друге, а током хладног рата систем колективне безбедности УН није функционисао. Општа сагласност у дефинисању агресије није постојала, као ни око питања шта је легитимна употреба силе. У исто време јављали су се и проблеми везани за самоопредељење, а присвајање права на националну припадност постаје моћан инструмент. И антиколонијализам оваквим развојем догађаја после Другог светског рата добија на замаху, али се и ови процеси одвијају кроз призму равнотеже страха уз метод извртања чињеница.

Субјекте, циљеве и средства која су коришћена током процеса који су се одвијали на међународном плану у периоду после Другог светског рата готово је немогуће обухватит и једним истраживањем. Не само због пораста броја држава (пре Другог светског рата их је било 50, а данас 200), већ и због своје врсне ескалације тзв. недржавнихактера, често значајнијих од самих држава. Наиме, после рата велике мултинационалне компаније су почеле у значајнијој мери да прекорачују државне границе, а временом су 12 корпорација повећале толико продају да је она већа од бруто националних производа више од половине светских држава.¹⁴¹

Иако не поседују војну силу и оне су постале веома релевантан фактор у процесима који се одвијају у међународној заједници, а посебно у оним државама и у оним регионима где их тек чека добит, или се она на неки начин спутава. Тиме се недвосмислено мењају традиционална мишљења да војна сила има суштински значај.

Све ово указује да морал није играо велику улогу у међународној политици у периоду хладног рата, а својеврсне културне, посебно религијске разлике у просуђивању појединих намера и поступака, и у ери глобализације чине да етика и право у великој мери постану апстракција. Општа сагласност о

¹⁴¹ Видети: The Fortune Global 500, Hoovers Handbook of World Business, 2001.

вредностима своди се на политику јачег, било војно, било економски. Наиме, моралност се везује за избор, а избор се мења у складу са променом услова опстанка. У таквим околностима моралност може да доведе до беса, а, с друге стране, бес може да уведе у поље повећаног ризика. Ризик свакако повећава и тзв. колективна безбедност која нагласак ставља на агресивној политици неке државе или организације, а не на њене способности. А управо се из неспособности држава у периоду хладног рата, па и данас, рађало насиље.

У времену хладног рата у погледу политике Стаљин је хтео да се заштити у сопственој кући, Совјетском Савезу, али и да осигура превласт у Источној Европи. Иако је, како тврде историчари, целу планету видео у оквирима комунизма, совјетски лидер је често користио крајње прагматичне потезе. На Далеком Истоку СССР је видео ситуацију аналогну ситуацији у Европи и тамо је желео да прошири утицај. С друге стране САД су већ отпочеле експанзију у том правцу. Слично је било и у пределу Источног Медитерана и Средњег Истока.

За разлику од Руса који су тежили ширењу сопствене концепцијске правде кроз утврђене класне основе, Американци су стављали нагласак на тзв. индивидуалну правду која се, временом, претварала у америчку правду. Неконзистентна и некохерентна политика постаје одредница америчке спољне политике.

Велики део утицаја СССР у земљама тзв. трећег света потицао је од комунистичке идеологије, али пораст транснационалне комуникације која је омогућила ширење либералних идеја са Запада, почео је да урушава ову идеологију у самом Совјетском Савезу. Империјална пренапрегнутост, на чијем одржавању је инсистирао Стаљин, почела је да пуца, што је појачало репресију над народима који су живели у заједници држава, али и над партнерима с којима су одржавали све више фиктивну равнотежу у биполарном светском систему.

Брутални систем унутрашње безбедности постаје стандард и у вођењу спољне политике. Пример је совјетска интервенција у Авганистану чије лоше последице није видела САД па се и сама одлучила на исти корак, додуше у новим околностима.

Свет продубљује постојећу кризу односа: и политичких и економских, а посебно етничких и верских, што је међународну заједницу повело у још веће

конфронтације. Под видом одбране традиционалних начела, којима прети отуђење од изворних вредности, масама припадника разних народа, углавном необразованих, намећу се нови видови деструкције.

У условима снажног притиска антиколонијалних покрета, захтева за поштовањем начела самоопредељења народа, независности и једнакости, оперативна политика сила за време хладног рата морала је да буде промењена. Економска заосталост, сиромаштво, необразованост и тешкоће на унутрашњем плану, што су одлике већине бивших колонија, олакшали су силама ново стицање премоћи.¹⁴²

Неоколонијализам се, уз стицање привредних предности од стране неоколонијалиста, одражава и на подстицање сепаратистичких покрета, заостравање међусобних супротности новоослобођених држава, па чак и на подржавање реакционарних елемената у новим државама уколико они делују у правцу остварења циљева неоколонијалиста.

У складу са свим другим репрекусијама које је на светску политичку позорницу сервирао хладни рат успостављају се марионетске владе и војне базе.¹⁴³

Борба за превласт се у доба хладног рата везивала за тзв. бригу о неразвијеним подручјима и прикривала паролатама о хуманизму. О правичним међународним односима, међутим, није могло бити ни речи. Стога је Конференција солидарности афро-азијских народа усвојила резолуцију у Каиру 1961., којом се неоколонијализам одређује као остатак колонијалног система који је преживео без обзира на формална признања новоослобођених држава које постају жртве посебне и прикривене доминације путем политичких, економских, социјалних, војних или техничких средстава. Као главни актери неоколонијалистичке политике означени су САД, Немачка, Израел, Велика Британија, Француска, Белгија, Холандија... које врше, уз наведено образовање марионетских влада, прегруписавање држава у федерације или заједнице које су везане за неоколонијалистичке силе, интеграције у замишљене економске блокове уз непосредну монетарну зависност.

Свакако да је оваква политика великих сила била извор нових сукоба и међународне затегнутости, а у угроженим државама и подручјима, где су и САД и СССР подржавали своје штићенике, почео је да се рађа отпор. Јер, кад обичајна права и опстанак буду доведени у питање закон више не заузима

¹⁴²Westad Odd Arne; Globalni hladni rat: Velike sile i Treći svijet, Golden marketing/Tehnička knjiga, Zagreb, 3/2009., str 27- 76

¹⁴³Gaddis John Lewis; The Cold War: a New History, 2005.

високо место, а непомирљиве струје јачају једна другу што резултира сукобима.

Логика хладног рата прихвата се и у процесу глобализације, иако творци овог процеса не желе то да признају. Мреже међузависности развијене су у великој мери и као резултат извитоперених ставова о улогама влада и држава следе нова освајања тржишта. Она се образују тако да морају да делују унутар задатог политичког оквира, а ова чињеница указује да глобализација не подразумева универзалност и за које се заклањају њени пропагатори.

Иако је почетак глобализације границе држава учинио још порознијим, овај процес није усадио мишљења да оне у данашњем степену развоја друштва представљају ирелевантну ствар. Такође, немали је број оних који сматрају да глобализација само продубљује постојеће неједнакости и перманентно води у периферизацију сиромашнијег дела планете у сваком погледу јер економија води политику, а не обратно.

Наиме, будућност се ставља у руке корпорација, а грађанска друштва се потискују, тврде критичари глобализације, што посредно утиче и на подизање већ успостављених баријера према земљама у развоју. Дакле, док за једне она означава интеграцију света, други сматрају да не може да буде ништа друго до дезинтеграција, односно пројекат доминације Запада чији главни елемент је деструкција.¹⁴⁴

Скептици закључују да је свет данас мање интегрисан него пре Првог светског рата, односно тзв. ере златног стандарда. Амерички, европски и пацифичко-азијски финансијски блокови од бројних држава, с назнакама да ће се нове стварати и даље иако се тврди да границе нису важне, праве углавном пасивне жртве. Међутим, догађања на међународној сцени, а посебно после 11. септембра 2001., све више нас уверавају да они који се сматрају жртвама итекако постају активни, а под све већим притиском униполарног света.

Неолиберализам, који има улогу генератора глобализације, доноси нова решења међу којима је свакако најболније смањење помоћи земљама у развоју. За неколико деценија помоћ је умањена четири пута, а уједно је вршен и процес демонтирања социјалне државе. Уместо држава благостања евидентно је повећање богатства елита, пакритичарима глобализације не преостаје ништа друго него да закључе како процес заправо води у глобализацију сиромаштва и промоцију социјалне неједнакости. Социјална неједнакост није само

¹⁴⁴Печујлић Мирослав, Аспекти глобализације, Београдска отворена школа, Београд, 2003., стр 9

евидентирана међу државама, већ и унутар самих друштава, о чему сведочи и светска економска криза која је погодила и најбогатије земље.¹⁴⁵

Преобликовање културног идентитета такође је обележје глобализације које изазива угрожене да се побуне. Наиме, детериторијализује се културни живот који постаје складиште и презентер тзв. глобалних информација, а што има рефлексије не само на садашњи већ и на будући живот. Дух отворености према свету и космополитска култура наилазе на баријеру у земљама трећег света чији грађани воде битку за голо преживљавање. Уз преживљавање иду и етнички, национални и верски сукоби, а притисци споља учинили су да се са микро плана, који је донекле могао да буде контролисан у време хладног рата, пресели на макро план који лако може да добије најгоре обресе сукоба цивилизација.¹⁴⁶

Отпор културној унификацији преко ноћи се претвара у политички отпор, а проблем идентитета резултира политичким национализмом који у годинама после Другог светског рата, а посебно крајем двадесетог и почетком двадест првог века, покреће плимину насиља.

Верске заједнице, свесне социјалног и културолошког шока, покушавају да одговоре на нове напетости за које државне бирократије, сиромашне или поткупљене од страних центара моћи, немају адекватна решења. Муслимани, закључује Семјуел Хантингтон, се масовно окрећу исламу као извору наде идентитета, али и интернационалне солидарности исламских држава.¹⁴⁷

Верска социјална држава у оквиру званичне секуларне државе, која нема одговора на недостатке у процесу глобализације, постаје све прихваћенија. Тако вера устаје против вере, а култура против културе.

Огорчење маса расте и утапа се у појачаној религиозности.¹⁴⁸ Ислам посебно постаје религија која је активна у позиву на насиље, али не треба заборавити ни Индусе, Сике, Јевреје, односно хришћане-десничаре.¹⁴⁹

¹⁴⁵У државама чланицама Европске уније незапосленост је од 1980-2000 увећана 3-6 пута. Раст бруто националног дохотка у најсиромашнијим државама опао је са 2% на 0,5%. Више од 1 милијардестановника живи са 1 доларом дневно. (М.Г.)

¹⁴⁶Хантингтон Самјуел, Сукоб цивилизација, ЦИД, Београд, 1993., стр 58

¹⁴⁷Исто

¹⁴⁸Симеуновић Драган, Тероризам – општи део, Правни факултет Универзитета у Београду, 2009., стр. 197

¹⁴⁹Види: Wilkinson Paul, Terorizam protiv demokratije, Golden Marketing, Zagreb, 2002.

На мети је Америка, која раскида са диктаторима које је подржавала током хладног рата, посебно у последњих 20 година прошлог века, односно мрежа држава и невладиних организација које широм планете реализују тзв. пројекат промоције демократије. Америку нападају фундаменталисти који верују да је конзервасање националних култура једини пут напретка, да економије морају да буду самодовољне, да супертехнолгије служе само за поробљавање. С једне стране – моћни су почели да страдају, а с друге – продужава се агонија локалних друштава. Напретка нема.¹⁵⁰

Насилни облици политичког деловања стога су незаобилазни у расправама о процесу глобализације. Друштвено-институционалне, политичке, економске, инфраструктурне и идеолошко-политичке разлике постају окидач насиља који доводи у питање опстанак планете.

Тиме се, свакако, не испуњавају очекивања да ће завршетак хладног рата водити у детантидемократску интеграцију. Напротив, лидери демократије који су нападнути такође иду у контра смеру: оснажују процесе хијерархије и доминације, стварају нове моделе зависности и нову подређеност националних држава.

Државе које су до скоро биле узор демократије исто решавају конфликте насиљем, па не треба никог да чуди податак да, рецимо, Иран троши неколико стотина милиона америчких долара годишње за подршку екстремним исламистичким снагама у свету, чији циљ напада су поменуте државе.¹⁵¹

Када се сумирају сви ови елементи јаснија је и политичка позадина на пада на ваздухоплове у периоду од завршетка Другог светског рата до почетка 21. века, а посебно опасности са несагледивим последицама које се данас најбоље могу сагледати кроз деловање Ал Каиде.

Алкаидизам и Ал Каида су унели новине у свет тероризма, дакле и у криминалне акте отмице ваздухоплова, које наш највећи експерт за питања тероризма Драган Симеуновић своди на следеће:

- Нове, софистициране методе деловања (мешавина метода класичног тероризма и метода обавештајног деловања)
- Акционо померање шиита и сунита
- Инсистирање на спектакуларности (значајне мете и велики број жртава)
- Тероризам постаје морбидан спорт („мрачни рекорди“)

¹⁵⁰Beck U., What is Globalization, Polity Press, 2000.

¹⁵¹Симеуновић Драган, Тероризам – општи део, Правни факултет Универзитета у Београду, 2009., стр. 205

- Ал Каида је прва изразито мултинационална исламистичка терористичка група
- Нова врста претње
- Тероризам је дефинитивно престао да буде само инцидентни облик политичког протеста
- Тероризам постаје светски покрет
- Тероризам ескалира у глобалну опасност
- Велике силе на челу са САД натеране су да објаве рат терористима (први пут у новијој историји да једна држава званично објављује рат неинституционализованој скупини)
- Први пут је једна терористичка организација у стању да изазове нуклеарни рат или рат великих размера.¹⁵²

Рањивост светског система, уз настављена превирања, на најокрутнији начин су посведочена отмицама четири цивилна ваздухоплова 11. септембра 2001. Будућност свакако плаши, не само државе, истраживаче корена проблема и научнике, већ и све добронамерне грађане. Међутим, она није детерминисана, па још увек нема са сигурношћу одговора на питање да ли се цивилизација приближава катастрофи, или ћемо бити сведоци људског прилагођавања.

7. ОТМИЦЕ ЦИВИЛНИХ ВАЗДУХОПЛОВА СА ПОЛИТИЧКИМ МОТИВОМ ПОСЛЕ ДРУГОГ СВЕТског РАТА

Највећу претњу безбедности цивилног ваздушног саобраћаја, уз механичке отказе ваздухоплова, сударе ваздухоплова и неповољне временске услове, данас представљају отмице ваздухоплова. Комерцијална авијација постала је важан чинилац у саобраћају по завршетку Првог светског рата, а први забележен случај отмице ваздухоплова догодио се у Перуу 21. фебруара 1931., када је група револуционара заузела тромоторни транспортни авион Фокер Ф7, власништво америчке компаније Pan American Airways System.

Иако није било жртава, односно циљ отмицара је био бацање пропагандних летака из авиона, овај чин се у стручној литератури третира као први терористички акт у области ваздушног саобраћаја.¹⁵³

Уследило је неколико случајева саботажа, а после Другог светског рата код отмица ваздухоплова учестали су случајеви пребега.¹⁵⁴

¹⁵²Симеуновић Драган: Алкаидизам као екстремни цихадизам; Тероризам – општи део, Правни факултет Универзитета у Београду, 2009., стр 219

¹⁵³Видети: Гер Дејвид, Летови страха, www.airserbia.com, приступио 15.7.2013.

¹⁵⁴Видети: Глишовић Милан, Отмица ваздухоплова као метод савременог тероризма, магистарски рад, Факултет политичких наука Универзитета у Београду, 2011., стр 74

7.1. Најзначајније отмице

Операција Ентебе, која је касније преименована у операцију Цонатан према Цонатану Нетанјахуу, команданту операције који је био и једина жртва с израелске стране борбе са отмичарима ваздухоплова компаније Ер Франс са 246 путника и 12 чланова посаде, старијем брату израелског лидера Бенјамина Нетанјахуа, данас се изучава у свим антитерористичким јединицама света. Израелска акција спасавања талаца на аеродрому Ентебе у Уганди одиграла се неколико хиљада километара од матичне територије, трајала је 53 минута.

Ваздухоплов француске компаније Ер Франс отет је на линији Париз – Тел Авив 27. јуна 1976., а у цивилном авиону су су били углавном путници јеврејског порекла. Захтев отмичара, припадника Народног фронта за ослобођење Палестине и Револуционарне ћелије из Немачке, је био ослобађање једног броја палестинских политичких затвореника. По слетању у Ентебе локална самоуправа је подржала отмичаре, а диктатор Иди Амин је ишао лично са њима да разговара.

27. јуна 1976. на лет број 139 у Атини се укрцало неколико путника и четири отмичара. Ваздухоплов Аирбус А300Б4-203, регистрација Ф-БВГГ (Ц / Н 019), требало је да лети у Париз. У 12:30, убрзо по полетању, ваздухоплов су отела двојица палестинских терориста (ПФЛП-ЕО) и двоје Немаца, Вилфрид Босе и Брижит Кухлман из немачке Револуционарне ћелије. Преусмерили су лет на аеродром у Бенгазију, Либија, на чијој писти је ваздухоплов са отмичарима и таоцима био седам сати ради допуне горива. За то време су отмичари пустили жену таоца која је симулирала побачај. Ваздухоплов је потом напустио Бенгази и у 3:15 наредног дана, 28. јуна, више од 24 сата након првобитног поласка, слетео у Уганду, на аеродром Ентебе. Отмичарима се с дозволом власти у Уганди придружило још четворо отмичара.

Отмичари су одмах захтевали ослобађање 40 Палестинаца из затвора у Израелу, односно 13 других палестинских притвореника у затворима у Кенији, Француској, Швајцарској и Западној Немачкој. Претили су да ће, уколико се не испуне ови захтеви, почети да убијају таоце 1. јула 1976.

Отмичари су поделили таоце у две групе. Издвојили су све Јевреје и грађане Израела у једну просторију на аеродрому Ентебе, а остале путнике су под претњом оружјем држали у другој просторији. Сведок отмице ваздухоплова

Илан Хартув рекао је да су отмичари тврдили да су против Израела, а не против Јевреја, а Вилфрид Бос је говорио да он није нациста, већ идеалиста.

Отмичари су пустили неколико јеврејских талаца који нису имали држављанство Израела и двојицу студената из Бразила. Други таоци задржани су недељу дана у транзитној сали на Ентебе аеродрому, званично је остало 106 талаца. Јеврејске таоце је одбио да напусти Мишел Бакос, пилот отетог ваздухоплова, а његов пример су следили чланови посаде и једна монахиња иако су отмичари за не-Јевреје, уз помоћ локалних служби, обезбедили одлазак са аеродрома другим ваздухопловом.

Акција ослобађања талаца изведена је у ноћи између 1. и 2. јула, иако је владала веома компликована ситуација: Влада Уганде је стала иза терориста. Други разлог који није ишао на руку учесницима Операције Џонатан је велика даљина, а трећи: непознавање ситуације.

Пре него што се одлучио за операцију ослобађања талаца Израел је покушао да низом политичких потеза доведе до њиховог ослобађања. До сада прикупљена сазнања указују да је званични Јерусалим био спреман да ослободи палестинске затворенике у првом моменту, али је, потом, превладало мишљење војних представника да једино војна акција може да има успеха.

Пензионисани официр ИДФ Барух "Бурка" Бар-Лев, који је познавао лично председника Уганде Иди Амина, покушао је у неколико телефонских разговора са диктатором да издејствује ослобађање талаца без успеха. Америчка влада, као сарадник Израела, од египатског председника Анвара ел Садата захтевала је да такође затражи од Амина да помогне да се таоци ослободе. У Уганду је послат специјални египатски изасланик Хани Ал Хасан. Иди Амин је поручио да ће да размисли до 4. јула, односно до почетка конференције Организације афричког јединства, којом је тада председавао Маурицијус, држава која је такође била укључена у преговоре.

Продужење рока за евентуално ослобађање талаца од стране отмичара и самог Иди Амина показало се од пресудног значаја за коначно обезбеђивање израелских снага и операцију Ентабе. 3. јула 1976., у 18:30, израелска влада одобрила је мисију ослобађања талаца.

Израелци су првобитно замислили почетак плана спасавања талаца слетањем морнаричких командоса у језеро Викторија. Командоси би се возили гуменим

чамцима до аеродрома Ентебе, који се налази на ивици језера. Они су планирали да убију отмичаре и после ослобађања талаца да затраже од председника Уганде Иди Амина слободан одлазак. Међутим, Израелци су одустали од овог плана зато што нису имали довољно времена, а спречила их је и чињеница да у језеру Викторија има крокодила.

Далеко од израелског ваздушног простора постојао је и проблем доливања горива у авионе Херкулес Локид Ц-130, који су требали да у акцију ослобађања талаца повезу израелске оперативце. Ниједна од афричких држава није хтела да пружи логистику правдајући се да ће бити жртве освете палестинских терориста и председника Уганде Иди Амина. РАИД је решење ипак пронашао у Кенији уз помоћ јеврејских власника хотелског ланца Норфолк и јеврејске заједнице у Најробију. Кенијски министар пољопривреде Брус Мекензи убедио је председника Кеније Џома Кенијату да пружи помоћ.¹⁵⁵ Израелска влада је коначно обезбедила дозволу из Кеније за ИДФ радне групе да искористи кенијски ваздушни простор за потребне извиђачке операције Мосада и допуну горива¹⁵⁶.

У знак одмазде кенијски министар пољопривреде је убијен 24. маја 1978., када је експлодирала темпирана бомба у његовом ваздухоплову. Норфолк Хотел у Кенији је бомбардован 31. децембра 1980. од стране терориста ПФЛП / ПЛО. Убијено је 13 људи, 87 рањено, а ово бомбардовање је уједно био и први чин страног тероризма почињен на тлу Кеније. Одмазда је вршена и на објектима у власништву јеврејске заједнице у Кенији.

Израелска обавештајна служба је успела из Кеније да изгради прецизну слику о томе где се налазе таоци на аеродрому Ентабе, утврди број отмичара, потврди саучесништво трупа из Уганде. Док је планирана војна операција ИДФ је подигао делимичну реплику аеродрома Ентабе терминала уз помоћ цивила који су га градили. Коинциденција је да је радове предводио израелски архитекта. Уједно је добијена информација од пуштеног француског таоца, који је био војно лице, о броју и врсти наоружања отмичара. Извршена је генерална проба ослобађања талаца, а операција је трајала два минута дуже од праве операције Ентебе. Претходно су четири израелска војна авиона Ц-130 Херкулес тајно одлетела до аеродрома у Уганди како би открили где су се тада налазиле контроле ваздушног саобраћаја. Радна група Израела за ослобађање талаца бројала је 100 лица.

¹⁵⁵DunstanSimon; Entebbe: The Most Daring Raid of Israel's Special Forces, The Rosen Publishing Simon Group, 2011, str. 58

¹⁵⁶Видети више: <http://www.ynetnews.com>, Mossad took photos, Entebbe Operation was on its way; Ynetnews. 2006., приступио 17.7.2013.

Израелски специјалци полетели су из Шарм ел Шејка (Египат), преко Црвеног мора, на висини од 30м како би избегли радаре Судана и Саудијске Арабије. Јужно од Цибутија су, преко Сомалије и Етопије, долетели до Најробија. Два Боинга 707 следили су карго авиони, са специјалцима и медицинском опремом. На аеродром Ентебе слетели су у 23.00, у ноћи између 1. јула 1976. Из теретног авиона одмах је искрцан црни аутомобил марке „мерцедес“, истоветан аутомобилу председника Уганде Иди Амина, а за њим и аутомобил „лендровер“, исти као аутомобил који осигуравао председничко возило (четири Ц-30 је учествовало у акцији). Уз помоћ ове варке Израелци су заобишли контролне пунктове и елиминисали две угандске патроле које су имале обавештење да је Амин купио мерцедес беле боје. Пут ка терминалу где су били таоци био је ослобођен. Погинула су три таоца и елиминисани су сви отмичари.

Током акције ослобађања талача припадници оружаних снага Уганде пуцали су на Израелце са контролног торња, а Израелци су уништили њихове војне авионе МИГ 17 и МИГ 27 на писти (11 авиона). Акција спасавања талача трајала је укупно 53 минута, од чега је 30 минута спровођена у борби. Од 106 талача троје је погинуло, 10 рањено, а један таоц је остао у Уганди. Неколико десетина војника Уганде је убијено. Преко Најробија таоци су одведени у Израел.¹⁵⁷

Влада Уганде захтевала је сазивање седнице Савета безбедности Уједињених нација затраживши званичну осуду израелске акције због удара на суверенитет Уганде, али су већина чланица Савета безбедности прихватиле објашњење да је акција Израела спроведена у самоодбрани.

Курт Валдхајм, тадашњи генерални секретар УН, описао је акцију спасавања талача као "озбиљно кршење националног суверенитета државе чланице Уједињених нација," (Уганде). Државе арапског и комунистичког света осудиле су операцију назвавши је чином агресије.

Значајан резултат израелске операције ослобађања талача током операције Ентабе је развијање високо обучених спасилачких екупа у свету, посебно у САД. Међутим, оне нису имале прилике да дејствују 11. септембра 2001.

¹⁵⁷Smith Terence; HOSTAGES FREED AS ISRAELIS RAID UGANDA AIRPORT; Commandos in 3 Planes Rescue 105-Casualties Unknown Israelis Raid Uganda Airport And Free Hijackers' Hostages; *The New York Times*; 4 July 1976

Политичка позадина отмице ваздухоплова има дужу предисторију. Палестински екстремисти са седиштем у јужном Либану атаковали су на Израел и израелске интересе у више наврата од 1968. Након што је експлозијом уништен израелски ваздухоплов у Атини, Израел је у знак одмазде бомбардовао међународни аеродром у Бејруту и унуштио 13 цивилних ваздухоплова. Либанска војска је у то време била сувише слаба како би се војно и политички супротставила палестинским терористима, а јужни Либан добија назив Фатахленд, док се прекогранични видови насиља, укључујући и отмице ваздухоплова, увећавају.¹⁵⁸

Ниједно светско жариште у протеклих стотињак година није било континуирано нестабилно, нити је имало глобално важне последице као подручје Блиског истока. Анализе указују да се чести војни сукоби Израелаца и других арапских држава воде од почетка 20. века, посебно од маја 1948., када је проглашена држава Израел по истеку британског мандата и претходне одлуке да се Палестина подели на арапску и јеврејску земљу. До краја 1966. сукоби Израела и суседних арапских држава попримили су велике размере, а осуде подељених чланица УН нису давале резултате. Неучинковитост је допринела преливању конфликта изван блискоисточне регије, посебно после три рата која су за арапске државе имале више него поражавајући и понижавајући исход. Поступно су тероризам као облик политичке борбе широм региона прихватили скоро сви политички покрети.

Перцепција једне стране са перцепцијом друге до данас није постала компатибилна, упркос извесним напорима међународне заједнице. Уврежена убеђења и одбијања уступака кочили су и коче мировни процес.¹⁵⁹ „Ционисти који су основали Израел веровали су да Израел треба да буде демократска и јеврејска држава, са сигурним и одбрањивим границама. Арапско-израелски ратови и одбијање арапског света да призна легитимитет новооснованој држави наметнуло је осећај сталне опсаде, који је обликовао израелску доктрину безбедности и поступке војске, као и унутрашњу политику“.¹⁶⁰

Израел не жели никоме да препусти питање своје безбедности. Палестинци су, према мишљењу већине Израелаца, а без обзира на израелску премоћ у сваком погледу, једини кривци за насиље. Често образложење које користе након Рата за независност 1948. је да су Арапи „продужена рука нациста“. Израелски медији и политичари сматрају да Арапи покушавају да потпуно униште израелски народ методама тзв. блискоисточног Холокауста.¹⁶¹

¹⁵⁸Ensalaco Mark; *Middle Eastern Terrorism: From Black September to September 11*. University of Pennsylvania Press., 2008. str. 96

¹⁵⁹UNIDIR Research Paper, *National Threat Perceptions in the Middle East*, United Nations, New York and Geneva, September 1995, str. 9–10.

¹⁶⁰Jones Clive, Murphy Emma: *Challenges to Identity, Democracy and State*; London, New York; Routledge, 2002., str. 91-97

¹⁶¹Massad Joseph: *Palestinians and Jewish History: Recognition or Submission?*, *Journal of Palestine Studies*, No.1, 2000., str. 52–67

У том контексту, палестински тероризам се схвата као директан покушај потпуног уништења јеврејске нације, а не као отпор против окупације, како своје деловање виде Палестинци. Оснивање Израела Палестинци не сматрају легитимним исходом одлука међународне заједнице. Посматра се као историјска неправда и колонизаторски анахронизам и свакако утиче на палестинска очекивања. „Палестинци желе да од Израела добију компензацију не само за земљу која им је отета, већ и накнаду за патњу свог народа, која траје више од педесет година. Њима је ускраћена прилика да оснују своју суверену државу. Релативно благостање у Израелу, који је економски најснажнија земља на Блиском истоку, болни је контраст у односу на неуспех арапског и муслиманског света да се суочи са економским и политичким изазовима модерног доба“.¹⁶²

Према мишљењу Палестинаца константна израелска употреба силе на свим пољима угрожава не само циљ у постизању независности, већ продубљује осећања фрустрације и непријатељства према окупатору. Кршења људских права, која Израел приказује као „предузимање мера безбедности“, за Палестинце представља повреду људског достојанства. Неки Палестинци сматрају да је војни и правосудни режим, уведен на окупираним територијама, ништа друго до „савремени облик расне дискриминације“.¹⁶³ За Палестинце, израелска безбедносна ограда је очајнички покушај „да сеони уклоне“ и да се сачува велики део територије коју је Израел заузео у рату 1967. На то се гледа као „на покушај да се окупација преуреди на начин који је много прихватљивији за окупатора и чему се теже може одупрети“.¹⁶⁴ Стога већина Палестинаца не прихвата било какав споразум који би обезбедио Израелу безбедност на рачун палестинских права, као и на рачун палестинске безбедности.

Може се донети закључак после подробне анализе да је отежавајућа околност за постизање споразума у израелско-палестинском сукобу неуједначеност снага зараћених страна и њихов психолошки приступ, који карактерише осећање неповерења, страха и одбојности. У Израелу преовладавају демографске претње, а код Палестинаца привреда и катастрофални услови свакодневног живота. Међутим, упркос многим рационалним разлозима и очекивањима међународне заједнице мир би убудуће могао да буде чак и лошија алтернатива за Израелце и за Палестинце с обзиром да би

¹⁶² Moisi Dominique: Europe and the universality of the Israeli-Palestinian Conflict; Chaliot Paper br. 62, str. 29

¹⁶³ Видети више: Aburish K. Said: Cry Palestine: Inside the West Bank, Westview Press 1993, или: Edward

Said: The End of the Peace Process: Oslo and After, Pantheon, 2000.

¹⁶⁴ Khalil Gregory: Has 242's come and gone?; Edition 32, www.bitterlemons.org, 30. August 2004.

компромисно решење значило да се и једна и друга страна одричу будућих планова, који чине темеље националних циљева.

Различита перцепција истих историјских чињеница имала је и има и данас основни утицај на израелско-палестинске односе и њихов одговор на било који предлог решења сукоба. У том контексту вршене су с палестинске стране и бројне друге отмице цивилних ваздухоплова, често уз жртве, а акција ослобађања талаца попут Операције Џонатан, није била и једина.

Упркос формирању специјалних јединица у бројним државама нису све акције ослобађања талаца после отмица ваздухоплова из политичких мотива завршаване успехом. Биланс отмице египатског ваздухоплова Боинг 737-266 на лету 648, која је извршена 24. новембра 1985., више је него трагичан. Пет талаца су убили отмичари, а 56 путника је страдало приликом акције ослобађања талаца из отетог ваздухоплова који је принудно слетео на Малти.¹⁶⁵

Криза је почела након што су наоружани отмичари преузели контролу над путничким ваздухопловом десет минута након полетања са аеродрома Елиникон у Атени, а чија је крајња дестинација била аеродром у Каиру. Отмичари из Египатске револуционарне групе уз претњу пиштољима и бомбама отели су ваздухоплов, али су Египат, Либија и још неке арапске државе одбиле да приме летелицу у свој ваздушни простор.

Права драма је почела убиством једног од отмичара за време лета од стране агента тајне службе Египта, који се такође налазио у ваздухоплову. Други отмичари су га одмах убили, али су и метком пробали зид кабине, па је ваздухоплов почео, уз декомпресију, да губи висину. Пилот Хани Галал је летелицу морао да спусти са 10.000м на 3.000м како би путници-таоци могли да дишу и уз дозволу отмичара слетео је на Малту.¹⁶⁶

На најудаљенијој писти отмичари су одмах убили жену из Израела, пуцајући јој у главу на вратима ваздухоплова. После неколико часова убијена је и друга држављанка Израела, а након 24 сата још један израелски држављанин. Вођа терористичке групе Омар Мохамед ал Ресак избацио је за опомену њихова тела из авиона на писту и рекао да ће наставити са убијањем талаца уколико се не удовољи њиховим политичким захтевима. Неки од талаца су били пуштени (држављани Египта и Филипина, укључујући и две рањене стјуардесе), али су извршили још два убиства талаца у авиону. Американац Патрик Скот Бејкер такође је убијен метком у главу.

¹⁶⁵ <http://www.flightlinemalta.com/airaccidents/SU-AYH/>, приступио 27.9. 2013.

¹⁶⁶ Атељевић Милутин, Хабуш Бранко, Пејановић Љубо: Трилогија удеса у цивилном ваздухопловству; АШ Дело, Београд, 2013., стр. 27

Власти Малте су се показале неуспешне у преговорима с отмичарима, рањено је још пет талаца, па су дозволили египатским специјалцима, с обзиром да је њихов ваздухоплов био отет, акцију спасавања талаца. Касније се испоставило да су била тројица отмичара у ваздухоплову, а у обрачуна са командосима страдала су двојица, док је Омар Ресак био савладан и ухапшен.

Таск Форсе 777, египатски командоси, формиран и обучавани уз помоћ америчких специјалних јединица и британског САС-а, почели су акцију ослобађања талаца у 21:15, односно када је на аеродрому код Валете пао мрак.¹⁶⁷

Међутим, не познавајући довољно структуру ваздухоплова они су експлозив несразмерне јачине који би им омогућио улазак у ваздухоплов поставили на његовом крову. Тиме су хтели да одврате пажњу од упада с предње и задње стране ваздухоплова. Количина експлозива није била примерене снаге, па се од експлозије труп ваздухоплова распао и одмах је погинуло 20 путника. Од густог дима угушило се још неколико путника, а поједини таоци који су спас тражили искакањем из ваздухоплова погинули су од метака египатских снајпериста који су мислили да беже отмичари ваздухоплова.

Од преосталих 88 путника и 6 чланова посаде у покушају заузимања ваздухоплова погинуло је 56 лица. Данас се ова акција изучава као школски пример тешких пропуста у планирању и извођењу акције спасавања талаца из отетог ваздухоплова.

Преживели отмичар Омар Мохамед ал Ресак, Палестинац који се укрцао у ваздухоплов под лажним идентитетом, препознат је као члан екстремистичке групе Абу Нидала. Суђено му је у Малти и осуђен је на 25 година затвора, али је у затвору провео само седам година. Након пуштања отишао је у Нигерију, где су га власти предале агентима ФБИ. 1996. је осуђен у САД на доживотни затвор због отмице ваздухоплова и убистава талаца.

Отмица ваздухоплова из политичких мотива Ербас А 300 француске компаније Ер Франс у дане Божића 1994. године у Алжиру од стране исламске групе терориста, као и даљи развој ситуације са таоцима, драстично је указала како Европа, после извесног затишја, поново може да буде суочена с феноменом терористичких отмица авиона.

¹⁶⁷The Illustrated Guide to the World's Top Counter-Terrorist Forces by Samuel M. Katz <http://www.specwarnet.net/>, приступио 4.5.2014.

Отмица ваздухоплова, организована и спроведена од стране групе која је по сопственим наводима припадала ГИА (Група исламске армије), отпочела је у суботу, 24. децембра 1994., у касно поподне на алжирском аеродрому. Приликом преузимања ваздухоплова у којем је било 227 путника-таоца четворица терориста је било одевено у одела авио-компаније Ел Алзери. Представили су се као полицајци који морају да спроведу обавезну контролу путника. Одмах су убили једног алжирског полицајца и једног вијетнамског држављанина.

Током саме операције отмице авиона терористи су постављали више захтева који су били повезани с ултиматумом. Први захтев терориста био је да што пре буду доведени припадници националне и међународне штампе и представници алжирског председника. Убрзо након овог захтева терористи су претили да ће убити таоце ако авион не стартује, односно ако не полети. Два сата касније терористи су захтевали ослобађање шеика Мадани Абаси и Алија Бенхађа, бившег емира ГИА Абделаха Ајада и једне особе која је идентификована као Керати, а који је био ухапшен 23. марта 1993. године. Последњи је био члан ФИС Мајлис ал Коура и бивши вођа једне наоружане групе у околини Алжира. У недељу 25. децембра 1994., око 18.00 часова, постављен је нов ултиматум алжирским властима јер је неколико захтева отмичара остало без одговора.

Ултимативно су запретили да ће два запослена члана француске амбасаде, који су се налазили у авиону, бити убијени у 21.30 уколико се не уклоне степенице од ваздухоплова којим нису успели да узлете. У 21.30 часова, када алжирске власти још нису уклониле степенице, убијен је прво Јаник Бењет, кувар у француској амбасади у Алжиру, и избачен из авиона. Алжирске власти су после овог терористичког акта насиља прихватиле да испуне захтеве отмичара и 26. децембра око 22.00 ваздухоплов је полетео у правцу Марсеја, где је слетео у 03.15 часова.

Отмица је окончана у понедељак 26. децембра 1994., око 17.00, јуришом на ваздухоплов од стране припадника француске ГИГН (Група за интервенцију националне жандармерије).¹⁶⁸ Аутор докторске дисертације је упознат до

¹⁶⁸ Академија за полицијско руковођење и Милан Глишовић, аутор овог истраживања, су се трудили да придобију представника GIGN да као предавач присуствује семинару који је одржан у Београду, а на којем је до најситнијих стручних детаља анализирана и ова отмица авиона. У принципу се показало, не само после овог инцидента, да је проблематично да неко ко је изван такозваног ужег круга представи тако комплексну операцију специјалне јединице. Због огромног значаја за све безбедносне снаге и противтерористичке јединице акције ослобађања авиона која се одиграла у Марсеју, подносилац реферата у Београду, иако невољно, ипак је на крају представио ток акције. (М.Г.)

детаља са целом хронологијом догађаја захваљујући заједничким вежбама преговарања и спасавања талаца из отетог ваздухоплова са специјалцима ГИГН.¹⁶⁹

24.12.1994. Алармирање

12.00 часова: Руководећи официр ГИГН добија телефонски позив Генералне дирекције националне жандармерије (GDGN) у којем је информисан о необичној ситуацији на алжирском аеродрому.

12.10 часова: ГДГН потврђује прве информације и саопштава да је ваздухоплов AirFrance непосредно пре полетања освојен од стране наоружане групе. Путници (227) се налазе у авиону Erbas A 300.

14.00 часова: Терористи ослобађају 7 талаца

15.15 часова: Терористи ослобађају 19 талаца

15.30 часова: Различити француски кризни штабови саопштавају да су два таоца убијена.

16.20 часова: Објављен 1. захтев терориста: Авион треба да полети

16.35 часова: Број терориста се процењује на 4 или 5 људи

16.45 часова: Терористи ослобађају 11 путника. Укупно је ослобођено 63 талаца

17.30 часова: Одржава се радни састанак у Министарству спољних послова. Учествоју командант GSIGN и командант GIGN. Представљени предуслови за ангажовање GIGN код отмице авиона.

18.00 часова: Одлучено да GIGN и EMGSIGN прво заузму претходницу на аеродрому Палма де Мајорке, након приспећа одобрења шпанских власти

24.12.1994. Претходница

20.40 часова: Полетање претходнице (7 људи) са војним авионом.

Долазак у Палма де Мајорку у 22.05 часова.

¹⁶⁹www.gign.org, приступио 12.4.2013.

23.20 часова: Полетање главнине јединице (39 људи) са Ербасом.
Долазак у Плама де Мајорку у 00.45 часова

25.12.1994.

01.00 часова: Формира се ново ГИГН одељење

- рад у кризном центру, стављен на располагање од шпанске цивилне полиције

- прикупљање информација уз помоћ добре телефонске мреже и телепринтера

- снабдевање персонала на Ербасу

13.00 часова: Циљано ослобађање путника

14.00 часова: Извесност да ГИГН неће бити ангажован на сувереној алжирској територији

14.48 часова: Капетан авиона саопштава да има довољно горива да одлети за Марсеј

15.50 часова: Ослобађање 2 таоца

25.12.1994. Ангажовање

17.02 часова: Наређење за ГИГН да одлети за Марсеј

19.15 часова: Уређење кризног центра на аеродрому Марсеј од стране претходнице. Командант ГИГН и руководиоци преговора ће стално бити присутни.

20.30 часова: Долазак представника административних и правосудних органа

21.30 часова: Ултиматум терориста

21.31 часова: Убиство француског држављанина

26.12.1994. Преговори

02.07 часова: Полетање циљног објекта из Алжира

У авиону се налази: 161 путник, 12 чланова посаде, 4 или 5 терориста

03.12 часова: Слетање авиона на аеродрому Марсеј – Марињан.

03.15 часова: Постављање борбених позиција ГИГН и спровођење опсервације

- 03.20 часова: Почетак преговора
- 03.30 часова: Пријем захтева терориста:
- пражњење тоалета
 - уклањање отпада
 - снабдевање са намирницама и пијаћом водом
- 04.00 часова: Успостављање техничких веза са ваздухопловом; Вежба са сличним ваздухопловом; Припремање техничких средстава за ангажовање
- 05.22 часова: Први директан контакт са вођом терориста.
- 08.30 часова: Ултиматум за даљи лет – одбијен у 09.30 часова.
- 09.30 часова: Истек ултиматума; Поновно успостављање преговора.; Утврђивање тачног оквира за ангажовање ГИГН; Поновно успостављање опсервације; Побољшање борбених позиција; Тражење тактичке прилике за окончање кризе.
- 10.50 часова: Најава ултиматума за 11.50 часова
- 11.50 часова: Истек ултиматума
- 15.30 часова: Поновно успостављање преговора
- 15.30 часова: Ослобађање једног таоца; Сакупљање информација о броју и наоружању терориста и о претњама којима је изложен један члан посаде
- 16.00 часова: Изненадно покретање авиона. Промена паркирне позиције.
- 16.10 часова: Великом одлучношћу изнесен ултиматум који је ограничен на 17 часова
- 16.20 часова: Промена конфигурације позиција ГИГН за опсервацију и подршку
- 16.45 часова: Нова борбена поставка у односу на предње поље, на којем сада стоји авион
- 17.00 часова: Добијање на времену испоруком воде
- 17.08 часова: Хици на контролни торањ

Реализација

17.09 часова: Почетак интервенције у оквиру плана за ванредне ситуације

17.32 часова: Крај интервенције

Спровођење ангажовања

Сигнал за ангажовање

У 17.08 часова из отетог авиона је испалено неколико хитаца на контролни торањ.

Ситуација ескалира, морају се предузети мере поступања које су утврђене још тог јутра, у 9.30 часова.

Незаобилазно ангажовање антитерористичких снага мора, што је пре могуће, да буде спроведено у оквиру плана за ванредне ситуације.

Тачна тактичка ситуација у 17.09 часова

Утврђена је путем информација до којих се дошло на основу опсервације, преговора и обављених разговора са таоцима који су ослобођени у 15.30 часова.

Позиција подршке и опсервације

Његово ново радно место је преко пута нове стајанке авиона. Може да опсервира и да отвори ватру на предњи део и десну страну авиона.

Потврђује да се терориста стално налази у кокпиту.

Терористи

Четири терориста седе или у кокпиту или у задњем делу авиона. Вођа у предњем делу сам доноси одлуке и чини се да све зависи од њега. Тачан број терориста утврден је око 16.00 часова у једној фази преговора.

Наоружање

Пре ангажовања је утврђено како су наоружани терористи.

Ради се о четири аутоматска оружја (1 АК 47 - 1 ПМ УСИ - 2 ПА).

Прилази авиону

Опсервације спроведене између 16.30 и 17.00 часова су утврдиле да врата, која се често и неконтролисано отварају, нису повезана са експлозивом нити закључана и да се могу отворити без сметњи.

Путници

Нагурани су у задњи део авиона тако да су први редови слободни

Поставка у складу са планом за ванредне ситуације

Борбена поставка обухвата 3 јединице:

- 1 јуришна јединица са 3 вода (30 ГИГН)
- 1 јединица за подршку (9 ГИГН)
- 1 јединица за појачање (9 ГИГН - 18 ЕПГН)

Подела задатака:

Јуришна јединица

а) Претходница:

- Продор кроз предња десна врата
- Запоседање кокпита
- Заузимање позиција
- Смањење отпора.

б) Одступница:

- Продор кроз задња десна (лева) врата
- Запоседање авиона према напред
- Евакуација путника
- Смањење отпора
- Евентуална подршка претходници

Позиција за подршку

- Отварање ватре након формалне идентификације циљева
- Евентуални напад на одређене тачке авиона по наређењу

Помоћни вод

- Прихват евакуисаних путника
- Претрес путника
- Удаљавање путника из зоне ватре
- Одвођење ослобођених талаца на зборно место

Евентуално:

- Најшира подршка јуришном воду
- Неутралисање терориста који су се евентуално сакрили између путника

Спровођење акције:

Продор

Јуришни вод је за продор употребио три цивилна возила марсејског аеродрома (степенице на точковима), која су возили жандарми из јединице. Припадници ГИГН заузимају јуришне позиције на степеницама. Полазна тачка 400 метара од авиона. Приближавање се врши одпозади, изван видног поља. У размаку од 20 секунди иза возила претходнице следе два возила одступнице.

На удаљености 200 метара од циља:

Возила долазе под ватру полуаутоматског оружја. Хици са задњих врата. Ради се о светлећим пројектилима.

100 метара од циља:

Врата (позади десно и лево) се затварају пошто су терористи бацили две гранате. Гранате експлодирају на земљи.

50 метара од циља:

Опсервационе позиције: три члана посаде и двојица терориста се налазе у кокпиту.

Реализација

Час С 0:- Продор вода напред десно

- Јуриш према кокпиту
- Савладавање врата кокпита
- Циљани хитац

Четворица терориста налазе се у кокпиту. Жандарм на челу јуришног вода је тешко рањен рафалом и хицем из аутоматског оружја. Жандарм испаљује 4 хица и пада са спољне стране кокпита на предња врата. Терористи покушавају да напусте кокпит, онемогућени су у томе и повлаче се, али пре тога испаљују рафал у леви ходник и рањавају једног жандарма. Терористи из кокпита пуцају кроз преградне зидове према задњем делу авиона.

С+20 сек: Жандарм повређених ногу се повлачи кроз предња десна врата. Продор одступнице у авион. Повређен жандарм, извучен преко левог ходника. И даље се пуца кроз преградне зидове. Први путници се евакуишу кроз задња врата. Помоћни водови са задатком евакуације заузимају положај испод авиона. Водови који су дошли одпозади напредују према кокпиту ради подршке претходници. Два жандарма, који су повређени приликом ове офанзиве, се евакуишу преко десног ходника. Терористи отварају врата кокпита и бацају офанзивно/дефанзивну гранату на врата напред десно.

С+40 сек: Копилот напушта авион скоком кроз прозор кокпита напред десно. Ослобађа линију ватре тако да вод за подршку има јасан поглед у унутрашњост кокпита. Један жандарм пада са степеница. Снајперисти испаљују циљане хице након идентификације терориста.

Крај 1. фазе

Нова поставка:

- Наставља се евакуација путника
- Терористи пуцају кроз преградне зидове и понекад отварају врата кокпита
- Капетан авиона седи на свом месту и механичар се налази позади десно у кокпиту

С+1 мин.20с: Стављају се у погон тобогани; Наставак евакуације.

С+3 мин.: ГИГН споља баца гранате кроз прозор кокпита напред десно; Повремени увид у унутрашњост кокпита кроз полуотворена врата; Откривање једног терористе испод прозора кокпита

С+4 мин.: Крај евакуације талаца; Појединачни хици терориста

С+5 мин: По наређењу је испален хитац испод прозора кокпита након што је утврђена тачна позиција чланова посаде

С+8 мин.: Граната рањава два жандарма, остају на својим положајима; Покушај пробоја једног терористе, прихваћен је на ступеницама; Појединачни хици; Евакуација повређених из претходнице који се још увек налазе у зони ватре

С+10 мин.: Поновна офанзива од предњих десних врата. Један жандарм је повређен

Крај 2. фазе

Нова борбена поставка: Појединачни хици терориста; Узвраћање хитаца након опсервације. С+14 мин.: Покривено напредовање

С+16 мин. Саопштење из контролног торња, након чега нема више отпора ; Довикивање

С+18 мин.: Механичар напушта кокпит са рукама иза главе; Идентификован је и евакуисан преко десног ходника

С+20 мин: Капетан напушта кокпит са рукама иза главе; Идентификован је и евакуисан преко десног ходника; Нема више хитаца; Провера претње; Напредовање према кокпиту; Заузимање кокпита; Нема отпора. Тела терориста се налазе непосредно иза врата кокпита

С+22 мин.:

Крај операције

Окупљање јединице споља испред авиона; Преглед стања јединице.

Биланс повређених

ГИГН повређених 10: 1 од хитаца и гелера; 6 од хитаца; 2 од гелера; 1 падом са велике висине.

ПУТНИЦИ: Дванаест повређених, са лаким повредама услед евакуације

ПОСАДА: Капетан има лаку повреду од хица; Копилот је сломио бутну кост приликом пада

ТЕРОРИСТИ: Четворица терориста је мртво.¹⁷⁰

Отмица авиона компаније Ер Франс од стране исламских алжирских екстремиста 24. децембра 1994., односно наговештај отмицара да хоће ваздухоплов да усмере на небо изнад Париза где би експлодирао, сурови је подсетник да упркос томе шта су мере безбедности на аеродромима знатно унапредовале током претходних година, претња отмица цивилних ваздухоплова итекако постоји. Више него стравичну потврду овај закључак добио је 11. септембра 2001., када су отети амерички авиони које су отмицари у самоубилачком нападу усмерили на Њујорк и Вашингтон.

8. ЈЕДАНАЕСТИ СЕПТЕМБАР 2001. ГОДИНЕ

Отмице ваздухоплова и њихово претварање у највеће самоубилачке бомбе у историји, извршене у уторак 11. септембра 2001., биле су серија координисаних терористичких напада на саме темеље САД, из политичких мотива.

Концентрација моћи и људских ресурса после 11/9 омогућила је Америци да спречи друге намераване терористичке нападе на својој територији, али су трагични септембарски напади обележили не само правац деловања спољне политике САД, већ и планетарни амбијент почетком 21. века.

Истрага је указала да је двадесет седам чланова терористичке мреже Ал Каида покушало да уђе на тло Америке како би учествовали у нападима, што је успело деветнаесторици. Постоји могућност да је у САД ушао и двадесети члан терористичке организације предвиђен за учешће у нападу на Њујорк и Вашингтон и за њим се већ годинама трага.

¹⁷⁰Једна од анализираних акција аутора дисертације била је тактика упада приликом решавања талачке ситуације у ваздухоплову, са посебним освртом на инцидент ослобађања талача из отетог авиона Air France у Марсеју, на аеродрому Марињан, 1994. На заједничкој обуци у Наставном центру МУП Републике Србије у Кули, коју је, између осталих организовао и аутор истраживања, учествовали су представници специјалних јединица Словеније, Хрватске, Босне и Херцеговине, Републике Српске, Македоније, Црне Горе, Бугарске. Из састава МУП Републике Србије учествовали су припадници САЈ, ПТЈ, Жандармерије, а разматрана је и претходна талачка ситуација. (М.Г.)

Према званичном извештају 11/9 Комисије терористи су отели четири цивилна ваздухоплова којима су извршени најубитачнији напади икада против САД: жртве се броје у хиљадама; директно спасавање и опоравак траје месецима; компензација резултује још увек несагледивим последицама; последице по безбедност, економију и привреду рефлектују се планетарно.¹⁷¹

Једанаести септембар 2001. од стране Међународне федерације удружења за људска права означава се, између осталог, као почетак назадовања људских права и слобода: истрага о 11. септембру је „прилагођавана“, уследиле су инвазије САД и савезника на Авганистан и Ирак, донет је Патриотски закон, приметна је ерозија грађанских слобода у многим државама...

Пре трагичног догађаја 11. септембра 2001., када је страдало око 3.000 људи, Ал Каида је убила мање од 50 Американаца, укључујући и оне страдале у акцијама бомбардовања амбасадe САД у источној Африци и напад на војни брод „Кол“ о којима се доста расправљало.

Број цивилних жртава у рату у Авганистану није евидентиран, помиње се неколико хиљада жртава годишње током десетогодишњег рата. Конзервативне процене указују да је у Ираку, као резултат интервенције САД и савезника и потоњих конфликта, страдало 107.152 цивила, односно да је број војних и цивилних жртава 150.726. С друге стране, ирачки и неки други извори констатују да тај број треба да се увећа бар за пет пута. У исто време у Авганистану и Ираку је страдало 6.200 америчких војника.

Републикански председнички кандидат Рон Пол констатовао је да пре америчке и савезничке инвазије на Ирак није забележен ниједан случај самоубилачког тероризма, а да је после доказано 300 напада бомбаша самоубица на америчке војнике, њихове савезнике, америчке и службенике других земаља и међународних организација присутних у Ираку. Септембра 2001. Амерички конгрес одобрио је 1,3 билиона долара за операције у Авганистану и Ираку.¹⁷²

Федералне обавештајне службе, државне, локалне и приватне безбедносне агенције су у 10 година после напада терориста на САД потрошиле 330 милијарди долара. У самим САД је „програмом специјалне регистрације“ обухваћено 82.000 лица непосредно после терористичког напада 11. септембра 2001., превентивно је затворено 1.200 лица, 19.000 лица је „добровољно интервјуисано“. Експерти упућују на закључак да је ових лица далеко више, али да из разноразних разлога нису уврштени у званичне извештаје.

¹⁷¹9-11 Commission.gov –Национална комисија за терористичке нападе на САД (Званична страница 911 Комисије), приступио 13.4.2013.

¹⁷²Паралела: рат у Вијетнаму је коштао САД 738 милијарди долара прерачунато у цене које су важиле током инвазије САД на Авганистан и Ирак (М.Г.)

Све димензије самоубилачког терористичког напада на САД и одмазде која је уследила још нису у целости сагледане. Посебно из разлога што овај проблем има и етнички и историјски елемент, уз доминантан верски профил. Осама бин Ладен, лидер Ал Каиде, убијен је тек три ипо месеца пре десете годишњице напада на САД, у недељу 1. маја 2011., у акцији америчких снага у Аботабаду, 100 км североисточно од Исламабада у Пакистану.

Осама бин Ладен је данас за младе исламске радикалне нараштаје исламски Че Гевара, односно неприкосновена икона савременог исламистичког екстремизма.¹⁷³ И поред свих удараца које је претрпела Ал Каида се још увек распростире широм планете и у 24 терористичке групације обухвата најмање 5.000 чланова.

Поједини експерти за тероризам тврде да их има око 12.000, а подржавају их, тајно или јавно, владе појединих држава, обележавајући почетак 21. века новинама у свету тероризма:¹⁷⁴

- Тероризам дефинитивно престаје да буде само инцидентни облик политичког протеста
- Тероризам постаје светски покрет
- Тероризам ескалира у глобалну опасност
- На сцени акционо помирење шиита и сунита
- Ал Каида постаје изразито мултинационална исламистичка терористичка група
- На сцени су нови, софистицирани методи деловања: мешавина метода класичног тероризма и метода обавештајног деловања
- Инсистира се на спектакуларности: значајне мете, велики број жртава
- На сцени нове врсте претњи
- Тероризам постаје морбидан спорт: инсистира се на тзв. мрачним рекордима
- Први пут је једна терористичка организација у стању да изазове рат великих размера или нуклеарни рат.

С друге стране, стратегија супротстављања Западног света терористичкој мрежи Ал Каида с акцентом на: „ако ниси с нама онда си против нас“, не ужива официјелну подршку великог броја режима у муслиманским земљама (не само), на шта указују и предстојеће анализе, а што за последицу има (не само) самоникли тероризам широм планете, појачани државни тероризам,

¹⁷³Симеуновић Драган, Тероризам - општи део; Правни факултет Универзитета у Београду, Библиотека Кримен, Београд, 2009., стр. 218

¹⁷⁴Исто, стр. 219

насиље ради насиља, тражење верника и неверника у сопственом народу, приметно и евидентно константно посртање религија, самоубилаштво као врхунац терористичког фанатизма...

Такође, закони о безбедности, које су по хитном поступку донеле многе државе, су веома дискутабилни - притварају се странци на неодређени рок под сумњом да су повезани са тероризмом; (не)демократске државе их користе као изговор за легализацију репресије над онима који се боре за заштиту људских права.

Уједно, под изговором борбе против тероризма поједини диктатори уживају подршку западних земаља - одржавају се на власти, демократски протести против њих се се спречавају.

Супротно томе, у име борбе против тероризма демократски изабрани шефови држава и влада свргавају се уколико је то у интересу контратерористичких снага на челу са САД. Уз безбедносна, у току су и технолошка, научна и психолошка преиспитивања.

8.1. Организација напада

Супротно планетарно распрострањеним уверењима да је самоубилачки терористички напад с политичком позадином 11/9 осмислио Осама бин Ладен доказано је да је атак плод идеја Халид Шеик Мохамеда. Пред војним судом у Гвантанаму у октобру 2012., где је за почињени злочин суђен са четворицом помагача, признао је да је организатор напада, уз напомену да је америчка влада убила више људи позивајући се на националну безбедност него што се он терети – хиљаде и милионе широм света.

Према транскрипту саслушања које је објавио Пентагон 2007. Халид Шеик Мохамед је прихватио одговорност за почињене терористичке нападе на Њујорк и Вашингтон рекавши да је одговоран за све детаље „од А до Ш“.

Признао је да је планирао и серију других напада: напад на Светски трговински центар у Њујорку 1993., бомбашки напад у ноћном клубу на индонежанском острву Бали, покушаје бомбашких напада у цивилним ваздухопловима америчких авио компанија активирањем експлозива којег су терористи скривали у ђоновима ципела, односно да је директно планирао 31 напад. Преузео је, између осталог, одговорност за одрубљивање главе америчком новинару Даијелу Перлу, који је отет и убијен у Карачију, Пакистан, 2002.

Халид Шеик Мохамед ухапшен је 2003. у Равалпиндију, Пакистан, у заједничкој акцији америчке ЦИА-е и пакистанског ИСИ-ја, као доказ да ова држава сарађује у рату против терора који предводи САД. Сматран је за трећег човека терористичке мреже Ал Каида, одмах после Осаме бин Ладена и Ајмана Ал Завахирија. Био је задужен и за пропагирање операција Ал Каиде.¹⁷⁵

Шеик Мохамед је рођен 14. априла 1965. у Балочистану, Пакистан, а поједини експерти за тероризам тврде да је његово родно место ипак Кувајт Сити, Кувајт. У шеснаестој години приступио је покрету Муслиманска браћа, а диплому инжењера механике, која му је касније помогла у осмишљавању терористичког напада на САД, добио је у Северној Каролини, САД.¹⁷⁶ Културу и историју је дипломирао на Панџаб универзитету, Пакистан. У Пешевару, Пакистан, борио се на страни муџахедина, а после женидбе се у Катару као пројектни инжењер запослио у Министарству вода и енергетике што му је омогућило да путује у бројне земље, организује противнике САД, а у новембру 1995. је добио држављанство Босне и Херцеговине у коју је током ратних сукоба слао припаднике Муслиманске браће.¹⁷⁷

Упозорења да се Халид Шеик Мухамед бави организовањем терориста била су игнорисана, чак и када је у Манили, Филипини, 1994. доказано учествовао с рођаком Рамзи Јусуфом у организацији уништавања дванаест комерцијалних авиона који су летели на линији САД, Источна Азија, Југоисточна Азија.

У децембру 1994. Халид Шеик Мухамед је извршио први тест, разрађујући идеју директног самоубилачког напада на САД отетим цивилним ваздухопловима. Искористивши 10% експлозива којима је намеравао да разнесе америчке ваздухоплове усмртио је путнике јапанске националности који су летом 434 из Маниле летели за Јапан.¹⁷⁸

Тест је показао Шеику Мухамеду да овим путем у 12 отетих ваздухоплова с путницима самоубилачким нападима може да лиши живота најмање 5.000 лица.

¹⁷⁵ Profile: Al-Qaeda "kingpin", BBC, 16.3.2007.

¹⁷⁶ Candiotti Susan, Redman Justine, Ressa Maria, Schuster Henry; Suspected 9/11 Mastermind Graduated from U.S. University; edition.cnn.com., 19.12.2002.

¹⁷⁷ Симеуновић Драган, Тероризам - општи део, Правни факултет Универзитета у Београду, библиотека Кримен, Београд, 2009., стр. 226

¹⁷⁸ McDermott Terry, Echoes of 95 Manila Plot, Los Angeles Time, 11. 8. 2006.

Разоткривен је 1995., када је ухапшен Рамзи Јусуф. Исте године Шеик Мухамед је ступио у контакт са Осамом бин Ладеном и сугерисао му да се разраде додатно планови напада на америчке мете, предложивши као прву metu Банку САД у Лос Анђелесу. Бин Ладен позива Шеик Мухамеда 1998. и 1999., сада као једног од високо позиционираних припадника терористичке организације, на разраду даљих планова, уз покривање финансијске конструкције.

У јануару 1996. пред државним судом САД у Њујорку подигнута је против њега оптужница, али је тек у октобру 2001. стављен на званичну ФБИ листу тада 22 најтраженијих терориста света, од којих за десеторицом, у тренутку овог истраживања, још увек траје потрага.¹⁷⁹

Мухамед Ата је у међувремену од стране Ладена, Мухамеда и војног шефа Ал Каиде Мохамеда Атефа изабран за вођу отмичара цивилних ваздухоплова на небу САД. Ата добија задатак да на лицу места, у САД, селекује мете које су долазиле у обзир за напад: Светски трговински центар као најјачи репрезент америчке економије, Пентагон као симбол америчке војне силе, Капитол као репрезент америчке политике и савезник Израела, Бела кућа.

Халид Шеик Мохамед је лично известио вођу терористичке мреже Ал Каида, Осаму бин Ладена, када су тимови за напад на Америку и њене виталне интересе оформљени. Приликом хапшења у Пакистану у његовом компјутеру су пронађени:

- Информације о отмици 4 цивилна ваздухоплова у САД укључујући кодна имена, имена авио компанија, бројеве лета, имена пилота и информације из живота пилота, имена отмичара.
- Фотографије отмичара од којих је 19 отмичара идентификовамо после терористичког напада 11/9
- Документација о добијању пилотске лиценце Мохамеда Ате, биографије неких од учесника отмице цивилних ваздухоплова 9/11
- Фотографије из пасоша и фотографија Мохамеда Ате
- Опис финансијске асистенције за породице чланова Ал Каиде
- Писмо упозорења влади Уједињених Арапских Емирата да ће УАЕ бити нападнуте ако се настави подршка САД
- Три писма Халид Шеик Мохамеду од Осаме бин Ладена
- Документа којима се сумира оперативна процедура напада
- Листа убијених и тражених милитаната Ал Каиде.

¹⁷⁹ www.fbi.gov/wanted/wanted_terrorists, приступио 12.6.2013.

Већ ухапшени Шейк Мохамед мотивацију за нападе и саме нападе, не само 11. септембра 2001., детаљно је описао у публикованом документу познатом као „The Islamic Response to the Governments Nine Accusations“.¹⁸⁰ Потписници документа су и Валид Мухамед Салих Мубарак бин Аташ, Рамзи бин Ал Шиб, Али Абдул-Азис Ал.

Вођа одабраних терориста за напад на САД Мохамед Ата, египатски студент архитектуре у Хамбругу, Немачка, уписао се у једну летачку школу на Флориди 2001. која није оспособљавала за пилотирање џамбо цетова већ малих авиона. Особа која се представљала као Ата у САД је ушао са пасошем за којег је пријављено да је нестао 1999. Критичног дана, 11/9, укрцао се у авион у Портланду у 6:00, у којег је из Бостона отишао изнајменим аутомобилом „нисан“ из мистериозних разлога само дан раније. На аеродром Логан у Бостону је стигао у друштву Абдула азиса Ал Омарија у 6:45 и кренуо да се укрца у цивилни ваздухоплов означен као Лет бр. 11. Видео снимци показују да су два пртљага Ате у Портланду детаљно претражена. После удара цивилног ваздухоплова означеног као Лет бр.11 у Светски трговински центар одговорни на бостонском Логан аеродрому су изјавили да пртљак Мухамеда Ате није укрцан, односно да су накнадне провере показале да се у њему налази инкримисани материјал: Куран, приручник за управљање авионом на арапском језику, калкулатор за израчунавање потрошње горива.

Први у САД су, од оних чија имена су се нашла на листи отмицара четири цивилна ваздухоплова 11/9, били Халид Ал Миндар и Наваф Ал Хазми, стационирани у Сан Дијегу од јануара 2000. Почетком лета у САД улазе Мохамед Ата, Марван Ал Шехи и Зијад Јерах и похађају курс летења. У децембру 2000. Хани Ханџур стиже у Сан Дијего, а остатак отмицара самоубица прелази границу САД током лета и у рану јесен.

Државни секретар Џенет Наполитано сведочила је у мају 2009. да је девет терориста самоубица у САД ушло из Канаде. Један отмицар је био пореклом из Либана, један из Египта (Ата), двојица из Уједињених Арапских Емирата, а 15 из Саудијске Арабије.

Миндара и Хазмија је, наводно, за операцију 11/9 лично одабрао Осама бин Ладен као проверене цихадисте, посебно после истицања у борбама на тлу Босне и Херцеговине деведесетих година прошлог века. Инструкције за напад добили су лично од Шеика Мохамеда.

¹⁸⁰ReLearnHistory. Com March 9, 2009. , приступио 14.4.2013.

Мохамед Ата, Абдулазис Ал Омари, Ваил Ал Шехри, Валид Ал Шехри и Сатам Ал Сукари имали су на Лету бр. 11 резервисана седишта 2а, 2б, 9а и 9б, у првој класи, како би били што ближе пилотској кабини. Остала је забележена тонска порука Мухамеда Ате путницима на траци Контроле ваздушног саобраћаја: Ми имамо неке планове, само останите мирни и све ће да буде ок. Враћамо се на аеродром. Нико не сме да мрдне, будите мирни, немојте да учините неки глупи покрет...

Марван Ал Шехи, Фајез Бенихамед, Мохад Ал Шехри, Хамза Ал Гамди и Ахмед Ал Гамди обучени су да изврше отмицу цивилног ваздухоплова означеног као Лет бр. 175.

Хани Ханџур, Халид Ал Миндар, Мајед Мокед, Наваф Ал Хазми и Салем Ал Хазми такође су имали резервисане карте за прву класу ваздухоплова означеног као Лет бр. 77. Интересантно је да су Миндар и Хазми већ били на листи терориста ФБИ.¹⁸¹

Саид Ал Гамди, Ахмед Ал Хазнави, Ахмед Ал Нами и Зиад Царах програмирани су да изврше отмицу цивилног ваздухоплова означеног као Лет бр. 93. Путнике су наводно савладали уз претњу пластичним ножевима из прибора за јело и претњу бомбом, на шта их је упозорио пилот под принудом. Царахов глас је такође тонски забележен из кокпита ваздухоплова.

Осумњичени су идентификовани у року од 72 сата од извршених самоубилачких терористичких напада на Њујорк и Вашингтон, а ФБИ је објавио фотографије 19 отмичара четири америчка авиона 27. септембра 2001.

Утврђено је и да су Наваф Ал Хазми и Хани Ханџур у априлу 2001. по наређења ишли код имама Анвара Ал Авлакија у Дар Ал Хиџрах, Исламски центар у Вирџинији. Авлаки је посећивао Хазмија док је овај отмичар био стационаран у Сан Дијегу у неколико наврата и односио му велике количине новца, као и другом отмичару Халиду Ал Мидхару са којим се Хазми заједно обучавао у пилотској школи, уз нова наређења Шеика Мухамеда у вези са нападима.

До данас није разјашњено како је настала листа отмичара самоубица с обзиром да су се појединци са листе оних који су наводно извели нападе и погинули заједно са путницима и посадом јавили да су живи, што су потврдиле њихове породице, а што упућује на крају идентитета.¹⁸² Њих је интервјуисало неколико великих светских медија, укључујући и британски Телеграф (аутор Дејвид Харисон).¹⁸³

¹⁸¹ Kushner W. Harvey, Encyclopedia of Terrorism, SAGE Publicacions, 2003., str. 238

¹⁸² Hijack suspects alive and well; BBC news, 23.9.2001.

¹⁸³ Harrison David, The Men with Stolen Identities, The Telegraph, England, 23.9.2001.

Поборници теорија завере тврде како је израелски Мосад организатор напада на САД. Потпору налазе у информацијама да су у данима који су претходили 11/9 пласиране серије упозорења о предстојећем терористичком нападу уз помоћ комерцијаних ваздухоплова¹⁸⁴; да је утврђена више него јака израелска веза са догађајима; у писању британских и индијских специјализованих часописа да је неколико месеци пре напада на САД већ била донета одлука о интервенцији у Авганистану, што у америчким медијима није спомињано¹⁸⁵; да се тражио повод; да су после терористичког акта подметнути бројни докази; да су неколицини веома значајних државних службеника отказани планирани летови за 11/9 без икаквог објашњења или с објашњењем да се то чини из безбедносних разлога; да је 11/9 НОРАД имао, уз одуговлачење, недопустиво слабу интервенцију ловачких авиона...

Бивши начелник парламентарне комисије која надгледа активности немачке обавештајне службе Андреас вон Булов изјавио је за немачки лист Дер Тагешпигел да је „планирање ових напада једно мајсторско остварење у техничком и организационом смислу – отети четири авиона у оквиру пар минута и навести их на њихове мете веома компликованим летачким маневрима. Тако нешто је незамисливо без иједне подршке државних обавештајних служби“.

Све ово је отворило својеврсну „Пандорину кутију“. Одговори на неодговорена питања се нижу и данас, расте број могућих алтернативних сценарија о „правим“ организаторима злочиначког напада на Њујорк и Вашингтон. И док Американци тврде да неће толерисати никакве конспиративне теорије о 11/9, експерти и данас проучавају аспекте процедуре ваздушне одбране САД, колапс северног и јужног торња Светског трговинског центра, колапс зграде бр. 7 која је у склопу СТЦ, анализирају се докази који упућују на Осаму бин Ладена.

Агенти ФБИ, који су тражили дубљу истрагу после бројних сазнања са терена која се нису подударала са извештајима служби за националну безбедност, били су игнорисани, саветовано им је да препусте истрагу ономе ко треба да је води, а не ретко су били и отпуштени.

Шеф одељења за контратероризам ФБИ Џон О’Нил за магазин Њу Јоркер је изјавио да је уочи догађаја 11/9 све време изражавао фрустрацију тиме што су

¹⁸⁴Stafford Ned, Echelon Gave Authorities Warning of Attacks Biz report, Algemeine Zeitung, Germany, 16.9.2001.

¹⁸⁵India in anti-Taliban military plan, India Reacts, 21.6.2001; Bedi Rahul, India joins anti-Taliban coalition, Jane`s International Security News, England, 15.3.2001.

му руке биле везане од стране његових претпостављених током истраге хелија Ал Каиде у САД.¹⁸⁶ Дао је отказ и из протеста се запослио као један од чувара Светског трговинског центра. Погинуо је 11/9.¹⁸⁷

Сличне изјаве као О'Нил дали су бројни агенти ФБИ, државни тужилац из Чикага, поједини упосленици Министарства правде. Гарт Николсон, главни истраживач на пројекту „Ратни синдром у Заливском рату“, којег је финансирала влада САД, известио је Кондолизу Рајс, државну секретарку за националну безбедност која је после 11/9 напредовала до позиције секретара за иностране послове, да је од мафије и једног афричког дипломате високог ранга добио информацију шта се спрема 11/9. Ово упозорење је игнорисано, као и упозорење др Леонарда Хоровица на исту тему, иначе добитника неколико награда за публикације из домена ратне пропаганде и био тероризма.

Ипак, откривено је да је ФЕМА, Федерална агенција за ванредне ситуације, позната по екстерним операцијама које јој председник САД лично поверава, послала тимове за претрагу и спасавање у Њујорк 10. септембра. И то је био један од разлога да Милт Бирден, директор ЦИА за операције у Авганистану, посведочи, притиснут захтевима да потврди кривицу Осаме бин Ладена за терористички акт с обзиром да је некада био његов саветник и добро га познаје, како би „да нису имали Бин Ладена измислили неког другог“.¹⁸⁸

Анализа јавног мњења извршена 30. августа 2004. у граду и држави Њујорк показује да 49,3% становника овог града, односно 41% становника истоимене државе верује да су поједини функционери знали да се припрема терористички акт на САД 11/9 или у данима пре и после 11/9 и да свесно нису предузели потребне мере.

Шта је од свега изреченог и да ли је уопште истина утврдиће се оног момента када се отворе архиве. Израел тврди да има доказе у вези с самоубилачким нападом отетим цивилним ваздухопловима на САД и да ће они бити доступни научној и стручној јавности за најмање 20-30 година.

8.2. Жртве напада

Ништа не може да оправда злочин 11/9 и усмрћивање око 3.000 лица. Међутим, како сви терористички напади служе као својеврстан поклон најрепресивнијим елементима на свим странама, они потом буду максимално

¹⁸⁶Murraz Weiss, *The Man Who Warned Amerika: The Life and Death of John O'Neill, the FBI's Embattled Counterterror Warrior*, ISBN 0-06-050822-1

¹⁸⁷John O'Neill Is Dead at 49; Trade Center Security Chief; *New York Times*, 23.9.2001.

¹⁸⁸Интервју Милт Бирде на америчкој мрежи ЦБС, 12. септембар 2001., новинар Дан Ратхер (М.Г.), приступио 9.9.2013.

искоришћавани како би се што више убрзали процеси милитаризације, процеси дисциплиновања, преокретања друштвених демократских промена, пренос богатства у узане секторе, саботирање демократије... уз акцептирање директних жртава приликом анализа не смеју се стога пренебрегнути ни бројне индиректне жртве.

У четири отета америчка цивилна ваздухоплова погинуло је 265 путника и чланова посаде, уз саме отмичаре. У јужном и северном торњу Светског трговинског центра у Њујорку 11/9 је страдало 2.596 људи (до априла 2014. важила је цифра 2.595, односно до идентификације још једне жртве/жене).

У број пострадалих у Светском трговинском центру укључено је и 343 ватрогасца, 23 полицајца, 37 чувара СТЦ. У америчким цивилним ваздухопловима означеним као Лет бр. 11 и Лет бр. 175 погинуло је у самоубилачком нападу отмичара на СТЦ 92, односно 65 особа.

У згради Пентагона у Вашингтону погинуло је званично 125 особа, а у отетом цивилном ваздухоплову означеном као Лет бр. 77 живот је изгубило 64. У Пентагону је од укупног броја страдалих било 55 војних лица.

У цивилном ваздухоплову који је пао/оборен над Пенсилванијом, код места Шанксвил, означеном као Лет бр. 93, страдало је 45 лица. Утврђено је да је укупан број погинулих од терористичког напада на САД 2.996, од тога 2.977 жртава и 19 отмичара четири цивилна ваздухоплова.¹⁸⁹

Процењује се да је у тренутку терористичког напада у јужној и северној кули Светског трговинског центра било 17.400 људи, а дневно кроз СТЦ циркулише чак 100.000.¹⁹⁰

292 људи је, суочено са пожаром у кулама Светског трговинског центра, скочило у смрт. Многи од њих су хтели спас да потраже преко крова изнад кога су летели хеликоптери, али су врата била закључана. Око 1.366 лица је било заточено на спратовима изнад оних који су претрпели удар отетог ваздухоплова у северној кули СТЦ, нико од њих није преживео.

¹⁸⁹National Commission on Terrorist Attacks, The 9/11 Commission Report, W.W. Norton&Company, 22.6.2004., стр. 294

¹⁹⁰Jason D. Averill, Occupant Behavior, Egress and Emergency Comunicacions – Final Reports of the Federal Building and Fire Investigation of the World Trade Center Disaster; National Institute of Standards and Technology NIST

У јужној кули СТЦ на спратовима изнад удара било је 600 особа и само 18 њих је успело да побегне пре него што се кула срушила. Од преживелих у СТЦ код чак 1.140 њих је констатован канцер проузрокован токсичним димом.¹⁹¹

Градска управа Њујорка је у првом моменту после терористичког акта успела да идентификује 1.600 тела, а америчка агенција АП је 23. фебруара 2005. објавила вест да град Њујорк располаже са око 10.000 неидентификованих костију и комада тела која се не могу поклопити са листом несталих.

Куриозитет представља чињеница да жртве терористичког напада на Светски трговински центар потичу из 90 земаља. Највише погинулих је из САД, а од осталих земаља Велика Британија бележи 67 страдалих држављана, Доминиканска Република 47, Индија 41.¹⁹² Са подручја бивше Југославије регистроване су две жртве. Подаци Интерпола се донекле разликују, према њиховој процени страдала су лица која потичу из 77 земаља.

Као одговор на напад 11/9 САД и Велика Британија покренуле су војну интервенцију у Авганистану 7. октобра 2001. То је уједно био и почетак рата против тероризма који је у разним облицима још увек у току.

Циљ инвазије САД и савезника на Авганистан у борби против глобалног тероризма је био да се ухвати или елиминише Осам бин Ладен, уништи Ал Каида и уклони режим талибана. У рат се касније укључила и канадска пешадија, односно специјалне снаге још неколико држава савезница.

Интернет портал Викиликс објавио је 91.731 изворни документ о рату у Авганистану. Војне извештаје слали су по задатку углавном официри нижег ранга непосредно после завршетка борбених акција. Обухватају период од 1. јануара 2004 – 31. децембра 2008, а омогућили су боље разумевање рата који је почео 2001., као једна од консеквенци америчке септембарске трагедије.¹⁹³

Експерти их данас анализирају као својеврстан ратни дневник који, уз извршавање дневних наређења и рапорта, садржи огољену истину, акције које су пошле по злу, знатан број погинулих савезничких војника, хаос, збрку у редовима савезничких снага, бројне цивилне жртве, колатералну штету, заказивање високе технологије, чињенице о учешћу тајних специјалних јединица Пентагона, па чак и антиамеричко деловање наводних савезника САД, пре свега Пакистана.

¹⁹¹World Trade Center Health Program FAQ; Centers for Disease Control and Prevention, www.cdc.gov/wtc/faq.html

¹⁹²Walker Carolee, Five-Year 9/11 Remembrance Honors Victims from 90 Countries; United States Department of State, 11.9.2006.

¹⁹³www.wikileaks.org/wiki/Afgan_War_Diary_2004-2010, приступио 12.9.2013.

Од 2001., односно од почетка рата у Авганистану и потраге за Осамом Бин Ладеном, живот је изгубило до 2008. више од 1.800 војника НАТО. Највише погинулих војника у овом периоду је Американаца – око 1.000. Током 2009. живот је изгубило 520 војника. Једна четвртина је изгубила живот у неборбеним дејствима.

Све је више притужби да Влада САД жели да умањи број америчких жртава у Авганистану, а потом и у Ираку. Медијима се ограничава приступ погребним церемонијама, посебно на Националном гробљу у Арлингтону, код Вашингтона, где је, према званичним извештајима сахрањено 600 америчких војника.

Британске жртве у Авганистану су на нивоу жртава у Другом светском рату. Иако Министарство одбране Велике Британије тврди да је од 7.000 британских војника упућених у Авганистан страдало 3%, дневни лист Дејли Телеграф је објавио опсежну анализу која показује да је Британија остала без 11% ангажованих снага у Авганистану за само седам месеци: од новембра 2006. - јула 2007.¹⁹⁴

Свакодневна изгинућа резултирала су 13. јуна 2009. захтевом УН министрима одбране земаља НАТО да преиспитају распоред специјалних снага у Авганистану како би се смањио број савезничких и цивилних жртава у тој земљи.

Поред војних лица припадника НАТО, војника савезничких снага и талибана, у борбама и мимо њих стардали су у великом броју цивили, лекари, болничари, новинари, преводиоци. НАТО војници су најчешће гинули од ручно направљених бомби постављених по путевима, али и због грешака авијације НАТО.

Деца су свакако највеће жртве рата у Авганистану. Број погинулих и рањених никада тачно није изведен, али УН барата информацијом да се само на улицама Кабула налази 50.000 сирочади, свакодневно изложених притисцима сиромаштва, глади, болести, али и насиља, дроге, проституције.

¹⁹⁴Daily Telegraf, 16.7.2007.

Манипулације бројем жртава су бескрупулозне и на савезничкој и на авганистанској страни. Цивилне жртве на Западу су се ретко када уврштавале у спискове погинулих, али Марк Херолд је после опсежне анализе доступних медијских извештаја дошао до податка да су рат против талибана у Авганистану и потрага за главнооптуженим за 11/9 Осамом бин Ладеном довели до смрти, само у периоду од 7. октобра 2001. - 10. децембра 2001. најмање 3.767 цивила.¹⁹⁵ Универзитетски професор економије у САД Марк Херолд је наставио истраживања уз тврдњу да је до јуна 2008. у Авганистану животе изгубило близу 8.000 цивила.¹⁹⁶ Према другим независним изворима од 2.004. је само у пограничном подручју између Авганистана и Пакистана употребом беспилотних летелица, с чијим коришћењем је започео председник САД Џорџ Буш, а председник Барак Обама значајно проширио, погинуло 3.500 људи, међу њима на стотине цивила.

Број жртава никако не мења злочиначку суштину терористичког напада на САД 9/11, али је важно да се схвате узроци перманентне манипулације цифрама. Њом се служе сви режими, посебно они где се констатује мањак демократије, а узроци су увек исти - политички.

Истоветна ситуација се понавља и са интервенцијом у Ираку, а према најконзервативнијим проценама у оба рата, у Авганистану и Ираку, страдало је 224.475 лица, од чега су већина цивили. Уједно се број избеглица међу Ирачанима, Авганистанцима и Пакистанцима процењује на 7,8 милиона.

Више од 20 економиста, антрополога, правника, хуманитараца, политиколога је у оквиру студије о трошковима ратовања, коју је финансирао Институт Вотсон за међународне студије Универзитета Браун у САД, 2011. изнело податак да од 34.741 погинулог војника петину – 6.100 чине припадници америчких трупа, а 2.300 је оних који су у рат ушли по уговору са САД. Уз Американце највише је страдалих војника из Пакистана, а други савезници су изгубили 1.200 људи.

¹⁹⁵Williamson Myra, *Terrorism, War and International Law: The Legality of the Use of Force*; Ashgate Publishing, str. 210

¹⁹⁶Herold Mark: *The Innocent Dead in a Coward`s War*, The Guardian Unlimited, 17.6.2008.

За период од марта 2003., инвазије на Ирак 48 земаља које су предводиле САД (315.000 војника), до октобра 2010. Викиликс је објавио 391.832 документа о рату у Ираку, што је означено као највеће цурење података у историји.¹⁹⁷ Амерички Пентагон је документовао за овај период 109.032 смрти, од чега 66.081 цивила. Из 860 докумената је јасно да је погинуло 150.000 Ирачана (до тада је Ирак баратао са цифром од 107.000 жртава), од којих су цивили били чак 80%!¹⁹⁸ Касније су ове бројке ревидиране на чак 223.000 насилних смрти Ирачана.¹⁹⁹

Председник САД Барак Обама је 31. августа 2010., када је објавио завршетак рата, изјавио да је погинуло 4.735 војника савезничке Коалиције, од тога 4.417 америчких војника, 179 британских и осталих 139, док је број погинулих цивила непознат. ОРБ је проценио да је било 1.033.000 насилних смрти узрокованих ратом.²⁰⁰

8.3. Одговорност и мотиви напада

Шест дана после терористичког напада на САД председник САД Џорџ Буш осумњичио је Осаму бин Ладена као првог одговорног за нападе на Њујорк и Вашингтон. Према обавештајним подацима Бин Ладен се у септембру 2001. налазио у Авганистану где је од 1996. заједно са другим припадницима Ал Каиде водио кампове за обуку терориста у тзв. лабавом савезу са талибанима.

Несавршеност авио-компанија помогла је Пентагону у откривању починилаца злочина. Загубљени пртљак вође деветнаест терориста самоубица Мохамеда Ате открио је имена, порекло и план за извршење терористичког напада 11/9. ФБИ је потом повезао терористички напад са Ал Каидом, тумачећи проглашавање светог рата од стране Осаме бин Ладена и врховних умова и следбеника Ал Каиде за довољан мотив.

САД су, иначе, помно пратиле рад Ал Каиде и још 1998. су покренули акцију ракетирања кампова ове терористичке мреже у Авганистану ради ограничавања њиховог рада, а после напада Ал Каиде на амбасаде САД у Кенији и Танзанији.

¹⁹⁷ Видети више: Wikileaks: 23.10.2010.

¹⁹⁸ <http://www.bbc.com/news/world>, BBC News; New study says 151,000 Iraqi dead; Online; приступио 10.1.2008.

¹⁹⁹ Alkhuzai Ah., Ahmed Ij., Hweel Mj., Ismail Tw.; Violence-Related Mortality in Iraq; N Engl J Med; 2008., стр. 484-493

²⁰⁰ Opinion Research Business ORB: на основу репрезентативног узорка нације 22% испитаника је одговорило да је изгубило једног или више чланова породице. ОРБ је објавио да је 48% страдало у пуцњави, 20% од ауто бомбе, 9% од ваздушних напада, 6% од узрока несреће и 6% од других узрока. Извор: More than 1.000.000 Iraqis murdered; ORB, септембар 2007. www.opinion.co.uk

Савет безбедности УН је такође издао 1999. и 2000. Резолуције 1267 и 1333 усмерене према талибанском режиму. Резолуцијама су омогућене финансијске и војне санкције Авганистану с намером да се Осама бин Ладен изручи и да му се суди за терористичке нападе у Кенији и Танзанији, односно да се затворе кампови за обуку терориста.

Председник САД Џорџ Буш 20. септембра 2001, девет дана после терористичког напада на темеље САД, издао је нови ултиматум којим се од талибанских власти у Кабулу захтевало:

- Изручење свих вођа Ал Каиде из Авганистана у САД
- Пуни приступ САД камповима за обуку терориста у Авганистану како би проверили да ли су они заиста затворени
- Ослобађање свих затворених страних држављана, укључујући и америчке држављане
- Заштита дипломата, новинара и помоћних радника из других земаља у Авганистану.

„Талибани ће предати терористе или ће се препустити својој судбини“, рекао је председник САД Џорџ Буш из чега је било јасно да почиње рат САД против Ал Каиде, али и да се на томе неће завршити.

Талибанска влада у Кабулу одговорила је путем амбасаде Авганистана у Пакистану да не постоје никакви докази који би повезали Осаму бин Ладена са терористичким нападом 11/9.

Америку је посебно изиритирала опаска из авганистанске амбасаде у Пакистану да је Осама бин Ладен гост у њиховој земљи и да паштунски кодекс понашања захтева да се госту пружи сво гостопримство које подразумева и азил. Два дана касније Уједињени Арапски Емирати, дан касније и Саудијска Арабија, повукле су раније дато признање талибанског режима као легитимне власти у Авганистану, Пакистан то није учинио и поред притисака који су уследили са америчке стране.

Покретање интервенције је било питање дана; власти у Кабулу су 7. октобра 2001., пред сам почетак војних непријатељстава, понудили да Осаму бин Ладена суде пред једним исламским судом у Авганистану. Одговор је само који сат касније уследио у виду бомбардовања, па су седмог дана инвазије из Кабула понудили да Осаму бин Ладена предају трећој држави у којој би му било суђено. Председник САД Џорџ Буш је и ову понуду Авганистана одбио јер „нема потребе да се расправља о невиности или кривици, знамо да је крив“.

Дакле, иницијална каписла и директна последица терористичког напада 11/9 била је одлука председника САД Џорџа Буша да објави рат тероризму, што је суштински одредило тенденције у међународним односима првих деценија 21. века.

Одговорност за терористички напад на САД 11/9 Осама бин Ладен је у првом моменту одлучно одбио. Ал Каида је поздравила самоубилачке нападе отетим ваздухопловима и тиме је свакако инсинуирала своју умешаност. Осама бин Ладен је претходно објавио рат САД, а још 1998. је објавио прву фатфу позивајући све муслимане на свакодневно убијање америчких цивила и у муслиманским и у другим земљама.

Осама бин Ладен, Ајман ал Завахири, Шеик Мир Хамзах, Абур Јасир Рифа, Ахмад Таха и Фазлук Рахманај издали су наредбу 1998. у којој се наводи неколико мотива за борбу муслимана против САД:

- Искоришћавање и обезвређивање ресурса Арабијског полуострва
- САД води политику вођа у земљама Арабијског полуострва
- САД подржава диктаторске режиме и монархије на Блиском Истоку
- САД подржава тлачење становништва Арабијског полуострва и Блиског Истока
- САД одржава војне базе и војне инсталације на Арабијском полуострву
- САД прете свим муслиманским државама у окружењу Арабијског полуострва
- Намера САД је да политички слаби муслиманске државе
- САД својим присуством и притисцима има намеру да изазове поделемеђу муслиманским државама
- САД подржава Израел
- САД тактички одржава окупацију Палестине
- САД је преодминантно хришћанска држава, самим тим јеретичка и исламофобична.²⁰¹

Санкционисање и бомбардовање Ирака 1998., односно рат у Заливу, за Бин Ладена и следбенике су представљали необориви доказ за изношење тврдњи у фатфи.

²⁰¹Skhaykh Usamah Bin-Muhammad Bin-Ladi; Ayman al-Zawahiri, amir of the Jihad Group in Egypt; Abu-Yasir Rifa and Ahmad Taha, Egyptian Islamic Group; Shaykh Mir Hamzah, secretary of the Jamiat-ul-Ulema-e-Pakistan; Fazlur Rahman, amir of the Jihad Movement in Bagladesh: JIHAD AGAINST JEWS AND CRUSADERS, World Islamic Front Statement; 23.2.1998., стр. 1 и 2

У осамнаестоминутном обраћању светској јавности тек октобра 2004. Бин Ладен је преузео пуну одговорност за терористички напад на Њујорк и Вашингтон.²⁰² Претходно је назнаке о кривици изнео новинару арапске телевизије Јосри Фоуди априла 2000. Бин Ладен је 2004. преко видео траке коју је емитовала арапска тв мрежа Ал Џазира најавио нове нападе на стубове америчке политике, пре свега на владу. Мотив за нападе Бин Ладен види враћању слободе муслиманима, кажњавању агресора и наношењу велике економске штете САД и на унутрашњем и на спољашњем плану, кроз велики број специјалних, тзв. малих ратова који ће учинити да „САД искрвари и дође до тачке банкрота“.

С друге стране, администрација председника САД Џорџа Буша као мотив терористичког напада 11/9 види очигледну мржњу Ал Каиде према слободи и демократији.

Мањина оповргава да је Ал Каида одговорна за терористичке нападе на САД и поред признања Осаме бин Ладена. Америчка ЦИА и израелски МОСАД се најчешће апострофирају као починиоци терористичког акта. Иако прихватају одговорност Ал Каиде поједини аналитичари истичу одговорност САД за нападе јер сматрају да су прикрили неке круцијалне информације о припремама за напад и самом нападу. Неки теоретичари сматрају да су информације санкционисане од стране САД како би се створили необориви разлози за војну експанзију на Блиски Исток.

Виши аналитичар ЦИА Мајкл Шоер још 1996. је констатовао да Осам бин Ладен прецизно износи своје разлоге за ратовање против САД. Бин Ладен је наумио да драстично измени САД и политику Запада према исламском свету и великим делом је у томе успео. Америчке интервенционистичке снаге и политика довршавају радикализацију исламског света, што је Осам бин

Ладен покушавао да уради још од почетка деведесетих година прошлог века. Низу осталих може се стога придодати закључак да је Америка једини незаменљиви савезник Осаме бин Ладена.

САД наставља да буде савезник Ладена чак и после његове смрти, сматра Ноам Чомски.²⁰³ Да су САД у време председниковања Џорџа Буша, а данас и под председниковањем Барака Обаме, улетеле у Ладенову замку сматра и аналитичар Ерик Марголис, којег Чомски цитира у својој књизи „9-11“: гротескно велики војни издаци и зависност од дуга урушавају социјалне

²⁰² CBC News: Bin Laden claims responsibility for 9/11; 29.10.2004.

²⁰³ Видети више: Noam Chomsky, 9-11: Was There an Alternative?, Open Media Book, 30.8.2011.

програме, јавно образовање, синдикате, а уклањају препреке за тиранију америчких корпорација.

У том смислу реаговало је и Министарство спољних послова Француске непосредно после терористичког акта 11/9: Свако ко познаје религију могао је да увиди да ће масовни напад на муслимански народ бити одговор на молитве Бин Ладена и његових сарадника које САД и њихове савезнике воде право у ђаволу замку.

Одговорност Осаме бин Ладена ипак је препозната и осуђена у већем делу муслиманског света. Обавештајне агенције бројних муслиманских земаља напад САД на Ирак јесу оцениле као Бин Ладенов успех јер је инвазија довела, како је Бин Ладен и хтео, до енормног пораста тероризма. Иако у том смислу осуђују Осаму бин Ладена, ове државе осуђују и САД јер су напад на Авганистан и Ирак доживели као напад на ислам.

Несумњиво је да ће инвазија САД и савезника на ове две земље даље радикализовати генерације муслимана, што је свакако био Бин Ладенов мотив злочиначког терористичког акта 11/9.

Бин Ладен је годинама инсистирао на постојању америчке исламофобије која обухвата предрасуде, мржњу и страх од ислама и муслимана. Популаризација радикалног концепта Самјуела Хантингтона о сукобу цивилизација и унутрашњем рату култура томе је допринела, као и бројне дневнополитичке дебате у САД и другим западним земљама о правима муслиманских имиграната.²⁰⁴

Не може се оспорити да су Осаму бин Ладена и Ал Каиду за напад мотивисали, како су подучавали следбенике у камповима за обуку терориста, учестали затворени ставови Западних земаља:

- Ислам је инфериоран Западу
- Ислам је ирационалан, примитиван, насилан, сексистички
- Ислам је монолитни блок
- Ислам је статичан, не дозвољава промене
- Ислам нема заједничких вредности са другим културама
- Ислам је претећи, подстиче сукоб цивилизација
- Ислам одбацује сваку врсту критике
- Ислам је политичка идеологија у циљу политичког и војног продора
- Дискриминација муслимана је оправдана
- Непријатељство према исламу је природна појава.

²⁰⁴Хантингтон Самјуел, *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 2000.

Ако се овим ставовима додају антисемитизам и антикатолицизам радикални одговор Ал Каиде тешко да се могао избећи.

Политички, идеолошки и медијски потенцијали Запада непосредно пре терористичког акта 11/9 били су усмерени на оптуживање муслимана за светски тероризам темељен на исламу.

Осуђени без сведока и доказа муслимани нису могли да остану равнодушни.²⁰⁵

Поједине исламске вође данас тврде да исламофобија није реално утемељена појава, већ пажљиво планирана конструкција дела западно-европског политичког ума која служи као оправдање за демонизацију муслимана и као алиби за несуздржане нападе на ислам који укључују војне интервенције и стављање муслиманских земаља под економску, политичку, културну и менталну контролу.²⁰⁶

С друге стране, мотив за напад 11/9 може се наћи у коренима исламске револуције у Ирану 1979., која је битно утицала не само на промену блискоисточне стварности - политичке реалности, већ и на проучавање муслиманских друштава и ислама, односно на њихову знатно промењену перцепцију и у самим муслиманским земљама и на Западу.²⁰⁷

Паралелни епистемолошки ток започет је много пре терористичког напада 11/9, а сам напад Осама бин Ладен су маркирали насталу идеолошку поделу света.²⁰⁸

Мотив напада на темеље САД је, дакле, пронађен од стране извршиоца у непостојању дијалога, неразумевању ислама, условљеним сликама и на Западу и у муслиманским земљама, променама перцепције. Све то је наслућивало и условило перспективу неспоразума и непријатељстава, рефлектовану на најгори могући начин - кроз терористички напад 11/9.

Треба имати у виду и тврдње да мотиве и стратегију Ал Каиде 11. септембра 2001., нису у целости схватили ни влада САД ни бројни аналитичари.

²⁰⁵ Адиловић Зухдија, Оптужба ислама за терор-највећи узрок исламофобије, Педагошки факултет, Зеница, 12.11.2013., www.zuhdijaadilovic.com

²⁰⁶ Isanović Nusret, Islamofobija i nove realnosti savremenog svijeta, Ibn Sina, Naučnoistraživački institut Sarajevo, Teheran, Konferencija „Islamophobia in post September 11: causes, trends & solutions“, 2009., стр. 5

²⁰⁷ Zaquete J.P., The European extreme-right and islam: New directions; Journal of Political ideologies, vol. 13, No. 3, 2008., стр. 330-344

²⁰⁸ Видети више: Eriksen Th. H., Paranoja globalizacije: Sejtarija, Sarajevo, 2002.

Понижавање САД са становишта стратегије само је секундарна мотивација. Поједини теоретичари тврде да је Ал Каида увек била јасна у томе да је њен примарни циљ обнављање исламског халифата.²⁰⁹ Ударом на САД ослабљени су и њени пулени на Блиском Истоку, што је и главни извор мотива за напад и жеље да Ал Каида још више оснажи у самом муслиманском свету.

8.4. Међународна реакција

Згрожен огромним изгинућем невиних, после септембарске трагедије узроковане терористичким нападима на америчком тлу, свет се у први мах здушно солидарисао са САД. Страх и повређени понос с обзиром да је напад извршен на саме темеље САД опредељивали су одлуке Беле куће и председника Џорџа Буша. Планета је била шокирана бестијалношћу напада Ал Каиде па је ретко ко био против када је председник САД Џорџ Буш прогласио глобални рат против тероризма дефинисан позивом „Ко није са нама тај је против нас“. Интервенција у Авганистану у циљу проналажења Осаме бин Ладена је подржана од стране бројних земаља, али сумње у праве намере САД почеле су да се умножавају и у савезничким Западним земљама са откривањем фабриковања мотива напада на Ирак.

Помињањем крсташког похода председник САД Џорџ Буш против себе је одмах окренуо свет ислама. Исламски фундаментализам јесте екстремна, али разумљива реакција на положај арапских и исламских држава и народа после терористичког напада 11/9. Таквом развоју догађаја допринела је и ојачана логика дуплих стандарда која је резултирала повећаним бројем терористичких напада и својеврсним разочарањем алжирских, сиријских, египатских, иранских и либанских интелектуалаца који су до 11/9 били окренути интелектуалцима тзв. демократских земаља. Борба коју су они водили против масовног заглупљивања у својим срединама утихнула је, праћена равнодушношћу западних интелектуалаца.

Многи Арапи и муслимани заиста жале због оваквог развоја догађаја, а посебно што отпор империјализму готово да не налази више друго средство изражавања сем средстава које нуди религиозна традиција. Та традиција је обично у свом архаичном лику и корак од архаичности до трагедије, какве се готово свакодневно дешавају у виду терористичких и самоубилачких напада, све је краћи. Анимозитет према САД и Западу уопште расте из дана у дан.

²⁰⁹Volerstin Imanuel, Pakistan: Obamina noćna mora, Republika, Beograd, 2008., komentar br. 247

У целом свету су после 11/9 наступиле године страха и застрашивања. Исламски фундаменталисти су показали да је за њих сваки циљ легитиман и да свако може да постане жртва. С друге стране, рат против тероризма однео је на десетине хиљада живота. И једна и друга страна имају своје заговорнике, параноја се увећава. Стога многи сматрају да је Осама бин Ладен отворио нову епоху. Одговорним политичарима у муслиманским земљама постаје јасно да се и због 11/9 данас од њих тражи превише на међународном плану, док истовремено расте незадовољство политичким и друштвеним приликама у сопственој кући.

После терористичког напада на САД 11/9 Пакистан се међу првима огласио као савезник САД у рушењу талибанске владе у Авганистану. Тадашњи председник Пакистана Первез Мушараф је предао три војна аеродрома на употребу САД 2001., а народу Пакистана, који се противио оваквим потезима, објаснио је да би Пакистан могао да буде угрожен савезом Индије и САД и да је стога нужно ускраћивање сваке подршке талибанима.

После интервенције САД и савезника у Авганистану председник Мушараф је ипак открио да су му из САД запретили да ће и Пакистан да буде бомбардован и враћен у камено доба уколико не пружи подршку рату против тероризма. То је био разлог што се Мушараф одрекао талибана које је подржавао до 11/9.

Пакистан је помогао САД са свим потребним обавештајним подацима и логистиком, омогућио је деловање америчке војске унутар Пакистана, прекинуо је снабдевање Авганистана нафтом. Под америчким притиском извео је и велику офанзиву у племенском подручју Врана, где се претпостављало да се крију талибани, а забележене су огромне цивилне жртве.

Подршка САД од стране председника Мушарафа ојачало је само подршку јавности десним партијама и данас се Пакистан више не налази на листи америчких пријатеља. Стратегија Исламабада данас је тесна сарадња са исламистичким снагама, а Пакистан жели Авганистан за савезника у случају новог рата са Индијом. Порука из САД је јасна: сарадња са талибанима неће се толерисати.

Десне партије ојачале су и у другим муслиманским земљама, посебно после објављених сазнања да су званичници САД војну интервенцију у Авганистану припремили много пре 11/9. Наиме, документа која је објавио Викиликс, указују да се најмање једну деценију разматрала могућност рата у Централној Азији, односно да су Каспијан и Централна Азија проглашени потенцијалним решењем за зависност од нафте нестабилног региона Персијског залива. Притисак САД на талибане у том смислу појачавао се 1999., а Кабул је упозорен да ће САД теретити Авганистан за било који терористички напад који почини Осама бин Ладен.²¹⁰

САД су до 11/9 у Саудијској Арабији виделе свог стратешког партнера. После терористичког напада на традиционално пријатељство пала је сенка јер је објављено да је већина отмичара самоубица била саудијског порекла. Експерти за тероризам иначе сматрају да је Ал Каида већину донација добијала из Саудијске Арабије и земаља Персијског залива. Да остане важан партнер САД, посебно кад се спрема интервенција у Авганистану и отварају врата интервенцији у Ираку, много тога у вези с деловањем Саудијске Арабије је било прикривено. Наиме, Бела кућа је проценила, уз то што је најважнији продавац нафте, као стратешку противтежу Ирану и као земљу која ће, уз помоћ САД, учествовати у тражењу решења за регионалне сукобе. Веза државне идеологије Саудијске Арабије и идеологије Ал Каиде многим је ипак била јасна. Под притиском САД поштрени су контролни инструменти у Саудијској Арабији и ова држава је наставила да буде савезник Америке.

После напада 11/9 и Узбекистан, бивша република СССР, је службено постао члан западне антитерористичке коалиције. Дао је на коришћење једну војну базу, а постепено је дошло и до већег политичког отварања према Западу. До прекида односа ипак је дошло 2004., након гушења службено названог државног терористичког удара када су све западне организације и војници САД избачени из Узбекистана. Слична прича поновила се и у Киргистану који је 2001. такође дао базу на коришћење САД. Коалиција вољних тако је почела да се осипа, а 140 држава је одбило да учествује у међународним контратерористичким снагама.

С друге стране, председник САД Џорџ Буш био је уверен да би после терористичког напада 11/9 могао неке исламске државе лако и брзо да

²¹⁰Према извештају Вашингтон поста администрација председника САД Била Клинтона и председник Пакистана Наваз Шарифсусе 1999. сложила се о заједничкој тајној операцији која би за циљ имала убиство Осаме бин Ладена. САД је требало да обезбеде сателитске обавештајне податке, а Пакистан оперативце из редова Паштуна који би продрли у јужни Авганистан, где се налазио Бин Ладен, и извршили атентат. Генерал Перез Мушараф је прекинуо операцију, извршио војни пуч и збацио Шарифа с власти. Клинтонова администрација је тада морала да прихвати резолуцију Савета безбедности УН којом се од талибана захтева предаја Бин Ладена одговарајућим ауторитетима, без помена САД. Објављено 3.10.2001. (М.Г.)

претвори у политичке системе западног типа. Није искључио силу, а његови, пре свега европски савезници, редом су закључили да таква идеја мора да буде одбачена као пропала.

Већ од дана који је мобилисао свет заправо се гледало на догађања мало другачијим очима. У првим реаговањима на напад 11/9 Европска унија исказала је неподељену подршку трансатлантском савезнику. Солидарност и јединство, али и унутрашња кохезија нису опстали дуго. Данас ЕУ жали због неких својих одлука које су донете брзо, под притиском трагедије у САД. Узрок данашњим тешкоћама такође се тражи у наметању одговора од стране Америке, баш као и у другим деловима света.

Акција савезника у Авганистану показала је да они немају много тога заједничког у својим перцепцијама тероризма и плановима за даљу борбу против њега. Техничка сарадња и откривање финансирања тероризма нису били централни одговор на 11/9 већ првенствено војна акција чији лимити су врло брзо евидентирани.

Већ 2001., одмах после терористичког напада на САД, појавиле су се две концепције планова за борбу против тероризма: америчка и европска. Наиме, питање ко је претња безбедности није било спорно, већ питање процене и озбиљности претње од чега треба да зависе и војни и дипломатски кораци. И док су Американци силу видели као решење и отпочели жесток крсташки рат против осовина зла, Европљани су у првим моментима у назнакама, а касније све гласније, стали иза становишта да се треба строго придржавати међународног права, као и да је приступ заснован на консензусу и преговорима бољи од једностраног одговора на претњу како би се спречиле даље катастрофе. Терористички напад 11/9 условио је да се с једне стране појави америчко-британски концепт безбедности, а самим тим и борбе против тероризма, односно, што је, с друге стране, условило скептицизам осталих.

Немачка и Француска су прве почеле да уочавају значајно одсуство аргументације Американаца – већ током интервенције у Авганистану, а посебно после захтева САД за НАТО напад на Ирак. Дошло је и до разлаза Француске и Велике Британије у погледу неопходности рата у Ираку, а тиме је спољна и безбедносна политика ЕУ озбиљно уназађена.

Несугласице са САД су почеле када је Европа почела да инсистира на сопственим снагама за борбу против тероризма, што је оцењено као жеља да се ишчупа из положаја главног помоћника светског полицајца. ЕУ је, као

результат несугласица, израдила стратегије за развој односа и решавање проблема са Русијом, Украјином, медитеранским земљама и земљама Средњег истока.²¹¹

Дакле, иако су се терористички напади с политичким мотивом догодили у Америци, они су више него дубоке трагове оставили и у Европи. Велика Британија и Немачка биле су укључене и у рат у Авганистану и у рат у Ираку, а последице напетости која је била видна кроз процес солидарисања са САД осећају се и данас. Следила је, наиме, декада ратова и о свим ратовима су одлучивале САД.

Европске државе остале су тзв. вечити млађи партнер који се и данас труди да докаже своју лојалност. То је довело до тога да и Велика Британија и Немачка уђу у видокруг исламистичких терориста.

Позиција Русије била је јасна с обзиром да ова земља добро зна шта је тероризам.

8.5. Одговор САД

Демократизација Блиског истока постала је после 11/9 национална, двостраначка америчка политика која ће трајати све док не постигне свој циљ. Та политика, којој су САД наметнули захтеви за хитним решавањем питања националне безбедности после терористичког напада на Њујорк и Вашингтон, постепено је формулисана у раздобљу од трагичног 11. септембра 2001. до 6. новембра 2003., када је председник САД Џорџ Буш у говору у Националној задужбини за демократију објавио да ће у фокусу глобалне иницијативе Америке за подстицањем слободе широм света налазити, пре свега, Блиски исток.

Из догађаја од 11/9 смо извукли поуку да слабе државе, попут Авганистана, могу да представљају опасност по наше националне интересе исто колико и снажне државе, рекао је Џорџ Буш уз напомену да слабе државе могу да буду оазе за развој терористичких мрежа. САД ће стога искористити тренутак да омогући добробити слободе и активно ће радити да наду о демократији унесе у сваки кутак света. Оваква политика и данас има чврсте основе у САД с обзиром да су напади 11/9 оставили дуготрајне ефекте на становништво.

Непосредно после напада 11/9 шеф ЦИА Џорџ Тенет је обавестио председника САД Џорџа Буша да му рукопис напада личи на Ал Каиду, док је Буш сматрао

²¹¹ Видети више: Common Foreign and Security Policy, www.europa.eu.int

да је у терористички акт уплетен и Ирак којег је 11 година САД сматрала непријатељем, односно да је Ал Каида уживала подршку Садама Хусеина. Дан

после напада, 12. септембра, он је то и јавно изјавио али га је Зелман Халилазид, шеф штаба Кондолизе Рајс у Авганистану, известио да „само неки анегдотски детаљиповезују случај са Ираком“. Доказ је напад Осаме бин Ладена на секуларизам Садама Хусеина и чињеница да Бин Ладен не користи ирачко неконвенционално оружје. Доналд Рамсфелд се ипак одмах заложиио за елиминисање Хусеина уз Осаму бин Ладена.

Прва три циља конференцијског саветовања врха државе, док се председник САД Џорџ Буш налазио непосредно после терористичког напада у војној бази у Небраски, била су: Ал Каида, талибани, Ирак. Међутим, већ од 15. септембра Ирак, после саветовања у Белој кући, више није био на дневном реду. Приоритет је постао Авганистан уз процену како ће се интервенција у Авганистану одразити на остваривање америчких планова у Сомалији, Јемену и Ираку. Буш талибанима шаље већ поменути ултиматум, договара заједничку акцију са британским премијером Тонијем Блером и захтева од сваке нације и региона да донесе одлуку да ли је са САД. Уколико није, сматрао је Буш, онда је са терористима.

„Или су са нама, или су са терористима. Од данас па надаље САД ће сматрати непријатељским режим у свакој држави која настави да скрива и подржава терористе. Наша одлучност не сме да попусти ни да прође јер смо убеђени у исправност наших одлука“, закључио је Буш.²¹²¹⁶⁹

У потрази за Бин Ладеном амерички председник је одобрио планове за напад на Авганистан 21. септембра и 2. октобра 2001. Назив акције прво је био „Бесконачна правда“, али је због процене да би могао да увреди муслимане од којих се очекује да подрже интервенцију, промењен у „Трајна слобода“. ЦИА и специјалне јединице већ су биле на терену: послате су у Авганистан да са ондашњим фракцијама обезбеди фронт против талибана.

Председник САД Џорџ Буш је 21. септембра 2001. обнародовао на ванредној заједничкој седници оба дома Конгреса одлучну акцију против тероризма. Објавио је тотални рат, који не подразумева једну битку него дугу кампању, различиту од свих ранијих. Она се може састојати од драматичних удара који ће се видети на тв, али и бројних тајних операција.

„Блокираћемо њихове фондове, окренућемо их једне против других, прогонићемо их са једног места на друго све док за њих више не буде скровишта и одмора“, рекао је Буш уз поруку да ће да буду одговорне и државе које пруже уточиште Ал Каиди и да се о захтевима упућеним Авганистану не може расправљати и преговарати. Сви чланови Конгреса су поздравили његово обраћање, а дотадашње политичке и партијске разлике биле су избрисане.

²¹²www.americanrhetoric.com/speeches/gwbush911.. , приступио 5.5.2013

Буш је подвукао да САД нису у рату са свим муслиманима, већ само са екстремистима, указујући да су методе терориста осудили и одбацили учени људи ислама. Пренео је уважавање ислама од стране Американаца „који слободно практикују милиони у САД“, док је терористе Ал Каиде окарактерисао као наследнике фашизма, нацизма и тоталитаризма који одбацују све вредности и испољавају само жељу за освајањем власти својим радикалним визијама.

Председник САД је истакао да ово није само америчка борба већ борба цивилизације, свих оних који верују у плурализам, толеранцију и слободу.

„Ми ћемо позвати све нације да нам се придруже, тражићемо и биће нам потребна помоћ полицијских снага, обавештајних организација, банкарских система у читавом свету“, рекао је Буш, изразивши захвалност многим земљама и међународним организацијама које су већ испољиле своју солидарност. Подвукао је да је то најбоље изражено у повељи НАТО где је записано да када је нападнут један – нападнути су сви.²¹³ Председник Буш је већ у том моменту ставио војне снаге у приправно стање.

Дуго спутавани, чак и од стране најконзервативнијих представника америчке администрације, јастребовима је 11/9 омогућио да почну да доминирају политиком. Њихова позиција је одмах постала јасна: упркос томе што су одмах после 11/9 многи рекли да је објава општег рата лако мислена одлука, а с обзиром да САД поседује непревазиђену војну силу, лидери других земаља не могу и неће учинити ништа ако САД наметну своју вољу другима. САД су способне да то учине и ако не употребе снагу биће маргинализоване.²¹⁴ У исто време Западна Европа, Русија и Кина и Саудијска Арабија заиста нису биле спремне да озбиљније поремете односе са Америком.

Став јастребова се после 11/9 испољио тројако: извршена је војна интервенција у Авганистану, САД подржава израелске покушаје да ликвидира палестинску власт, извршена је инвазија на Ирак.

Ал Каида је од стране САД десеткована, убијен је Осама бин Ладен, али амерички интервенционизам, уз ниподаштавање света, тортуре, илегалан трансфер осумњичених странаца, проблематично држање затвореника у Гвантанаму на Куби, доношење Патриотског закона... резултирали су да од организације Ал Каида прераста у у идеологију која се хелијски шири и осваја нове просторе.²¹⁵

²¹³http://georgewbushwhitehouse.archives.gov/infocus/bushrecord/documents/Selected_Speech-es_George_W_Bush.pdf . приступио 5.5.2013

²¹⁴ Видети више: Валерштајн Имануел, Орао слеће принудно; дебата: Свет након 11. септембра, Нова српска политичка мисао (есеј објављен у америчком часопису Форинполиси, бр. јул-август 2002.)

²¹⁵ Према службеним извештајима америчке владе Осама бин Ладен је убијен 2. маја 2011. и да је његов леш бачен у море. Ал Каида је 6. маја 2011. потврдила Бин Ладенову смрт. (М.Г.)

Одговор САД на 11/9 свакако је поштравање безбедности, али и прећутно прихватање тортура и нетрпељивости према муслиманској заједници. Ратну фразеологију председника САД Џорџа Буша данашњи председник Барак Обама је оставио по страни, али је преузео његов правни арсенал који значајно ограничава људска права.

Безбедносна политика доминира делима америчке владе. Буџет за 16 тајних служби САД удвостручио се од напада 2001., у 2012. је износио 52,6 милијарди долара. Укључено је и надгледање комуникација свуда по свету.²¹⁶ Оснивањем Министарства за заштиту отаџбине 2002. настала је трећа највећа државна канцеларија у САД (200.000 службеника) чији главни задатак је заштита америчких грађана од терористичких претњи. Издаци за војску САД од 2001. до 2012. скочили су са 312, 4 на 682,45 милијарди долара.

Један од основа за проширење овлашћења тајних служби, истражних органа и борбених јединица, као одговор САД на терористички напад 11/9, је Патриотски закон, усвојен 25. октобра 2001.²¹⁷

Патриотски закон је требало да буде временски ограничен, али амерички Конгрес неколико пута продужавао његов рок важења, а многе његове одредбе и данас су на снази. По оцени валидних експерата то су управо одредбе којима се у значајној мери ограничавају грађанска права. Патриотским законом омогућава се снагама реда и мира и тајним службама да надгледају телефонске и интернет комуникације, контролишу финансијске трансакције без судских налога. Данас се овај закон протеже далеко изван граница САД.

С растом тајних служби, њихових овлашћења и овлашћења војске промениле су се и методе рада. Превентивни напади америчке војске се подразумевају, воде се асиметрични ратови, без судског поступка ликвидирају се противници које америчке службе сматрају потенцијалном опасношћу. За сада је мало вероватно да ће САД од оваквих метода у будућности одустати. Резултат: и почетком 2014. се ван граница Америке налазило више од 300.000 њених војника.

²¹⁶Snowden Edward, бивши радник ЦИА, је доставио медијима податке о интернетском шпијунирању које спроводи америчка влада. НСА пресеће све комуникације, документовао је Гардијану и Вашингтон посту. Извор: The Guardian, www.theguardian.com

²¹⁷USA Patriot Act: Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism Act of 2001.; Конгрес САД, 26. октобар 2001.

9. КОНТРОВЕРЗЕ ОКО НАПАДА 11/9

Сами Американци, али и већина света, питају се да ли је влада САД заиста одговорила на сва питања везана за терористички напад 11/9. Садашњи председник САД Барак Обама је изјавио да јесте и да САД никада неће посрнути у борби са Ал Каидом. Међутим, консензус међу већином теоретичара и стручњака за тероризам је да још увек нема одговора на сва питања која је испровоцирао трагичан догађај, односно да терористичка мрежа Ал Каида јесте ослабљена сталним притисцима САД и савезника, али да још ни близу није поражена.

Председник САД Џорџ Буш је, без обзира на критике које су стизале са свих страна, па и од савезника, остао непоколебљив поводом избора да ратује, упркос ужаса у Авганистану и Ираку, свакодневной промоцији бомбашког тероризма, већ поменутој фрустрацији исламиста због његове поруке непосредно после 11/9 да је Запад спреман на крсташки рат. Ланац команде Ал Каиде из периода пре напада на САД јесте уништен, али је она постала толико децентрализована да ју је данас теже пратити и зауставити.

Ал Каида је нападом 11/9 постала најударнија политичка тема, један од најатрактивнијих феномена за истраживаче друштвено-политичких појава. Константној хиперактивности тероризма, који је кулминирао самоубилачким нападом с политичким мотивом отетим ваздухопловима на темеље САД, квалификованим научним објашњењима ове појаве придодате су површност, непромишљеност, слабо познавање феномена тероризма од стране политичара и јавности, заблуде на нивоу теоријског разматрања и оцењивања, што доводи до повлађивања свету политике, посебно оног јачег.

Повезаност Ал Каиде и политичких центара моћи недовољно је истражена, као и узрочно последичне везе које су довеле до залета тероризма и до тога да од 11. септембра 2001. баук ове терористичке мреже кружи планетом.

С несмањеним интересом поставља се и питање како ЦИА, упркос великом броју података, није успела да предвиди, а камоли да спречи катастрофалан напад.

Парадокс је већи с обзиром да су и обавештајна служба и председник САД Џорџ Буш имали велики број сазнања и индиција да је Ал Каида спремна да изврши напад на виталне америчке интересе на њеној сопственој територији.

Пропусте у раду обавештајаца јесте утврђивала посебна комисија, али многе релевантне чињенице нису и још дуго неће бити доступне научној, а посебно не свеукупној јавности.

Пропасти дипломатије и победи ратне опције после 11/9 уз тадашњег председника САД Џорџа Буша допринели су, према сведочењу седамдесет инсајдера из Беле куће, потпредседник Дик Чејни, министар одбране Доналд Рамсфелд, директор ЦИА Џорџ Тенет.²¹⁸ Шеф америчке дипломатије Колин Пауел остао је у мањини, као човек који је био за мирно решавање ситуације после терористичког напада 11/9. Жртве се још броје па стога кривично-правни аспекти не би требало да обухвате искључиво терористички напад на САД, већ и све оно што је из овог трагичног догађаја уследило.

9.1. Ал Каида

После бескомпромисног одговора САД на терористички напад 11/9 Ал Каида јесте ослабила, али је и даље главна узданица исламских екстремиста који све успехе ове терористичке мреже и даље везују за лик Осаме бин Ладена који је тероризам озваничио као глобални феномен.

Осама бин Ладен је одговоран за настанак најекстремније варијанте цихадизма – алкаидизам, који кроз бројне форме данас инспирише исламистичке терористичке групе.

Драган Симеуновић, који важи не само на овим просторима за најбољег познаваоца алкаидизма као екстремног цихадизма, упозорава да се под термином цихадизам не може подразумевати једна конзистентна идеологија, како се то често чини у научним круговима, већ више варијанти које се заснивају на милитантној интерпретацији Курана.²¹⁹

Једна од варијанти је алкаидизам чија срж би се могла описати као борба свим средствима до коначног истребљења свих непријатеља ислама. За следбенике алкаидизма то су пре свега Јевреји, хришћани које алкаидисти обележавају као крсташе и тзв. лоши муслимани – издајници.²²⁰

Претпоставља се да је следбеника алкаидизма после напада на САД било између 10.000-20.000 у бројним државама света.²²¹ У међувремену је њихова структура озбиљно оштећена, али не и уништена.²²²

²¹⁸ Видети: Вудворд Боб, План напада, Самиздат Б92, Београд, 2010.

²¹⁹ Симеуновић Драган, Тероризам – општи део, Правни факултет Универзитета у Београду, библиотека Кримен, 2009., стр. 209

²²⁰ Al Qaeda: Profile and Threat Assessment; CRS Report for Congress; USA Congress, 10. 2. 2005., Order Code RS22049

²²¹ Report of 9/11 Commission, стр.67

Алкаидизам као исламистичка идеологија данас је највише распрострањена у Азији, а њен утицај у Европи јача. Африка није изузета, док се Јужна Америка може означити као континент на коме су забележени трагови Ал Каиде, а Аустралија као територија која никако не може да буде изузета од евентуалних напада с обзиром да је пружила велики допринос у западном војном и обавештајном походу против исламистичких терориста и тероризма.

Ал Каида и све контроверзе настале око терористичког напада 11/9 не могу се разумети без анализе веза, посебно политичких, алкаидиста и талибана, представника екстремне фундаменталистичке исламистичке групе Сунита који су били на власти у Авганистану од 1994 – 2001., односно до интервенције САД и савезника у овој држави.

Мало ко је био зачуђен што су талибани после грађанског рата у Авганистану 1992. дошли на власт. Међутим, тада ступа на сцену отворена мржња талибана према САД, Русији и Индији јер су помагали опозицију, тзв. Северну коалицију (која је 2001. помагала инвазију на Авганистан од стране САД и савезника), а продубљују се везе са Пакистаном и Саудијском Арабијом, државама које су помогле да талибани дођу на власт.

Талибани су увели владавину шеријатског права, а уз политичку су били и чврста верска власт под чијим окриљем је почела да се развија Ал Каида.²²³ Одбојност према модерности спојило је талибане и Ал Каиду, а вандализам којим су се експонирали прво у самом Авганистану брзо је наишао на критике у исламским земљама, а посебно на Западу.²²⁴

Талибани су са власти свргнути војном интервенцијом 2001., али су наставили да воде исцрпљујуће борбе, посебно герилске борбе, против представника свих оружаних снага које су уз САД присутне у Авганистану, а које су у овој држави стациониране у циљу заштите новог, антиталибанског режима.

У талибанским борбеним редовима данас се налазе добровољци из Пакистана, Узбекистана, Казахстана, Чеченије, Турске, из редова арапских земаља, западне Кине, али и из БиХ, са Косова, из европских земаља. Пакистански талибани су наметнули комбиновани вид борбе, па се уз конфронтирање у Авганистану, али и Пакистану, изводе терористички напади и у другим државама.²²⁵ Сви ови напади подржани су од стране ћелија Ал Каиде.

Ал Каида спроводи посебан тип обуке још од времена када је настала. Касних осамдесетих година прошлог века она је почела да утире пут ширењу

²²²Testimony of Director of Central Intelligence George Tenet before the Senate Select Committee on Intelligence; 24.2. 2004.

²²³Симеуновић Драган, Тероризам – општи део; Правни факултет Универзитета у Београду, библиотека Кримен, 2009., стр. 210

²²⁴Brasher E. Brenda, Encyclopedia of Fundamentalism, Routledge, New York, 2001., стр. 469

²²⁵Видети више: Симеуновић Драган, Тероризам – општи део, стр. 211

екстремизма и тероризма. Утицај је почела да шири посебно у периоду од 1990-1996., а у праву терористичку мрежу Ал Каида је израстала до 2001.

Претеча Ал Каиде је МАК, чији је оснивач био Абдулах Азам, палестинско - јорданског порекла.²²⁶ Азам је био ментор Осаму бин Ладену и идеју о Ал Каиди изложио је 1987.²²⁷ Духовни вођа МАК-а је регрутовао добровољце из центара у чак 32 земље света, финансирао цихад у Авганистану, организовао тренинге терориста и ширио пропаганду. МАК је уједно организација која је створила инфраструктуру за Ал Каиду, пресудно је утицао да Бин Ладен дође у Авганистан и помаже цихад, а њена еволуција почела је пре повлачења војних снага Совјетског Савеза из Авганистана. До тада је МАК имао око сто меџахедина.

Следбеници Абдулаха Азиза и МАКучествовали су и у борбама у Чеченији, Кашмиру, Таџикистану, Узбекистану, Сомалији, Малезији, Индонезији, Грузији, Нагорно-Карабаху, Азербејџану, Јемену, Алжиру и Египту. Њихово присуство бележи се и на овим просторима, током рата у Босни и Херцеговини.²²⁸ Они су себи поставили за циљ стварање друштва на строго исламским прописима.

Под утицајем Азиза и као следбеник учења Саида Мухамада Кутба, једног од водећих исламистичких идеолога прошлог века, Осаму бин Ладен се постепено учврстио као вођа радикалног исламизма. У периоду до 1988. Осаму бин Ладен се укључивао у ратне операције у Авганистану, оснивао је логоре и почео да заповеда арапским муџахединима добровољцима, а стечено искуство му помаже да створи подлогу за Ал каиду 1988., организацију која се залагала за глобални цихад. Абдулах Азиз се са овом идејом није слагао, желео је да се јединице добровољаца организују као снаге за брзо деловање које ће помагати муслиманима широм света, али Бин Ладен је био за стварање терористичке мреже. У Авганистану је било пуно муслимана из целог света и Бин Ладен их је видео по повратку у своје земље као кадар који је спреман да руши секуларне режиме у муслиманским државама и бори се против безбожника.

²²⁶ Maktab al Khidmat lil Mujahidin al-Arab; Afgan Service Bureau, 1984.

²²⁷ Симеуновић Драган, Тероризам – општи део, Правни факултет Универзитета у Београду, библиотека Кримен, стр. 212-213

²²⁸ Ел Муџахид је била јединица у саставу 3. Корпуса Армије БиХ, основана по наређењу Расима Делића 13.8.1993. У БиХ су ушли из Хрватске (неколико стотина муџахедина из Авганистана, Алжира, Египта, Јемена, Катара, Ирана, Пакистана, Саудијске Арабије, Турске и Туниса) и борили се против српских, а касније и хрватских снага. Први вођа муџахедина у БиХ био је 1992. Абу Абдел Азис. (М.Г.)

Рат у Авганистану и рушење мита о суперсилама ипак нису били и коначни у процесу трансформације Ал Каиде, која је тада била позната као Ал Каида ал Субах (солидна база). Ирачка окупација Кувајта 1990. била је повод да Бин Ладен предложи својој матичној држави: Саудијској Арабији, да са својим светим ратницима, наводећи да их има укупно 100.000, а само у Саудијској Арабији 40.000 - ослободи Кувајт. Власти у Ријаду одбиле су предлог Осаме бин Ладена и позвале у помоћ САД, омогућивши стационирање америчких војних трупа на својој територији. Бин Ладен се разочаран вратио у Авганистан где је крајем 1992. успостављена исламистичка држава. Због подршке терористима 1994. Саудијска Арабија му је одузела држављанство. У то време Осаме бин Ладен одлучно преузима улогу вође насилног исламистичког покрета.

Ал Каида је конституисала војно и политичко крило, хијерархија је била јасна, а тиме је установила и све елементе неопходне за постојање праве терористичке организације. Структурисана је на територијалним и функционалним принципима, поседовала тела задужена за војна и политичка питања, штаб за припрему операција, тела за обавештајно и безбедносно деловање, логистику, обуку, финансирање, информисање.²²⁹ Образоване су ћелије од десет бораца, али и бригаде које су садржавале до десетак ћелија. Посебно се водило рачуна о појединцима – бомбашима самоубицама: шехидима.

Убрзо се Ал Каида повезала са низом исламистичких терористичких организација: Исламском групом из Египта, Салафистичком групом за проповед и борбу из Алжира, Исламистичким покретом из Узбекистана, Исламистичком организацијом из Индонезије, милитантним групама ГСЦП и МИЛФ. Поједине исламистичке организације су одбиле патронат Ал Каиде, а централни део Ал Каиде био је лабаво повезан са истомишљеницима у Ираку.²³⁰

Неформалну мрежу Ал Каиде у већини арапских земаља почели су да чине појединци који су, посебно после учешћа у авганистанском рату, били спремни да подрже њене циљеве. У почетку нису били директно повезани са централним делом, али временом су неки од њих организовали огранке у домицилним државама, прихватајући Ал Каиду за шефа и кровну организацију. Тако је настало централизовано стратешко управљање Ал Каиде и децентрализовано извршење терористичких акција од стране мањих

²²⁹ Видети: Хофман Б., *Унутрашњи тероризам*, Народна књига АЛФА, Београд, 2000.

²³⁰ Видети: Симеуновић Драган, *Тероризам - општи део*, Правни факултет Универзитета у Београду, библиотека Кримен, стр. 213

територијалних јединица, односно дисперзивних терористичких организација широм планете које су уживале својеврсну аутономију. Осама бин Ладен није увек био њихов директни командант, већ, пре свега, инспиративни вођа. Централом Ал Каиде управљао је емир Осама бин Ладен у сарадњи са Саветодавним/врховним већем којег је чинило 20 лидера ове терористичке организације.

Симеуновић констатује да израз Ал Каида није користио Осама бин Ладен све до 11/9, као и Саветодавно/врховно веће, чак и у контактима са наклоњеним исламистичким организацијама и блиским терористичким организацијама, из разлога тајности и одржавања безбедности.²³¹

Претпоставке су да данас Ал Каида има од 6-7.000.000 следбеника, од којих је сваког момента спремно да узме оружје у руке њих 120.000. Од овог броја око 70.000 је прошло војну обуку у камповима и логорима Ал Каиде. Интересантне су и америчке и немачке процене да је данас чак 60% припадника Ал Каиде високо образовано, а многи од њих су се образовали управо у САД и западноевропским државама.²³²

Исламисти из Саудијске Арабије чине 70% састава Ал Каиде, следи Јемен са 20% исламистичких бораца, док 10% војног састава Ал Каиде чине борци из осталих држава, највише из Авганистана, Пакистана, Индонезије, Ирака. После убиства Осама бин Ладена главни идеолози терористичке мреже Ал Каиде су постали египатски исламисти.

Под изворним именом „Објава цихада тиранима земље“, као део Енциклопедије авганистанског цихада, објављен је Приручник за обуку Ал Каиде, у којем су дефинисани начини остваривања циљева Ал Каиде и извршена операционализација и реализација светог рата.²³³

Драган Симеуновић закључује да поједини стручњаци за тероризам претерују када тврде да је модел обуке следбеника Ал Каиде потпуно оригиналан. Пре би се могло рећи, закључује Симеуновић, да је у питању веома усавршен и прилично специфичан модел терористичке обуке.²³⁴

²³¹Симеуновић Драган, Тероризам - општи део, Правни факултет Универзитета у Београду, библиотека Кримен, 2009.,стр. 213

²³²Stern J., Terorizam u ime Boga: Zašto ubijaju vjerski militanti; Zagreb, 2006., стр. 263

²³³Енцикопедија авганистанског цихада - списи у 10 томова на више од 7.000 страна; објављена 1989., на основу искустава из рата у Авганистану (М.Г.)

²³⁴ Симеуновић, исто.

Специфичност модела терористичке обуке Ал Каиде је резултат укрштених искустава терористичког класичног тренинга и обавештајне обуке ЦИА, која је сарађивала са талибанима и Ал Каидом у време совјетске окупације Авганистана, а обуку америчке обавештајне службе прошао је и Бин Ладен. Из тога је произашао „Приручник“ у којем су прецизно наведене карактеристике потребне за припадност терористичкој организацији каква је Ал Каида. Пре свега, то су, уз спремност за деловање: преданост исламу, преданост идеологији Ал Каиде, пожртвованост, покораване, послушност, тајновитост, интуиција, запажање, аналитика, интелигенција, стрпљење. Стога Ал Каида посебну пажњу посвећује регрутовању кадрова и њиховом даљем образовању.

Кадрирање се одвија у осам фаза:

- Интензивна идеолошко-пропагандна делатност и радикализација
- Одабир будућих чланова, процена које место ће заузети у терористичкој организацији
- Основна и општа војна обука уз јачање духа кандидата

- образовање за исламистички тероризам учењем специјалних знања: борилачке вештине, рад на компјутеру, знање страних језика, комуникација, посебно невербално комуницирање чланова
- Одлука о укључењу у борбу, борбени распоред
- Изградња хармоније у терористичкој ћелији, солидарност, аутоматско деловање
- Извођење терористичког акта као вид практичног обучавања, укључујући и самоубилачки напад
- Уколико током седме фазе обуке није дошло до самоубилачког терористичког акта одређује се нови борбени распоред у истој или другој средини после утврђеног периода успављивања (или лажног покајања у затворима).

Сложеност поступка кадрирања у Ал Каиди условила је да улазак у ову терористичку организацију представља посебну част с обзиром да сви регрути не покажу тражене квалификације, почев од строго уврђене идеолошке и верске димензије.

Кандидати који су задовољили све критеријуме континуирано се образују од 10 месеци до три године. Наведене фазе обуке подразумевају и изучавање

напредне топографије, тактику, постављање заседа, рововско ратовање, израду и употребу експлозива, узимање талаца, фалсификовање докумената, оспособљавање за подстицање медијске пажње. На основу исказаних резултата у појединим областима припадници Ал Каиде се деле на оперативце или тзв. добре муслимане – спаваче, који познају локални језик и обичаје и углавном служе као логистика приликом извршавања терористичких напада у срединама у којима живе.

Уз Авганистан тренинг центри Ал Каиде проширили су се на Пакистан, Судан, Јемен, Таџикистан, Ћећенију, Сомалију, Филипине, а откривено је и неколико кампова за обуку током и после ратних сукоба у БиХ и Косову. У граничном појасу између Пакистана и Авганистана само током 2009. Оформљено је више од 100 кампова за обуку терориста. Поједини стручњаци за тероризам тврде да кампова за обуку радикалних исламиста Ал Каиде има и у САД, са мањим бројем људи.

Терористичке нападе Ал Каида некада планира годинама, па је стрпљивост једна од главних одлука ове мреже. Уколико неки терористички акт није исходило успехом Ал Каида је у стању дуго да чека погодан моменат док се не укаже прилика да се напад понови.

Напад на САД 11/9 дуго је и темељно припреман у циљу доказивања да је САД могуће напасти рушењем америчких безбедносних структура и то са њене територије.

9.2. *Поступак спровођења истраге после 11/9*

Истражна комисија, која је истраживала терористички напад Ал Каиде на темеље САД 11/9, а која је, према сведочењу пред америчким Конгресом, анализирао више од два милиона докумената, интервјуисала 1.200 људи, потврдила је да нико од челника америчке администрације чак до 1996. Ал Каиду и самог Осаму бин Ладена није оценио као инспираторе и организаторе новог вида тероризма.

За познаваоце исламистичког тероризма, посебно деловања Осаме бин Ладена и Ал Каиде, овакав пропуст просто је незамислив, посебно с аспекта дефинисаних циљева ове терористичке организације из 1992. Ти циљеви нису мењани и имали су дугорочан карактер: успостављање глобалне исламске државе до 2020. кроз буђење исламске заједнице и првенствено ударом на

САД, што је конфронтирало Ал Каиду са целим светом, а не само са директним противником оличеном у Белој кући.

Америчка војна кампања је постала централни инструмент стратегије борбе против Ал Каиде, много пре него што је окончан поступак спровођења истраге после извршеног терористичког напада на територији САД. И сам ток истраге око 11/9 према мишљењима бројних светских експерата садржи низ контроверзи, посебно чињеница да је администрација тадашњег председника САД Џорџа Буша спречавала истраживање о четири самоубилачка напада отетим ваздухопловима који су исходили великим жртвама, с образложењем да би таква истрага ослабила борбу која је усмерена на спречавање нових терористичких напада. Државна Комисија за истрагу 11/9 стога је именована тек петнаест месеци после трагичног догађаја, а после великих притисака америчке и светске јавности, као и родбине око 3.000 невиних жртава.

Комисија за истрагу 11/9, чије оснивање је најавио председник Буш 20. септембра 2002., није имала велика овлашћења. Поседовала је за испитивање самоубилачког терористичког напада, највећег у историји, веома скроман буџет, америчке власти су члановима комисије ускратиле приступ великом броју за истрагу важних докумената, главни сведоци нису према налогу власти испитани, а председник САД Џорџ Буш је захтевао да се његово сведочење означи као тајно.

Чињеница је да је председник САД Џорџ Буш истог дана, када је под притиском најавио формирање Комисије за истрагу 11/9 - 20. септембра 2002., америчком Конгресу поднео документ од 31 стране: Национална стратегија безбедности Сједињених Држава чији је аутор био Филип Зеликов, блиски сарадник саветнице за националну безбедност Кондолизе Рајс. Управо је Зеликов, који је из основа изменио принципе спољне политике САД, заговорник превентивних ратова, именован касније за извршног директора Комисије за истрагу 11/9, што је исходovalo оценом да она никако није независна.

Комисија за истрагу 11/9 коначно је конституисана 27. новембра 2001., чак 442 дана после самоубилачког терористичког напада отетим ваздухопловима. Извештај Комисије је завршен 27. маја 2004., али је објављен тек 26. јула 2004., после анализе и консултација у Белој кући. Финални извештај за јавност је без одређених докумената, класификованих тајним из разлога националне безбедности.

За шефа Комисије именован је Хенри Кисинџер, некадашњи министар спољних послова САД и саветник за безбедност. Међутим, Кисинџер је одбио да каже ко су клијенти који користе услуге његове консултантске куће, а међу њима су били и чланови породице Осаме бин Ладена из Саудијске Арабије. Због тога је Кисинџер, само дан после именованја за шефа Комисије за истрагу 11/9 послао факс Белој кући у Вашингтону с поруком да се одриче овог положаја. Функцију је преузео Томас Кин, бивши гувернер Њу Џерсија из редова републиканаца, а за потпредседника Комисије је именован Ли. Х. Хамилтон, конгресмен из редова демократа. Хамилтон је означен као близак пријатељ потпредседника САД Дика Чејнија и министра одбране Доналда Рамсфелда, док су Кин и преостали чланови Комисије (десет) уочи и после терористичког напада на САД 11/9 имали интересе у америчкој индустрији наоружања и ваздухопловној индустрији.

Члановима Комисије за истрагу 11/9 председник САД Џорџ Буш доделио је буџет у висини од три милиона долара. Поређења ради за истраживање афере Левински из државне касе је обезбеђено 38 милиона долара.²³⁵ После извесног времена, марта 2003., буџет је скочио на 15 милиона долара.

У јавност се тада пробила информација да је сценарио њиховог завршног извештаја, који је требало да буде написан после спроведене истраге, заправо већ написан. За аутора је назначен Филип Зеликов. Сарадник Кондолизе Рајс у више наврата је оптужен да је наредио заобилажење извесних чињеница и докумената током истраге, посебно онемогућавајући сазнања и сведочења која нису ишла у прилог актуелној власти у Вашингтону. Документа Министарства одбране САД које је Комисија наводно тражила проглашавана су непостојећим, или је Министарство одбране одбило да их проследи Комисији. Службе контроле лета САД такође нису доставили потребне материјале и документа.

Главног сведока завере око терористичког напада на САД 11/9 Халида Шеика Мухамеда нико из Комисије није могао да саслуша. Због недостатка времена нису саслушани ни поједини чланови америчке администрације и високе војне старешине. Појединим члановима Комисије није дозвољено да отпутују у Саудијску Арабију у потрази за везама с отмичарима-самоубицама. Као разлог наведени су високи трошкови путовања.

О раду Комисије за истрагу 11/9 Кин и Хамилтон су касније написали књигу с више него јасном поруком: Сместили су нам да не успемо. Све ове чињенице

²³⁵ Видети: Брекерс Матијас, Валтер К. Кристијан, Бин Ладен и Биг Лажов; Лагуна, Београд,

узроковале су појаву великог броја теорија завере око 11/9. Стога извештај Комисије ни данас не прихвата велики број Американаца, а под сумњом су наводи у њему и у бројним земљама света.

Америчка обавештајна служба ЦИА је опструирала рад званичне Комисије задужене за истрагу 11/9, тврде и амерички медији. Наводно је ЦИА уништила 2005. снимке са саслушања осумњичених, па су тако ревидирани документи који су били на располагању појединим члановима Комисије. Овај случај је изазвао велике реакције у САД, а уједно је 2007. оживео расправу о употреби насиља током саслушања. Томас Кин је изјавио да је ЦИА отворено ометала ток истраге Комисије, а Зелников је морао да поднесе захтев за неопходношћу истраге да ли неспособност ЦИА да набави снимке саслушања осумњичених представља кршење федералних закона.

Због бројних недоследности у раду Комисије за истрагу 11/9 и опструкција истраге настао је Покрет за истину о 11. септембру 2001., који окупља активисте, појединце или организације у САД који јавно доводе у сумњу службену верзију терористичког напада на САД. Покрет захтева спровођење нових истрага како би се у потпуности разјаснили сви елементи терористичког напада. Његови следбеници сматрају да је званичан Вашингтон на челу са тадашњим председником Џорџом Бушем намерно заташкао по себе компромитујуће околности. У Покрету за истину о 11/9 налази се и 100 америчких универзитетских професора.²³⁶

Извештај државне Комисије за истрагу 11/9 садржи елементе рада служби националне безбедности, обавештајних служби, дипломатије, правосуђа, економске политике, одбране. Промовише појачану безбедност и јачање идеологије националне моћи у циљу уништења муслиманског екстремизма и тероризма.

Узнавођење хронологије догађаја 11/9 Комисија констатује да терористички напад јесте био шок за САД, али не и изненађење. Подсећа се на покушај терористичке групе Рамзија Јусуфа да уништи Светски трговински центар у Њујорку фебруара 1993., односно на остале терористичке нападе широм планете којим су били угрожени амерички интереси.²³⁷ За иницијатора терористичких напада на темеље САД означава се Осама бин Ладен:

- Осама бин Ладен је директан планер и супервизор велике терористичке акције 11/9

²³⁶9/11 Commission Report Questioned by 100 Professors; www.wanttoknow.info

²³⁷www.govinfo.library.unt.edu/911/report/911Report_Exes.htm

- Лидер Ал Каиде је директно одабрао кандидате за напад, индоктринирао их, обучио
- Ал Каида и Бин Ладен су обавештајним радом обезбедили лакшу пролазност извођењу терористичког напада
- Бин Ладен је утврдио тајни систем комуникације међу отмичарима ваздухоплова пре напада и лица која ће им помоћи
- Ал Каида је финансирала терористички напад
- Ал Каида је обезбедила несметано довођење терориста на америчко тло.

Извештај констатује пропусте и недостатке у обезбеђивању ваздухоплова у САД, пропуст ФБИ који није пласирао на време информације о појединим отмичарима који су били на листи агенције, проблеме са сарадњом обавештајних служби, олако давање виза, недовољно развијену имиграциону контролу, перципирање Ал Каиде као спољашњег непријатеља САД који не делује на америчкој територији, неуочавање податка да су терористи - самоубице у кратком року на територији САД уновчили 270.000 долара.

У извештају Комисије за истрагу 11/9 се претпоставља да је целокупна операција отмице четири америчка ваздухоплова и терористички напад 11/9 коштао Ал Каиду између 400.000 - 500.000 долара. Изнета је и претпоставка да је целокупан буџет Ал Каиде у том моменту био 30.000.000 долара.

Констатује се енергичан одговор надлежних служби за спасавање жртава терористичког акта, али и недостатак интерних комуникација током и после напада у Њујорку.

Препоруке Комисије за истрагу 11/9 за утврђивање даље стратегије садрже три димензије:

- Напад на терористе и терористичке организације
- Превенцију од евентуалних будућих напада исламских терориста и терористичких организација
- Заштиту и припрему за терористичке нападе.

Стратегија елаборира различите путеве организације америчке владе у будућности. Национални контратерористички центар треба да координира рад свих обавештајних служби, а његов директор треба да подноси сублимиране извештаје лично председнику САД од свих контраобавештајних, обавештајних и одбрамбених служби и ФБИ.

Извештај Комисије садржи више од 500 страна и у њима се, између осталог, констатује, уз предлог за свеобухватним променама система прикупљања обавештајних података, да је највећи пропуст везан за терористички напад 11/9 што нико надлежан из администрације председника Била Клинтона и његовог наследника Џорџа Буша није у потпуности сагледао претње Ал Каиде. Ниједна антитерористичка мера коју је спроводила влада САД пре 11/9 није омела или одложила заверу Ал Каиде. Међутим, с обзиром да су завереници/терористи били бројни, флексибилни, да су имали средства, изводи се закључак да САД и њена администрација и нису могле знати да ли су их могли једном или збиром неопходних мера спречити да изврше терористички акт на тлу Америке.

Дакле, Комисија за истрагу 11/9 је истакла дубоке институционалне пропусе везане за могућност откривања планова и завере Ал Каиде која је кулминирала терористичким нападом, али Комисија не тврди децидно да су терористички акти могли да буду спречени.

Управо су то питања која су највише заинтригирала америчку и светску стручну јавност. Комисији се замера да није до краја урадила наложени посао истраге, да се више бавила унапређењем америчке спољне политике, посебно према муслиманском свету, препорукама и нужним реформама, а мање оним што се заиста догодило 11/9. Из таквих размишљања су произашли закључци да су тајне службе САД о кретањима терориста на територији САД знале унапред и да је Комисија за истрагу 11/9 заиста учинила све да ти подаци не исцуре у јавност.

С друге стране, постављају се и бројна питања у оквирима стручне и научне јавности у вези с (не)могућностима деструкције две куле Светског трговинског центра као последица удара отетих ваздухоплова, око удара у зграду Пентагона. И у свету се све више помиње америчка култура обмане, посебно после разоткривања лажи о Ираку и Садаму Хусеину.

9.3. Повезаност Ал Каиде и политичких центара моћи

На основу принципа супротности међусобно су се „пронашли“ Ал Каида с једне стране, односно САД и њени савезници с друге стране. „Преобличавање стварних политичких противника вршило се и врши њиховим натеривањем на прихватање одређене политике и њених вредности као својих“, закључује Драган Симеуновић.²³⁸ Тако је амбивалентан однос САД према Ал Каиди

²³⁸Симеуновић Драган, Одређење екстремизма из угла теорије политике; Српска политичка мисао, бр. 2, вол. 24, 2009., стр. 17

резултирао процесом пуним противречности који је, у коначном, обележен 11/9, а потом и несразмерним одговором.

После терористичког напада 11/9 свет је ушао у нову фазу коју рефлектује рат САД и савезника против тероризма што, према мишљењима неких експерата за тероризам, може да уведе планету у рат свих против свих. Ал Каида и Осам бин Ладен су свакако иницијална каписла оваквим размишљањима, баш као и одговор САД, што условљава неопходност анализе повезаности ове терористичке организације са политичким центрима моћи који и доносе одлуку хоће ли рата бити или не.

Потреба за анализом је утолико неопходнија уколико се, *post festum*, покушава дати одговор на питање да ли је употреба војске заиста ефикасан начин борбе против терориста и терористичких организација, а показује се да није, како поразити идеологију терориста, да ли је могуће да се данашњи антиисламизам, али и антиамериканизам, преточе у позитивизам.

Екстремизам се у политици испољава обично на два начина: као заговарање екстремно обликованих политичких циљева тзв. нормалним методама, или из коришћење драстичних и социјално неприхватљивих метода.²³⁹ Овај други пут приметан је и у неприхватљивом деловању терористичких организација, у овом случају Ал Каиде, и у неодговарајућем деловању оних који су давно требали да стану на пут терористичким организацијама. То само води у изопачење политичких норми и евидентно кршење демократских процедура.

Стратегија супротстављања Ал Каиди, посебно од стране Западног света, није почела са формирањем оружаног покрета отпора муслиманских добровољаца из бројних земаља за време совјетске интервенције у Авганистану. Током деветогодишњег рата званична Москва је пружала подршку промарксистичкој влади у Кабулу. С окончањем рата, који је трајао од 27. децембра 1979 – 15. фебруара 1989., избио је грађански рат у Авганистану. Претходно су исламски герилци у планинама атаковали на авганистанску војску, затражена је помоћ од Совјетског Савеза који је послао копнене трупе у Авганистан. Претходно је председник Совјетског Савеза Леонид Брежњев одбио 18 захтева Кабула за војном помоћи.

На одлуку Москве да пошаље војску у Авганистан више је утицала америчка антисовјетска пропаганда него незадовољство и сукоби у Авганистану. Совјетски војници нису успели да успоставе власт изван Кабула, више од 80%

²³⁹ Симеуновић Драган, Одређење екстремизма из угла теорије политике; Српска политичка мисао, бр. 2, вол. 24, 2009., стр. 25

Авганистана је остало без владине контроле. Почетни циљ да бране градове претворио се у борбу са антикомунистички настројеним муџахединима.

Совјетско учешће у рату у Авганистану оставило је последице на политику Москве. Рат је свакако један од разлога за прекид владавине Комунистичке партије, а иницирао је и верске, националне и етничке покрете у већинској исламској популацији централних совјетских република близу Авганистана, јачање покрета за независност у Чеченији, довео до успона исламског фундаментализма у централноазијским државама. Допринос успону пружа и верска револуција у Ирану под вођством Хомеинија: створено је више од 100 верских милитантних покрета на Блиском и Средњем истоку.²⁴⁰

Као резултат сталних оптужби да је инвазиона, совјетска армија је била деморалисана, што је итекако одговарало САД током хладног рата. Администрација САД уско је сарађивала са исламистичким заповедницима Ахмад Шах Масудом, Абдул Али Мазаријем, Гулбудин Хекматијаром, Сигбатул Моџадедином. У то време Осама бин Ладен и Мугхамед Зилал ал Хак играли су споредну улогу, али је доказано да је и Бин Ладен прошао кроз обуку ЦИА. Авганистански герилци су, уз обуку, били финансирани од стране САД и њихових савезника. Противавионски системи ФИМ-92 Стингер, које су американци донирали муџахединима, увећали су губитке совјетског војног ваздухопловства.

Половином осамдесетих година прошлог века уз подршку САД, али и Саудијске Арабије, Велике Британије, Пакистана и Кине, муџахедини слабе позиције Москве.

Међународни одговор на ситуацију је био неуједначен, а председник САД Џими Картер је оценио да је совјетска интервенција у Авганистану најозбиљнија претња по мир још од Другог светског рата.²⁴¹ Међутим, неслагање са политиком Совјетског Савеза и сарадња са исламистичким борцима у Авганистану довели су до стварања Ал Каиде, чије мотиве и стратегију 2001. нису схватили на прави начин ни влада САД, ни бројни аналитичари.

Покровитељство САД над муџахединским терористима, дакле и над Ал Каидом, наставило се после совјетске интервенције у Авганистану. Сибил Едмондс, бивши преводац у Федералној служби безбедности САД, објавила је 2012. да су и ЦИА и Пентагон и Стејт Департмент 2001., уочи напада Ал Каиде на САД, одржавали и даље присне везе са терористима Ал Каиде,

²⁴⁰ Симеуновић Драган, Тероризам – општи део; Правни факултет Универзитета у Београду, библиотека Кримен, 2009., стр. 212

²⁴¹ US Department of State: <https://history.state.gov/milestones/1977-1980/soviet-invasion-afghanistan>

учествовали у илегалном промету оружја и трговини дрогом на територији Централне Азије, без обзира што је Ал Каида вршила терористичке нападе на интересе САД у свету.

Едмондс тврди да је Ајман ал Завахири, наследник Осаме бин Ладена, од 1997-2001 имао безброј сусрета са америчким војним и обавештајним активистима у амбасади САД у Бакуу, Азербејџан, што је и сведочила као позвана током истраге државне Комисије о 11/9.²⁴² Циљ сусрета је био да се ускладе активности операције „Гладио Б“, која се односила на остваривање америчких империјалних циљева кроз дестабилизацију држава Балкана и Централне Азије.²⁴³ Операције су се односиле на повећање утицаја на земље које су некада припадале Совјетском Савезу, спречавање руског и кинеског утицаја у региону, освајање стратешких енерго-минералних ресурса.²⁴⁴

Едмондс је сведочила и да су чланови породице Осаме бин Ладена, Ал Завахири и други челници Ал Каиде, када је то ситуација захтевала, превозени ваздухопловима НАТО.²⁴⁵

Њено сведочење потврдио је Џозеф Бодански, некадашњи шеф радне групе Конгреса САД за питања тероризма и нетрадиционалног начина ратовања. Бодански тврди да су САД предложили слободно деловање Ал Завахрију у Египту под условом да их Завахиријеви исламистички борци подрже на Балкану. Утврђено је и да је Мухамед Ал Завахри, брат исламистичког лидера Ал Каиде и заменика Осаме бин Ладена, руководио елитним трупима Ослободилачке војске Косова 1998.

Сви су сведоци немогућег пакта Ал Каиде и САД у Либији, без обзира што је студија америчке војне академије Вест Поинт из 2007. установила да је у Либији највише цихадиста који су учествовали у рату у Ираку, односно да већина терориста долази из либијских градова Бенгазија и Дерне, који су били епицентар побуне против пуковника Моамера ел Гадафија. Американци су их прозвали борцима за слободу, што у многоструком сведочи о карактеру Арапског пролећа.

Дакле, заједнички интерес их је увек спајао, а проблеми су настајали после ратних сукоба, када је, како то истичу чак и амерички аналитичари, требало да се подели ратни плен, односно остваре утврђени дијаметрално супротни интереси.

²⁴²Сведочење Сибил Едмондс избачено је из извештаја Комисије за истрагу 11/9 после ревизије извештаја од 567 страна у Белој кући. (прим. М.Г.)

²⁴³Види: Edmonds Sibel Deniz, Classified Women – The Sibel Edmonds Story/ a Memoir; Amazon Whispernet, US, март 2012.,

²⁴⁴Види: Napoleoni Loretta, Terror Incorporated: Tracing the Dollars Behind the Terror Networks; Seven Stories Press, First US Edition, New York, 2005.

Napoleoni Loretta, Terrorism and Global Economies; University of Cambridge, Judge bussines school, 8.7.2010., audio, www.jbs.cam.ac.uk

²⁴⁵www.justacitizen.com/articles_documents/FBI%20&%20911.htm

Из досадашње анализе несумњиве повезаности Ал Каиде и политичких центара моћи може се извести закључак да се ова терористичка мрежа развијала уз помоћ и подршку разних држава. Да није било тога ни Ал Каида не би могла да постигне то што је постигла и сигурно не би била спремна да организује терористички напад на САД 11/9.

9.4. Узрочно - последичне везе

Иако преовладавају тврдње да данас Ал Каида функционише само као својеврсна виртуелна организација, односно кровна идеја исламистичког покрета, посебно од елиминације Осаме бин Ладена и претходне војне интервенције САД и савезника у земљама стварне или претпостављене подршке овој терористичкој организацији, алкаидизам је ипак дубоко укорееен. Покрет за увођење исламског права доминантан је у северозападном Пакистану, исламисти су ојачали у Ираку, на афричком тлу...

Не може се спорити да је у појединим државама после 11/9, односно после драматичног одговора САД на терористички напад 2001., опао утицај Ал Каиде. Разлог треба тражити и у недостатку великих акција на тзв. непријатељској територији, а индикатори опадања расположења према Ал Каиди видљиви су у муслиманским земљама после низа неприхватљивих акција током операционализације Арапског пролећа. Самоубилачки напади, од којих данас највише страда управо недужан муслимански свет, често се најоштрије осуђују.

И сама централна команда Ал Каиде налази се на раскршћу. Поделе међу верским лидерима ове терористичке организације све су видљивије, посебно од почетка 2014., када је централна команда под вођством Ајмана ал Завахрија саопштила да није повезана са исламском државом Ирака и Леванта, наглашавајући да Ал Каида није одговорна за деловање те групе која је до јуче била огранак најпознатије светске терористичке организације.

Тиме се заоштрио спор између тзв. старе Ал Каиде и огранка који у Ираку води Абу Бакр ал Багхдади, а саопштење је не само у муслиманским државама схваћено као покушај Ал Завахрија да успостави контролу над сукобљеним екстремистичким групама у Сирији, односно покушај повратка утицаја Ал Каиде међу дихадистима.

Ал Багхдади не одустаје од Сирије, где већ три године траје побуна против режима Башара ал Асада. Ирачки огранак Ал Каиде је проширио деловање у

Сирији, заузео је велике делове територије на истоку и сукобио се са припадницима Исламског фронта, којег је Завахри прогласио представницима Ал Каиде у овој држави. Уједно је Ал Багдади у жижу вратио и Ирак, преуевши контролу над неколико великих градова у западној провинцији Абнар.

Иако је примарни циљ Ал Каиде стварање исламског халифата, САД опет, посредно, сарађује са њеним борцима на азијском и афричком тлу, што Саудијска Арабија, савезник САД у контратерористичком рату, дочекује са не малом дозом сумњи. Ипак, аналитичари тврде да је на догађаје после 11/9 Саудијска Арабија реаговала политичком проицљивошћу, минимизирајући успехе Ал Каиде у овој држави и отклањајући константне притиске Вашингтона.

Пакистанска влада је далеко мање успешна у томе, иако је била држава која је међу првима подржала антитерористички рат САД и савезника после терористичког напада 11/9. У Пакистану је данас политичка снага елемената типа Ал Каиде на сигурној узбрдици.

Драган Симеуновић посебно упозорава на ситуацију у Пакистану у чијој армији се данас крије не мали број симпатизера Осаме бин Ладена.²⁴⁶ Уједно, Покрет за увођење исламског права преузео је власт у неким градовима који су врло близу Исламабаду, што води у закључак да би евентуалним освајањем главног града Пакистана терористи остварили и нуклеарни сан, што је највиша безбедносна претња целокупној међународној заједници.

„Није нека велика тајна у које би земље талибани и Ал Каида желели да испале пакистанске ракете са нуклеарним бојевим главама када би дошли у њихов посед. Целу ствар погоршава одбијање америчког предлога од стране председника Пакистана Зардарија који се састоји у томе да припадници војних снага САД уђу на тло Пакистана, због чега је Зардари оштро укорен од Вашингтона и оптужен да нагиње атлибанима и исламистичким екстремистима. Зардари је практично купио мир на неко време тиме што је талибанима понудио да се уведе шеријатско право у пакистанској области Сват-Тал у замену за обуставу њихових оружаних акција и повлачење из близине престонице Исламабада. Озбиљности ситуације и њеној вероватној трајности свакако доприноси чињеница да је становништво са обе стране пакистанско-авганистанске границе истог етничког порекла, односно да се

²⁴⁶Симеуновић Драган, Тероризам – општи део, Правни факултет Универзитета у Београду, библиотека Кримен, 2009., стр. 217-219

ради о Паштунима као становништву претежно персијског порекла“, закључује Драган Симеуновић.²⁴⁷

Због тога данас САД притискају Пакистан да делује војно против свих исламистичких елемената, посебно против талибана и Ал Каиде, а сама Америка је ангажована и директним, иако прикривеним акцијама у овом региону, посебно уз границу са Авганистаном.

Пакистан је у прошлости тражио моћне савезнике против Индије и пронашао их у САД и Кини. Међутим, током совјетске окупације Авганистана и САД, Кина и Иран су у функцији слабљења совјетског утицаја у овом региону развиле ближе везе са Индијом. То је довело до тога да пакистанска влада временом дозволи обнављање снага талибана у севернозападним племенским регионима. Управо су талибани у заједници са Ал Каидом обновили сукобе у Авганистану, што уноси додатно неразумевање од стране САД.

И тероризам у Ираку ужива подршку регионалних држава, а повећање броја агресивних огранака Ал Каиде и сличних група на Блиском истоку и северној Африци представљају нову озбиљну претњу пре свега по интересе САД и њених савезника, али и остатка света.

Stejt департмент је објавио податак почетком маја 2014. да је у периоду од 2012-2013 број терористичких напада порастао за 43%. Уз обнављање сукоба у Ираку и Авганистану Stejt департмент посебно истиче Иран као главну државу која спонзорише тероризам и наследнике Осаме бин Ладена. Констатује се да Иран игнорише захтеве да докаже да је њен нуклеарни програм мирољубив, упркос тежњама Вашингтона да о томе преговара са Техераном.

У годишњем извештају о глобалном тероризму наводи се да је нестанак тврдокорних вођа у Пакистану и Авганистану довео до тога да се терористичка мрежа Ал Каида децентрализује у 2013., али да је резултат децентрализације више аутономних и агресивних огранака, посебно у Јемену, Сирији, Ираку, северозападној Африци и Сомалији. Таква ситуација, оцењује Stejt департмент, представља претњу по САД, њене савезнике и интересе.

Најсмртоносније нападе починили су талибани у Авганистану, пакистански талибани, нигеријски Боко-Харам, Ал Каида у Ираку, Ал Каида у исламској држави Ирак и Левант, Ал Каида на Арапском полуострву.²⁴⁸

²⁴⁷Исто

²⁴⁸U.S. Department of State: www.state.gov; 2.5.2014.: У 2013. Авганистан, Индија, Ирак, Нигерија, Пакистан, Филипини, Сомалија, Сирија, Тајланд, Јемен – 9.707 терористичких напада, 17.800 погинулих, 32.500 повређених. У 2012.: 6.771 терористички напад, 11.000 погинулих, 21.600 повређених.

Верско насиље посебно је у порасту у Сирији, Либану и Пакистану и без обзира што су разједињени следбеници Ал Каиде представљају озбиљну претњу. У исто време Иран и радикални Хезболах у Либану појачали су подршку сиријској влади коју су знатно ојачали и усложнили конфликт. Иран уједно подржава палестинске терористе, ојачава присуство у Африци и ради на дестабилизацији Блиског истока и подстицању напада на Израел.

Политичке везе Ирана и терориста за САД су на првом месту, а као државе у којима су на сцени повезаност Ал Каиде и политичких центара моћи означавају се у извештају Стејт Департамента и Куба, Сирија и Судан.

С друге старне, чак и међу савезницима САД у рату против тероризма се све чешће говори о опасним везама САД и Ал Каиде, без обзира на терористички напад 11/9. Узрочно - последичне везе САД и Ал Каиде стога би, сматрају аналитичари, могле да исходују новим терористичким нападима великих размера, па и отмицама ваздухоплова и самоубилачким актима какви су се, уз велике жртве, догодили у Њујорку и Вашингтону септембра 2001.

Како је однос глобализације и екстремизма крајње комплексног карактера, рефлектујући узрочно-последичне везе управо стога што су дијаметрално супротни, не би требало запоставити приликом анализе политичких и других аспеката терористичког напада 11/9 на САД ни постојање самониклог исламистичког тероризма на територији Европе. Контрверзе око повезаности Ал Каиде са политичким центрима моћи условиле су и повећање опасности од исламистичког тероризма на европском тлу, посебно после напада у Мадриду, Лондону и Паризу.

Екстремне муслиманске групе на челу са Ал Каидом неумњиво су уживале подршку САД у рушењу поредака и владара на Балкану. Међутим, макијавелистички приступ се враћа као бумеранг. Сви остали политички кругови који су подржавали и доводили муџахедине у БиХ и који политички подржавају мрежу Ал Каиде и данас су видљиви на територији некадашње југословенске републике. БиХ је постала генератор из којег су из дана у дан излазили нови терористи, а у политичком, религијском, медијском и оперативном пољу готово да нису видљиве промене после терористичког акта 11/9. Ал Каида и муџахединска мрежа веџабија можда се само притајила у БиХ, па је крајње време да они престану да се третирају као религијски покрет, већ као криминално-терористички покрет с обзиром на нападе и акције које су изводили. Исти поступак би требало спровести у Хрватској, где је веџабизам

предворје тероризма, на Косову и Санџаку. Слична ситуација је и у Албанији и Македонији где се вође терористичких група правдају пред Западом да следбеници Ал Каиде нису бројни и да не чине ништа против америчких интереса у овим државама, односно да су у функцији гарантовања безбедности.

Драган Симеуновић наводи процене Дениса Блера, шефа свих обавештајних служби у САД (2009.), да у Европи живи око 20.000.000 муслимана.²⁴⁹ Сви муслимани свакако нису терористи, али је чињеница да пунктови радикалних исламистичких муслимана постоје на тлу Европе. Приметна је и концентрација муслимана у мањим градовима с обзиром да су у већим градовима мање шансе да њихов број у саставу становништва превагне. Бројношћу и агресивношћу они свакако изазивају nelaгоду домаћег становништва, посебно са становишта пораста и ксенофобичности и криминализације. Затварање у сопствене средине са сопственим системима вредности муслимани спутавају мешање цивилизација и лакше подносе нартаје исламске екстремистичке пропаганде.

После 11/9 у европским државама одржава се доза подозрења према припадницима исламске вероисповести, што је подигло тензије међу самим муслиманима, пре свега у Великој Британији, Данској, Француској, Немачкој. Власти појединих европских држава изазивају сумњу у добре намере према муслиманима, посебно у Британији после терористичког напада 2005., када је створен прави одијум према муслиманима. То је и разлог што није мали број исламистичких терориста који су то постали не у држави из које су дошли у Европу, већ тек када су почели да живе и раде у европским земљама, потврђујући тиме свој идентитет у друштву које га окружује.²⁵⁰

Самоникли тероризам, како га објашњава Симеуновић, специфичан је по томе што су групе радикалних исламиста мале, састоје се тек од неколико чланова и теже их је уочити.²⁵¹ Са Ал Каидом и светом тероризма повезани су углавном виртуелно, преко интернета, а верски утицај на њих у правцу Бин Ладеновог џихадизма спроводе радикални имами. Њихове позиве да се укључе у исправљање учињених или намераваних неправди према муслиманима самоникли терористи доживљавају и као шансу да казне средину у којој живе и да исправе неправде које су њима и њиховим породицама евентуално нанете.

²⁴⁹Симеуновић Драган, Тероризам – општи део, Правни факултет Универзитета у Београду, библиотека Кримен, 2009., стр. 219

²⁵⁰Klandermans Bert, Mayer Nonna; Extreme Right Activists in Europe, Routledge, London, 2003., стр. 222-225

²⁵¹Симеуновић Драган, Тероризам – општи део, Правни факултет Универзитета у Београду, библиотека Кримен, 2009., стр. 221

Источноевропске државе такође после 11/9 нису поштеђене од извршења евентуалних терористичких напада. У Грчкој живи више од милион Албанаца, Бугарска има проблема са екстремним исламистима, а чланови породице Осаме бин Ладена имају фирме на Кипру. И у другим источноевропским земљама перманентна је миграција са Истока на Запад, посебно из држава које су означене као спонзори тероризма: Ирака, Либије, Судана, Сирије.

Питање је ипак да ли се икада може догодити нешто што би било могуће упоредити са 11/9 према начину извођења, отмицом ваздухоплова и самоубилачким нападом, према симболици и жртвама. Терористички напад 2001., као инцидент без преседана, ипак је знатно утицао и на америчко друштво и на цео свет. У САД је посебно утицао на област безбедности. Догађаји који су уследили указују да они који су починили злочин 11/9 нису имали снаге да наставе таквим смртоносним темпом, али и да западно друштво још није пронашло одговарајући безбедносни одговор. Последица напада на темеље САД је чињеница да су огромни ресурси САД и савезника, укључених у рат против терора, коришћени прилично неразумно, без јасне политичке идеје. Уједно је америчко друштво изгубило део својих слобода.

САД после 11/9 нису имале озбиљније проблеме са тероризмом на својој територији, што указује да је било могуће да се на време заштити од терористичког напада 2001., премда се може поставити и питање по коју цену с обзиром на огромне америчке жртве на страним ратиштима.

Рат против тероризма, којег је започела администрација председника САД Џорџа Буша само девет дана после терористичког напада 11/9, а којег је наставио садашњи председник САД Барак Обама под именом „Прекоморске непредвидљиве операције“, изнедрио је Патриотски закон, по многим основама антитерористичко оруђе САД.²⁵²

Патриотски закон представља 134 законске одредбе којима су 26. октобра 2001. у америчком Конгресу измењене и допуњене одредбе већ постојећих федералних закона који обухватају антитерористичке мере, али и различите процедуре у вези са: обавештајним и контраобавештајним радом, праћем новца, надзорним поступцима, заштитом и контролом граница, разменом информација, заштитом инфраструктуре, помоћи и компензације жртвама тероризма.²⁵³

²⁵²PUBLIC LAW 107-56—OCT. 26, 2001., UNITING AND STRENGTHENING AMERICA BY PROVIDING APPROPRIATE TOOLS REQUIRED TO INTERCEPT AND OBSTRUCT TERRORISM (USA PATRIOT ACT) ACT OF 2001; www.gpo.gov

²⁵³Види: Wong, Kam C. "The Impact of USA Patriot Act on American Society: An Evidence Based Assessment" (N.Y.: Nova Press, 2007)

Иако су његови творци тврдили да је закон неопходан са становишта борбе против тероризма јер олакшава полицијским и другим надлежним органима, уз тужилаштво, да прате кретања осумњичених, врше претрес, имају неограничен приступ обавештајним подацима²⁵⁴, уочено је да поједине одредбе представљају опасност по људске слободе и грађанска права.²⁵⁵ О томе ће нешто више бити речи кроз анализу кривично-правних аспеката 11/9.

9.5. Кривично - правни аспекти 11/9

У ризичним друштвима, посебно после терористичког напада 11/9, долази до повећане потребе за безбедношћу грађана. Тероризам погодује стварању нових кривично-правних одредби, што у крајњем омогућава одступање слободе пред безбедношћу.

Ирационалне реакције законодаваца, без обзира на добре намере, могу да произведу више штете него користи. Тероризам спада у тешке облике криминалитета и циљ и постојање кривичног права јесте да обезбеди сузбијање криминалитета. Међутим, поставља се питање да ли су тенденције ширења кривично-правне репресије у области тероризма после 11/9 заиста оправдане.

И саме државе несумњиво могу да буду терористи, а такође могу да буду и криминалци. Наиме, државе које су умешане у тероризам с једне стране и с друге стране коалиције држава које шаљу трупе у кризна подручја, убеђене да поступају у складу са међународним правом, у име демократије одржавају односе са терористима „зарад општег добра“. Управо се оваквим стратегијама ствара клима страха и несигурности, а питање безбедности уједно оправдава даље застрашивање јавности, масовне рације, хапшења и диктаторске форме друштвене контроле.

Процес политичке и друштвене трансформације пре свега америчког и западноевропског друштва после терористичког акта 11/9 изнедрио је у дневној политичкој пракси прагматизам који је одмах пренет и на кривично-правне аспекте напада почињеног септембра 2001., често у сукобу са очекиваним легализмом.

Тероризам се после 11/9 посматра скоро искључиво у контексту рата и користи се у политичке сврхе. Етикетирање појединаца, одређених група и држава се подразумева, стварају се могућности да се према њима примени сила, без обзира што та сила може и значи кршење основних људских права.

²⁵⁴Лихај Патрик, председавајући правосудног одбора Сената и Сенсibraјнер Цејмс, председавајући правосудног одбора Представничког дома у Конгресу САД, до 2. октобра 2001. израдили су и представили нацрт Патриотског закона. (М.Г.)

²⁵⁵ TheUSAPATRIOTACT; www.justice.gov, PDF version

Репресивни контекст у том смислу подразумева и силу коју државе у име заштите од тероризма спроводе над сопственим грађанима.

Свакако да се током разматрања проблематике антитерористичког деловања намеће питање да ли је могуће супротстављање терористичком деловању без правног оквира. Стручњаци тврде да није, али однос држава и међународне заједнице, посебно САД после 11/9, односно однос унутрашњег и међународног права остаће предмет бројних расправа. Посебно из разлога што САД, у складу са сопственим системом вредности, после терористичког акта 2001. константно покушава да преобликује читав међународни кривични и правни поредак.

Разматрање питања људских права терориста у америчкој администрацији после 11/9 није било предмет расправе. Бележе се бројна угрожавања људских права терориста и њихових симпатизера, или осумњичених без доказа, без обзира што њихове активности утичу, или могу да утичу, на угрожавање људских права жртава и потенцијалних жртава. Често се губило из вида да је основно људско право – право на живот, а то су губили из вида и они који су учествовали у терористичким нападима и они који су део антитерористичке реакције.

Министарство државне безбедности САД - ДХС после 11/9 добило је готово неограничену власт. Има потпуно одрешене руке за надледање и борбу унутар америчких граница против оних које прогласи терористима, може да хапси, да физички ликвидира без последица, али и да делује изван граница САД.

Данас Министарство државне безбедности САД запошљава више од 160.000 службеника, поседује буџет од неколико десетина милијарди долара и обједињује везе управљања ЦИА, ФБИ, пореске полиције и многих других федералних агенција.

У исто време тадашњи председник САД Џорџ Буш оптужен је да је одговоран за кршење људских права, да је одобрио примену разних метода мучења, укључујући методу симулирања дављења, што према међународном праву представља злочин.

Дуго очекивана суђења осумњичених за терористичке самоубилачке отетим ваздухопловима с политичким мотивом 11/9 почела су 16. октобра 2012. На припремном рочишту су се 5. маја 2012., пред војним судом у америчкој бази Гвантанамо на Куби, појавили Калид Шейк Мохамед, који је после Осаме бин Ладена оптужен да је био мозак терористичке акције и четворица припадника

Ал Каиде: Рамзи Бинашлиб, Али Абд ал Азиз, Мустафа Ахмед ал Хавсави и Валед бин Аташ, оптужени да су обезбедили финансијска средства и сваку другу помоћ терористима самоубицама који су управљали после отмице ваздухопловима.

Судском процесу у америчкој војној бази Гвантанамо на Куби претходиле су бројне правне дилеме. Војно тужилаштво је прву оптужницу против Калида Шеика Мухамеда подигло 2008., али је Барак Обама, председник САД, стопирао случај.

Председник САД Барак Обама је сматрао да суђење мора да се води пред цивилним државним судом у Њујорку, што су осујетили републиканци у америчком Конгресу. Такву одлуку републиканаца је критиковала Америчка унија за људска права, али је амерички државни тужилац саопштио да ће се процес водити искључиво пред војним судом.²⁵⁶

Групе за људска права, експерти за тероризам и медијске организације нису добиле одговор на питање зашто је припремни процес почео чак 11 година од терористичког напада на САД, односно 9,5 година од хапшења Калида Шеика Мохамеда.²⁵⁷

Одређени део судских сесија био је затворен за јавност иако су многи инсистирали на транспарентности, публика је била спречавана да чује било шта из суднице, а медијима је дозвољено да део излагања са суђења чују са закашњењем од 40 секунди, током којих је судија Џејмс Пол одлучивао треба ли да имају сазнања о неком делу процеса или не на основу предлога војних цензора. Противници су истицали да то представља кршење слободе говора и медија, гарантованих Првим амандманом Устава САД.

Војин Димитријевић констатује да је, уз претходно наведене чињенице, „напроблематичније ограничење права која би иначе имале особе осумњичене или оптужене за кривична дела налазе у Војној наредби председника САД о лишавању слободе, третману и суђењу одређеним страним држављанима у рату против тероризма од 13. новембра 2001.“²⁵⁸

Одељак бр.2 Војне наредбе примениће се на свако лице које није држављанин САД, а за које председник с времена на време и писменим путем процени:

- Да је такво лице у датом тренутку:
 - А) било или још увек јесте члан организације познате под именом Ал Каида

²⁵⁶ Администрација председника САД Барака Обаме одустала је 29. јануара 2010, од суђења терористима у Њујорку због мера безбедности које би трошак суђења увећале за неколико стотина милиона долара (М.Г.)

²⁵⁷ Калид Шеик Мохамед је ухапшен у Пакистану 2003., после чега је пребачен у америчку војну базу Гвантанамо, Куба. (М.Г.)

²⁵⁸ Димитријевић Војин, Тероризам и људска права после једанаестог септембра 2001. године; Фабрика књига, Београд, 2003., стр.100

Б) учествовало, потпомагало или одобравало, или се удруживало како би починило дела међународног тероризма, или дела за његову припрему, а која су нанела штету или претила да ће нанети штету или су имала за циљ да нанесу штету или друге непожељне последице по САД, њене држављане, националну безбедност, инострану политику или економију; или је познато да је скривало једно или више лица описаних у ставовима ове наредбе

- У интересу је САД да се ова наредба примењује на таква лица.

Према одредби бр. 3 Војног закона секретар за одбрану може да ухапси свако лице на које може да се односи претходна одредба. Секретар за одбрану САД може такво лице да држи на одговарајућем месту унутар или изван САД.

Суђење осумњиченима за организовање и помагање у организовању терористичког акта 11/9 управо је Војним законом опредељено да буде пред војном комисијом, за било које и за свако кривично дело за које су војне комисије надлежне, а за које се претпоставља да су осумњичена лица починила.

О томе се говори у одељку бр. 4 наредбе:

- Секретар за одбрану одређује чланове војне комисије
- Секретар за одбрану одређује правила за вођење поступака пред војним комисијама
- Војне комисије могу да заседају у свако доба и на сваком месту
- Војне комисије имају задатак да утврде чињенично стање и да примењују закон
- Војне комисије као доказ могу да прихвате оно што би, према мишљењу оредседавајућег војне комисије, свака разумна особа прихватила као уверљиво
- Војне комисије именују тужиоце и браниоце
- Војна комисија може да доноси пресуде и изриче казне двотрећинском већином
- Пресуде и казне војне комисије могу да ревидирају и преиначе председник САД, секретар за одбрану
- Војна комисија може да изрекне казне предвиђене важећим законом, укључујући доживотну робију и смртну казну.²⁵⁹

Наредбе су свакако преседан и многи експерти су упутили САД замерке са становишта међународних кривично-правних норми, подвлачећи кроз

²⁵⁹Види: Elesa Jennifer, *Terrorism and the Law of War: Trying Terrorists as War Criminals before Military Commissions*; Congressional Research Service, Washington, 2001.

инструктивну анализу одредбе Међународног пакта о грађанским и политичким правима које су САД ратификовале.²⁶⁰

Забрана мучења, нечовечног и понижавајућег поступања и кажњавања такође је била тема бројних расправа после 11/9. У амерички војни затвор Гвантанамо на Куби неколико месеци после терористичког напада на Њујорк и Вашингтон пребачено је првих 20 затвореника у оквиру америчке борбе против тероризма.

Затвор Гвантанамо је проглашен за ад-хок решење, али је временом постао синоним за место у којем се свакодневно крше људска права.

Истоветну оцену добили су и затвори у Баграму, Авганистан, односно Абу Граиб, Ирак, с обзиром да је америчка администрација признала да су њихови истражитељи користили забрањене технике испитивања, укључујући лишавање сна, везивање у болним положајима, излагање екстремним температурама, излагање прегласној музици, узнемиравање на верским и сексуалним основама...

Званично је у америчкој војној бази Гвантанамо преминуло осам заробљеника који су ухапшени и пребачени у затвор управо на основу дискутабилне Војне

наредбе. Као самоубиства се води шест смрти, а смрт због болести је констатована код два лица.

Незванично оваквих случајева је много више с обзиром да је у Гвантанамо за десет година пребачено 800 осумњичених. Војни судови су за то време окончали само шест суђења. Међу затвореницима је 49 лица која су у притвору без конкретних оптужби.

Амерички председник Барак Обама је наредио да затвор у Гвантанаму буде затворен у року од годину дана, донео је забрану сурових метода испитивања затвореника, али то се још није догодило.

Високи представник УН за људска права такође је априла 2013. позвао САД да укину затвор у Гвантанаму уз закључак да сви морају да буду начисто са тим да САД недвосмислено крше не само своја сопствена залагања, већ и међународне законе и стандарде које су дужне да подрже.

Позитиван корак свакако је одлука америчког Врховног суда да затвореници у Гвантанаму имају право да подносе жалбе на затварање америчким цивилним судовима, односно да њихово ограничавање на процес који су створиле оружане снаге није у складу са законом. У образложењу одлуке судија Ентони Кенеди је написао да су закони и Устав САД написани тако да опстану и остану на снази и у ванредним ситуацијама.

²⁶⁰ American Journal of International Law, Agora: Military Commissions; vol.96, 2002, стр. 320

Тиме је уједно почео да се обнавља кредибилитет САД као државе одане владавини закона јер је елиминисано кључно средство да особе неко доживотно држи у затвору без подизања оптужнице.

У контексту кривично-правних аспеката 11/9 неопходно је још једном се осврнути на одредбе Патриотског закона САД.

Творци акта тврде да права грађана нису угрожена јер се у потпуности поштује Устав, а полицијским снагама САД се само омогућавају оруђа како би могли да уђу у траг терористима, као што су до 11/9 имали оруђа за улазак у траг криминалцима. Нагласак су ставили и на чињеницу да су учињене значајне промене у кривичном правосуђу којима су уклоњене правне препреке спречавања правосудних органа у размени информација са обвештајним и војним службама.²⁶¹

То свакако помаже колективној одбрани од тероризма, али проблеми настају у операционализацији Патриотског закона. Велика овлашћења њиме су дата федералним агентима који током истрага више нису у обавези да уопште икоме образлажу шта траже и због чега, ни самом Министарству правде или Конгресу САД.²⁶²

Поједине измене временом су извршене, али остале су бројне контроверзне одлуке. Организације за заштиту људских права и даље тврде да Патриотски закон заобилази Устав САД. Наиме, члан 213. омогућава полицијским службеницима да тајно улазе у стамбене и пословне просторе осумњичених, изврше претрес и напусте простор без да о томе обавесте осумњиченог.²⁶³

Према члану 215., а на основу Закона о страном обавештајном надзору, омогућен је приступ федералним агентима приступ и заплена пословне документације појединца. Агенти нису у обавези да доказују основану сумњу, а од суда аутоматски добијају налог уколико назначе да врше истрагу која има везе са тероризмом.²⁶⁴

Уколико постоји основана сумња да је појединац терориста, односно да угрожава националну безбедност САД, обавезан је притвор осумњичених према члану 412. После 11/9 одређен је неограничен притвор имигрантима који су били под сумњом, а лица која су притварана у већини случајева нису били оптужени за криминални акт извршења или помагања тероризма. Притво им се одређивао само на основу сумње, без икаквих образложења или подизања оптужнице.²⁶⁵

²⁶¹Phillips A. Heather, Libraries and National Security Law: An Examination of the USA Patriot Act; *Progressive Librarian*, Vol. 25; Social Science Research Network, 2005., стр. 1-16

²⁶²Kasindorf Martin, NATION:FBI's reading list worries librarians, USA TODAY, 16.12.2002., www.usatoday.com

²⁶³Види: Sec 213, Authority for Delaying Notice of the Execution of a Warrant

²⁶⁴Види: Sec 215, Acces to Records and Other Items Under the Foreign Intelligence Surveillance Act

²⁶⁵Види: Sec 412, Mandatory Detention of Suspected Terrorists

Чланом 505. одређује се да агентима ФБИ више није потребан ни судски налог за претрес и заплену документације неке особе иако та особа није директно осумњичена за тероризам. Дакле, на листи ФБИ се могао наћи сваки грађанин САД или имигрант.²⁶⁶

С обзиром да су учесници отмице ваздухоплова и самоубилачких напада 11/9 на Њујорк и Вашингтон користили јавне библиотеке у САД као извор информација агентима ФБИ омогућен је приступ до тада поверљивих података које ове установе поседују о корисницима, па приватност није више загарантована ни локалним законима. Закон се односи и на друге установе од јавног значаја, а у САД је и даље у току дебата о продужењу ових и још неких одредби које задиру у приватност.

Председник САД Џорџ Буш је тврдио да је Патриотски закон ефикасан и да даје добре резултате, уз захтев да буде трајан. Буш сматра да је ојачао националну безбедност САД, да штити уставна права, да је помогао администрацији да разбије терористичке ћелије Ал Каиде и других организација на америчкој територији.

Центар за уставна права САД закључује да су директно председник САД Џорџ Буш, Министарство правде и Конгрес САД серијом уредби, прописа и закона, а посебно Патриотским законом, озбиљно умањили грађанске слободе, америчке, међународне и хуманитарне законе кршењем Устава, што угрожава саме темеље америчке демократије. Скрећући пажњу да је применом Патриотског закона више стотина недржављана САД ухапшено и притворено, без оптужнице и суђења, Центар је поднео надлежнима неколико тужби.

Патриотским законом се сувише уопштено дефинише тероризам, предмет шпијунирања су сви, па и они који нису учинили ништа незаконито, слушају се телефонски разговори, прати кореспонденција, претраживање интернета... у циљу хватања мреже финансијске и логистичке помоћи терористичким групама. Регрутују се милиони Американаца да надлежнима пријављују тзв. сумњиве активности чланова породице, пријатеља, комшија, пословних сарадника.

Америчко удружење имиграционих адвоката доказало је да су недужни имигранти били често жртве потраге за терористима, уз депортацију оних који се баве уставно заштићеним активностима. Само у првим данима после 11/9 приведено је 1.200 имиграната, углавном муслимана. Неки су месецима били у

²⁶⁶Види: Sec 505, Miscellaneous National Security Authorities

затвору пре него што им је пружена прилика да дођу у контакт са браниоцем или судијом за имигранте. Већина је временом ослобођена.

Права имиграната су драстично умањена, а Министарство правде је увело и обавезну регистрацију за мушкарце-странце из 25 држава, од којих само једна није муслиманска. Због тога је неколико стотина породица пореклом из Пакистана потражило азил у Канади, а око 1.600.000 муслимана, колико их живи у САД, безуспешно је више пута протестовало.

Интересантно је да су се под лупом нашли и припадници народа који су постали званични савезници САД у рату против тероризма. Званично 18.000.000 странаца има дозволу боравка у САД, а незванично има још око 7.000.000 илегалних имиграната који су перманентно под опсервацијом криминолога и правника, али и тајних служби.

Амнести интернешнл закључује да се само постојање таквог закона негативно одражава на фундаменталне људске слободе: слободу говора, удруживања, вероисповести, уверења, права на приватност и равноправну заштиту пред законом. У апелационим судовима пропали су бројни покушаји да се закон обори.

9.6. *Различита схватања*

Терористички чин заслужује сваку осуду јер је морално неприхватљив, погађа невинне. Жртве терористичког чина нису криве у строго правном смислу и нису одговорне за оно што терористи сматрају да треба да буде на мети њихове борбе. Стога је правно гоњење и кажњавање починилаца терористичких аката оправдано. Међутим, уколико се у правно гоњење и кажњавање укључе и предрасуде, онда настају проблеми. У том случају претпоставка да је човек невин док се не докаже супротно више не важи.

Иако се декларативно залажу за људска права САД су у случају кривично-правног гоњења осумњичених за организовање и помагање организовању терористичког акта 11/9 избегле сваку контролу правосуђа. Сваки појединац у САД и ван САД може од представника извршне власти да буде проглашен терористом.

Сличне тенденције уочаване су и раније. Сви радикални левичари и Палестинци су шездесетих и седамдесетих година прошлог века у западноевропским државама аутоматски проглашавани за терористе. То је било време узлета тероризма, па и отмица ваздухоплова с политичким

мотивом. Тадашња ограничења људских права којима су прибегавали законодавци остала се делимично на снази. Исти случај је, претходно, био у Русији, где су сви анархисти проглашавани терористима, односно комунисти у земљама Латинске Америке.

Међутим, кривично-правни аспекти 11/9 указују да су САД најдаље отишле у стављању ван снаге до тада уређеног националног законодавства и кршењу људских права с образложењем да је угрожен опстанак нације, без обзира што су новоустаљени кривично-правни поступци спорни и са становишта националног законодавства и са становишта међународног права.²⁶⁷

По угледу на САД реаговале су хитним изменама законодавства још неке државе. Терористички напад на САД 11/9, односно борбу против тероризма, искористиле су да се обрачунају са политичким противницима, а посебно онима који припадају верским и етничким мањинама.²⁶⁸

Организација Хјуман рајтс воч тврди да су Русија, Сирија, Аустралија, Белорусија, Египат, Израел, Узбекистан, Зимбабве, Малезија, Кина, Јордан, Македонија, Индија и Киргистан у периоду после 11/9 преписале нове законодавне оквире САД и обрачунале се са бројним сепаратистичким и верским групацијама. Пракса ових држава није наишла на осуду ни САД ни других земаља.

С друге стране, у најави суђења осумњиченима за учествовање и помагање организације терористичког акта 11/9, с обзиром на првобитан шок узрокован драматичношћу и непредвидивошћу, као и само укључивање у општи рат против тероризма, прозваним државама није пало на памет да ставе до знања САД да војне комисије које би требало да суде никако не испуњавају критеријуме за суд или трибунал.

Различита схватања ипак су се, поступно пробила у јавност, пре свега у самој Америци. Војне комисије, упозорили су правници, нити су независне, нити су основане по закону. Оптужени немају права да одаберу браниоце, ад се жале вишем суду. Недопустива посебност Војне наредбе је и факт да се њоме не искључује само надлежност судова САД, већ и надлежност међународних судова.

²⁶⁷Letter from Law Professors and Lawyers to the Honorable Patrick J. Leahy; Yale University, 5.12.2001., www.yale.edu

²⁶⁸www.hrw.org/campaigns/september11/opportunismwatch

Влада САД је била принуђена да делује крајње одлучно. Војин Димитријевић констатује да је „драматичне терористичке нападе или систематске терористичке кампање увек пратило осећање страха, па је јавност увек вршила притисак на своје политичаре и очекивала од њих да реагују одлучно, да предузму ефикасне мере контроле како би спречили сличне терористичке нападе, да суде људима за које се претпоставља да су повезани с терористичким круговима и да их казне како би одвратили потенцијалне терористе, или просто да се освете“.²⁶⁹

САД су се раније руководиле овим премисама, али у случају 11/9 антиципирале су углавном силу, рестриктиван дух и дискриминаторско понашање, намечући закључак да теористи свакако немају никаква права, а да права осталих морају да буду сужена јер нема великог простора за избор између људских права и безбедности.

С друге стране, у западноевропским државама преовладава став да терористи треба да уживају права и слободе упркос ефектима који настају извршењем кривичног дела тероризма. Свако супротно понашање се сматра обликом дискриминације и кршења основних људских права. Терориста не би требало да буде незаконито хапшен, незаконито притваран и мора имати право на праведан поступак и сигурност.

То у крајњем значи да се њихова права и обавезе изједначавају у потпуности са другим починиоцима кривичних дела с обзиром да је и тероризам кривично дело прописано законом, а за које закон прописује адекватну казну.

Корак даље су отишли поједини аналитичари кривично-правних аспеката 11/9 који тврде да антитерористичка акција којом се терориста лишава живота заиста мора да буде последња опција, уз сагледавање свих околности, посебно на терену и посебно у контексту могућих нежељених жртава и колатералне штете.

Тенденције повратку интервенције, али и морала у међународну политику, показале су и поједине савезничке државе САД, учеснице рата против терора, односно војних интервенција у Авганистану и Ираку.

Уз захтеве за интерним легитимитетом војних операција ове државе, пре свега Немачка, поставиле су и питање легитимитета међународног присуства у земљама у којима је извршена војна интервенција, односно начина за успешну изградњу мира.

²⁶⁹ Димитријевић Војин, Тероризам, Београд, 2000., стр. 100

Иако критичари сматрају да се више ради о техничким питањима, да императив помирења и мултиетничности више не постоји, што је изјавила и немачка канцеларка Ангела Меркел у неколико наврата, поверење друштва у процес доношења политичких одлука и поштовање легалног оквира у току саме операције јесте од суштинског значаја.

Адам Робертс, стручњак за међународне односе, професор Универзитета Оксфорд, сматра да амерички рат против тероризма данас не испуњава те услове.²⁷⁰

Кршење међународног права у том смислу је показатељ да међународно право треба променити, а рат против тероризма САД и савезника је прави показатељ те се стога њихово понашање у овој специфичној ситуацији мора прихватити, сматра Мајкл Гленон, професор међународног права на Универзитету Медфорд, Масачусетс.²⁷¹

Измена међународног права путем његовог кршења, као што је то учинила САД после 11/9 није допуштена, сматрају француски теоретичари.

Пјер Билер констатује да таква недозвољена пракса доводи до поништавања уговорних норми, осим што концепција рата против тероризма меша праксу и обичајно право као извор права.

Проблем је што државе не могу да се спрече у недозвољеним радњама јер им то њихова моћ дозвољава. Оне се, на челу са САД, у рату против тероризма понашају не само кроз решавање питања безбедности, већ и у складу са свим осталим интересима.

Већ је војна интервенција САД и савезника у Авганистану, непосредно после самоубилачког терористичког напада отетим цивилним ваздухопловима 11/9, показала да САД и државе које су јој пружиле подршку и учествовале у акцији у Авганистану немају много тога заједничког у перцепцији тероризма и планова за даљу борбу против тероризма. Америчка и европска концепција су можда изгледале блиске, али су биле суштински различите.

²⁷⁰Види: Roberts Adam; Transformative Military Occupation: Applying the Laws of War and Human Rights?, *American Journal of International Law*, Washington DC, vol. 100, no. 3, July 2006. ISSN 0002-9300.

²⁷¹Glennon J. Michael, Idealism at the U.N., Hoover Institution Stanford University, Policy Review бр. 129, 1.2.2005., стр. 10

10. ПРЕВЕНТИВНИ РАТОВИ

Рат којем је сврха да се предухитри напад непријатеља који се још припрема за рат јесте превентивни рат. Теорије о превентивном рату узимају као основ претпостављену самоодбрану и онемогућавање агресије.²⁷² Међутим, превентивни ратови су кроз историју скоро увек били злоупотребљавани. Служили су државама као изговор да прикривају или правдају освајачку политику.

Типичан пример злоупотребе теорије превентивног рата, који подразумева војна и оружана дејства како би се отклонио планирани напад неке државе у најповољнијем моменту, јесте политика нацистичке Немачке и њихових савезника, сила Осовине, током Другог светског рата.

Уједињене нације су одмах после завршетка Другог светског рата почеле да се залажу за превентивну дипломатију, функцију коју би УН требало да обављају у створеном биполарном систему. Превентивна дипломатија тада није посматрана као приступ за превенцију потенцијалних сукоба.

Временом је значење превентивне дипломатије еволуирало у савладавање потенцијалних сукоба што је демонстрирано кроз Декларацију о спречавању и елиминацији сукоба и ситуација које могу да буду претња међународном миру и безбедности и улози УН на овом пољу. Декларацију је усвојила Генерална Скупштина УН 1988.²⁷³

Током периода хладног рата, с појавом нуклеарног и ракетног наоружања великог домета, теорија превентивног рата служила је као средство политичког притиска међу државама припадницама супротстављених блокова које су предводили САД и Совјетски Савез.

Војна интервенција САД и савезника у Авганистану после самоубилачког терористичког напада на темеље САД 11/9 сагледана је као интервенција која има за циљ хапшење/елиминацију Осаме бин Ладена и уништавање Ал Каиде.

Стратезима и теоретичарима се наметнуло питање да ли против тероризма треба ратовати глобално, регионално, војно или дипломатски. Теорија да је преговарање с терористима неморалан чин, тактички погрешан на дужи стазе, и до 11/9 је била база бројних концепција борбе против тероризма. Стога је неочекивани предлог Осаме бин Ладена да у замену за повлачење свих европских војника из Авганистана, а касније и из Ирака, Ал Каида старом континенту нуди мир – одбијен.

²⁷²Превентивни рат, појам; Политичка енциклопедија, Савремена администрација, Београд, 1975., стр. 827

²⁷³Види: 1988 United Nations Declaration on the Prevention and Removal of Disputes and Situations Which May Threaten International Peace and Security and on the Role of the United Nations in this Field

Заједнички интереси са САД, али и другим државама света које су биле на мети терористичких напада, спречио је Европу да прихвати Бин Ладенов предлог јер су њени званичници сматрали да би то значило морално поистовећивање са онима који изазивају несрећу терористичким нападима.

Рат у Ираку означава се као први амерички превентивни рат којег су повеле САД, уз учешће савезника, у складу са новом стратегијом националне безбедности председника САД Џорџа Буша.

Према националној стратегији безбедности САД могу да изврше удар на државу која их није напала како би спречиле могући напад.

Превентиван рат САД и савезника у Ираку обесмишљен је, баш као и појам хуманитарне интервенције. Војна интервенција у Ираку представљала је примену политике јачег, уз нетолерисање међународног права, што је довело до удаљавања европских савезника од заједничких концепција деловања.

Председник САД Џорџ Буш је у говору на Вест Поинту, проширивши циљеве у борби против светског тероризма с Осаме бин Ладена, Ал Каиде и Авганистана и означивши Ирак, Иран и Северну Кореју као осовине зла, државе које поседују оружје за масовно уништавање, подвукао да престанком хладног рата и распадом СССР неконтролисане државе и тероризам представљају нове изазове за безбедност САД. На њих се није могло одговорити на постојећи, стари начин јер политика међусобног застрашивања одмаздом, која је успевала да годинама одржава статус кво између САД и Совјетског Савеза, више није била делотворна против власти непокорних држава и терориста. Такве државе стога треба да буду заустављене.²⁷⁴

САД више нису желеле да се ослањају на реаговања и председник Џорџ Буш је донео одлуку да Америка мора да удари прва да то не би учинио непријатељ - деловаће превентивно.

Са доктрином превентивног рата САД су лансирале и право првог удара. Објављени рат тероризму олакшао је перцепцију права првог удара не само у САД, већ и на планетарном нивоу, иако је теоретичарима било јасно да се ради о експанзији велике силе који је водио у привидни парадокс:

- супротстављене снаге једна другој су приписивале исте квалификације, користиле сличну аргументацију, логику и језик. Поједини теоретичари су због тога изједначили „амерички цихад“ са одговарајућим муслиманским цихадом.²⁷⁵

²⁷⁴Буш брани идеју превентивног рата, Б92; 10.12.2008; www.b92.com

²⁷⁵Ранковић Миодраг, Савремени/глобални тероризам: социолошки приступ; Београд, 2005., стр.321

САД опасност од тероризма пројектују на целу међународну заједницу, а позив за учешће у рату против тероризма после 11/9 садржавао је и компоненте претњи, индиректног и директног уцењивања.

Најаве америчке администрације да ће догађаји који следе, а који укључују и превентивне ратове, променити Блиски исток, односе САД и Европе, али и

саме САД, наишле су на отпор у Савету безбедности Уједињених нација. Русија, Француска и Немачка су се изјасниле против превентивних ратова.

Међутим, САД од пројекта превентивних ратова не одустаје и тиме доводи у питање улогу Уједињених нација, али и НАТО, војне алијансе кроз коју су САД педесет година успешно спроводиле своје спољнополитичке интересе.

Мање државе, које су се као новостворена осовина Москва-Берлин-Париз покушале изборити за забрану превентивних ратова, суочиле су се са претњама о интервенцији каква је извршена у Ираку, па су заћутале. Оно што је ризично – мора се уклонити, поручено је из Вашингтона. САД не могу да делују саме, али не могу ни да зависе од Уједињених нација. То ће и у будуће чинити јер, сматрала је администрација САД, Савет безбедности не испуњава своје задатке и није дорастао претњи каква је у том моменту за САД представљао Ирак. Резултат је коалиција с којом САД крећу у рат у Ираку 2003. и печатају институционални модел за будуће америчко суочавање са безбедносним ризицима.

Оваква доктрина је изазвала жестоке полемике и критике уз закључак да према теорији праведног рата држава може да започне напад само због правог разлога: самоодбрана од спољног напада, одбрана других од спољног напада, заштита невиних од бруталних, односно у циљу отпора агресији која подразумева употребу наоружане силе и напад на нечија темељна права.

Свака држава мора да избегава да нарушава права других легитимних држава. Противници америчких превентивних ратова тврде да је апсурдно кажњавати некога за злочин који још није почињен, захтевају доказе. Подвлаче да држава може да води рат само због праведног и оправданог разлога, односно да мотивација за вођење превентивног рата мора да поседује сву моралну тежину. САД се спочитавају ратна неправедност, неосигуравање оправданог разлога, вршење агресије, жеља за исказивањем моћи, одмазда, ескалација сукоба и повећање жртава, отуђивање добара.

Френсис Фукојама, амерички филозоф који је био велики поборник ратне политике председника САД Џорџа Буша, а после Кисинџера, Бжежинског и Хантингтона својим ставовима одиграо знаћајну улогу у формирању и начинима промовисања америчке спољне политике, после интервенције у Ираку постао је велики критичар превентивних ратова као дела стратегије за очување националне безбедности САД. Констатујући како су тимови најразличитијих експерата у САД које је окупио Буш пропустили да наслуте како ће превентивни рат у Ираку окренути остатак света против САД, Фукојама закључује да је плина неоконзерватизма у Америци, која је и гурнула САД у рат, реакција на распад Совјетског савеза и домино-ефекат промена режима у другим државама Источне Европе. Погрешно се веровало да ће слична матрица моћи да се примени и у другим деловима света, посебно кроз показану неосетљивост САД на ставове и интересе других земаља.²⁷⁶

С оваквом стратегијом националне безбедности САД, коју су прецртале у целини или у сегментима неке државе, концепција превентивне дипломатије се губи на дуже време. Политичка акција, коју су до 11/9 подразумевале суверене државе уз пристанак свих страна директно умешаних у сукоб како би се спречило избијање несугласица и сукоба између њих, а који представљају претњу по регионални мир и безбедност, односно спречавање несугласица и сукоба од ескалирања у оружаном сукобљавању уз смањење утицаја несугласица и сукоба у неком региону, постала је за САД и савезнике мртво слово на папиру. Јер, превентивни ратови нису као превентивна дипломатија у уској вези/неодвојиви од појмова стварање мира, очување мира, спровођење мира.²⁷⁷

Различита вредновања спорних питања безбедности, која су у САД резултовала преобликовањем стварних проблема, уз обезбеђивање додатних стимулација или нових користи, лимитирали су у датом тренутку понашање бројних држава света - реакције на превентиван рат САД у Ираку биле су компатибилне њиховим сопственим интересима. Дакле, у малом броју случајева државе су могле да остану при својим пређашњим стајалиштима, а да не дођу у сукобљавајуће ситуације.

Досадашњи резултат превентивних ратова САД је да се тзв. узвратни тероризам повећао, проширио, регистроване су нове, бројне неизвесности. Теоретичари упозоравају да је карактеристично да се свуда где су САД војно

²⁷⁶Види: Фукојама Френсис, Америка на прекретници; ЦИД, Београд, 2006.

²⁷⁷Види: Igarashi Masahiro, Preventive diplomacy and conflict resolution; Kanazawa University, Japan, 2005.

или на други начин интервенисале наметнуо неки вид отпора са примесамa тероризма. Стога изводе закључак да су корени новог тероризма у политици експанзије уз ослањање на војни интервенционизам и хегемонизам, посебно према муслиманским државама. У том смислу верски мотиви и антагонизми су у другом плану, а у први план избијају економски мотиви. Реч је о настојању светског савеза корпоративне моћи да одбрани и сачува једини свој аутентичан историјски амбијент - поредак светске корпоративне дистопије.

Током истраживања наметнуо се још један велики проблем који би несумњиво могао да има бројне рефлексије на могућност нових отмица цивилних ваздухоплова из политичких мотива: појава и узлет нове терористичке групе, коју су следбеници и експерти означавали у настанку као Исламистичку државу Ирака и Леванта, Исламистичку државу Ирака и Сирије (ИСИС) или Исламистичку државу Ирака и ал-Схам, а која се сама врло брзо декларисала као Исламистичка држава која види себе као неког ко ће повратити Калифат, велико исламско царство које је на свом врхунцу, у време владавине Умајада, освојило велике делове територије, од Пакистана до Шпаније.

Непредвидивост која прати ову групу свакако се односи и на нове могућности отмица цивилних ваздухоплова са до сада несагледивим последицама.

Акције у борби против њеног растућег утицаја већ су предузете из превентивних разлога. Садашњи председник САД Барак Обама окончао је повлачење америчких снага из Ирака крајем 2011. године, али је због актуелне кризе, чије размере данас нико није у стању са сигурношћу да сагледа, одлучио да пошаље неколико стотина војника назад. Пентагон извештава да је око 750 америчких трупа присутно у Ираку од почетка јула 2014., заједно са одредима хеликоптера и дронова, како би обезбедили додатну сигурност амбасади, пратећим објектима и аеродрому у Багдаду, док ће других 300 војника у наредном периоду служити као војни саветници када стигну. И премда председник Обама није искључио ваздушне нападе против ИСИС милитаната у Ираку, таква одлука ће, тврде експерти, сигурно уследити. Чини се да је, због огромног ризика који ова високо опремљена и претећа побуна представља за ирачку владу, Ирак спреман да прихвати било какву помоћ, па су се званичници ове државе обратили и Русији, Сирији и Ирану. Јер, тврди се, ова исламистичка група превише је екстремна чак и за Ал Каиду.

Дакле, САД крећу у нови превентивни рат. Стога се из Вашингтона свакодневно указује како се Исламистичка држава шири брзо кроз регион, контролише велики део територије у североисточном делу Сирије, на западу и северозападу Ирака...Најшокантнија је, тврди се у САД, растућа способност ИСИС да финансира цихад широм региона јер је после освајања Мосула група дошла у посед више од две милијарде долара након пљачкања банака и одузимања велике количине војне опреме и наоружања. Недавна заузимања кључних сиријских нафтних поља на граници са Ираком, односно контрола над неколико ирачких нафтних поља, омогућила је Исламистичкој држави да продаје нафту на црном тржишту како би даље увећавала капитал за своје кампање.

ИСИС увећава и број регрута. Уз сунитске милитанат из региона многи старни борци пристижу у редове ИСИС, тврди се да се у кратком времену групи прикључило неколико хиљада страних бораца из ЕУ, САД и Аустралије, хиљаду из исламског региона Чеченије. Присутни су и добровољци из БиХ, Албаније, Македоније, с Косова и Метохије.

С друге стране, објашњења САД за предузимање нових превентивних ратова против ИСИС чак и у самој Америци наилазе на отпор. Наводно, да би сачувале „своје“ ресурсе у Ираку САД су неопходни бона фиде непријатељи. Посебно они који су бруталани, варварски настројени, нехумани. А такво претеће зло призива само једну ствар: да се поново умешају САД. Нови савезници су тзв. коалиција спремних у Сирији, дојучерашњи терористи Курди, па чак и Иран. За сада, док се не крене са ваздушним нападима без обзира на колатералну штету САД учествују у њиховом организовању у виду обуке, наоружавања, финансирања и саветовања. А у том смислу још је администрација некадашњег председника САД Џорџа Буша Бушова администрација говорила о „исушивању мочваре“ терористичких група у 60 земаља!

11. ПОДСТИЦАЈИ И ОГРАНИЧЕЊА ПОЛИТИКЕ КОД ОТМИЦА ВАЗДУХОПЛОВА, ИЗВОЂЕЊЕ ДОКАЗА

Период после Другог светског рата до почетка 21. века препознаје се, између осталог, по разнозначним и радикалним променама глобалног политичког амбијента, различитог порекла и неједнаке моћи. Дубинске промене, преко

хладног рата и рата против тероризма, условљеног самоубилачким нападима отетим цивилним ваздухопловима 11/9, пресудно су одређивале и одређују политичку и безбедносну конфигурацију друштва у целини.

Досадашња анализа политичких аспеката отмица ваздухоплова у периоду од завршетка Другог светског рата до почетка овог века, с посебном перцепцијом на догађаје 11/9, указује да одржива безбедност на планетарном нивоу не може да се изнуди/постигне само унилатералним деловањем, више војним а мање политичким. У контексту последица догађаја 11/9 то није могуће ни када су у питању САД и њени ад хок коалициони партнери.²⁷⁸

Интеграција светске заједнице у периоду после Другог светског рата, без обзира на период хладног рата, односно јачање и убрзање процеса глобализације, праћена је и њеном фрагментацијом.²⁷⁹

Делу држава и друштава свакако је у периоду после Другог светског рата до данас претило и прети унутрашње и спољашње растакање. Постепена универзализација за такве државе и друштва није дала одговор за решавање проблема урушавања темеља, па су изворна западноевропска достигнућа, која су означавана од стране јачих и економски моћнијих као цивилизацијска достигнућа, проглашавана за покушај директног преобликовања којем треба да се стане на пут. Наиме, идеје, политика, капитал... кретали су се само једносмерно, од центра западне цивилизације ка периферији, како су остатак света називали идеолози, политиколози и теоретичари Запада. Повратни токови су већином били заустављени, а један од начина да се уклоне несавладиве препреке биле су и јесу, у коначном - отмице цивилних ваздухоплова са политичким мотивом.

Појавом биполарне структуре света у периоду после Другог светског рата међународној заједници је претио светски рат. Међутим, растао је број регионалних, локалних и унутрашњих сукоба, посебно у неразвијеним деловима света. Подстицаји политике великих, САД и Русије, нису били усмерени на анализу и проверу мотива ових сукоба, већ на промицање сопствених интереса. Једностраним акцијама, о којима је било реч током презентовања овог истраживања, нарушавали су начела међународног права. Архитектама новог света на такво понашање узвраћено је негативним безбедносним последицама од којих је 11. септембар 2001., самоубилачки напад терориста отетим ваздухопловима, свакако најтрагичнији репер.²⁸⁰

²⁷⁸Волстрин Имануел, Година 2003. је година Буша; Република, Београд, бр. 324-325, јануар 2004., стр. 4

²⁷⁹Бодријар Жан: „Одбијање и искључивање нису случајне последице, оне спадају у логику глобализације која, супротно од универзалног, разлабављује постојеће структуре да би могла да их интегрише. Глобално умрежавање удвостручава се одвајањем фрагмената“. Извор: „Глобализација још није победила, свет после 11. септембра“, Нова српска политичка мисао, посебно издање бр. 4, Београд, 2002.

²⁸⁰Види: Nye S. Josph, The Paradox of American Power: Why the World's only Superpower can't go it alone; Oxford University Press, 2002.

Већ са првим отмицама цивилних ваздухоплова с политичким мотивом у периоду после Другог светског рата, а посебно шездесетих и седамдесетих година прошлог века када је број ових криминалних аката утростручен, било је јасно да се листа одговора на изазове, ризике и претње јачих, са којима су се, према њиховом схватању, сусретали појединци, групе, организације, друштва или државе, може проширити до непрепознатљивих граница. На политичку унификацију одговарало се и одговара производњом и недозвољеном трговином оружјем, посебно оним за масовно уништење, па стога поједини експерти за тероризам, посебно после 11/9, постављају питање може ли се догодити да нека будућа отмица ваздухоплова с политичким мотивом остави још катастрофалније последице по цивилизацију.

Отмице ваздухоплова с политичким мотивом у периоду после Другог светског рата углавном су биле чин незадовољних или прогоњених појединаца да би, временом постале одговор на покушаје политичке унификације света. Крајем друге половине прошлог века овакав одговор је био у складу са псеудоверским елементом којег су установиле властовољне елите поменуте светске периферије. Отуда Осама бин Ладен и Ал Каида и у том смислу носиоци светске политике и њихови следбеници постају главна мета.

Званична политика бројних држава у периоду после Другог светског рата била је својеврстан подстицај за отмице ваздухоплова с политичким мотивом. У Совјетском Савезу су се прогонили политички неистомишљеници, противници комунизма, а у САД симпатизери комунизма... Цивилни ваздухоплови постају алатке онима који желе да избегну политичку репресију по сваку цену, а посебно у рукама оних који су осуђени на свакодневну политичку борбу у циљу преживљавања. Досадашња анализа нас упућује на закључак да су то углавном припадници муслиманских земаља, апстрахујући друге државе у којима су такође у периоду после Другог светског рата до почетка овог века присутна турбулентна политичка и друга дешавања.

Сем у случају мањег броја држава исламски највиши званичници се ограђују од извршених терористичких аката, укључујући и отмице цивилних ваздухоплова с политичким мотивом, а саме извршиоце, појединце и групације, сматрају грешницима и отпадницима од вере.

Драган Симеуновић стога с правом примећује да у муслиманским терористичким организацијама има најмање студената верских школа и универзитета.²⁸¹

На примарно подручје интензивирања тероризма у периоду после Другог светског рата, а посебно његове обнове у другој половини прошлог и почетком овог века, утицала су политичка дешавања.

Терористичка организација Муслиманска браћа, настала 1928., изнедрила је низ терористичких групација од којих су поједине вршиоци отмице цивилних ваздухоплова с политичким мотивом. Цихад, Хезболах и Хамас били су носиоци ових криминалних активности у којима су видели један од ефектнијих начина борбе за решавање унутрашњих проблема, али и вид борбе против спољњег непријатеља.

Интензивна активност Хезбулаха и Хамаса започиње у време палестинске „интифаде“. Траје све до данас, обележавајући сложене политичке процесе, првенствено на Блиском Истоку.

Хамас (ревност до границе фанатизма) је израстао као опонент помирљивој политици ПЛО, временом је постао главни исламистички покрет у Палестини. Насиље ради насиља, без обзира на место и мету над којим се насиље изводи, мото је припадника организације Хамас.

Драган Симеуновић закључује да је самоубилаштво довело Хамас у врх исламистичке пирамиде јер су идејне вође организације схватиле да је самоубилачки акт веома популаран међу Палестинцима, док друге организације нису биле спремне на перманентно вршење самоубилачких терористичких акција, усмерених посебно против израелских грађана.²⁸²

То је један од разлога што су политичка и финансијска помоћ Хамасу шире утемељена него Хезболаху. Хамас донирају скоро све исламске државе, муслимани широм света, а забележени су и случајеви да донације стижу из САД.

Политичке претензије Хамаса су да прерасте у ослободилачки покрет широких размера и свеобухватног деловања у бројним муслиманским државама с обзиром да чврсто стоји иза становишта да је Палестина неотуђива исламска земља, а уз то припадници Хамаса сматрају да и другим муслиманским државама прети опасност од Израела и САД, посебно после одлучног одговора САД и савезника на самоубилачки терористички акт отетим ваздухопловима на Њујорк и Вашингтон.

²⁸¹Симеуновић Драган, Тероризам – општи део, Правни факултет Универзитета у Београду, библиотека Кримен, 2009., стр. 196-197

²⁸²Исто., стр. 199

Активности ове организације приметне су у другим муслиманским државама, иако је подршка Хамасу тајног карактера с обзиром да се налази на листи терористичких организација коју су прогласиле САД, а Израел је 1994. објавио рат Хамасу до потпуног истребљења.

Иран је један од главних политичких спонора Хезболаха (Божја странка), шиитске либанске паравојне формације. У светским размерама Хезболах је постао чувен после отмице ваздухоплова компаније Транс Ворлд Ерлејнс, лет 847 на линији Каиро-Сан Дијего 14. јуна 1985, на небу код Атине. Путници који су имали јеврејска имена убијени су, а остали путници су били таоци на аеродрому у Алжиру две недеље.²⁸³

У Панами су припадници Хезболаха отели цивилни ваздухоплов на линији Колон-Панама сити 19. јула 1994. и убили 21 путника, међу којима је било 12 Јевреја. Авион је експлодирао у ваздуху активирањем бомбе.

Документација верификована од стране независних експерата потврђује оптужбе САД да је Иран само у 2010. донирао Хамас и Хезболах са 400 милиона долара. На подршку осталим екстремним исламистичким снагама у свету Иран годишње улаже више стотина милиона долара, а ову стратегију званичан Техеран спроводи од 1979., односно од исламске револуције.

Политички и финансијски подстицај да Хамас дође на власт у Палестини стигао је од Ирана и Сирије.²⁸⁴ Иран помаже и екстремне исламистичке покрете у Авганистану, Ираку и Либану, а посебне донације су ишле за Ал Каиду, која је уз политичку подршку Ирана, уско везана са Хезболахом. До подстицаја од стране Ирана никоме није пошло за руком да повеже две најопасније терористичке организације на свету, а велику улогу је одиграо и вођа Ал Каиде Осама бин Ладен иако је знао да је талибански режим у Авганистану у лошим односима са Ираном.²⁸⁵

Према америчким сателитским, аудио и тв снимцима види се да је и у самом Ирану организовано 11 центара за обуку терориста. Највећи центар је Имам Али, у којем се планирају све веће терористичке акције против интереса САД.

²⁸³Smith E. William, Terror Aboard Flight 847, TIME Magazine, 24..2001.

²⁸⁴У интервјуу за немачки лист Шпигел, 22.6.2007., један од оснивача и вођа Хамаса Махмудал Захар признао је да је из Ирана у Палестину донео бар два пута износе од више од 40 милиона долара у кешу, а за узврат Хамас чврсто стоји на позицијама о претварању Палестине у исламску државу. Извор: Симеуновић Драган, Тероризам – општи део, стр. 205

²⁸⁵Gunaratna Rohan, Inside Al Qaeda: Global Network of Terror, Columbia University Press, New York, 2002., str.146

Самоубилачке курсеве је прошло више од 500 људи, а остале курсеве који подразумевају и отмице цивилних ваздухоплова завршило је према проценама експерата око 5.000 лица, међу којима има и жена. САД су због тога увеле строги ембарго званичном Техерану, али политички и економски интереси појединих западноевропских држава (Француска), Русије, Кине и Северне Кореје су превагнули - Ирану су испоручиле знатне количине конвенционалног наоружања.

Извесне политичке подстицаје исламистичке терористичке групе које су такође вршиле отмице цивилних ваздухоплова с политичким мотивом, или су намеравале да изврше отмице, добијају и у Сирији, Саудијској Арабији, Јордану, Либији, Алжиру, Судану, Египту, Либанону, Турској.

Ипак, и поред оптужби да ове државе пружају политичку и финансијску потпору терористима и несметано им дају терен за обуку, тешко је увек ваљано доказати везу влада тих земаља у периоду од Другог светског рата до почетка двадестпрвог века са терористима.

Нешто јаснија ситуација је, рецимо, у Алжиру, где је исламистички тероризам у фази залета и полако али сигурно прераста у поредак, уз помоћ Ирана који је прешао исти пут.

Не смеју се изгубити из вида још неке државе у којима је у периоду после Другог светског рата па до почетка овог века тероризам, који подразумева отмице цивилних ваздухоплова с политичким мотивом, постао битан фактор субверзивне делатности у тада формираним државама, а као средство за борбу против демократских режима.

Временом отмице цивилних ваздухоплова су постале популарна стратегија, промишљен избор појединаца, група или организација за које је отмица рационалан избор за остварење политичких циљева.

Треба обратити пажњу и на чињеницу да је све израженија тенденција мрежних организација које преферирају терористичке криминалне акте ове врсте у Индонезији, Филипинима, Малезији, Мианмару, Тајланду, па чак и у Сингапуру.²⁸⁶

С друге стране, политички подстицај тероризму пружају и поједине државе које одговарају непримереном силом и противзаконитим активностима против својих и туђих непријатеља на терористичке акте, у које спадају и отмице цивилних ваздухоплова с политичким мотивом.

²⁸⁶Види: Combs C., *Terrorism in the Twenty First Century*; New York, Chapter 2, 2003.

Стога је у праву Драган Симеуновић када закључује да и нечија огромна војна надмоћ увек може да породити тероризма и доведе до отмица цивилних ваздухоплова као оружје фрустрираних и слабих.²⁸⁷

Тога су свесне бројне државе. Али, уздржаност у реаговању, посебно у реаговању које није у складу са политичким захтевима САД и посебно од стране Бразила, Индије, Кине и Русије, несумњивих чинилаца какве-такве глобалне равнотеже, односно уздржаност у указивању на аномалије у политици САД и савезника у борби против тероризма, сагледавају се као мера политичке коректности за коју данас више не би требало да буде места.

Криза изазвана војном интервенцијом САД и савезника у Авганистану и Ираку прелила се у Пакистан, о чему је било речи, процес дезинтеграције је у току у државама Блиског и Средњег истока, није поштеђена ни Европа, што сужава простор између стратешких приоритета борбе против тероризма и потребе да се државе, а посебно САД и ЕУ као лидери у контратерористичкој борби, јасније одреде према сопственој политици која такође доприноси јачању тероризма и која резултира све отворенијим одбијањем ауторитарних и недемократских сила у свету.

Бројни експерти који закључују да САД доприносе јачању тероризма тврде да је реч о америчком цихадизму и, у контексту узлета ИСИС, о чему је било речи, покушају САД да успостави оно што би се могло сматрати америчким калифатом у блискоисточном и средњеисточном региону. САД су у том смислу више него успешно демонтирале и уништиле државну моћ у свакој од земаља у којима су интервенисале, дестабилизовале су суседне државе и коначно - регион.

Током и после 11/9 бројне дилеме које су постојале у вези са подстицајима и, с друге стране, ограничењима политике код криминалних аката отмица цивилних ваздухоплова с политичким мотивом готово да су изведене до крајњих консеквенци. Политички и не само политички захтеви за интеграцијом друштва на светском нивоу показали су да су државе само објекат глобализације који ће, независно од њихове стварне воље, снаћи све последице овог процеса. По многим теоретичарима, више негативне него позитивне.²⁸⁸

²⁸⁷ Симеуновић Драган: Тероризам постао казна преварених; Вечерње новости, 10. 7.2010.

²⁸⁸ Maldenbaum Michael, Diplomacy and Wartime: New Priorities and Lignments; PublicAffairs, New York, 2001., стр. 260

12. ОСНОВНЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ ПОВЕЗАНОСТИ ПОЛИТИКЕ И ТЕРОРИСТА ПОСЛЕ 11/9

Из досадашње анализе произлази да су политика и тероризам одувек били повезани и да су се њихове везе развијале с развојем друштва. О основним импликацијама повезаности политике и тероризма после отмица цивилних ваздухоплова и самоубилачких напада на Њујорк и Вашингтон, којима су произроковани бројни људски и материјални губитци, расправља се несмањеним темпом.

САД и савезнице су после 11/9 својим незграпним потезима ушле у нову фазу сукоба са исламским светом, па се с правом постављају питања да ли се радило и ради о рату против планетарне опасности – тероризма, или је реч о ширењу америчке империје.

И у самим САД данас је подршка ратним опцијама америчке администрације далеко мања него непосредно после 11/9. Наиме, до 11/9 режими прозивани због својих идеолошких и других оквира постају преко потребни партнери САД и савезника у рату против тероризма. Дотадашње политичке и војне препрекесу прескочене, неспорна је сарадња са терористима на међународном терену ма колико то парадоксално било, па јавно мњење Америке није спремно на нове подршке и одрицања: потрошене су на рат с терористима који су организатори напада 11/9 стотине милијарди долара, погинуло је неколико хиљада америчких војника, не само у Авганистану и Ираку. Животе је изгубило и стотине хиљада цивила у државама у којима су интервенисале САД и савезничке земље.

Од 11/9 траје хајка за припадницима Ал Каиде. Напад на темеље САД свакао представља прекретницу у америчкој перцепцији исламског света. Међутим, стратегија САД и савезника у борби против тероризма укључује да за своје интересе користе и радикалне исламисте, баш као што је био и Осама бин Ладен.

У Најробију, Кенија, 2013. је извршен терористички напад на тржни центар Вестгејт у коме су учествовали припадници радикалне исламске групе Ал Шабаб и током којег је погинуло 67 лица. Британски и израелски командоси су помогли да се криза с таоцима реши, а током напада Ал Шабаб погинуло је шест британских држављана. После акције званичан Лондон је демантовао да је био учесник. Већина припадника ове терористичке организације данас се

налази у Сомалији, а није им нанета већа штета упркос заједничком нападу на њихово средиште у луци Бараве у Сомалији, коју су заједнички организовале америчке, британске и турске снаге.

Непосредно после напада у Најробију објављени су докази да је Ал Шабаб примио десетине хиљада долара помоћи из САД, иако је марта 2008. САД означила Ал Шабаб као терористичку организацију с циљем да спречи особе у Америци да обезбеђују овој организацији новац, обуку, сазнања, опрему за комуникацију, оружје...

Проток новца није могао да се деси без контроле америчких власти, па је једно од објашњења светских експерата за тероризам да је Ал Шабаб потребна САД као оправдање за нове војне интервенције на међународном плану, односно због неопходних улагања у војно-индустријски комплекс на унутрашњем плану.

Ово је само један од бројних примера који указују да се САД и савезници не само обрачунавају са терористима, посебно онима који потичу из Ал Каиде, терористичке организације која је организовала самоубилачке нападе отетим ваздухопловима на темеље САД, већ их и директно подржавају када је то у складу са њиховим интересима.

Речит пример је и сарадња са Ал Каидом у Либији у циљу свргавања Моамера ел Гадафија, односно везе са терористима ове мреже у Сирији у циљу свргавања с власти Башара ал Асада која још увек траје и свакодневно јача.

Према извештају „Америчко унапређивање демократије - за време и после Буша“, који је објавио Глас Америке 20. маја 2007., чији је аутор Томас Каротерс, рат против тероризма и ново установљена безбедносна политика довели су до сарадње администрације САД са више од половине од 45 тзв. неслободних држава у свету, а осеци у глобалној демократизацији допринели су и стални контакти са терористима.

Америчка политика је таквим поступцима довела до консолидације терористичких група после одговора на напад Ал Каиде на темеље САД 11/9 вишеструким увећањем терористичких напада и нанела озбиљну штету легитимности унапређивања демократије с њене стране.

Уједно, продемократске компоненте које пласирају САД у обраћању међународној јавности и кроз политичко деловање постоје, али се односе на државе са мањим значајем за САД. У тим државама САД и савезници не сарађују са терористима што указује на њихову малу тежину.²⁸⁹

²⁸⁹Види: Carothers Thomas, The Democracy Crusade Myth, The National Interest, 2007.

У другим државама од интереса за САД сарадња са терористима се посматра у званичном Вашингтону као део оквира за промоцију америчке демократије чији бенефит су не само остваривање политичких већ и економских интереса.

Стога се поставља питање колико је веродостојна политика САД ако се залаже за људска права и демократију, што укључује и борбу против тероризма, ако је у исто време у савезу са терористима, односно у којој мери САД могу да послуже свету као узор у борби против тероризма, што је захтев Вашингтона, ако и сами крше правила која су донели сарађујући са терористима?

Обећања председника САД Џорџа Буша, дата после 11/9, да ће успешно демократизовати арапски свет и смањити глобалну опасност од тероризма, нису наишла на велико поверење, а данас се отворено говори, с обзиром да исту политику спроводи и Барак Обама, да је стратегија америчке борбе против тероризма изгубила кредибилитет и да је обезвређена.

Оваква недоследност упућује аналитичаре на закључак да је империјална политика коначна одредница политике САД, односно да у том циљу не бирају средства - сарадњу са терористичким организацијама, па чак и са Ал Каидом, непосредним починиоцем у историји најтежег терористичког акта - самоубилачке нападе отетим ваздухопловима на територији САД.²⁹⁰

Пол Кругман, добитник Нобелове награде за економију 2008., колумниста Њујорк тајмса, годинама тврди, а посебно данас, да су САД почетком тридесетих година прошлог века победиле велику депресију само захваљујући учешћу у Другом светском рату.

Политика САД, кроз сарадњу са терористима, без обзира на проглашен рат против терориста до истребљења, данас је проналажење еквивалента Другом светском рату, закључује Кругман.

Самјуел Хантингтон сматра да је данашња глобална политика резултат дубинског сукоба између различитих култура и вера те се стога не бирају средства. Та теза је постала посебно актуелна после 11/9 и Хантингтон признаје да моћ и даље игра главну ролу у глобалној политици, као што је то чинила и до 11/9. САД раде то што раде зато што имају свој државни интерес и ако интерес налаже да САД сарађују са Пакистаном, Авганистаном или било ким другим – САД ће то и учинити. То би сви озбиљно требало да схвате, закључује Хантингтон.²⁹¹

²⁹⁰Хенри Кисинџер: Долазећи рат ће бити толико озбиљан да само једна супер сила може да победи, а то су САД. Ми ћемо из пепела изградити ново друштво и у њему ће остати само једна супер сила и то ће бити добитничка светска влада. Извор: интервју Хенри Кисинџера, мај. 2001., www.dailysquib.co.uk

²⁹¹Хантингтон Самјуел, *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 2000.

Многи сматрају да САД то већ чине. Иако би се милитанти ИСИС, рецимо, згрозили од саме помисли на то, они су се, тврди се, излегли управо у америчкој администрацији. Јер, противници метода деловања антитерористичких снага на челу са САД данас сматрају да је скоро све што је урађено у рату против тероризма управо олакшало њихов успон.

Експерти за тероризам кроз основне импликације повезаности политике и терориста после 11/9, уз дисквалифицају моралног не само од стране САД и Ирана као парадигми - већ и других држава, сагледавају могућност остварења глобалног грађанског рата који би резултирао тоталним сломом друштвених идеала.

13. СХВАТАЊЕ ПРОБЛЕМА У МЕЂУНАРОДНИМ ОКВИРИМА

Отмице цивилних ваздухоплова с политичким мотивом у периоду од завршетка Другог светског рата до почетка овог века, а посебно самоубилачки напади отетим ваздухопловима у САД, показали су да ови криминални/терористички акти представљају претњу глобалних размера којој ниједна држава самостално не може да се супротстави.

Међународно-правни аспекти борбе против тероризма, који укључују и отмице цивилних ваздухоплова, заснивају се на активностима бројних институција, првенствено УН и ЕУ.

Конвенције, резолуције, декларације и протоколе следе бројне државе, али досадашње истраживање указује да поштовање међународно-правних норми није у сагласју са намерама појединих потписница, односно да њихова правна снага није увек резолутна. Све више се користе тзв. принудне мере, притисак. Стога је однос међународне заједнице и држава предмет бројних расправа које указују на потребу комплетирања правних система чиме ће бити избегнуто њихово мењање или чак укидање према сопственом нахођењу.

13.1. Схватање проблема у УН

Интензивирањем тероризма, посебно отмица цивилних ваздухоплова крајем шездесетих година прошлог века, у Организацији Уједињених нација поштрена је активност усмерена на формирање међународних правних инструмената за сузбијање свих облика тероризма.

Конвенција о кривичним делима и неким другим актима извршеним у ваздухопловима донета је у Токију, 14. септембра 1963., ступила је на снагу 1969. Конвенција о сузбијању незаконите отмице ваздухоплова донета у Хагу, 16. децембра 1970., ступила на снагу 1971. Државе чланице ове конвенције, сматрајући да незаконити акти отмице (заробљавања) или вршење контроле над ваздухопловима у лету, доводе у питање безбедност лица и имовине, озбиљно ометају коришћење ваздухопловних услуга и нарушавају поверење народа у свету у безбедност цивилног ваздухопловства. (прилог бр. 3)

Јасно је да се свака област која се тиче појма тероризма, а посебно отмица ваздухоплова из политичких мотива, мора прецизно нормирати, но идеални модел који подразумева заједништво теорије и праксе на нивоу УН још није пронађен. Наиме, анализом чланова наведених конвенција долази се до закључка да је у великом степену присутна правна гимнастика, односно својеврсна игра речима, што, опет, у крајњем, води у политичка неслагања држава-чланица УН без обзира што оне начелно прихватају утврђено.

Антитерористичке мере УН, које су углавном сведене на нормативне мере, стога се и разликују од мера које предузимају друге међународне организације, али и државе, које спроводе оперативне радње, односно прикупљају податке и врше конкретне акције на терену. И иако се подразумева чињеница да ниједна држава или институција не могу да делују мимо правних докумената које је утврдила Генерална скупштина УН, то увек није случај, а посебно после септембра 2001.

Разграната мрежа помоћних тела афирмише законодавну улогу УН у овој области и подстиче деловање антитерористичког штита, тј. институција као што су НАТО, Интерпол, Еуропол. Све ове институције и све државе су подржале Резолуцију 1269, донету после самоубилачких напада отетим ваздухопловима из политичких мотива 9/11. После крвавог терористичког напада на САД Савет безбедности је установио специјални Тим за антитерористичку подршку и мониторинг који обухвата експерте у борби против тероризма, експерте за правна питања, експерте за спровођење ембарга на оружје, за забрану путовања и експерте који откривају скривене путеве финансирања тероризма. Резолуцијом бр. 1373 Савет безбедности УН, као највише правно тело, формирао је и Антитерористички комитет чије су чланице истовремено и чланице Савета, а у циљу предузимања превентивних

мера према терористичким и криминалним активностима. Улога Комитета је и пружање помоћи, промовисање сарадње међу земљама, уз поштовање међународних инструмената за борбу против тероризма. Државе чланице имају обавезу да о својим активностима у реализацији Резолуције бр. 1937 редовно подносе извештаје Антитерористичком комитету.

Извршни директорат ЦТЕД, Одбора за борбу против тероризма, формиран је у Савету безбедности УН Резолуцијом бр. 1553 у циљу надгледања имплементације Резолуције бр. 1373 и олакшавања пружања помоћи чланицама УН. Формирана је и Радна група за имплементацију борбе против тероризма како би се побољшали напори УН у реализацији принципа кординације и кохерентности. Она самостално спроводи активности од изузетног значаја за антитерористичко деловање УН. Радну групу чини 31 међународни субјект, међу којима су ЦТЕД, ДПКО, ИАЕ, ИНТЕРПОЛ, УНДП, УНЕСКО, ВХО, Ворлд Банк... и сваки од њих даје допринос у складу са мандатом.

Ова група је можда најбољи пример (не)функционалности УН јер има задатак да систем УН усклади са потребама држава-чланица, пружајући неопходну подршку Стратегији борбе против тероризма, односно сву техничку помоћ. Циљеви су максимизирање упоредних предности субјеката, помоћ државама-чланицама око мера за решавање услова за ширење тероризма; мере за изградњу капацитета држава за спречавање и борбу против тероризма и јачање система УН у том смислу, а како би се обезбедили поштовање људских права и владавина права за све као темељ за борбу против тероризма. У том смислу и настају проблеми.

Директорат у сарадњи са државама-чланицама сублимира велики број различитих чињеница, формира и поседује базе података од којих је данас најзначајнија о биолошким инцидентима, а која је доступна за коришћење и безбедна од ИТ упада, респектабилна посебно за Интерпол.

Анализирајући наведене антитерористичке чиниоце може да се изведе закључак да су УН са дужном пажњом пришле решавању проблема тероризма. Међутим, примери из праксе, а неки од њих су обрађени и током анализе поступања појединих фактора антитерористичке борбе, посебно САД, после 11. септембра 2001, самоубилачких напада отетим цивилним ваздухопловима из политичких мотива, указују на урушавање легитимитета УН. Наиме, све

више на значају добија чињеница да неопходна међународна сарадња по овом пиатњу, а под капом УН, почиње да зависи искључиво од добре воље страна које су потписнице УН норматива. При томе треба имати и у виду да државне-чланице, које су потписнице конвенција, резолуција и других правних аката УН, имају, пре свега, различите политичке и дипломатске принципе, различите правне системе, да на питање екстрадиције гледају из различитих углова... Дакле, не постоје јасно дефинисани узуси. Стога је и пријетно да изоловано делују САД, Израел, НАТО, ЕУ, ОЕСЦЕ, арапске државе, а што води у закључак да су политика, економски интереси и тероризам у нераскидивим везама.

Нерешених питања је много па за сада не постоји могућност испуњавања задатка који гласи: стварање потребних услова за превентивно и репресивно антитерористичко деловање глобалних размера. Очито је да ће бити немогуће постићи заједничку или колективну међународну сигурносну политику против тероризма тамо гдје постоје фундаменталне разлике у погледу легитимности оних који користе насиље како би остварили своје циљеве и оних држава које користе своје ресурсе како би их зауставиле.“

13.2. Отклањање стереотипа у нормативним оквирима

Савет безбедности УН је донео бројна документа која су требало да наговесте успешнију борбу против тероризма. Међутим, пораст инциденције терористичких напада, који су доживели кулминацију смртоносном манифестацијом политичког насиља 9. септемба 2001., указује да стратешка логика међународне заједнице у конципирању бројне регулативе заостаје за догађајима. Исто тако претходна анализа указује да је немогуће постићи заједничку или колективну међународну безбедносну политику против тероризма, без обзира на напоре УН, јер постоје фундаменталне разлике у погледу легитимности оних који користе насиље како би остварили своје циљеве, оних који користе своје ресурсе како би их зауставиле, али и оних који би требало да сарађују у овом послу.

Криминолошка и виктимолошка истраживања, односно предлози мера за њихово сузбијање, такође не иду у корак с правилном анализом узрока, услова и повода за извођење терористичких аката, у контексту ове теме - политичким мотивима за отмицу ваздухоплова.

Друштвено - културолошки процеси који изазивају овакву реакцију појединих група или организација изучавају се према већ усвојеним стереотипима. Док једни отмичаре цивилних ваздухоплова виде као лудакe и фанатике, други их сагледавају као хероје. Отмичари ваздухоплова за једне покушавају да одбране част групе, организације или саме државе, док су, према другима, ирационални губитници који заслужују исту такву, ако не и гору, одмазду. Стога су и нормативни оквири који би требало да заокруже ову тему недостатни, односно садрже најмањи могући заједнички елеменат у циљу што шире подршке.²⁹²

Из реченог би се могао извести закључак да проактивне безбедносне мере, потковане конвенцијама и другим нормама, нису и не могу још увек да буду тзв. заједничко јавно добро свих држава које су у ризику од тероризма (а данас то заиста јесу све државе на планети).

С друге стране, уз помоћ дескриптивно - аналитичке и неопходне архивске методе, коришћених током истраживања, такође се може утврдити да конвенције УН јесу добар покушај у борби против свих облика тероризма, али и да угрожена планета још увек не располаже неопходном сагласношћу држава у борби против тероризма, па тако и отмица ваздухоплова из политичких мотива, јер терминологија ових веома насилних атака зависи првенствено од политичких, стручних, правних, а посебно прагматичних ставова.

Утврђивање и елиминисање наведених елемената, који утиру пут стереотипима и минимизују значај усвојене регулативе, тежак је посао. Потврђивање дефинисаних хипотеза затева и захтеваће редефинисање стратегије сузбијања тероризма, па тако и до сада (не)подржаних нормативних оквира Уједињених нација, што би могло да доведе до кооперативнијег спознајног консензуса, па самим тим и деловања. Јер, уколико конвенције не буду искоришћене у пракси - оне ће опстати још само као међународно - правни документи који и нису друго него, за многе државе, па чак и за потписнице, мртво слово на папиру.

Кориговање материјално - правних недостатака предочених конвенција, уз транспарентну структуру заштитних система кроз ресоре правосудне, законодавне и извршне власти држава-чланица ОУН, уз субординацију и на хоризонталном и на вертикалном нивоу, требало би да помогне да норматива

²⁹²Azam, J. P.: Suicide-Bombing as Inter-Generational Investment, Public Choice, 122 (1-2), 2005, str. 177.-182.

постане транспарентнија, јаснија и компактнија. Данас норматива, дакле, делује још сувише апстрактно, без јасних смерница за све државе - чланице ОУН у смислу планирања, организовања, спровођења и контролисања онога што је постављено као примарни задатак.

Константе и елементи конвенција и других нормативних аката донетих на нивоу УН, а који су придонели смањењу ризика тероризма, а посебно отмица ваздухоплова из политичких разлога, треба да буду подржани. Међутим, све оно што неутралише или онемогућава предочене задатке мора да буде промењено у што краћем року.

Уједињене нације, као организација држава - чланица у најширем смислу речи, очекивано спомињу одговорност чланица, њихове обавезе и потребу за акцијом. Међутим, вишедимензионална неравнотежа није савладана, што појединим чланицама, онима које се налазе на врху пирамидалне борбе против тероризма, али и онима које га (не)скривено подржавају, омогућава да се још увек понашају према сопственим мерилима. То је исто тако разлог што се рат против тероризма и спречавање отмица ваздухоплова из политичких мотива показује као изузетно комплексан задатак са непредвидљивим, крајње неизгледним завршетком.

Политички, економски, верски, културно - цивилизацијски, па чак и еколошки разлози, као мотиви терористичких аката, односно отмица ваздухоплова, такође нису до краја објашњени и назначени у предоченим нормативним актима УН. Таква ситуација свакако води у продубљивање већ нерегулисаног питања шта је заправо предмет криминализације, односно, у контексту питања постављених током анализе кроз предочену дисертацију: да ли је учињено дело политичког или неполитичког карактера.

Експерти упозоравају да се, чак и после 2001., у великом броју докумената држава - чланица УН кривичним делом не сматра дело које има политичке елементе. Још увек постоје ситуације да неке државе не желе да изруче починиоца терористичког акта из политичких мотива, односно да поједине државе које захтевају изручење немајумогућности да учиниоце процесуирају пред својим судовима. Уједно, држава која одбије изручење готово да не сноси за то никакве последице јер светски поредак оличен у УН у таквим ситуацијама позивају на поштовање начела демократије, без стриктно антиципираног деловања. Стога претње свакодневно добијају нов карактер јер методолошки хомогенизованог приступа проблемима нема.

13.3. Схватање проблема у европском законодавству

Европска унија се, уз САД, после 11. септембра 2001., утврдила као главни чинилац глобалне коалиције против тероризма, који подфразумева и отмице ваздухоплова из политичких мотива. Реакције ЕУ на трагичне догађаје из 2001. биле су брзе и на политичком и на безбедносном и на финансијском плану. Европска конференција посвећена борби против тероризма, одржана у Бриселу већ 30. септембра 2001., на којој су уз чланице ЕУ учествовале и Русија и државе кандидати за ЕУ, показала се као политички посебно важна у јачању међународне коалиције у борби против тероризма. Реализација простора слободе, безбедности и правде довела је до јачања сарадње са партнерима, посебно САД, па се често могло чути мишљење да Европска унија поседује далеко софистицираније нормативе и предлоге за решење новонастале ситуације. Данас су о томе мишљења подељена.

Борба против тероризма на тлу Европе у периоду после Другог светског рата ослањала се на нормативу УН, што је био случај и са отмицама ваздухоплова из политичких мотива. Тзв. модерна ера започела је 70-их година прошлог века оснивањем *Групе за тероризам, радикализам, екстремизам и међународно насиље*, позната и као група *Треви* односно Европском конвенцијом о сузбијању тероризма из 1977., када је и знатно увећан број отмица цивилних ваздухоплова из политичких разлога у ваздушном простору који су контролисале европске државе.

Европско веће је 1975. основало изван својих формалних структура Треви групу - форум за сарадњу министарстава унутрашњих послова. Деловала је до 1992., када је замењена одредбама из тзв. трећег стуба уговора о оснивању ЕУ из Мастрихта, које се односе на имиграцију, азил, полицијску делатност, царину и сарадњу правосудних органа. Циљ делатности ове групе био је размена информација о терористичким активностима, посебно безбедносним питањима ваздушног саобраћаја, односно других осетљивих проблема. Основане су и додатне организације за борбу против тероризма: Полицијска радна група о тероризму и Противтерористичка група.

Уговором из Мастрихта борба против тероризма укључена је у формалну структуру ЕУ у одредбе о правосуђу и унутрашњим пословима. Један од првих докумената, усвојен од стране Већа министра правосуђа и унутрашњих послова, је Декларација о тероризму 1995. Следи Уговор из Амстердама 1997.

којим се одређује да је циљ Уније пружање високог степена сигурности грађана, а што се постиже сузбијањем разних облика казних дела, међу којима је изричито наведен тероризам.

ЕУ је пре 2001. усвојила и низ правних аката. Тероризам је добио важно место у Закључцима Европског већа из Тампереа 15/16. октобра 1999.; у Закључцима већа из Санта Марија да Феира 19/20. јуна 2000. Међутим, без обзира на јачање полицијске сарадње, све до самоубилачких напада отетим цивилним ваздухопловима из политичких мотивана САД 2001., сарадња у подручју противтероризма у оквирима ЕУ била је ограничена. Чланице су пружале отпор уступању дела суверенитета ЕУ, посебно у области безбедности, коју су означавале као најосетљивије подручје. Таква пракса настављена је и после 2001., јер ће, без обзира на увећану сарадњу, питање безбедности остати у искључивој надлежности чланица, што потврђује и Лисабонски споразум.²⁹³

У децембру 2003. усвојена је Европска безбедносна стратегија, која је, уз Декларацију о борби против тероризма, обећавала квалитетнијеполитичко усмеравање и одлучнији напредак у националном спровођењу договорених мера. Међутим, јаз између аспирација ЕУ у борби против тероризма и њеног реалног утицаја и даље је био више него приметан. Чланице и данас изражавају забринутост због недовољног напредовањаусвојеног антитерористичког програма и показују све мањи интерес за додавање нових мера, посебно у обиму и ан начин како је то урађено у САД.

Важну улогу тако и надаље има Хашки програм јачања слободе, безбедности и правде у ЕУ, усвојен на састанку Већа 4. и 5. новембра 2004. у Бриселу. У 2005. усвојена су два нова стратешка документа одзначаја за сузбијање тероризма: ЕУ антитерористичка стратегија и ЕУ стратегија за борбу против радикализма и регрутовања терориста.

Стратешки оквир поставио је темељни циљ борбе против тероризма на глобалном плану, уз поштовање људских права, а што се ЕУ броји као плус у односу на нормативу донету у САД после 2001. У остваривањуциља ЕУ активности усмерава на превенцију, заштиту, прогон и санирање последица.

У овом периоду, а посебно на почетку овог века, приметно је и јачање репресивног одговора на терористичке претње, посебно на покушаје отмица ваздухоплова из политичких мотива. У том смислу значајна је Конвенција

²⁹³ Видети више: http://europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_en.htm

Савета Европе о спречавању тероризма, донета у Варшави 16.маја 2005., коју због изузетне важности треба цитирати у целини. (прилог бр.4.)

Ипак, може се извести закључак да неопходна превенција није пружила задовољавајуће резултате. То је и разлог што експерти за ову област закључују да је, баш као и у случају УН, краткорочно остварено доста, али да на дугорочном искорењивању тероризма није постигнуто ништа. Плус евентуално представља програм који је важио од 2010. до 2014., усвојен у Стокхолму, а којим доминирају теме поштовања људских права.

За разлику од стремљења у САД његовом реализацијом требало је да се уклони дискриминација и изолованост појединих група друштава. Таквом политиком би се и у наредном периоду могли да уклањају узроци све приметније радикализације појединих слојева друштва у Европској унији.²⁹⁴

У том контексту развија се и активност ОЕБС. „Државе, нарочито путем својих полицијских органа, имају обавезу да предузму све потребне мере да заштите људска права свих појединаца у оквиру своје надлежности од тероризма, као део њихових позитивних обавеза да обезбеде право на живот, право на физички интегритети друга људска права и основне слободе.

Сходно томе, оне треба да дају приоритет спречавању тероризма уз истовремено поштовање људских права и владавине права. Док државе изналазе начине да делотворније спречавају тероризам, чине се све већи напори да се установи зашто и када се појединци окрећу тероризму, како се то дешава и на који начин се то може спречити у раној фази“, стоји у водичу ОЕБС.²⁹⁵

²⁹⁴ „Терористичка радикализација је динамичан процес у ком појединац постепено прихвата терористичко насиље као могућ, можда чак и легитиман, начин деловања. Не постоји један јединствени профил који обухвата све терористе, нити постоји јасан пут који наводи појединце на тероризам. Могући покретачи терористичке радикализације су различити и сложени и мешају се на јединствен начин у сваком појединачном случају. Профили изграђени на стереотипним претпоставкама заснованим на вери, раси, националности, полу, социоекономском статусу, итд нису само дискриминаторни, већ и неделотворни. Државе ОЕБС чврсто одбацују поистовећивање тероризма са било којом националношћу, религијом или етничком припадношћу“ ОЕБС: Борба против насилног екстремизма и радикализације која води ка тероризму; Беч, март 2014, стр. 24

²⁹⁵ Видети више: Спречавање тероризма и борба против насилног екстремизма и радикализације која води ка тероризму: Приступ путем рада полиције у заједници; Одељење за транснационалне претње; Секретаријат ОЕБС, Беч, <http://www.osce.org/atu>

Још у децембру 2001. државама ОЕБС је било јасно да „не могу да се ограниче само на традиционалне војне и полицијске интервенције како би дугорочно у највећој могућој мери ублажиле опасност од тероризма“. Усвајајући Акциони план за борбу против тероризма из Букурешта истакле су потребу да се сагледају „различити социјални, економски, политички и други фактори, укључујући насилни сепаратизам и екстремизам, који стварају услове у којима су терористичке организације у стању да врбују и задобијају подршку“.²⁹⁶

Из наведеног може да се донесе закључак о јаснијој одређености од оне у САД према средствима борбе против тероризма. Наиме, она не би требало да се развијају у смеру који би био у супротности са заштитом утврђених темељних слобода. У складу са тим требало би да јача и демократска контрола антитерористичке политике.

У оквोरима ЕУ велику улогу у спречавању отмица ваздухоплова из политичких мотива игра ЕУРОПОЛ, безбедносна организација која је допринела повећању капацитета за борбу против тероризма. У оперативном ова организација прави анализу терористичких претњи, а за ове активности упућује официре за везу у државе - чланице ЕУ. „Чекирај веб“ је оперативни модел који је развио ЕУРОПОЛ, чија се улога састоји у подели информација о злоупотреби интернета од стране исламистичких терориста.

Развијен је и Програм за забрану профилације који је доприноси даљем развоју информатичког сектора, врши се размена кадрова за решавање и спречавање настанка кризних ситуација, посебно приликом покушаја отмица ваздухоплова из политичких мотива, размењују се стручњаци за експлозиве и подметање пожара. Основу организације чини преко педесет антитерористичких експерата из свих држава чланица.

Уз речене бенефите, а након анализе рада европских институција које се баве овом проблематиком ипак може да се донесе закључак да још увек недостају консолидована институционална структура, јасна разграничења између делокруга институција, демократски надзор, што, као и у САД, води у задирање темељних права човека. Сведоци смо и сами бројних примера кршења права као што су надзирање, коришћење личних података, право на приватност. Све то, неизоставно, „узрокује политичко противљење у самим државама - чланицама ЕУ, односно правне проблеме“.²⁹⁷

²⁹⁶ Министарски савет ОЕБС, “The Bucharest Plan of Action for Combating Terrorism”; Акциони план за борбу против тероризма из Букурешта, 4. децембар 2001

²⁹⁷ Pedić Žana: Odnos međunarodnoga i europskoga pravnog okvira za suzbijanje terorizma; Revija Pravo, Zagreb, 2012., str. 77

13.4. Аутономност у приступу

О делотворности кривично - правног одговора САД на отмице цивилних ваздухоплова из политичких мотива, а посебно после самоубилачких напада на виталне америчке интересе 2001., већ је било говора. Њихов аутономан приступ решавању проблема услед емотивне реакције широм планете био је у први мах подржан у већини држава, посебно што се опасност од тероризма сагледавала као глобални проблем.

Међутим, размимоилажења су почела током накнадних анализа и сугестија одговора на питања како државе треба да приступе условима који доводе до тероризма, да ли су циљане превентивне интервенције неопходне, односно коју врсту и где треба извести.

Опште место свих расправа о тероризму у периоду после завршетка Другог светског рата, када долази до интензивирања тероризма, а посебно после самоубилачких напада отетим ваздухопловима из политичких мотива на Њујорк и Вашингтон, јесте питање безбедности слободе.

Механизми регрутовања држава, друштва, организација на овом принципу алтернативности некада је било у рукама биполарног света.

Милан Б. Петковић у том смислу подсећа да су последње две светске силе које су покушале да успоставе доминацијунад екстремним исламским земљама биле Велика Британија у првим деценијама 20. века и СССР осамдесетих година 20. века. „Обе су претрпеле болне поразе, од којих се још увек нису опоравиле. Не само због пораза у рату против исламиста у Авганистану и у Чеченији, СССР је доживеоколапс и нестао са политичке карте света, док његов наследник, Руска Федерација, има огромне проблеме у борби против екстремног ислама којинезадрживо нагриза руске матичне територије“.²⁹⁸

Они трећи у том смислу нису могли довољно да дођу до изражаја. Тако је било у периоду после Другог светског рата, а у већини случајева тако је и данас. Поједине државе, али и међународне организације и институције, потврђују константност тешкоћа у одређивању карактера и деловања екстремних група - терориста. И из тих разлога се поспешује појава тзв. двоструких стандарда у одређивању шта заправо јесте, а шта није тероризам.

²⁹⁸Петковић В. Милан, Тероризам - рат у континуитету; часопис Одбрана, бр. 4; 2009. стр. 270

Са становишта Вашингтона све оно што не погађа директно САД, интересе САД или Запад у целини - не сматра се тероризмом. То је вид борбе за демократију и поштовање људских права, категорије које посебно експлоатишу САД, а сами терористи злоупотребљавају. Јер, у појединим регионима света толерише се постојање територија које су под контролом терориста, за њих не важе строго утврђене норме. А до открића да поједине државе подстичу и финансирају тероризам као испомоћ утврђеној политици онда није дуг пут. Откривање финансијско-логистичких канала спонзорисаног тероризма стога је приоритет.

Данас је, дакле, таква врста одлучивања: безбедност или слобода, скројена према узусима најјаче силе. Идеолошки механизам, који се најчешће означава као уцењивачки, је следећи: ако се одлучите за безбедност - имаћете безбедност без слободе; изаберете ли слободу, нећете имати ни слободе ни безбедности. Стога се владајућа идеологија рата против тероризма може тумачити као важан елемент политичких идеологија чији је задатак да увери како би се појединци, у коначном, поубијали без државе, а да се то не би догодило држава мора појединцу да ограничи слободе. А тиме држава, у овом

случају САД и савезнице у антитерористичкој борби, утврђеним нормама обележеним високом дозом митова, обезбеђује услове за опстанак своје пољуљане егзистенције.

Визија новог светског поретка коју имају САД, дакле, не служи само да би се одржао хегемонистички концепт међународних односа, као пут ка одржању стабилности и очувању мира у пакету са америчком доминацијом, већ је то такође и инструмент за реализацију америчког начина мишљења, суштинских политичких позиција које проистичу из одређеног уског спектра политике САД.²⁹⁹

Из досадашње анализе може се извести закључак да антитерористичка кампања, и војна и она која се креће у нормативним оквирима, свакодневно руши државно, правно и политичко уређење јер увођење све драстичнијих средстава и не може да значи ништа друго. У модерном правном политичком уређењу, у којем је рат против тероризма изнад свега, политички појединац све више постаје апстрактна индивидуа. Проучавањем историје цивилизације можемо да закључимо да би она могла да се понови: појединац ће се побунити када драстична средства преврше сваку меру.

²⁹⁹ Евроатлантски односи и борба против тероризма, Београдски центар за безбедносно политику, 2005., www.bezbednost.org

Историјски продуктивна алтернатива конципираној на овакав начин антитерористичкој кампањи још увек се не сагледава с обзиром да је приватизација међународних односа јача него икада, уз мобилну присутност и пројекцију снага.

14. ЗАКЉУЧАК

Политички аспекти отмице ваздухоплова данас се рефлектују не само као продукт модернизовања терористичких организација у сваком погледу, већ као негативан сегмент процеса стварања новог светског поретка кроз процес глобализације. Једновремени узлет комуникација, повезаност и умреженост различитих субјеката, посебно терориста и политике, генерише велику несигурност светског система. Продукт глобализације свакако је и постојање ризика и претње нуклеарним тероризмом, биолошким и хемијским оружјем, а окидач планетарне несреће може бити и нова отмица ваздухоплова.

Деликатност проучавања политичких аспеката отмица ваздухоплова стога добија на значају. Међутим, последице прошлих и евентуалних будућих догађања на глобалном небу, у контексту отмица ваздухоплова из политичких мотива у периоду од завршетка Другог светског рата до почетка овог века, не могу, а ни током овог истраживања нису могле, да буду сагледане на најбољи начин, не могу се на правилан начин анализирати појаве које провоцирају њихово настајање, без широко постављеног теоријског дијапазона.

Није нимало било лако за наведено време доћи до јединствено прихваћених узрока друштвено угрожавајућег опуса тероризма, па тиме и политичких аспеката отмице ваздухоплова иако је данас ово питање круцијално на глобалном нивоу с аспекта ваљаног одговора антитерористичких снага у које се, без задршке, укључила и Република Србија, а на чијем челу је био и аутор ове докторске дисертације као командант Специјалне антитерористичке јединице и партнер релевантних представника антитерористичке коалиције, настале после незапамћених догађања 11. септембра 2001. године.

Схватање суштине савременог тероризма, а тиме и адекватна одбрана, отежано је из истих разлога као што је отежано и само дефинисање појма тероризам. Стога ни сложеност и осетљивост чина отмице и покушаја отмице сваког појединачног цивилног ваздухоплова нису у датом периоду довољно добро анализирани и уређени низом деонтолошких докумената.

Иако су отмице ваздухоплова из политичких побуда најчешће од свих других отмица, иако су најагресивнији и најсуровији отмичари ваздухоплова управо они чији је мотив политичка борба за стицање или очување власти и који примењују сва средства борбе без обзира на могуће жртве, страх и ужас који се јављају као последица овакве констатације, противречна реаговања, која се одражавају на само тумачење појма тероризам као вишедимензионалног политичког феномена, уводе и у разлике у конзумирању правних аката и конвенција усвојених на ову тему, односно у тражењу одговора који би морао да буде јединствен.

Терористички чин отмице ваздухоплова свакако је, показује ово истраживање, неопходно посматрати у неизбежном политичком контексту. Међутим, и та чињеница је отежавала проблем изучавања с обзиром да је и политика била и остала суштински споран појам, као и тероризам. Покушаји дефинисања тероризма трају до данас, а како истраживање теоријског приступа тероризму указује - још дуго ће имати различито значење за различита друштва, државе, владе, организације, групе... Научна дескрипција међусобних односа, односно повезаности терористичких организација са политиком и политичарима, стога наилази на бројне препреке, а јасно је да што дубље и ефикасније разумевање констатованог, али занемареног механизма утицаја политике на терористичке организације, па тиме - посредно и на извршиоце насиља: отмичаре ваздухоплова, одређује у великој мери будућност људи.

Премда се равој политике и тероризма у великој мери преклапају са настанком друштва, манифестације тероризма у области истраживања посебно су видљиве после Другог светског рата, чему је допринео нагли развој ваздухопловства, али и констелација односа на политичкој мапи света.

Анализом долазимо до закључка да је систематичнија теоријска обрада дубоко противречног појма тероризма све наглашенија у другој половини 20. века. Теоретичари се, проучавајући период после Другог светског рата, ипак слажу да се отмицом ваздухоплова може остварити политички циљ тако што ће отмичар побећи у другу државу, тражити азил или избећи репресивне мере. Мотив политичке природе је и када се отмицом ваздухоплова неко уцењује, односно путем изнуде захтева ослобађање истомишљеника из затвора, захтевају финансијска средства којима ће се обезбедити рад терористичке организације. Отмицом ваздухоплова се могу уништити и људски животи, а

отмичар чак може и да избегне репресивне мере уколико жртве или ваздухоплов напусти на територији где политичари уважавају његов потез. То је у периоду од Другог светског рата свакако био додатни разлог увећању броја отмица цивилних ваздухоплова.

Због неадекватног процењивања и идентификације потенцијалних и стварних опасности од појединих испољавања криминалних и терористичких аката у ваздушном саобраћају, неизграђене адекватне структуре у великом броју држава чији би функционални елементи били усмерени на прави начин на превенцију, односно елиминисање и санацију евентуалних последица од покушаја и извршења напада на ваздухоплове, терористички акт отмице ваздухоплова јесте и данас избор извршења криминалне радње отмичара.

Отмица ваздухоплова јесте кривично дело, а основ инкриминације се налази у *Конвенцији о сузбијању незаконите отмице ваздухоплова*, која је усвојена у Хагу 1970. Државе потписнице *Хашке конвенције* обавезале су се да у својим националним законодавствима санкционишу одређене недозвољене акте у вези са ваздухопловом, као што је насилна и под претњом насиља заплена неког ваздухоплова, вршење контроле над ваздухопловом, као и сам покушај неке од ових делатности.

Истраживање упућује на закључак да скуп не само политичких мера, радњи и активности, које треба да подразумевају превентивно одвраћање од извршења акта отмице ваздухоплова, спречавање регрутовања и обуке терориста, посебно терориста самоубица, правовремено откривање намера појединца, групе или организације да актима насиља угрозе ваздушни саобраћај, спречавање финансирања отмичара и низ других решења, која укључују и санкције, није још увек довољан да се спречи отмица ваздухоплова. Стога најновији облик претње по ваздушни саобраћај у 21. веку и представљају свакако брутални самоубилачки терористички акти, а променљивост околности у глобалном окружењу, асиметричне претње и унутрашње прилике у државама, као и интернационализација овог феномена, упозоравају да би 11. септембар могао да се понови.

Велики број отмица цивилних ваздухоплова у периоду од завршетка Другог светског рата до почетка 21. века завршен је без незгода, удеса и несрећа, без жртава или са малим бројем жртава. Резултат ових отмица су заправо жртве које трпе чланови посаде, путници - таоци, полицајци, они који се

супротстављају отмичарима ваздухоплова, или они који се лишавају живота као упозорење властима одређене државе како би испуниле захтеве отмичара ваздухоплова из политичких мотива. Насиље над отетим путницима - таоцима резултирао је њиховим убиствима, посебно ако се успротиве отмичарима ваздухоплова. Велики број отмичара у таквим ситуацијама захтевао је од посаде да надлежне обавести о почињеном убиству путника, члана посаде, или више њих, а овом насиљу претходе или непосредно следе захтеви отмичара. Уколико се није пристајало на захтеве отмичара била су могућа нова убиства и други видови испољавања насиља, захтеви су се понављали и даван је рок за њихово испуњење.

Анализе указују да, ако нису организоване отмице цивилних ваздухоплова са самоубилачким намерама, управо је временски период био најдужи за време преговора отмичара са земаљским службама и владама држава које су непосредно увучене у акт отмице ваздухоплова. Време тактичких замки, које су разгранате последњих двадесетак година прошлог века, условљено је било спретношћу командоса који су требали да спасу таоце из отетог ваздухоплова из политичких мотива и елиминишу даље акције отмичара, односно њих саме.

Антитерористичке операције утврђене су као само деловање: као тактике, технике и стратегије које владе, војска и полиција великог броја држава спроводе у циљу превенције терористичких претњи ове врсте - криминалног акта отмице ваздухоплова с политичким мотивом. Приметно је, међутим, да су отмичари ваздухоплова протоком времена све више предузимали радње којима су ометали или отежавали успостављање веза између њих и талаца, па и самих преговарача. По безбедносне снаге ситуација је постајала све захтевнија, а често се ултимативно морала донети одлука да ли да се дејствује на ваздухоплов или не. И у том смислу често је политика имала последњу реч.

Обављено истраживање је, међутим, показало да преговорима, поготово у ситуацијама са таоцима, приликом покушаја, односно извршења отмице ваздухоплова, није до сада посвећена неопходна пажња у систему противтерористичких мера које спроводи и треба да спроведе наша држава. Ову тематику није до скоро озбиљно проучавала ни практично примењивала ниједна безбедносна служба, док нам искуства земаља које су се међу првима активно укључиле у борбу против тероризма показују да се било која ситуација са таоцима, па и приликом отмице ваздухоплова, не може решавати

без велике улоге обучених преговарача који треба да буду саставни део тактике противтерористичке операције.

На запостављеност ове области, не само у безбедносним службама Републике Србије, утицао је и готово опште прихваћени став да преговарање са терористима показује слабост државе, а која, неспорно, може да се искористи за нове нападе, са драстичнијим последицама по државу и друштво. Стога и званична политика већине земаља гласи: нема преговора са терористима.

Циљ који отмичари цивилних ваздухоплова желе да постигну у односу на примарну жртву узимањем таласа је у суштини њихова намера, која се изражава у чињеници да отмичари таоце лишавају слободе, држе под одређеним притиском и не пуштају све док власти не испуне захтеве које су поставили. Директним вршењем насиља последице осећају путници и посада, док се претња индиректно упућује субјекту од кога се захтева и очекује испуњење захтева. То је често одређена држава која је у другој половини прошлог века, а посебно од седамдесетих година, била принуђена да чини уступке отмичарима ваздухоплова због бриге за безбедност и животе отетих таласа и чланова посаде, као и других лица која су не својом вољом постали актери отмице.

Брз одговор против терориста се потенцира, често без обзира на евентуалне и стварне последице, док се бројне моралне димензије самог терористичког чина отмице ваздухоплова и политички аспекти који су га условили, остављају по страни.

У ни мало стратешком односу према проблему, изгледа мање на страни самих отмичара ваздухоплова - они су сигурни у оно што чине, а више на страни оних који морају да пруже адекватан одговор с научног, експертског и непосредног аспекта, осећа се дисциплина у искључивости и успостављеној култури служења, која ни у ком случају не може да донесе добре резултате.

Поједине државе, али и међународне организације и институције, потврђују константност тешкоћа у одређивању карактера и деловања екстремних група - терориста. И из тих разлога се поспешује појава тзв. двоструких стандарда у одређивању шта заправо јесте, а шта није тероризам.

У контексту посла који истраживач и аутор дисертације обавља - полицијског рада, који је крајње специфичан и прожет дубоким противречностима од настанка, с обзиром да је схваћен као јавна служба чији је *conditio sine qua non* очување безбедности, реда и поретка, односно заштите живота, личне и имовинске сигурности грађана, није ни мало лако одговорити на овакве велике безбедносне изазове. Јер, како се полицијски рад често, а понекад и оправдано, квалификује као (не)овлашћена употреба силе, што га карактерише, баш као и „рад“ терориста и отмицара цивилних ваздухоплова из политичких мотива, као репресивну и агресивну делатност, изазови су огромни. Стога систематичнији приступ у истраживању политичких аспеката тероризма, у конкретном случају отмице ваздухоплова, који би требало да помогне надрастању стереотипа још увек доста изражених лаичких предрасуда и о терористима и о одговорима на терористичке активности, мора да има одраза не само на свеукупну, планетарну борбу против тероризма, већ и кроз задате, нове циљеве, посебно на плану реформе полиције.

У више од хиљаду отмица и покушаја отмица цивилних ваздухоплова у периоду од Другог светског рата до почетка 21. века, којима је било угрожено преко 65.000 особа, а животе изгубило више од 3.000, политички мотив је био присутан у 38,67% случајева. Дакле, идентификовање и процена будућих стварних и потенцијалних опасности по безбедност људи и цивилних ваздухоплова стога и није могуће без суштинске анализе политичких мотива отмицара, односно ситуације која је отмицаре ваздухоплова навела на овакав криминални акт.

Резултати указују да нагли развој ваздухопловства није приоритетан за одлуку да се отме цивилни ваздухоплов, већ првенствено поремећена комуникација међу државама, регионима и друштвима.

Блоковска поларизација после Другог светског рата увела је планету у хладни рат, период деколонизације резултирао је новим државама које су инсистирале да се укључе у процес одлучивања, пробужена национална свест изродила је бројне ослободилачке покрете, а данашњи процес глобализације разбуктао је суштинска неслагања око питања у ком правцу треба да се креће целокупна међународна заједница.

Наведени процеси су условили да у периоду после завршетка Другог светског рата буде регистровано 159 ратних сукоба, које су инспирисале или помагале

велике силе, а у неким ратовима су идиректно учествовале. Национални режими и унутрашње супарничке фракције потпомагане су по потреби, како би се сузио круг око тзв. супарничког табора, а угрожени режими, организације и покрети су помоћ прихватили јер своје циљеве не би могли да остваре без подршке спољног фактора. Чак 94 државе од 174 учествовало је у ратовима и другим врстама сукоба на својој или туђој територији. У ове сукобе су укључене и две регионалне организације и 200 невладиних организација.

Изражена полувековна биполарна структура реметила је и ремети рад УН, ограничавала је комуникације, допринела испољавању крајности у понашању не само супер сила и њихових сателита, већ и у остатку међународне заједнице. Постојеће алтернативне стратегије су можда могле да умање дубину постојећих антагонизама, али у покушајима правилног идентификовања проблема тзв. треће државе ометали су проблеми у сопственом дворишту, нерешена политичка и економска питања, спорне постколонијалне границе. Пробуђени национализам тако постаје кључни извор државног и сваког другог легитимитета, често обилујући разним поремећајима који се рефлектују и на унутрашњем и на спољашњем нивоу.

Општа сагласност о вредностима сводила се у периоду после Другог светског рата до почетка овог века на политику јачег: војно и економски, што значи и политички. У исто време моралност остаје само на нивоу апела УН, а све више се везује за избор. Избор се, пак, мења у складу са променом услова опстанка.

У таквим околностима отворена питања (не)моралности доводе до беса који, с друге стране, представља увод у поље повећаног ризика. Њега увећава и тзв. колективна безбедност која нагласак ставља на агресивну политику неке државе, друштва или организације, а не на њене способности. Дакле, из(не)способности држава у периоду хладног рата, па и данас, несумњиво су се рађали нови видови насиља који у себе укључују и отмице цивилних ваздухоплова из политичких мотива, данас готово са несагледивим последицама.

Логика хладног рата прихваћена је и у процесу глобализације, иако творци овог процеса такву оцену не желе да констатују. Међутим, анализе указују да су од завршетка Другог светског рата, а посебно данас, мреже међузависности развијене у великој мери и као резултат политички извитоперених ставова о

улогама влада и држава. Следе, дакле, нова освајања тржишта у сваком смислу те речи. Она се образују тако да морају да делују унутар задатог политичког оквира, а ова чињеница указује да глобализација не подразумева универзалности за које се заклањају њени пропагатори.

Отпор унификацији било које врсте преко ноћи се претвара у политички отпор, а проблем идентитета резултира политичким национализмом који у годинама после Другог светског рата, а нарочито крајем двадесетог и почетком двадест првог века, покреће нову плимину насиља. На мети су посебно САД које раскидају са диктаторима које су подржавале током хладног рата, посебно у последњих 20 година прошлог века, односно мрежа држава и невладиних организација које широм планете реализују тзв. пројекат промоције демократије. САД нападају фундаменталисти који верују да је конзервисање националних култура једини пут напретка, да економије морају да буду самодовољне, да супертехнологије служе само за поробљавање. Моћни почињу да страдају, а с друге стране: продужава се агонија локалних друштава.

Насилни облици политичког деловања, посебно отмице цивилних ваздухоплова и посебно њихова трагична кулминација септембра 2001., стога су незаобилазни и у расправама о процесу глобализације с обзиром на неспорну чињеницу да политичке, идеолошке, друштвено-институционалне, културолошке, економске и инфраструктурне разлике постају окидач насиља који доводи у питање опстанак цивилизације.

Анализирањем доступних података уочава се да су отмице ваздухоплова из политичких разлога у периоду од завршетка Другог светског рата до почетка 21. века учестале шездесетих година прошлог века, а велики број отмица бележи се на америчком небу. Већина их се у прво време везује са падом режима Батисте на Куби и односа који су непосредно по изведеној револуцији од стране Фидела Кастра настали према САД и обрнуто. Покушаји отмице ваздухоплова из политичких мотива покушавани су и у другим деловима света, посебно над европским небом, посебно иза „гвоздене завесе“ - у тадашњем Совјетском Савезу, али бројни акти отмице нису успешно изведени. Земаљске власти на совјетским и западноевропским аеродромима су, поучене искуствима после учесталих отмица и покушаја отмица ваздухоплова, углавном ради политичких пребега, а мање из осталих криминалних разлога, појачали контроле на самим аеродромима.

Приметно је да се, временом, у отмице цивилних ваздухоплова из политичких мотива после завршетка Другог светског рата све чешће укључују захтеви за ослобађањем политичких затвореника који припадају политичким групацијама чији су отмичари чланови, односно захтеви за исплатом великих количина новца неопходног за рад дате политичке или терористичке организације.

Временом и палестински отмичари постају све активнији. Победа Израела у рату 1967. омогућила је званичном Тел Авиву да одбаци бројне покушаје арапских суседа за нагодбом: враћање освојених територија у замену за трајан мир. Палестинци су као упозорење и као један од путева који би могао да доведе до решења проблема на Синају видели и кроз отмице цивилних ваздухоплова. Са ескалирањем пограничних сукоба 1969. отмице цивилних ваздухоплова из политичких мотива су учестале.

Различита перцепција истих историјских чињеница има и данас основни утицај на израелско - палестинске односе и њихов одговор на било који предлог решења сукоба. У том контексту вршене су с палестинске стране и бројне друге отмице цивилних ваздухоплова, често уз жртве, а акција ослобађања талаца попут анализиране Операције Џонатан, није била и једина.

Истраживање води у закључак да ниједно светско жариште у протеклих стотињак година није било континуирано нестабилно, нити је имало глобално важне последице као подручје Блиског истока. Анализе указују да се чести војни сукоби Израелаца и других арапских држава воде од почетка 20. века, посебно од маја 1948., када је проглашена држава Израел по истеку британског мандата и претходне одлуке да се Палестина подели на арапску и јеврејску земљу. До краја 1966. сукоби Израела и суседних арапских држава попримили су велике размере, а осуде подељених чланица УН нису давале резултате.

Неучинковитост је допринела преливању конфликта изван блискоисточне регије, посебно после три рата која су за арапске државе имале више него поражавајући и понижавајући исход. Перцепција једне стране са перцепцијом друге до данас није постала компатибилна, упркос извесним напорима међународне заједнице.

Последњи сукоб између Израелаца и Палестинаца потврђује речено. Израел и палестински Хамас су потписали договор о прекиду ватре, али трајног решења још увек нема. Обе стране и даље су чврсто на истим позицијама. Палестинци

примирје оцењују као победу, сматрајући да их прекид ватре приближава самосталности, док, с друге стране, Израел констатује да су спремни за даље борбе уколико буде нових провокација. Од почетка сукоба 14. новембра 2013., Израел је извео више од 1.500 авионских, ракетних и напада с мора на циљеве у Гази, а на Израел је из појаса Газе испаљено више од 1.000 ракета.

Услед дугогодишње више него милитантне политике, која се за циљеве борила и бројним отмицама цивилних ваздухоплова, у исламском свету се многи залажу за што ближе везе с Хамасом. У периоду после Другог светског рата Саудијска Арабија означавања је примарним финансијером, док су на почетку овог века, посебно после 11. септембра 2001. и одговора антитерористичких снага, Иран, Сирија и Хезболах, пружали и пружају највећи део финансијске и оружане помоћи Хамасу.

Анализом је несумњиво утврђено да су поступно тероризам, као облик политичке борбе широм региона, прихватили скоро сви политички покрети, а отмице цивилних ваздухоплова из политичких мотива су се све више сагледавале као примерен и примаран рецепт. Самоубилачки напади отетим цивилним ваздухопловима на темеље САД свакако представљају кулминацију. Иако сви аспекти овог напада још нису у потпуности сагледани, неспорно је да је тероризам престао да буде само инцидентни облик политичког протеста.

Сведоци смо да је арапски свет укљештен између аутократских режима и нелибералних друштава. Свакодневна дешавања уз пораст самоубилачких напада нас уверавају да динамика ниједне од те две опције није плодно тло за развој демократије, већ религиозни екстремизам и насиље, који појачавају контраст с остатком планете. Арапски свет је уместо очекиваног либерализма произвео диктатуру која је изродила и негује тероризам - најтранспарентнију манифестацију уз стагнацију у сваком погледу и економско сиромаштво. Довољно да се усвоји тврдња Осаме бин Ладена да ислам није религија репресије и назадовања, већ да арапски режими имају проблема зато што нису довољно исламски.

Аналитичари на Западу су тврдили да ислам ипак подстиче ауторитарност и залагавши се за верске реформе у муслиманском свету, не помињући и неопходне економске реформе. Консеквенце оваквих размишљања и понашања су више него очигледне - сублимиране у самоубилачким нападима отетим цивилним ваздухопловима на темеље САД уз више од 3.000 жртава.

Једанаести септембар 2001. с правом се од стране Међународне федерације удружења за људска права означава, између осталог, као почетак назадовања људских права и слобода: истрага о 11. септембру је „прилагођавана“, уследиле су инвазије САД и савезника на Авганистан и Ирак, донет је Патриотски закон, приметна је ерозија грађанских слобода у многим државама...

Може се усвојити закључак да све димензије самоубилачког терористичког напада отетим цивилним ваздухопловима на САД, посебно саме одмазде која је уследила, још нису у целости сагледане из разлога што овај проблем има и етнички и историјски елемент, уз доминантан верски профил. Осама бин Ладен, лидер Ал Каиде, убијен је тек три ипо месеца пре десете годишњице напада на САД, у недељу 1. маја 2011., у акцији америчких снага у Аботабаду, 100 км североисточно од Исламабада у Пакистану. Евидентно је ипак да је он данас за младе исламске радикалне нараштаје тзв. исламски Че Гевара, неприкосновена икона савременог исламистичког екстремизма.

И поред свих удараца које је претрпела Ал Каида се још увек распростире широм планете и у 24 терористичке групације обухвата најмање 5.000 чланова. Поједини експерти за тероризам тврде да их има око 12.000, а подржавају их, тајно или јавно, владе појединих држава, обележавајући почетак 21. века новинама у свету тероризма.

Стога је у праву Драган Симеуновић, наш највећи експерт за тероризам, који закључује да тероризам постаје светски покрет и ескалира у глобалну опасност. Симеуновић је далеко пре свих упозоравао на акционо помирење шиита и сунита, увидевши претходно да Ал Каида постаје изразито мултинационална исламистичка терористичка група. Дакле, на сцени су нови, софистицирани методи деловања: мешавина метода класичног тероризма и метода обавештајног деловања; све више се инсистира на спектакуларности (значајне мете, велики број жртава). Тероризам постаје морбидан спорт: инсистира се и на тзв. мрачним рекордима, а самоубилачки напади отетим цивилним ваздухопловима из политичких мотива септембра 2001. су потврдили сумње да је једна терористичка организација у стању да изазове рат великих размера, па чак и нуклеарни рат.

У том смислу Осама бин Ладен, Ајман ал Завахири, Шеик Мир Хамзах, Абур Јасир Рифа, Ахмад Таха и Фазлух Рахманај издали су наредбу 1998. у којој се наводи неколико мотива за борбу муслимана против САД:

- Искоришћавање и обезвређивање ресурса Арабијског полуострва
- САД води политику вођа у земљама Арабијског полуострва
- САД подржава диктаторске режиме и монархије на Блиском Истоку
- САД подржава тлачење становништва Арабијског полуострва и Блиског Истока
- САД одржава војне базе и војне инсталације на Арабијском полуострву
- САД прете свим муслиманским државама у окружењу Арабијског полуострва
- Намера САД је да политички слаби муслиманске државе
- САД својим присуством и притисцима има намеру да изазове поделе међу муслиманским државама
- САД подржава Израел
- САД тактички одржава окупацију Палестине
- САД је предоминантно хришћанска држава, самим тим јеретичка и исламофобична.

Да је Симеуновић био у праву сведоче и најновија дешавања. Током лета 2014. велику побуњеничку офанзиву у северном делу Ирака извела је за многе мистериозна сунитско - исламистичка и војна група цихадиста. Најновија терористичка група, коју су следбеници и експерти означавали као Исламистичку државу Ирака и Леванта, Исламистичку државу Ирака и Сирије (ИСИС - основан 2004. и одмах постао придружена чланица Ал Каиде) или Исламистичку државу Ирака и ал-Схам, врло брзо се декларисала као Исламистичка држава која види себе као неког ко ће повратити Калифат, велико исламско царство које је на свом врхунцу, у време владавине Умајада, освојило велике делове територије, од Пакистана до Шпаније. Непредвидивост која прати ову групу свакако се односи и на нове могућности отмица цивилних ваздухоплова са до сада несагледивим последицама.

Међународна заједница за сада не предвиђа рапидно ширење Исламистичке државе, али су предузете акције у борби против њиховог растућег утицаја, посебно из разлога што су већ дуже време кључне регије Средњег Истока жртве безобзирног насиља, рата, нереда и побуна, пре инвазије САД на Авганистан и Ирак. Данас стога може да се изведе закључак да грађански рат који бесни Сиријом, а у вези са последњим повлачењем снага САД из Ирака крајем 2011., упркос континуираној политичкој нестабилности, оставља

регион ипак више него погодним за раст Исламистичке државе. Део заслуга за то свакако припада Осами бин Ладену који је, показује ово истраживање, многим помогао да данас крену путевима ИСИС-а испровоцирајући крсташки рат против муслимана као делотворан рецепт да се крене у том правцу на најгори могући начин: самоубилачким нападом отетим ваздухопловима на темеље САД, нападом који је резултовао са више од 3.000 жртава. Провокација је успела, регрути ИСИС, рођени муслимани или преобраћеници - просветљени, имају потребу да исправљају неправду и да враћају част онима за које сматрају да им је одмаздом антитерористичких снага на челу са САД одузета.

У контексту овог истраживања, политичких аспеката отмица ваздухоплова, стога је неминован закључак да је у периоду од Другог светског рата до почетка овог века разлика између неуспешних и успешних терористичких организација и група у њиховој способности да мењају тактике и да се разликују од других. Када је ИСИС у питању опасност од покушаја отмица и реализација отмица ваздухоплова је евидентна, а могуће последице су несагледиве.

У том смислу самопромотивне приче о демократији не помажу, баш као ни стотине хиљада мртвих, милиони људи у екстерним или интерним азилима, већ добра превентива и усклађене норме на глобалном нивоу. Све друго се, указује и ова анализа политичких аспеката отмица ваздухоплова у периоду од Другог светског рата до почетка овог века, показало на више него специфичан начин као мањкаво.

Индикативно је, може се извести закључак, да сви терористички напади, а посебно су то биле отмице ваздухоплова из политичких мотива и самоубилачки напади на САД 2001., служе као својеврстан поклон најрепресивнијим елементима на свим странама. Анализа указује да су максимално искоришћавани како би се што успешније убрзали процеси милитаризације, дисциплиновања, преокретања друштвених демократских промена, пренос богатства у узане секторе, саботирање демократије. Уз акцептирање директних жртава приликом свих будућих анализа не смеју се из ових разлога пренебрегнути ни бројне индиректне жртве покушаја и отмица ваздухоплова из политичких мотива.

Наиме, одговорност лидера Ал Каиде, Осаме бин Ладена, препозната је и осуђена готово глобално, односно и у већем делу муслиманског света. Обавештајне агенције бројних муслиманских земаља напад САД на Ирак и Авганистан, у знак одмазде за 2001., јесу оцениле као Бин Ладенов успех јер је инвазија довела, како је Бин Ладен и хтео, до енормног пораста тероризма. Иако у том смислу осуђују Бин Ладена, ове државе осуђују и САД јер су напад на ове две државе доживеле као напад на ислам, а резултат је даља радикализација нових генерација муслимана.

Мотив напада Ал Каиде на САД је пронађен од стране извршиоца у непостојању дијалога, неразумевању ислама, условљеним сликама, и у западним, тзв. демократским и у муслиманским земљама, несумњивим променама перцепције. У периоду од завршетка Другог светског рата до трагедије у Америци, уз све учесталије отмице ваздухоплова из политичких мотива, све речено је наслућивало и условило перспективу неспоразума и непријатељстава, рефлектовану на најгори могући начин - кроз терористички напад 11/9.

Исламски фундаментализам јесте екстремна, али донекле разумљива реакција на положај арапских и исламских држава. Развоју догађаја, све бројнијим отмицама цивилних ваздухоплова из политичких мотива, допринело је и приметно јачање логике дуплих стандарда. Оваква логика је резултирала повећаним бројем терористичких напада, а после дискутабилног одговора САД и савезника и својеврсним разочарањем алжирских, сиријских, египатских, иранских и либанских интелектуалаца који су до 11/9 били окренути интелектуалцима тзв. демократских земаља. Борба коју су они водили против масовног заглупљивања у својим срединама утихнула је, праћена све већом равнодушношћу западних интелектуалаца. Одговорним политичарима у муслиманским земљама постаје јасно да се и због 11/9 данас од њих тражи превише на међународном плану, док истовремено расте незадовољство политичким и друштвеним приликама у сопственој кући.

После терористичког напада на САД појавиле су се две најизраженије концепције планова за борбу против тероризма: америчка и европска. Питање ко је претња безбедности није било спорно, већ процена и озбиљност претње, од чега треба да зависе војни и политички, односно дипломатски кораци.

Американци су силу видели као решење и отпочели жесток крсташки рат против осовина зла. Европљани су, у првим моментима у назнакама, а касније све гласније, стали иза становишта да се треба строго придржавати међународног права, као и да је приступ заснован на консензусу и преговорима бољи од једностраног одговора на претњу како би се спречиле даље катастрофе, пре свега отмице ваздухоплова из политичких мотива са несагледивим последицама.

Ал Каида је нападом 11/9 свакако постала најударнија политичка тема, један од најатрактивнијих феномена за истраживаче друштвено -политичких појава у које спада и политичко насиље, а у контексту овог истраживања: отмице цивилних ваздухоплова из политичких мотива. Али уз константну (хипер) активност тероризма од завршетка Другог светског рата, који је кулминирао самоубилачким нападом с политичким мотивом отетим ваздухопловима на темеље САД, квалификованим научним објашњењима ове појаве придодате су, показују анализе, површност, непромишљеност, слабо познавање феномена политике и тероризма од стране самих политичара и стручне јавности, заблуде на нивоу теоријског разматрања и оцењивања. То свакако доводи до повлађивања свету тзв. дневне политике, посебно „праву“ оног јачег.

Екстремизам се у политици, посебно у периоду после Другог светског рата, испољавао на два начина: кроз заговарање екстремно обликованих политичких циљева тзв. нормалним методама, или, како правилно закључује Драган Симеуновић, уз коришћење драстичних и социјално неприхватљивих метода. Овај други пут приметан је и у неприхватљивом деловању терористичких организација и група када су отмице и покушаји отмице цивилних ваздухоплова из политичких разлога у питању, односно у неодговарајућем деловању оних који су давно требали да стану на пут терористичким организацијама. То, пак, води у даље изопачење политичких норми и евидентно кршење демократских процедура.

Ирационалне реакције законодаваца, без обзира на добре намере, су последица и могу да произведу и производе више штете него користи. Тероризам спада у тешке облике криминалитета и циљ и постојање кривичног права јесте да обезбеди сузбијање криминалитета, односно будуће отмице цивилних ваздухоплова из политичких мотива.

Међутим, поставља се питање да ли су тенденције ширења кривично -правне репресије у области тероризма после 11/9 заиста оправдане, односно зашто оне нису биле примерене у периоду од завршетка Другог светског рата па све до данашњих дана, до почетка 21. века.

Током разматрања проблематике антитерористичког деловања наметнуло се питање да ли је могуће супротстављање терористичком деловању без правног оквира. Терористички чин свакако заслужује сваку осуду јер је морално неприхватљив, погађа невинне. Жртве терористичког чина отмице ваздухоплова из политичких мотива нису криве у строго правном смислу и нису одговорне за оно што терористи сматрају да треба да буде на мети њихове борбе. Стога је правно гоњење и кажњавање починилаца свих терористичких аката, па и отмица ваздухоплова из политичких разлога, оправдано. Међутим, уколико се у правно гоњење и кажњавање укључе и предрасуде, онда настају проблеми. У том случају претпоставка да је човек невин док се не докаже супротно више не важи.

Анализе указују да су сви радикални левичари и Палестинци у периоду после Другог светског рата, а посебно шездесетих и седамдесетих година прошлог века с учесталијим отмицама ваздухоплова из политичких мотива, у западноевропским државама аутоматски проглашавани за терористе. Тадашња ограничења људских права којима су прибегавали законодавци остала су делимично на снази. Исти случај је, претходно, био у Русији, где су сви анархисти проглашавани терористима, односно комунисти у земљама Латинске Америке.

Уједињене нације су одмах после завршетка Другог светског рата почеле да се залажу за превентивну дипломатију, функцију коју је УН требало да обавља у створеном биполарном систему. Превентивна дипломатија ипак тада није посматрана као приступ за превенцију потенцијалних сукоба. Током периода хладног рата, с појавом нуклеарног и ракетног наоружања великог домета, теорија превентивног рата служила је као средство политичког притиска међу државама припадницама супротстављених блокова које су предводили САД и Совјетски Савез. Стратезима и теоретичарима се, с друге стране, наметало питање да ли против тероризма треба ратовати глобално, регионално, војно или дипломатски. Теорија да је преговарање с терористима неморалан чин, тактички погрешан на дуже стазе, до 11/9 је била база бројних концепција

борбе против тероризма, а у том смислу и сагледавања отмица ваздухоплова из политичких мотива у периоду после завршетка Другог светског рата до почетка овог века.

Мора се још једном подвући да досадашњи резултат превентивних ратова какве, рецимо, предузимају САД, је да се тзв. узвратни тероризам повећао, проширио, региструју се свакодневно нове, све бројније неизвесности.

Теоретичари с правом упозоравају да је карактеристично да се свуда где су САД војно или на други начин интервенисале наметнуо неки вид отпора са примесама тероризма. Стога изводе закључак да су корени новог тероризма у политици експанзије, уз ослањање на војни интервенционизам и хегемонизам, посебно према муслиманским државама. У том смислу верски мотиви и антагонизми су у другом плану, а у први план избијају економски мотиви. Реч је о настојању светског савеза корпоративне моћи да одбрани и сачува једини свој аутентичан историјски амбијент - поредак светске корпоративне дистопије.

Изучавани период после Другог светског рата до почетка 21. века препознаје се, дакле, по разнозначним и радикалним променама глобалног политичког амбијента, различитог порекла и неједнаке моћи. Дубинске промене, преко хладног рата и рата против тероризма, условљеног данас посебно самоубилачким нападима отетим цивилним ваздухопловима 11/9, пресудно су одређивале и одређују политичку и безбедносну конфигурацију друштва у целини. Зато и анализа политичких аспеката отмица ваздухоплова у периоду од завршетка Другог светског рата до почетка овог века, с посебном перцепцијом на догађаје 11/9, указује да одржива безбедност на глобалном нивоу не може да се изнуди/постигне само унилатералним деловањем, више војним а мање политичким. У контексту последица догађаја 11/9 то није могуће ни када је у питању данас највећа сила, САД, односно њени ад хок коалициони партнери.

На политичку унификацију одговарало се и одговара, између осталог, производњом и недозвољеном трговином оружјем, посебно оним за масовно уништење, па стога поједини експерти за тероризам, нарочито после 11/9, постављају питање може ли се догодити да нека будућа отмица ваздухоплова с политичким мотивом остави још катастрофалније последице по цивилизацију. Одговор је застрашујућ: може.

Наиме, званична политика бројних држава у периоду после Другог светског рата била је својеврстан подстицај за отмице ваздухоплова с политичким мотивом. У Совјетском Савезу су прогоњени политички неистомишљеници, противници комунизма, у Америци симпатизери комунизма. Цивилни ваздухоплови постају алатке онима који желе да избегну политичку репресију по сваку цену, а посебно у рукама оних који су осуђени на свакодневну политичку борбу у циљу преживљавања.

У периоду после Другог светског рата стога је и било највише отмица ваздухоплова из политичких мотива у ваздушном простору САД, Кубе и Совјетског Савеза, но детаљна анализа хронологије свих отмица до почетка 21. века упућује на закључак да су, временом, цивилни ваздухоплови постали својеврсне политичке алатке углавном припадника муслиманских земаља, не апстрахујући друге државе у којима су, такође у периоду после Другог светског рата до почетка овог века, присутна турбулентна политичка и друга дешавања. Свакако се не смеју изгубити из вида државе у којима је у периоду после Другог светског рата па до почетка овог века тероризам, који подразумева отмице цивилних ваздухоплова с политичким мотивом, постао битан фактор субверзивне делатности у тада формираним државама, а као средство за борбу против демократских режима.

Речена ситуација је условила да отмице цивилних ваздухоплова постану популарна стратегија, промишљен избор појединаца, група или организација, за које је отмица рационалан избор за остварење политичких циљева, а што је несумњиво довело да данашње претње по цивилизацију.

Само интензивирање тероризма, посебно отмица цивилних ваздухоплова крајем шездесетих година прошлог века, Организацију Уједињених нација је водило до поштрених активности, усмерених на формирање међународних правних инструмената за сузбијање свих, па и овог облика тероризма.

Јасно је да се свака област која се тиче појма тероризма, а посебно отмице ваздухоплова из политичких мотива, мора прецизно нормирати, но идеални модел који подразумева заједништво теорије и праксе на нивоу УН још није пронађен. Анализом чланова кроз истраживање наведених конвенција долази се до закључка да је у великом степену присутна правна гимнастика, односно својеврсна игра речима, што, опет, у крајњем, води у политичка неслагања држава - чланица УН, без обзира што оне начелно прихватају утврђено.

Антитерористичке мере ОУН, углавном сведене на нормативне мере, стога се и разликују од мера које предузимају друге међународне организације и државе које спроводе оперативне радње, односно прикупљају податке и врше конкретне акције на терену. Иако се подразумева да ниједна држава или институција не могу да делују мимо правних докумената које је утврдила Генерална скупштина УН, то увек није случај, а посебно после септембра 2001.

Међутим, и ово истраживање потврђује да се друштвено-културолошки процеси који изазивају различите реакције не само нејединствене УН, већ превасходно појединих група или организација, изучавају према већ усвојеним стереотипима. Док једни отмичаре цивилних ваздухоплова из политичких мотива сагледавају као лудакe и фанатике, други их виде као хероје. Отмичари ваздухоплова за једне покушавају да одбране част групе, организације или саме државе, док су, према другима, ирационални губитници који заслужују исту такву, ако не и гору, одмазду. Стога су и нормативни оквири који би требало да заокруже ову тему недостатни, односно садрже најмањи могући заједнички елеменат у циљу што шире подршке.

Утврђивање и елиминисање свих анализираних и наведених елемената, који утиру пут стереотипима и минимизују значај усвојене регулативе, показали су се као тежак посао. У том смислу потврђивање дефинисаних хипотеза захтева и захтеваће неопходност редефинисања стратегије сузбијања тероризма, па тако и до сада (не)подржаних нормативних оквира Уједињених нација, што би могло да доведе до кооперативнијег спознајног консензуса, па самим тим и деловања. Јер, уколико конвенције не буду искоришћене у пракси – оне ће опстати још само као међународно-правни документи који и нису друго него, за многе државе, па чак и за потписнице, мртво слово на папиру.

Вишедимензионална неравнотежа на глобалном нивоу није савладана, догађаји који нас сустижу упозоравају да неће ни бити у скорије време, што појединим чланицама ОУН, онима које се налазе на врху пирамидалне борбе против тероризма, али и онима које га (не)скривено подржавају, омогућава да се још увек понашају према сопственим мерилима. То је исто тако разлог што се рат против тероризма и спречавање отмица ваздухоплова из политичких мотива показује као изузетно комплексан задатак са непредвидљивим, крајње неизгледним завршетком.

У контексту стремљења Републике Србије да се укључи у европску породицу треба назначити да се борба против тероризма на тлу Европе у периоду после Другог светског рата ослањала на нормативу УН, што је био случај и са отмицама ваздухоплова из политичких мотива. Стратешки оквири поставили су за темељни циљ борбе против тероризма на глобалном плану поштовање људских права, што се данас Европској унији броји као плус у односу на нормативу донету и поштовану у САД, посебно после 2001. У остваривању зацртаног циља ЕУ активности усмерава на превенцију, заштиту, прогон и санирање последица. Наиме, за разлику од стремљења у САД, његовом реализацијом требало би да се уклони дискриминација и изолованост појединих група друштва.

Таквом политиком би се и у наредном периоду могли предупредити узроци све приметније радикализације појединих слојева друштва у самој Европској унији, које би, у коначном, могле да доведу до нових отмица цивилних ваздухоплова из политичких мотива са много екстремнијим резултатом од америчке трагедије. Док државе изналазе начине да делотворније спречавају тероризам, у Европи се чине све већи напори да се установи зашто и када се појединци окрећу тероризму, како се то дешава и на који начин се то може спречити у раној фази.

После теоретског разматрања проблема тероризма и отмица ваздухоплова као терористичког акта из политичких мотива, детаљне анализе битних практичних показатеља и анализирања неких досадашњих случајева отмица, с посебним освртом на самоубилачке нападе отетим ваздухопловима на темење САД 2001., односно дејства противтерористичких снага, а који су се одиграли у периоду после Другог светског рата до почетка овог века, може се закључити да је нужно још једном посебно нагласити неопходност да се најапстрактније сазнајне категорије: угрожавање - опасност, безбедност, патологија, заштита, повежу са безбедносном праксом у ваздушном саобраћају.

Показатељи који су током истраживања исказани дају могућност да се разраде одређене претпопставке у вези с потенцијалним терористичким актом отмице ваздухоплова из политичких мотива, што је веома битан чинилац будућег превентивног деловања.

У контексту посла који обављају неизбежан је и закључак да државе које, уз усвојену регулативу, компатибилну са међународним нормама, проблематици формирања и изградње противтерористичких јединица не приђу студиозно, крајње одговорно и кадровски и финансијски, ризикују да им се неодлучност, незнање, или импровизација, врате попут бумеранга, посебно када су приморане да ступе у борбу против тероризма, у овом случају савладавање отмичара ваздухоплова, посебно оних који су отмицу намеравали да изврше или су је извршили из политичких мотива јер управо таква врста отмица може да остави несагледиве последице.

Последице, као што се види из овог истраживања и приказаних акција, могу бити катастрофалне: губици живота грађана, талаца, непотребни - превелики губици самих припадника противтерористичке јединице (недовољно оспособљених), велика материјална штета и, што је посебно опасно - губљење професионалног угледа армије или полиције, а тиме и владе такве земље.

У том смислу постизање одрживе националне безбедности Републике Србије се преплиће са питањима развоја укупне регионалне безбедности и стабилности не само у југоисточној Европи, већ и на глобалном нивоу. Стога је, у првом реду, јасна визија европске Србије преко потребна, али и свест да савремени безбедносни ризици и претње које претпостављају отмице ваздухоплова из политичких мотива, не угрожавају само националне интересе наше државе, већ и региона, па и планете у целини.

15. ПРИЛОЗИ

15.1. ПРИЛОГ 1: Хронологија отмица са политичким мотивом у периоду после Другог светског рата до почетка 21. века

Први покушај пре бега догодио се 25. јуна 1947., када је од стране једног путника са домаће линије у Румунији скренут авион на београдски аеродром. Румунски грађанин није успео у намери бекства. Ухапшен је у Београду и потом испоручен Румунији.

Први остварени пребег забележен је већ наредне године, 6. априла 1948. Већина од 26 путника чехословачког авиона Даглас ДЦ3, компаније ЦСА, на линији Праг - Братислава, желела је да напусти државу јер нису хтели да живе у комунистичком систему у којем је главну реч водила званична Москва. Ваздухоплов је преусмерен на после Другог светског рата утврђену америчку територију код Минхена, а како су добровољно у преусмеравању ваздухоплова учествовали и пилот, копилот и два члана посаде, отмица је успешно изведена.

Акција је била сигнал другој групи путника и чланова посаде да изведу истоветну у мају исте године и затраже политички азил у Минхену, а пре преусмеравања ваздухоплова летели су на линији Брно -Моравија Чешке Будиговица.

Отмице и преусмеравања ваздухоплова нису заобишле ни просторе некадашње Југославије. Авион ДЦ3 компаније ЈАТ на линији Београд-Сарајево отет је 4. маја 1948. Оператер и један путник присилили су посаду да преусмери лет у Италију, на аеродром код Барија. Према путницима није примењено насиље и њих 28 је безбедно завршило путовање током ове отмице из политичких разлога.

Само месец дана по овој отмици, 17. јуна 1948., румунски ваздухоплов Ц47, који је био предвиђен за лет до СССР, преусмерен је од стране 23 путника у Аустрију. Слетео је на аеродром код Салзбурга, где су путници тражили политички азил.

Отмица ваздухоплова Јункерс 52, француске компаније Ер Франс, из Бугарске је преусмерен у Турску ради политичког бекства 30. јуна 1948. Отмица представља својеврсну прекретницу јер се приликом криминалног акта први пут испољавало насиље. Бугарски отмичари су убили пилота и ранили два члана посаде.

Следили су вишеструки политички пребежи Чеха, Словака, Румуна, Пољака, Мађара у западноевропске државе, али и Кинеза у Тајван.

На линији Макао-Хонг Конг група отмичара претила је пиштољем и захтевала преусмеравање ваздухоплова ради бекства из политичких разлога у Аустралију 16. јула 1948. Наредне године, 16. септембра, отет је пољски авион компаније ЛОТ. Са линије Гдањск-Лођ преусмерен је од групе путника ради политичког бекства у Стокхолм. Румунски ваздухоплов ДЦЗ са линије Сибир-Букурешт преусмерен је у Београд од стране једног румунског грађанина који је покушао бекство из Румуније из политичких разлога 9. децембра 1949. Седам дана касније, 16. децембра 1949., поново је преусмерен у Немачку авион пољске компаније ЛОТ из разлога бекства неколицине путника из државе која се наша иза тзв. Гвоздене завесе. ДЦЗ француског Ер Франса скренут је са линије Братислава - Праг у Минхен 24. марта 1950., ради бекства из политичких разлога. Истог дана догодила се и друга отмица ваздухоплова. Чехословачки авион компаније ЧСА са аеродрома у Прагу одмах је преусмерен на аеродром код Минхена, такође из политичких разлога.

Као један од првих озбиљнијих случајева отмице ваздухоплова у светској правној литератури изучава се бекство пилота југословенске компаније ЈАТ који је требало да превезе путнике на линији Љубљана-Београд.³⁰⁰

Противно жељи путника ваздухоплов ДЦЗ је преусмерен у Цирих 17. октобра 1951., где је пилот Иво Кавић затражио политички азил. Пилот Иво Кавић је био под присмотром југословенских власти по питању Информбироа и југословенске власти су одмах предале захтев за екстрадицију и Кавића и копилота Бјелановића, који је такође учествовао у акцији преусмеравања ваздухоплова и који је, заједно са Кавићем, као путнике у ваздухоплову успео пре полетања да убаци све чланове своје породице. Захтев за екстрадицију од стране Швајцарске је одбијен, а преостала три члана посаде и 22 путника су тражили да се одмах врате у Југославију иако им је понуђено да остану три дана и донесу одлуку да ли ће и они поднети захтев за политички азил или не.³⁰¹

Три отмичара су ради политичког бекства 26. јуна 1952. ДЦЗ југословенског превозника ЈАТ преусмерили са линије Загреб-Пула у Италију, на аеродром у Фолину. Тада се догодио и први оружани напад у неком ваздухоплову југословенске компаније ЈАТ. Два наоружана отмичара су све време лета

³⁰⁰Arrets du Tribunal Fderal Suisse, vol.78-1, str 39

³⁰¹ICAO News Release, Montreal, Canada, 3.7.1970.

држали на нишану путнике, док је трећи отмичар ваздухоплова секиром провалио у пилотску кабину и под претњом посади преузео контролу. Ниједан од 32 путника није био повређен.

24. септембра исте године ЈАТ-ов ДЦЗ преусмерен је у Анкону од стране једног отмичара са линије Тиват-Београд, такође ради политичког бекства.

Небо над тадашњом СФРЈ мировало је до лета 1959., када је поново отет ваздухоплов ДЦЗ на линији Тиват-Београд. Наоружани отмичар је принудио пилота да преусмери лет у Италију, такође ради пребега.

Претходно је чехословачки ваздухоплов компаније ЧСАЦ 47 пилот преусмерио са линије Праг-Брно у Немачку где је затражио политички азил 23. марта 1953.

Први забележен случај погибије путника, посаде и самих отмичара догодио се 17. маја 1954. на аеродрому Сан Рамуну у Пакистану извршен је напад на посаду ваздухоплова у намери отмице и бекства из државе из политичких разлога. У ваздухоплову су се налазиле 64 особе и сви су погинули услед удеса Ф27 пакистанске компаније ПАЦ.

Анализирањем доступних података уочава се да су отмице ваздухоплова у периоду од завршетка Другог светског рата до почетка 21. века са политичким мотивом учестале шездесетих година прошлог века, а велики број отмица бележи се и на америчком небу. Већина их се у прво време везује са падом режима Батисте на Куби и односа који су непосредно произведеној револуцији од стране Фидела Кастра настали према САД и обрнуто. Две отмице ваздухоплова завршиле су са људским жртвама.

Пребези на потезу Куба - САД из политичких разлога постали су шездесетих година прошлог века двосмерни. Политички дисиденти из САД отимали су ваздухоплове и бежали на Кубу. Највише ваздухоплова је долазило из САД, а отимани су ваздухоплови и преусмеравани на Кубу колумбијских, бразилских, мексичких, аргентинских, чилеанских и других авио компанија. Уједно су ваздухоплови авио компанија латиноамеричких држава отимани из политичких разлога и преусмеравани у САД. Рецимо, у 1969. Број отмица ваздухоплова је достигао 68!³⁰²

Из политичких мотива покушана је отмица ваздухоплова ДЦЗ на аеродрому у Денверу 1. новембра 1955., нападом на посаду. Остварење отмице ипак је осујећено, као и претња бомбом. У америчком ваздухоплову у моменту покушаја отмице налазило се 44 путника.

³⁰²1968. на Кубу је преусмерен 21 ваздухоплов отет из политичких разлога. (М.Г.)

Са домаће линије 13. јула 1956. Твин, мађарски ваздухоплов, од стране једног отмичара преусмерен је у Немачку, а ради подношења захтева за политичким азилом. Седморица политичких протестаната је 27. септембра 1956. Боливијски ваздухоплов отело и преусмерило са линије Санта Круз-Ла Паз у Аргентину.

Нове жртве отмице ваздухоплова из политичких мотива резултат су криминалног акта 25. јула 1957. ЦВ 240, на линији Лас Вегас- Лос Анђелес, америчке компаније Вестерн Ерлејнз, отет је. Терористи су имали бомбе од којих је једна експлодирала изнад Калифорније и животе је изгубило 57 путника, чланова посаде, сами отмичари који су претходно земаљским службама проследили политичке услове.

Пет политичких емиграната скренуло је са домаће линије ваздухоплов ДЦЗ кореанске националне компаније у САД ради подношења захтева за политичким азилом. Кубански ваздухоплов на линији Хавана - Санта Клара преусмерен је 9. априла 1958. Један отмичар је извршио политичко бекство у САД. Дан касније, 10. априла 1958., кореански ваздухоплов је преусмерен са аеродрома у Сеулу у Пјонг Јанг, такође ради политичког бекства. 13. априла 1958. поново је кубански ваздухоплов ДЦЗ са линије Хавана - Санта Клара преусмерен у Мајами, САД. Политичко бекство извео је кубански пилот који је успео пре полетања у авион да уведе и чланове своје породице.

У супротном правцу, из САД у Кубу, 1. новембра 1958., група отмичара је покушала да скрене ваздухоплов из Мајамија на Кубу уз претњу пиштољима, а ради политичког бекства. Овај покушај је осујећен. Група отмичара уз претњу експлозивом преусмерила је из САД, Мајами, ваздухоплов за Кубу, али ваздухоплов се после експлозије срушио у море. 3. новембра 1958. погинуло је 17 путника и чланова посаде, као и сами отмичари. Наредни покушај преусмеравања кубанског ваздухоплова из Њујорка за Кубу од стране отмичара са политичким мотивом, уз претњу оружјем, је осујећен 1. јануара 1959. Два отмичара су ради политичког бекства потом скренула ваздухоплов 10. априла 1959. ДЦЗ кубанске авио компаније био је предвиђен за лет на линији Хавана - Ајланд оф Пинс, а отмичари су га преусмерили у САД, Мајами. Шест дана касније извршена је отмица ваздухоплова у супротном смеру. У САД је отет ваздухоплов ДЦЗ кубанске компаније од стране два члана посаде и једног отмичара у делу где су били путници и преусмерен је на

Кубу ради политичког бекства. Два Кубанца су 25. априла 1959. преусмерила ваздухоплов из Кубе на Флориду због политичких мотива, а ваздухоплов је био предвиђен за домаћу линију Варадеро - Хавана.

ДЦЗ југословенске компаније ЈАТ преусмерен је са линије Катар -Београд у Бари. Отмицу ваздухоплова је извршио југословенски грађанин Обрад Чупковић који је у Италији затражио политички азил.

Кубански ваздухоплов је поново преусмерен у Мајами, САД, ради политичког бекства, са линије Хавана - Сантјаго 2.октобра 1959.

Од стране девет милитариста, из политичких мотива и уз претњу оружјем преусмерен је ваздухоплов бразилске компаније Пан Ериз Рио де Жанерија у Буенос Аирес 2. децембра 1959.

Случајеви скретања цивилних ваздухоплова принудом над посадом од стране једног или више путника учестали су од 1960. године. Може се запазити да су скоро сви случајеви отмице ваздухоплова тада били у вези с падом режима Батисте у Куби и односа који су после победе револуције на Куби настали према САД. У овом периоду, према аналитичарима, најинтересантнија отмица се догодила 9. августа 1961. Авион Пан Американ-а, ДЦ-8, на линији ПА 501 између Мексико Ситија и Гватемала Ситија, био је принуђен од стране Француза Алберта Чарлса Кадона да слети на Кубу. У авиону се налазио колумбијски министар иностраних послова и 81 путник. Мотив отмице авиона је, како је том приликом поручио француски отмичар, била освета због мешања званичног Вашингтона у Алжирски рат.

12.априла 1960. Ради политичког бекства петорица отмичара су преусмерила кубански ваздухоплов поново са локалне линије у САД. Компанијски пилот кубанског авио превозника Кубана Ерлејнс извршио је политичко бекство 5. јула 1960. из Кубе у Мајами, САД. Десет дана касније такође је кубански пилот преусмеривши ваздухоплов на Јамајку починио бекство и затражио политички азил. Дан касније је шест отмичара ради политичког бекства са локалне линије у Куби преусмерило ваздухоплов у САД, док је кубански отмичар уз претњу запаљивом смесом 28. јула 1960. Савладан и није успео да оствари намеру преусмеравања ваздухоплова у САД. Из САД је у правцу Кубе спречена отмица 12. септембра, а 21. Септембра исте године осујећена је и отмица ваздухоплова и покушај бекства из политичких разлога из Русије.

Политички пребези на линији Куба – САД убрзо су постали двосмерни. Са Кубе су отетим ваздухопловима бежали они који нису желели да живе у овој земљи док је на власти Фидел Кастро, а из САД су у Хавану одлазили они којима није одговарао такозвани западњачки начин живота, односно политички дисиденти. Преусмеравање авиона вршили су и појединци који су се огрешили о америчке законе.

Крајем шездесетих и почетком седамдесетих година одиграо се велики број отмица авиона, а само 1968. је чак 21 пут отет ваздухоплов и преусмерен на Кубу. Рекорд је оборен наредне, 1969. Број отмица достигао је готово невероватну цифру од 68! Највише ваздухоплова је и те године долазило из САД, али отимани су и авиони колумбијских, аргентинских, бразилских, мексичких, чилеанских и других авио компанија латиноамеричких земаља.

Два отмицара са револверима, који су од стране америчких власти означени као терористи, ради политичког бекства преусмерили су ваздухоплов Конвер - 440 са 7 особа у Мајами 1. маја 1961., а ДЦЗ је отет на Куби и преусмерен у Мајами, САД, 3. јула 1961., ради политичког бекства једног отмицара. С друге стране, група отмицара је 24.07.1961. отела амерички ваздухоплов Електра Л-188 и са линије Мајами-Тампа га преусмерила на Кубу ради политичког бекства. Шест дана касније такође је преусмерен амерички ваздухоплов ДЦЗ компаније Пацифик Ерлејнс из Сан Франциска на Кубу ради политичког бекства. Исти случај догодио се и 3. августа 1961., преусмерен је амерички Б-707 у Хавану из политичких мотива.

Из протеста због америчке политике према Алжиру 9. септембра је ДЦ8 компаније ПАА са 81 путником и члановима посаде отет у САД и преусмерен у Хавану од стране једног алжирског отмицара. Исти дан је у Хавани отет ваздухоплов са политичким мотивом. Група отмицара је пребегла у САД.

Нове жртве отмица ваздухоплова из политичких разлога забележене су 10.11.1961. Ваздухоплов Локид Л-1049 отет је на линији Казабланка-Лисабон, а ваздухоплов је доживео удес изнад Марока јер је један из групе отмицара активирао бомбу. Претходно су отмицари земаљским властима изнели политичке захтеве. Погинули су и они и сви путници и чланови посаде.

Седам отмицара са политичким мотивима преусмерило је ваздухоплов ДЦ-6Б са линије Каракас-Марибо и пребегло из Венецуеле на Кубу.

Наредних година случајеви отмица ваздухоплова из политичких разлога се удвостручују. Већ 17. марта 1962. Припадници америчке секте АРМУ су отели

француски ваздухоплов компаније Ер Франс са линије Париз-Ст.Мартин како би овим криминалним актом упозорили на своје политичке ставове и агресивно хришћанство које би, по њима, требало да завлада светом.

9. априла 1962. године, Цесна 172 преусмерена је из САД у Хавану из политичких мотива. Отмичари Американци су се изјаснили по слетању у Кубу да подржавају политику кубанског лидера Фидела Кастра и затражили политички азил. Свој тројници отмичара азил је одобрен.

Група отмичара ваздухоплова са политичким мотивом преусмерила је Б-707 америчке компаније Централ Ерлејнс са линије Чикаго-Лос Анђелес. Изнели су своје политичке захтеве посади која је алармирала земаљске власти. Међутим, током лета активирана је бомба једног од отмичара и ваздухоплов је доживео удес. Страдало је 120 лица.

28. новембра 1963. пет венецуеланских грађана је пребегло на Кубу. ЦВ 440 на линији Сиудад Боливар-Каракас отели су из политичких разлога и преусмерили га у Хавану. Троје Америчанаца је из Мајамија из политичких разлога такође преусмерило ваздухоплов ПА-23 у Хавану 18. фебруара 1964.

Припадник Црвене армије је преусмерио ваздухоплов Б-727 из политичких разлога са линије Токио-Изазуика у Кимпо. Путници, њих 131, нису повређени, а припадник Црвене армије је хтео свету да изнесе ставове око евентуалног бактериолошког напада Јапана на СССР. Отмица ваздухоплова је извршена 30. марта 1964.

Уследио је велики број политичких пребега отетим ваздухопловима у смеру Хавана-Мајами, али и Мајами-Хавана, све до краја седамдесетих година.³⁰³

У појединим месецима блежи се и по неколико пребега појединаца или група у оба смера, уз или без употребе насиља и уз или без претње оружјем, активирањем експлозива или бомби. Покушаји отмице ваздухоплова из политичких мотива покушаване су и у другим деловима света, посебно над европским небом, али сви криминални акти отмице нису били успешно изведени. Земаљске власти на совјетским и западноевропским аеродромима су, поучене искуствима после бројних отмица и покушаја отмица ваздухоплова, углавном ради политичких пребега, а мање из осталих криминалних разлога, појачали контроле на самим аеродромима.

Из СССР се отетим ваздухопловима политички спас тражио у Турској, из источноевропских држава, под совјетском политичком капом, углавном у

³⁰³ Видети: Пејановић Љубо, Бејатовић Милорад; Авио тероризам, Штампa, Београд, 2009.

Немачкој и Италији. Напади на посаде ваздухоплова ради извршења отмице и политичког бекства бележе се и у Лондону, Бремену, Токију, у Румунији, Аргентини, Венецуели, Нигерији, Алжиру, Колумбији, Хонг Конгу...

У отмице ваздухоплова из политичких мотива све чешће се укључују и захтеви отмицара за ослобађањем политичких затвореника који припадају политичким групацијама чији су отмицари чланови, односно захтеви за исплатом великих количина новца неопходног за рад дате политичке или терористичке организације.

Ројал Силер је скренуо ваздухоплов 22. новембра 1963. Преусмерио га је са локалног аеродрома у САД на Кубу, а тражио је и исплату у износу од 150.000 долара. Новац није добио, али је остао да живи на Куби. 18. фебруара наредне године отмица је успела и трочланог америчкој групи, противницима вашингтонског режима. Ваздухоплов Пајпер Апач 23 они су преусмерили из Мајамија у Хавану.

Уз Хавану и Хаваји постају све чешће одредиште отмицара ваздухоплова са политичким мотивом из САД. Уједно, 1965. и 1966. бележе се покушаји отмица, односно успешно изведене отмице кубанских ваздухоплова, који се преусмеравају на америчке аеродроме и у Јамајку. С друге стране, руски отмицари и политички бегунци опредељују се за Турску.

Наредне године, 1967., осујећено је неколико покушаја отмица ваздухоплова са политичким мотивом, у Лондону, Москви (Египћанин је из политичких разлога покушао да отме авион и побегне у Јордан), Шпанији (Алжирац је из Палма де Мајорке покушао да пребегне у Алжир), док су политички пребези на линији САД-Куба и обрнуто и даље успешно отимали ваздухоплове.

У 1968. и 1969. Долази до енормног повећања броја покушаја и извршених отмица ваздухоплова учињених из политичких мотива. У 1968. је забележено 27 случајева. Следеће године догодило се чак 89 инцидената. Године 1970. број међународног цивилног ваздухопловства (ИКАО)³⁰⁴, од почетка 1969. године, па до јуна 1970. било је 118 отмица ваздухоплова, 14 саботажа и напада на цивилно ваздухопловство.

После ових случајева отмица ваздухоплова остало је забележено да су чак 47 фирми за ваздушни саобраћај различитих националности биле погођене овим терористичким актом.

³⁰⁴ ICAO News Release, Montreal, Canada, 3. 7. 1970.

Крајем седамдесетих година прошлог века чак 7.600 путника, који представљају 83 различите националности, било је под пресијом страха и неизвесности за живот и судбину.

Ради политичког бекства 9. фебруара 1968. отет је ваздухоплов ДЦ-66, америчке компаније Пан Ам, од стране групе отмичара који су са линије Да Нанг-Хонг Конг скренули ваздухоплов у Вијетнам. Три отмичара су поново 17. фебруара усмерили са линије Флорида-Мајами ваздухоплов на Кубу, а само четири дана касније, 21. фебруара, амерички ваздухоплов ДЦ-8, компаније Делта, уз претњу аутоматским оружјем и пиштољем, преусмерен је на Кубу. Тада се тврдило да је изнуда у висини од 8,5 милиона долара захтевана због криминалног бекства, али поједини аналитичари су потом пронашли наводе да је међу отмичарима било и оних који су се у криминални акт укључили из политичких мотива. У ваздухоплову је било 102 путника и чланова посаде и захтевима отмичара америчке власти су удовољиле. Исти тип ваздухоплова из политичких мотива отет је од стране два отмичара 12. марта, са линије Тампа-Мајами и преусмерен је у Кубу.

Мексички ваздухоплов отет је 16. марта и преусмерен у Кубу, а 19. Јуна венецуелански ваздухоплов компаније ВИАСА отет је у САД и такође из политичких мотива преусмерен у Хавану. Палестинци су отели авион израелске компаније Ел Ал 23. јуна са линије Тел Авив-Рим и преусмерили га у Алжир захтевајући ослобађање палестинских терориста из израелског затвора.

Сва преусмеравања отетих ваздухоплова са политичким мотивом на Кубу нису ни пријављивана у овом периоду, посебно не из САД, с обзиром да се њихов број знатно увећао. Отмицама ваздухоплова политички предзнак пружали су пребези симпатизери комуниста, угрожени сегрегационим проблемима, незадовољни ратом у Вијетнаму, дезертери... Поједини аналитичари тврде да их је у 1968/69 било више од 230, а већина пребега је у Хавану преусмеравала мале ваздухоплове у којима није било пуно угрожених путника и који су без последица слетали на кубанске аеродроме.

С друге стране, палестински отмичари постају све активнији. Победа Израела у рату 1967. омогућила је званичном Тел Авиву да одбаци све покушаје арапских суседа за нагодбом - враћање освојених територија у замену за трајан

мир.³⁰⁵ И док су египатски политичари и стратеги закључили да ће већи број погинулих израелских војника приморати израелску владу на уступке, Палестинци су као један од путева решења проблема на Синају видели и отмице ваздухоплова, посебно са ескалирањем пограничних сукоба 1969.

Леила Али Кхалед, вођа палестинске терористичке групе, са истомишљеницима је 29. августа 1969. Б707, компаније TWA, отела ваздухоплов са 113 путника, са линије Лос Анђелес-Париз-Атина-Тел Авив и уз претње пиштољима и бомбом преусмерила га у Дамаск. Таоци су пуштени, али је из политичких разлога ваздухоплов уништен бомбом, што је одјекнуло у целом свету.³⁰⁶

Икона не само палестинских отмицара ваздухоплова, већ и у целом арапском свету, Лејла је постала 6. септембра наредне године када је са Никарагванцем Патриком Аргиелом покушала отмицу израелског ваздухоплова компаније Ел Ал, а лет 219 са линије Амстердам-Њујорк је преусмерен у Лондон. Аргиел је убијен после сукоба са полицијом, а и сам је устрелио једног члана посаде, док је Лејла Кхалед касније говорила да иако је имала две бомбе није хтела да их употреби јер је имала строге инструкције из палестинске организације ПФЛП да не сме да угрози путнике. Из британског затвора пуштена је у склопу размене заробљеника.³⁰⁷

Од регистрованих отмица ваздухоплова са политичким мотивом, уз константне пребеге у и са Кубе, у овом периоду одиграле су се следеће.³⁰⁸

7.09.1969. цивилни ваздухоплов ДЦ-8, компаније Eastern Airlines, на линији Њујорк - Сан Хуан, у којем се налазило 90 путника и чланова посаде, отмицар је скренуо у правцу Доминиканске Републике из политичких мотива. Само три дана касније, 10. септембра, такође један отмицар је скренуо цивилни ваздухоплов исте компаније са исте линије, овај пут на Кубу. Истој криминалној радњи прибегао је 14. септембра отмицар ДЦ-3 који је ваздухоплов са 35 путника из Хондураса преусмерио за Сан Салвадор.

16.09.1969. цивилни ваздухоплов Висконт компаније Turkish Airways са 27 путника два отмицара су претећи револверима скренули са редовне линије Истанбул - Анкара и преусмерили га у Софију, где су тражили политички азил.

³⁰⁵ Видети: Резолуција бр. 242 Савета Безбедности Уједињених нација, новембар 1967.

³⁰⁶ Irving, Sarah. 'Leila Khaled: Icon of Palestinian Liberation'. London/New York, Pluto Press, 2012.

³⁰⁷ <http://www.ipsnews.net/2009/11/qa-39this-calm-will-not-last39/>, интервју са Лејлом Кхалед 4. новембар 2009.

³⁰⁸ Видети више: Пејановић Љубо, Бејатовић Милорад; Авио тероризам, Нови Сад, 2009., стр. 176-185

Изнад америчког неба догодила се серија отмица у периоду до краја октобра 1969., када је поново преусмерен цивилни ваздухоплов с политичким мотивом. Један Јамајчанин је 28. октобра 1969., у циљу политичког бекства, преусмерио авион Beuchcraft (колумбијске компаније Aerotaxi Airlines) са редовне линије Буонавенура - Богота у Хавану.

4.11.1969. два отмицара су отела цивилни ваздухоплов ВАС-111, компаније Nicaraguan Lancia, преусмеривши га такође у Хавану са редовне линије Мајами – Манагуар – Сан Салвадор – Мексико Сити. Њихов пример следили су до почетка 1970. бројни отмицари. Извршено је двадесетак отмица цивилних ваздухоплова, углавном изнад америчког неба, које Међународна ваздухопловна федерација само таксативно наводи, односно као разлог наводи бекство, без објашњења да ли су отмице вршене из политичких побуда. Истраживања указују да је 11.12.1969. свакако извршена отмица цивилног

ваздухоплова ради бекства из политичких разлога. Авион који је припадао Јужној Кореји, са 51 путником и члановима посаде, отет је на аеродрому Конгуарга и усмерен у Северну Кореју. Такође, 21.12.1969., амерички В-707, компаније TWA, на линији Атина – Рим – Њујорк, група припадника ПФЛП уз претњу експлозивом преусмерила је ваздухоплов у Тунис. Дан касније спречена је отмица цивилног ваздухоплова ДЦ -6, компаније Air Vietnam, такође из политичких мотива, на аеродрому Танг.

1970. обележава, уз остале врсте отмица, серија отмица цивилних ваздухоплова с политичким мотивом. Првог дана 1970. пет отмицара је претњом пиштољима бразилски авион Caravelle SE-210 са линије Монтевидео - Риад Јанкиро преусмерило у Хавану из политичких разлога. Авион шпанске компаније, који је летео на домаћим линијама, један отмицар је покушао 7.1.1970. да преусмери у Албанију, али је осујећен. Три дана касније, 9.1.1970., отмица и преусмеравање цивилног ваздухоплова успело је двојици француских држављана који су са линије Балтимор - Рим из политичких мотива пребегли у Бејрут. Радило се о америчком авиону В-707, компаније TWA.

13.01.1970. на небу САД један отмицар ДЦ-9, америчке компаније Делта Аирлинес, захтевао је од посаде преусмеравање ваздухоплова у Швајцарску из политичких мотива. Радило се о припаднику усташке организације који је, међутим, био савладан од стране путника.

25.01.1970., такође у ваздушном простору САД, ваздухоплов Ф-27, холандске компаније Нетхерландс Антиллес Аирлинес, са 37 лица, три отмичара скренула су на Кубу из политичких мотива. 6.02.1970., изнад америчке територије, цивилни ваздухоплов СЕ-210, са 60 лица, један чилеански студент скренуо на Кубу из политичких разлога.

10.02.1970. ваздухоплов Б-707, компаније Ел Ал, са 90 лица, са редовне линије Тел Авив – Минхен – Лондон три отмичара који су били припадници ПФЛП покушали су да преусмере авион, али су успешно откривени и савладани. Припадници исте организације су 21.02.1970. покушали да отму ваздухоплов СЕ-210, компаније Аустриан Аирлинес, који је саобраћао на линији Франкфурт – Беч и у којем су се налазиле 33 особе. Полиција је разоткрила њихове намере на време, али у борби са полицијом отмичари су активирали бомбу. Неколиколица је било повређено пре него што су терористи савладани.

22.02.1970. цивилни ваздухоплов Б-747 са 170 путника и чланова посаде, немачке компаније Луфтханса, отет је на линији Бомбај – Бејрут. Неколикоотмичара је током криминалног терористичког акта изнуђивало новац, а авион су скренули у Аден из политичких мотива. Осам дана касније сличан покушај отмице ваздухоплова, такође немачке компаније, предвиђен да се изврши на редовној линији Берлин – Лајпциг, осујећен је. На аеродрому у Берлину извршен је напад на посаду у намери отимања авиона, али су отмичари савладани.

До 17.03.1970. скренута су два ваздухоплова из САД за Кубу ради бекства (није јасно да ли су отмице извршене из криминалних или политичких мотива), а 17. марта бележи се убиство копилота. Амерички ДЦ-9, компаније Еастерн Аирлинес, отет је на линији Њујорк – Бостон. У авиону је било са 73 лица, један отмичар је убио копилота, а њега је повредио капетан. Чланови посаде су савладали отмичара који је хтео да преусмери ваздухоплов из политичких мотива.

31.03.1970. цивилни ваздухоплов Б-727, компаније ЈАЛ, скренули су из Пјонг Јанга, из Северне Кореје, 9 јапанских студената, чланова секте Зенкагурн, у Јужну Кореју из политичких мотива. У авиону је било 130 путника и чланова посаде.

6.04.1970. амерички ваздухоплов Б-707 компаније ТВА са редовне линије Сан Франциско – Питсбург преусмерен је на Кубу из политичких мотива. У

ваздухоплову је било 66 особа. До 30.05.1970. уследило је 12 отмица цивилних ваздухоплова ради бекства, а тог дана је италијански ДЦ-9, компаније Алиталиа, са редовне линије Ђенова – Рим (у летелици било 35 лица) један отмичар са пиштољем скренуо у Каиро из политичких мотива. Наредног дана, 31.05.1970. отет је ваздухоплов Авро-748 компаније Авианца са редовне линије Богота – Буцарманга. Два отмичара преусмерила су ваздухоплов на Кубу ради политичког бекства.

2.06.1970. Ф-27, компаније Филипине Аирлинес, са домаће линије један отмичар са експлозивом преусмерио је на Исланд ради бекства из политичких разлога. Два дана касније, 4.06.1970., цивилни ваздухоплов Б-727, компаније ТВА је отет. Предвиђени лет на линији Лагос – Тексас није остварен. Један отмичар је од путника изнуђивао 100.000 долара, скренуо летелицу у Вашингтон где је ухапшен и где је установљено да се на овај терористички чин одлучио из политичких и криминалних мотива.

8.06.1970. авион ИЛ-14, компаније Национал Аирлинес, са редовне линије Карлове Вари – Праг један отмичар уз претњу револвером преусмерио је у Нирнберг ради политичког бекства. Сутрадан, 9.06.1970., ваздухоплов АН-24, пољске компаније ЛОТ, са линије Катовице – Варшава, покушала су да преусмере два отмичара, али су на време откривени и ухапшени.

Ухапшено је 15.06.1970. 12 совјетских грађана јеврејске националности који су покушали отмицу у Смолном. Откривени су пре него што је авион полетео за Лењинград. 22.06.1970. цивилни ваздухоплов Б-707, америчке компаније Пан Ам, отет је на редовној линији Бејрут-Њујорк. Албанац је преусмерио лет у Каиро претећи пиштољем из политичких мотива.

Три иранска студента су 23.06.1970. цивилни ваздухоплов Б-727 компаније Иран Аир скренули са линије Техеран – Абиџан у Багдад из политичких разлога, рекавши да тим чином изражавају протест против иранског Шаха. Посади и путницима су претили запаљивом течношћу.

1.07.1970. покушана је отмица Б-747, америчке компаније ПАН-АМ. На аеродрому у Каиру (Египту) извршен је напад на посаду у намери преусмеравања авиона, али су отмичари на време савладани. Истог дана ДЦ-8, америчке компаније Национал Аирлинес, скренут је са редовне линије Сан Франциско – Мајамина Кубу у циљу политичког бекства. 12.07.1970. ваздухоплов Б-707 из Саудијске Арабије, са 140 лица, са редовне линије Риад

– Бејрут један отмичар је скренуо уз претњу оружјем у Дамаск из политичких мотива. Десет дана касније, 22.07.1970., грчки цивилни ваздухоплов компаније Олимпик Ервејс, са 49 лица, који је требало да лети на линији Бејрут – Атина, четири припадника ПФЛП су на аеродрому у Бејруту уништили експлозивом из политичких мотива.

До августа исте године догодило се десет нови отмица цивилних ваздухоплова, углавном из криминалних разлога. 19.08.1970. пољски авион ИЛ-14 компаније ЛОТ, са линије Гдањск – Варшава скренут у Борнхолм ради политичког бекства. У летелици је било 22 лица. 26.08.1970., АН-24, такође пољске компаније ЛОТ, са редовног лета Катовице – Варшава преусмерен је у Беч од стране једног отмичара ради политичког бекства. У ваздухоплову се налазило 10 лица. Три алжирска грађана су 31.08.1970. Конвер-640 из Алжира преусмерили у Дубровник у намери да потом одлете у Албанију и затраже политички азил. Савладани су током отмице.

И у септембру 1970. је извршено десетак отмица цивилних ваздухоплова из политичких разлога. 6.09.1970. Б-707, америчке компаније ПАН-АМ, са редовне линије Тел Авив – Њујорк, са 175 лица, два отмичара су скренула у Зарку (Јордан), путнике ослободили и експлозијом уништили летелицу из политичких мотива. Истог дана група припадника ФПЛП осујећена је у покушају извођења отмице ваздухоплова Б-747, ТВА, са 155 лица, којег су такође из Њујорка хтели да преусмере у Јордан. Пропао је и покушај отмице ДЦ-8 швајцарског Свисера на линији Цирих – Њујорк, односно криминални акт двојице отмичара који су савладани пре него што су извели отмицу Б-707 израелске компаније Ел Ал на линији Тел Авив – Њујорк. Да је отмица успела и њихово одредиште би био Јордан.

7.09.1970. успела је отмица Б-707 компаније Ел Ал на истој линији као претходног дана. 158 лица су били таоци групе припадника ФПЛП који су скренули авион у Бејрут, таоце ослободили, а авион уништили експлозивом. Два дана касније, 9.09.1970, Б-707, компаније ТВА, са редовне линије Атина – Њујорк (143 путника и чланова посаде), отмичари су уз претњу бомбом преусмерили у Бејрут. Таоци су такође ослобођени, а ваздухоплов је уништен експлозивом. Тог дана Б-747, америчке компаније ПАН-АМ, са аеродрома у Израелу преусмерен је у Каиро где је уништен експлозивом. Готово у исто време отет је енглески БОАК-10 са 55 особа на линији Бахреин – Лондон.

Изнудивши ослобођење затвореника у замену за животе путника и чланова посаде, отмичари су преусмерили ваздухоплов у Јордан.

10.09.1970. отмицу египатског авиона из политичких разлога спречио је пратилац авиона у Бејруту који је савладао два отмичара на путу за Иран. Пет дана касније, 15.09.1970., савладана су успешно и тројица отмичара иранског цивилног ваздухоплова Б-727 са 41 путником и члановима посаде. На редовној линији Техеран – Кувајт изнуђивали су уз претње пиштољем и бомбом ослобађање затвореника из иранских затвора. Савладани су у Багдаду где су преусмерили ваздухоплов.

Истог дана ваздухоплов Б-707, компаније ТВА, отмичар је уз претњу пиштољем са линије Лос Анђелес – Сан Франциско преусмерио у Кореју.

Из политичких разлога један отмичар је 16.09.1970. ваздухоплов из Етиопије АН-24 са линије Каиро – Лавов уз претњу пиштољем преусмерио у Саудијску Арабију, где је савладан.

9.10.1970. Б.727, компаније Национал Аирлинес три отмичара су са линије Техеран – Абиџан скренула ваздухоплов из политичких мотива у Багдад где су сепредали. Дан касније, 10.10.1970., ирачки ваздухоплов током лета за Велику Британију преусмерен је војним ловцима израелских оружаних снага изнад Либана у Тел Авив из политичких разлога.

На аеродрому Трабзан 15.10.1970., руски АН-24 преусмерен је у Турску од стране два отмичара из Литваније. У Турској су затражили политички азил. Истог дана још један антоно руске компаније Аерофлот такође је преусмерен у Турску са линије Батум – Сукљерми из политичких мотива.

Боинг 707 компаније ТВА 29.10.1970., са 101 путником и члановима посаде, из политичких разлога преусмерен је у Дамаск. Путници су у Сирији ослобођени, а цивилни ваздухоплов је разнет експлозивом. Истог дана БАК-111 компаније ЛЕИКА са редовне линије Лиман – Сан Хосе припадници ФСЛН скренули у Хавану из политичких мотива. Три дана касније, 2.11.1970., отмичару је успело да амерички Б-727, компаније Јунајтед Ерлејнс, са 73 лица, са редовне линије Сан Диего – Лос Анђелес преусмери на Кубу ради политичког бекства. 9.11.1970. ДЦ-3 компаније Арабиан Ерлејнс, са 13 лица, преусмерен је са редовне линије Аман – Риад у Дамаск из политичких разлога.

3.01.1971. амерички ДЦ-8 компаније Нешнл Ерлејнс осам отмичара је скренуло у Кубу са редовне линије Лос Анђелес-Тампа-Мајами из политичких

мотива, а 22.01.1971. Б-727 компаније Нордвест такође су отмицари са редовне линије Минеаполис-Детроит-Вашингтон уз претњу бомбом скренули цивилни ваздухоплов на Кубу ради политичког бекства. Дан касније на Ф-27 компаније КАЛ, на аеродрому у Сеулу извршен је напад. Ваздухоплову су нанете штете, а чланови посаде су задобили повреде од бомби. Намера отмицара је била преусмеравање ваздухоплова у Северну Кореју из политичких мотива.

23.01.1971. група отмицара је Б-747 компаније ЦЕЛ преусмерила у Либију, где су убили два члана посаде из политичких мотива, а недељу дана касније, 30.01.1971., Ф-27 компаније Индиан Ерлејнс са линије Сингапур-Јаному два отмицара, припадници КЛФ, преусмерили су у Лахор из политичких мотива.

25.02.1971., немачки Б-747 компаније Луфтханса, са 150 путника и чланова посаде отет је од стране три отмицара током лета на редовној линији Аден-Негошијејтед и преусмерен у Релкејс уз изнуђивање 5.000.000 немачких марака и ослобађање политичких затвореника из затвора. Испуњењем захтева таоци су ослобеђени, а ваздухоплов поштеђен.

30.03.1971. ваздухоплов БАЦ-111, компаније Филипине Ерлејнс отет је цивилни ваздухоплов на редовној линији Манила-Давао Сити са 100 лица. Шест отмицара са карабином и пиштољем скренули авион у Хонг Конг ради политичког бекства.

До почетка маја 1971. догодило се још 8 отмица цивилних ваздухоплова, често из криминалних побуда које су правдане политичким мотивима. Цивилни ваздухоплови су углавном из Јужне Америке или САД преусмеравани на Кубу. Отмицари четири ваздухоплова су ипак савладани и ухапшени.

Претњом пиштољем и гранатом један отмицар је 8.05.1971. је успео амерички ДЦ-4 компаније Авианца са редовне линије Монтреал-Картагина да преусмери у Венецуелу из политичких мотива. У ваздухоплову је било 20 путника и чланова посаде. 27.05.1971. румунски ИЛ-14 компаније Таром са линије Овадеа-Букурешт један отмицар је преусмерио у Минхен ради политичког бекства, а 28.05.1971. амерички боинг компаније Истрн Ерлејнс са линије Мајами-Њујорк (143 лица) два отмицара су преусмерила на Бахаме. Изнудили су 500.000 долара па уз обзнањени политички може да се региструје и криминални мотив отмицара.

Ради политичког бекства 4.06.1971. амерички Б-737 компаније Јунајтед Ерлејнс са редовне линије Вирџинија-Њуарк (71 путник и чланови посаде)

један отмицар преусмерио је у Израел. Три дана касније, 7.06.1971. чехословачки ИЛ-14 компаније ЧСА са редовне линије Карлове Вари-Праг осам отмицара је преусмерило у Нирнберг и затражило политички азил.

Изнуда новца уз политичке мотиве отмице цивилног ваздухоплова понавља се 2.07.1971. Мексички Б-707 са 102 особе 20 отмицара је преусмерило у Алжир са редовне линије Акапулко-Мексико Сити-Сан Антонио. Изнудили су и 100.000 долара и лет у Лиму (Перу) пре слетања у Алжир уз претњу пиштољима.

До 3.08.1971. извршено је 12 отмица током којих су претходно вршене криминалне активности отмицари покушали да извршењем отмице цивилних ваздухоплова оправдају политичким побудама. Ради политичког бекства тог дана је амерички Б-747 компаније Пан Ам са редовне линије Њујорк-Дакар преусмерен у Нигерију ради политичког бекства. У ваздухоплову се налазило 97 путника и чланова посаде.

22.08.1971. ИЛ-18 компаније Етиопиан Ерлејнс са линије Каиро-Аман (Јемен) преусмерен је у Израел из политичких мотива. Два дана касније, 24.08.1971., Б-707, Јорданиан Ерлејнс на аеродрому у Мадриду припадници Фатаха уз претњу експлозивом преусмерили су на аеродром у Истанбул, а група арапских терориста је 5.09.1971. ваздухоплов компаније Ел Ал са редовне линије Њујорк-Тел Авив преусмерила на аеродром Лод из политичких мотива. 8.09.1971. либански СЕ-210 компаније АЛиЈА са 56 лица са редовне линије Бејрут-Аман, припадници Ал Фатаха преусмерили су у Јордан. Путници су ослобођени, а ваздухоплов је потом од стране терориста Ал Фатаха уништен.

Грчки држављанин је уз претњу бомбом 16.10.1971. цивилни ваздухоплов YU-11A компаније Олимпик Ервејс са редовне линије Коломата-Атина преусмерио у Бејрут ради политичког бекства. 3.11.1971. два отмицара су ваздухоплов боливијске компаније са редовног домаћег лета преусмерили у Перу из политичких разлога. 11.11.1971. шпански Б-747 компаније Ибериан Ерлејнс са 259 лица два отмицара су са редовне линије Мадрид-Њујорк, преусмерили на аеродром Новаскотиа. Наводно је отмица политички мотивисана. Отмицари су покушали да по слетању униште ваздухоплов експлозивом, али нису успели.

Два дана касније 13.11.1971. канадски ДЦ-8 компаније Ер Канада са 115 путника и чланова посаде припадник Ирске републиканске армије ИРА са

редовне линије Кологори-Торонто је преусмерио у Ирску из политичких разлога. Покушао је и да изврши изнуду у висини од 150.000 долара. Политички мотив и изнуда новца разлог су и отмице ваздухоплова 24.11.1971.

Амерички Б-727 компаније Нордвест Ерлејнс са 197 лица отет је током лета на линији Портланд-Сијетл од стране једног отмичара. Изнуђивао је 200.000 долара и слетање у Вашингтон, што му је и успело. 16.12.1971. један отмичар је извршио напад на посаду ваздухоплова боливијске компаније и убио pilota јер му није дозволио отмицу из политичких разлога. Отмичар је погинуо у обрачуна са полицијом.

21.02.1972. отет је немачки Б-747 компаније Луфтханса. На аеродрому у Немачкој отмичари су изнуђивали 5.000.000 марака као услов за ослобађање 200 таоца, путника и чланова посаде, односно лет у Бејрут. Тројица отмичара су били припадници палестинске терористичке организације.

После серије од 12 отмица или покушаја отмица цивилних ваздухоплова из разних мотива, углавном криминалних, 17.04.1972. један отмичар је преусмерио Б-727 компаније Аласка Флајт са редовне линије Вашингтон - Антет уз претњу оружјем у Каиро из политичких мотива. Дан после, 18.04.1972. чехословачки Л-410 компаније Слов Ер са линије Праг - Маријанска, са 109 лица, један отмичар преусмерио је у Хамбург ради политичког бекства, а 19.04.1972. један отмичар који је хтео да уз претњу оружјем преусмери Б-707, Пакистан интернационал Аирлинес откривен је и ухапшен.

Четири припадника ТПЛА 5.05.1972. из политичких мотива су преусмерили уз претњу пиштољем ДЦ-9 компаније Туркиш Ерлејнс у Софију са редовне линије Анкара - Истанбул из политичких мотива. У ваздухоплову је било 69 путника и чланова посаде. Истога дана Б-737 компаније Вестерн Ерлејнс са редовне линије Солт Лејк Сити - Лос Анђелес, са 75 лица, један отмичар уз претњу пиштољем и бомбом преусмерио је на Кубу ради политичког бекства.

Дан после, 6.05.1972. Б-727 са 45 путника и чланова посаде, компаније Истерн Ерлејнс, један отмичар је са редовне линије Пенсилванија - Вашингтон, уз изнуду од 300.000 долара, преусмерио у Хондурас ради политичког, али и криминалног бекства.

Четири припадника ПЛО 8.05.1972. ваздухоплов компаније Сабена са редовне линије преусмерили су у Тел Авив. Изнуђивали су ослобођење терориста из затвора у Израелу. У обрачуна су три отмичара убијена, а једна жена ухапшена.

После четири отмице цивилних ваздухоплова и покушаја изнуде новца 30.05.1972. ваздухоплов компаније Ер Франс са 26 лица са домаће редовне линије преусмерен је у Тел Авив из политичких мотива. У Израелу је доживео удес уз 26 жртава.

Четири дана касније, 3.06.1972., група отмичара је преусмерила Б-727 компаније Вестер Ерлејнс са 96 путника и чланова посаде у Алжир из политичких мотива са редовне линије Лос Анђелес - Сиетл. Уједно су отмичари покушали изнуду 500.000 долара.

22.06.1972. ваздухоплов Ј-410 компаније ЧСА са редовне линије Лозана - Праг група од 7 чехословачких грађана преусмерила је у Западну Немачку због бекства из политичких разлога. 2.07.1972. један вијетнамски грађанин покушао је да преусмери уз претњу експлозивом амерички Б-747 компаније ПАН-АМ, са 164 лица, са редовне линије Сан Франциско - Хонолулу - Сајгон у Ханој, али је савладан и ухапшен.

Од 5.07.1972. до 15.08.1972. догодило се девет отмица цивилних ваздухоплова, углавном у ваздушном простору САД. Криминални мотив отмица је био разлог, изнуда новца и бекство, а у шест случајева отмичари су откривени и савладани. На саслушању су као разлог отмице помињали и политичке мотиве.

15.08.1972. због бекства из политичких разлога шест отмичара су ваздухоплов БАК-111, са редовне линије Трекеу - Буенос Аирес, са 106 лица, хтели да преусмере у Чиле. Слетели су у Цибути, где су савладани. Дан касније, 16.08.1972., Б-707 компаније Ел Ал, са линије Рим - Тел Авив (148 путника и чланова посаде) два отмичара, припадници ПФЛП-ГЦ, преусмерили су у Јордан из политичких мотива.

Ради политичког и криминалног бекства 18.08.1972. један отмичар је Б-727 компаније Јунајтед Ерлејнс са редовне линије Ренто - Сан Франциско (102 путника и чланови посаде), уз изнуду 2.000.000 долара, преусмерио у Ванкувер.

Из политичких мотива 22.08.1972. ДЦ-6 компаније Соутхерн Јемени Ал Јемда Ерлејнс, са 61 лицем, преусмерен је у Бенгази са редовне линије Беирут –

Каиро – Аден, а 25.08.1972. ваздухоплов са 31 путником колумбијске компаније Опита Аир Тахи са редовне линије Ниева – Богота преусмерен је на Кубу.

15.09.1972. ДЦ-9 шведске компаније САС, са 86 путника и чланова посаде, принудно је слетео у Малме преусмерен са редовне линије Гетеборг – Стокхолм. 9 терориста, припадника усташке организације, изнудило је током отмице ваздухоплова ослобађање 7 терориста из затвора и 1.000.000 шведских круна из политичких и криминалних мотива.

16.09.1972. ваздухоплов Ф-27 компаније Ер Манила са 43 лица група отмицара је уз претњу експлозивом преусмерила из политичких мотива у Роксас Сити са редовне линије Манила – Милиган Сити.

19.09.1972. швајцарски Свисер група грчких терориста са домаће линије је преусмерила на аеродром у Дамаску из политичких мотива.

После неколико отмица цивилних ваздухоплова са криминалним мотивом и изнудом новца 22.10.1972. група терориста је преусмерила Б-707 компаније Туркиш Ерлејнс је са редовне линије Истанбул – Анкара (70 путника и чланова посаде) преусмерила у Софију. Током отмице поставили су захтев за ослобађањем 170 затвореника, а у Софији тражили политички азил.

29.10.1972. припадници групе Бадер-Мајнхоф су Б-727 немачке компаније Луфтханса, са 19 лица, са домаће линије преусмерили прво у Загреб, а потом у Триполи. Изнудили су ослобођење политичких затвореника, припадника њихове групе.

До 8.12.1972. седам отмица ваздухоплова са измешаним мотивима, али углавном криминалним, релативно је успешно решено. Тог дана је 7 студената, припадника ЕЛП, уз претњу експлозивом из политичким мотива покушало да преусмери Б-727 компаније Етиопиан Ерлејнс са редовне линије Адис Абеба - Париз. Савладани су и ухапшени у Етиопији. Четири отмицара су 12.12.1972. ваздухоплов БАК-111 компаније Ланчиа из политичких мотива отела и преусмерила на Кубу са редовне линије Сан Салвадор - Манагуа - Мајами. У ваздухоплову је било 54 путника и чланова посаде.

До 19.01.1973. извршено је осам отмица цивилних ваздухоплова. Тог дана догодиле су се две отмице са политичким мотивом. ДЦ-9 компаније Озак Ерлејнс један отмицар, војник на аеродрому Севентен, покушао је да преусмери са домаће линије у другом правцу али је савладан. Покушана је и

отмица ваздухоплова ДЦ-4 компаније Ер Вијетнам са 39 лица на аеродрому у Сајгону, успешно спречена.

Два дана касније, 21.04.1973. за авион руске компаније на редовној линији Москва - Бон извршена је телефонска претња да ће бити отет из политичких мотива, а један отмичар је, из политичких мотива, убио два службеника на аеродрому у Лењинграду како би отео руски ТУ-104 компаније Аерофлот, предвиђен за лет на линији Лењинград - Москва. Савладан је и ухапшен.

18.05.1973. ваздухоплов Конвер-580 компаније Авенса са 43 путника и чланова посаде са редовне линије Волеро – Бергуисменто један отмичар је преусмерио на Кубу где се предао и затражио политички азил. 25.05.1972. покушана је и спречена отмица ваздухоплова ТУ-104 компаније Аерофлот у Москви, предвиђен за лет на линији Москва – Чита.

1.06.1973. непалски ваздухоплов са 15 особа три отмичара уз претњу оружјем са домаће линије су преусмерили у Индију. Уједно су из политичких и криминалних мотива отели током лета 70.000 долара. 19.06.1973. цивилни руски ваздухоплов преусмерен је са линије Ростов– Батуму Турску ради политичког бекства, а 4.07.1973. аргентински цивилни ваздухоплов са 80 особа са аеродрома Десеиза преусмерен је у Сантјаго (Чиле). Отмицу је извршио један отмичар - припадник Ослободилачке народне војске Аргентине из политичких мотива.

25.07.1973. руски ваздухоплов БЦАХ-2 један отмичар је ради политичког бекства са линије Ростов – Сољск преусмерио у Турску. 26.07.1973. убијен је отмичар који је покушао да преусмери руски ваздухоплов ИЛ-14 са редовне линије Виљенос – Паланга због политичког бекства. Током обрачуна са полицијом ранио је једног члана посаде.

3.08.1973. ваздухоплов Б-747 компаније ЦАЛ са 73 лица три отмичара из Либије скренули су са домаће линије у Либију ради политичког бекства. Два дана касније, 5.08.1973. на аеродрому у САД извршен је напад на посаду ради извршења отмице и политичког бекства на Кубу. Погинуло је приликом напада 5 особа. 10.08.1973. ваздухоплов ирачке компаније изнад територије Либана принудили су војни авиони Израела да слети у Тел Авив из политичких мотива. 16.08.1973. либијски Б-707 компаније Мидл Ист Ервејс са 125 путника и чланова посаде један отмичар је са редовне линије Триполи - Бејрут преусмерио у Тел Авив где је затражио политички азил. 25.08.1973.

ваздухоплов ДЦ-6 компаније Јемен Ервејс са линије Таиз - Асмара 10 отмичара је преусмерио у Кувајт из политичких мотива. Истог дана два отмичара су изнуђивала ослобађање политичких затвореника из затвора у Јемену током отмице ваздухоплова компаније из Северне Кореје који је био предвиђен за лет на линији Тазеу - Севернау. Преусмерили су ваздухоплов у Кувајт из политичких мотива.

30.09.1973. израелски ваздухоплов Цесна Цесна отели су палестински грађани како би изразили протест због политике Израела. 10.10.1973. ирачки Б-737 са домаће линије три отмичара су покушала да преусмере у Ираниз политичких мотива али су убијени од стране пратиоца ваздухоплова. 18.10.1973. Б-727 компаније Ер Франс са редовне линије Париз – Ница један отмичар је уз претњу оружјем преусмерио из политичких разлога у Каиро. 20.10.1973. Б-737 компаније Ерлејнс Аргентинес са редовне линије Буенос Аирес - Селта четири припадника покрета Тупамароси (ЕРП) преусмерилису на Кубу из политичких мотива.

2.11.1973. из политичких мотива покушана је отмица ваздухоплова БЦРК-40 на линији Биоково – Брнск. Од четири отмичара у обрачуна са полицијом двојица су убијена а двојица повређена. Следећег дана, 3.11.1973. на ваздухоплов Б-707 компаније ПАВА на аеродрому у Бостону извршен је напад из политичких разлога, планирано је бекство на Кубу. 22.11.1973. ваздухоплов ДЦ-8 компаније Ер Канада са редовне линије Монреал – Торонто преусмерен је од стране једног отмичарау Лондон ради политичког бекства.

23.11.1973. на ваздухоплов британске компаније на аеродрому у Дубаију од стране пет Палестинаца извршен је напад у намери преусмеравања из политичких мотива. Посада је успешно спречила преусмеравање ваздухоплова.

25.11.1973.холандски ваздухоплов Б-747 компаније КЛМ три Палестинца су отела и са редовне линије Бејрут – Њу Делхи – Токио (247 путника и 17 чланова посаде) преусмерили уз претњу оружјем у Абу Даби из политичких мотива.

17.12.1973. на амерички ваздухоплов компаније ПАН АМ на аеродрому у Риму извршен је из политичких мотива оружани напад. Три отмичара са бомбом и пушкомитраљезом током оружаног напада убили су 32 лица и преусмерили прво ваздухоплов у Атину па у Кувајт.

6.01.1974. припадници Слободних јорданских официра отели су ваздухоплов јорданске компаније и преусмерили гаљ у Аман где су затражили политички азил. Политички мотив разлог је и отмице 20.02.1974. цивилног ваздухоплова вијетнамске компаније од стране три отмичара уз претњу гранатом која је експлодирала. Ваздухоплов је доживео удес, погинула сва три отмичара и пилот.

15.03.1974. опет је покушана отмица холандског Б-747 компаније КЛМ на редовној линији Амстердам – Токио – Бејрут. Три припадника палестинског ПФЛП покушали су преусмеравање ваздухоплова у другом правцу, али су савладани и ухапшени.

После седам отмица ваздухоплова где је у првом плану био изражен криминални мотив 15.07.1974. покушана је отмица ваздухоплова ДЦ-8 компаније ЦАЛ на аеродрому у Токију у којем је, у том тренутку, било 100 путника и чланова посаде. Предвиђено је преусмеравање ваздухоплова из политичких разлога у Кореју, али су отмичари савладани и ухапшени.

26.08.1974. у Б-707 компаније ТВА на линији Рим-Атина пронађен је експлозив у багажу у намери отмице и саботаже из политичких мотива.

5.09.1974. на Б-727 компаније Ер Вијетнамна аеродрому у САД извршен је напад из политичких разлога. Покушај отмице ваздухоплова је пропао уз 5 жртава.

Велики број жртава бележи се 8.09.1974. када је на ваздухоплов компаније ТВА на линији Таниан - Се извршен напад. Због напада на посаду из политичких разлога у лету изазван је удес прилоком кога је погинуло 88 лица.

16.09.1974. у ваздухоплову исте компаније на аеродрому у Тел Авиву предвиђеном за лет за Бостон у пртљажнику је пронађено оружје које је било намењено за скретање авиона у другом правцу из политичких мотива. Следећег дана, 17.09.1974. три јапанска грађана су отела Б-727 компаније Ер Франс у Амстердаму, предвиђеног за лет на линији Шипол-Париз. Изнуђивали су ослобађење из затвора припадника покрета Фурије, а таоце у ваздухоплову су држали 5 дана у заточеништву након чега су савладани.

23.11.1974. Б-727 компаније АНА са редовне линије Шитосе-Токио девет јапанских грађана је преусмерило у Кореју ради бекства из политичких разлога.

1.12.1974. група муслиманских екстремиста преусмерила је швајцарски ваздухоплов ДЦ-8, компаније Свисер, са редовне линије Бомбај-Карачи у Либан из политичких мотива. У ваздухоплову је било 65 путника и чланова посаде. 25.12.1974. Б-747 компаније Ер Индија са 155 лица са редовне линије Бомбај-Бејрут-Рим-Њујорк отео је један муслимански националиста. Од стране полиције савладан у Риму. 28.12.1974. спречена отмица Б-727 америчке компаније Нордвест на аеродрому у Дакоти. Код путника пронађен експлозив с којим је имао намеру да отме и преусмери ваздухоплов из политичких мотива.

Покушај отмице ваздухоплова догодио се и 3.01.1975. Ваздухоплов Б-727 компаније Нешнл Ерлејнс био би отет на аеродрому у Флориди и преусмерен на Кубу из политичких разлога да није пронађено оружје код два путника.

13.01.1975. ваздухоплов Б-707 компаније Ел Ал, са 145 путника и чланова посаде група припадника ПФЛП преусмерила је са редовне линије Монреал-Њујорк у Париз из политичких разлога. 22.02.1975. ваздухоплов Б-737 компаније ВАСП отет је на линији Сао Паоло - Бразилија.. Један отмичар уз претњу пиштољем изнуђивао је 10.000.000 крузеирова како би осигурао новчано политичко бекство.

После неколико осујећених отмица из политичких, али првенствено криминалних разлога, 23.05.1975. на ваздухоплов на аеродрому Забоанг извршен је напад од стране три отмичара који су имали политички мотив. У борби са полицијом погинули су отмичари и 13 путника. 3.06.1975. у ваздухоплову БАЦ-111 компаније ПАЛ са 45 лица, на редовној линији Легуспи - Манила, експлодирала је бомба која је постављена у авион из политичких мотива. Отмичар је у последњем моменту одустао од уласка у летелицу.

27.06.1975. седам отмичара преусмерило је уз претњу оружјем ваздухоплов Ер Бас компаније Ер Франс Аир са редовне линије Тел Авив - Париз на аеродром Ентебе у Уганди. У обрачуну са полицијом погинули су отмичари су, три таоца и 20 угандских војника.

6.07.1975. ваздухоплов либијске компаније са 86 лица са редовне линије Триполи - Бенгази један отмичар скренуо у Палме где се предао ради бекства из политичких разлога. 10.09.1975. ваздухоплов Б-737 компаније Индијан Ерлејнс са редовне линије Њујорк – Бомбај (85 путника и чланова посаде) шест отмичара преусмерило је у Лохор где су остали из политичких мотива.

15.09.1975. јужно вијетнамски ваздухоплов Б-727 са 70 путника и чланова посаде на редовној линији Да Хонг - Сојајан доживео је удес. Саботажа је извршена из политичког мотива, а неки експерти тврде и да је у удесу страдао отмичар.

27.09.1975. ваздухоплов СЦ-7 грчке компаније Олимпик Ервејс са редовне линије Атина - Миконос један отмичар уз претњу бочицом спреја преусмерио је у Албанију због политичког бекства. Савладан је и ухапшен.

1.01.1976. погинуло је 83 путника и чланова посаде у отетом либанском ваздухоплову Б-727 на редовној линији за Саудијску Арабију. Покушај преусмеравања у другом правцу из политичких мотива није успео. Страдали и отмичари.

5.01.1976. десет отмичара је ваздухоплов компаније ЈАЛ са линије Бангкок - Токио (199 путника и 23 члана посаде) покушало да преусмери на аеродрому у Манили. Није им успела намера отмице па су експлозивом уништили ваздухоплов из политичких мотива.

26.01.1976. један отмичар је из политичких разлога покушао да преусмери ИЛ-62 руске компаније Аерофлот са редовне линије Париз - Москва у Тел Авив. Савладан је и ухапшен. 14.02.1976. ваздухоплов америчке компаније Нешнл Ерлејнс са редовне линије Лондон - Мајами преусмерен је на Кубу од стране једног отмичара који је претио путницима и посади активирање бомбе ради бекства из политичких разлога. 9.04.1976. ваздухоплов Б-747 холандске компаније КЛМ са 397 путника и чланова посаде са редовне линије Дубаи - Цирих преусмерен је у Беч где су се отмичари предали и затражили азил.

5.04.1976. на аеродрому Луанда извршен је напад на ваздухоплов Б-747 компаније ТАП ради отмице из политичких разлога од стране групе кубанских грађана. Ваздухоплов је преусмерен у Лисабон. Два дана касније, 7.04.1976., група припадника МНЛФ уз претњу гранатом и изнуду 300.000 долара отела је ваздухоплов БАЦ-111 компаније ПАЛ на редовној линији Кагуја - Орато Мацтон са 72 лица и преусмерили га у Манилу из политичких мотива.

15.04.1976. покушана је отмица Б-747 компаније ПАН-АМ од стране двојице отмичара током редовног лета Њујорк - Немачка. У ваздухоплову је било 329 путника и 9 чланова посаде. Претња да ће активирати бомбу из политичких разлога није успела, савладани су и ухапшени у Бостону.

24.04.1976. експлодирао је ваздухоплов компаније Иран Аир током лета Иран - Измир. Пет лица је погинуло од бомбе. Саботажа је извршена из политичких мотива, није познато да ли је један од путника хтео да преусмери летелицу.

30.04.1976. група турских емиграната покушала је да преусмери ваздухоплов ДЦ-10 компаније Туркиш Ерлејнс у којем се налазило 255 путника и чланова посаде са редовне линије Париз - Истанбул. Савладани су и ухапшени.

21.05.1976. шест отмичара отело је БАЦ-111 компаније ПАЛ са 95 лица током редовног лета на линији Давао - Манила. Припадници МНЛФ изнуђивали су 375.000 долара и захтевали да им се преда други авион ДЦ-8 и обезбеди лет у Либију. У обрачуну са полицијом погинуло је 3 отмичара и 17 путника.

27.06.1976. отет је А-300 компаније Ер Франс са 275 лица током редовне руте Тел Авив - Париз. Шест отмичара, припадници ПФЛП, уз претњу оружјем, преусмерили су ваздухоплов у Ентебе (Уганда). У обрачуну са полицијом у Уганди погинуло је 19 лица.

5.08.1976. срушио се ДЦ-6 са 60 путника и чланова посаде, еквадорске компаније. Нападом на посаду током лета из политичких мотива изазван је удес.

11.08.1976. три отмичара, припадници ПФЛП, преусмерили су из политичких мотива Б-707 компаније Ел Ал са 107 лица са редовне линије Тел Авив - Истанбул у Либију. 23.08.1976. ваздухоплов Б-737 компаније Египт Ер са 97 путника и 7 чланова посаде са редовне линије Каиро - Лухор преусмерен је у Бенгази. Група отмичара, припадници ПФЛП, изнуђивали су 230.000 долара.

28.08.1976. отет је из политичких мотива СЕ-210 на линији Цхи Минх Циту - Бангкок са 100 лица. Преусмерен је у Вијетнам где је ваздухоплов доживео удес.

4.09.1976. група припадника ПФЛП отела је ДЦ-9 холандске компаније КЛМ са 79 путника и чланова посаде током редовног лета на линији Малага - Амстердам. Преусмерили су га у Сирију из политичких мотива. 6.09.1976. АН-24 иранске компаније са линије Пашкино - Пришиб - Лењинград покушао је да преусмери један азербејџански грађанин због политичког бекства. 10.09.1976. А Б-737 компаније Индиан Ерлејнс са редовне линије Њу Делхи – Бомбај (85 путника и 7 чланова посаде), шест либанских терориста преусмерили су у Меку из политичких мотива.

6.10.1976. кубански ваздухоплов ДЦ-8, Цубана са 73 особе на редовној линији Јамајка – Куба отела је група припадника Ел Кондор, из политичких мотива.

Дан касније, 7.10.1976. у Б-747 компаније Ер Индиа на линији Кувајт – Њу Делхи пронађена бомба у намери саботаже из политичких мотива. Није утврђено да ли је било отмичара у ваздухоплову.

Пет усташких терориста 10.10.1976., отело је ваздухоплов компаније ТБА са 92 лица из политичких мотива, захтевајући ослобађање усташких затвореника. Уследило је неколико отмица, утврђено је да је једну покушала да учини ментално неставилна особа, док се за друге истицао првенствено криминални мотив, без назнака да ли је било и политичких разлога за бекства отмичара.

13.02.1977. држављанин Турске је ваздухоплов ДЦ-9 са линије Истанбул – Измир, у којем је било 52 лица, преусмерио у Загреб из политичких мотива. На аеродрому Плесо је пуцао из пиштоља, повредио пилота и стјуардесу. Дан касније, 14.03.1977. ваздухоплов шпанске компаније Ибериаса 109 путника и чланова посаде Б-727 са редовне линије Барселона – Палма де Мајорка један отмичар уз претњу пиштољем и пушком преусмерио је из политичких мотива у Цирих, где је ухапшен.

19.03.1977. ваздухоплов турске компаније Б-727 са линије Анкара – Палестина (182 путника и чланова посаде) два отмичара су преусмерила у Либију и изнуђивали 1.000.000 турских лира повредивши пилота у нападу на посаду. Отмица је извршена из политичких мотива. 5.05.1977. ваздухоплов кинеске компаније са 105 лица са домаће линије два отмичара скренула у Сеул ради политичког бекства.

8.05.1977. ваздухоплов Б-747 компаније Норд Вест Ерлејнс са редовне линије Токио – Хонолулу преусмерен је у Кину ради политичког бекства. У ваздухоплову је било 105 путника и чланова посаде. 5.06.1977. Б-707 компаније Истерн Ерлејнс преусмерен је у Кувајт са редовне линије Беирут – Багдад са 112 лица. Један отмичар је отео ваздухоплов и изнуђивао 1.000.000 долара из политичких мотива.

6.06.1977. ваздухоплов АН-24 са 49 особа са линије Видина – Софија са 49 лица отела је једна особа. Отмичар је изнуђивао лет у Лондон, слетео у Београд, где је савладан и ухапшен. Истог дана Б-707 либијске компаније са 116 путника и чланова посаде један отмичар је преусмерио из политичких мотива у Кувајт изнуђивао 1.500.000 долара уз претњу револвером и бомбом.

Из политичких мотива, ради бекства, један Чилеанац је отео 21.06.1977. ваздухоплов Б-727 компаније ЛАН са 80 лица и преусмерио га са домаће

линијеу Палмеиро, а 7.07.1977., такође Чилеанац, је изнудио већи авион и лет у Венецуелу из политичких мотива. Наредног дана, 8.07.1977. кувајтски ваздухоплов Б-707са лондонског аеродрома Хитроу седам терориста, припадника Фатаха, преусмерили су у Сирију из политичких мотива.

12.08.1977. ваздухоплов Б-747 компаније Ер Франс са редовне линије Париз – Каиро (242 путника и чланова посаде) преусмерен је у Бенгази где су отмичари прихваћени због политичких мотива отмице.

20.08.1977. Б-707 компаније Вестерн Ерлејнса 112 путника и чланова посаде са линије Хонолулу – Денвер седам шитских терориста преусмерили су у Сан Диего из политичких мотива. 28.09.1977. ДЦ-8 је отет на линији Бомбај – Бангкок са 156 лица. Четири припадника Црвене армије изнудили су ослобођење 90 затвореника палестинске националности и 6.000.000 долара из политичких и криминалних мотива. 3.10.1977. такође припадници Црвене армије отели су ДЦ-8са 104 лица. Четири припадника ове терористичке групескренули су ваздухоплов у Алжир из политичких мотива.

После два покушаја отмице ваздухоплова немачке компаније Луфтханса приликом којих је убијено четворо палестинских терориста и страдало два члана посаде, покушане су и отмице ваздухоплова у Естонији, Вијетнаму, САД.

29.10.1977. један отмичар је преусмерио ДЦ-3 компаније Ер Виетнам са линије Минх Сити – Фугуок – Исланд у Малезију ради политичког бекства. У летелици је било 35 особа. Следе три покушаја отмице ваздухоплова из политичких мотива које су спречене, а 4.12.1977. ваздухоплов Б-737 компаније Малаисиан Ерлејнс Систем са 100 особа поново отимају три припадника Црвене армије обучени у полицијске униформе. Авион је доживео удес код Јохаре.

Серија покушаја отмице ваздухоплова из политичких мотива се наставља, али су биле осујећене. 18.02.1978. Б-707, египатске компаније, заплешен је од стране кинеских власти на аеродрому у Кинииз политичких мотива. Истога дана два авиона кинеске компаније заплешена су у Каиру као одговор на кинески поступак.

Полиција се успешно обрачунава са отмичарима у Лењинграду и Ашхабаду, а 12.05.1978. отет је ИЛ-18 чехословачке компаније ЧСА на линији Праг - Рим. Један отмичар са породицом је преусмерио ваздухоплов у Франкфурт и затражио политички азил. 20.05.1978. ваздухоплов компаније Ел Ал са 109

лица један отмицар уз претњу пиштољем са аеродрома Орли – Париз преусмерио је у Либан из политичких мотива.

9.07.1978. на ДЦ-3 компаније Ер Франс на аеродрому у Риму извршен је напад на четири члана посаде, који су погинули у обрачуну са отмицарима, у покушају отмице политички мотивисане.

20.07.1978. отевши Б-737 индијске компаније на линији Колик - Делхи два отмицара уз претњу пиштољем и бомбом изнуђивали су ослобађање Индире Ганди из затвора. Савладани су и ухапшени.

25.08.1978. отет је ваздухоплов Б-707 компаније ТВА са 81 лицем на аеродрому у Женеви. Шест усташких терориста преусмерили су ваздухоплов у Цирих и изнудили ослобођење из затвора неколико усташких терориста.

После пет покушаја отмице или отмица ваздухоплова током којих су отмицари савладани 21.12.1978. индијски ваздухоплов Б-737 који је летео на линији Кортунa - Њу Делхи са 130 лица група Сика преусмерила је на аеродром Вараниси из политичких мотива.

12.01.1979. опет су ваздухоплов отели Палестинци. Б-727 тунишке компаније са 75 лица отела је група Палестинаца која је у Ђерби држала путнике као таоце. Изнуђивали су ослобађање палестинских терориста из затвора. 16.01.1979. ваздухоплов Б-727 компаније Истерн Ерлејнс са 73 лица са линије Бејрут – Аманседам шитских терориста преусмерило је у Јордан из политичких мотива.

19.02.1979. на ваздухоплов кипарске компаније са 18 лица на аеродрому у Кипру група терориста је извршила напад ради преусмеравања у другом правцу из политичких мотива. У обрачуну отмицара и полиције 15 полицајаца је погинуло.

27.02.1979. отет је са домаће линије ТУ-154 руске компаније са 34 лица. Четири отмицара, припадници верске секте Ананда Марага, извели су напад из политичких мотива. 26.03.1979. Б-747 компаније ПАН-АМ са редовне линије Њујорк – Бахреин (104 путника и чланова посаде) преусмерен је у Дамаск од стране војних авиона ОС Сирије из политичких мотива.

6.04.1979. на ваздухоплов Б-707 са 160 особе компаније Ел Ал четири отмицара - припадници ФПЛП на аеродрому у Бриселу су извршили напад бомбом у покушају отмице. Погинуло је 12 лица.

13.05.1979. ваздухоплов Локид Тристар Ц-206 компаније Делта Аирлинес, са 194 путника и чланова посаде, пилот – пореклом из Кубе, преусмерио је на Кубу ради политичког бекства. 11.06.1979. Ел-111 исте компаније, са 195 путника и чланова посаде, са редовне линије Њујорк – Мајами један отмичар, пилот војног авиона, преусмерио је у Хавану из политичких мотива.

20.06.1979. ваздухоплов Б-727 компаније Американ Ерлејнс са 135 лица на линији Чикаго – Њујорк отела су два југословенска отмичара. Каваја и Кајевић су изнудили други ваздухоплов: Б-707, у намери да одлете за Беч, а затим у Београд ради убиства Тита и самоубиства ударом у зграду ЦКСКЈ. Одустали су и слетели у Ирску, где су ухапшени.

9.07.1979. група палестинских терориста отела је Б-707 компаније Интернешнл Ерлејнс на редовној линији Беирут – Сан Хосе и преусмерила у Тунис из политичких мотива. Група исламских терориста је 25.07.1979. преусмерила у Калкуту Ф-27 компаније Бангладеш Ерлејнс са 49 особа. Изнуђивали су 1.000.000 долара уз претњу пиштољем и експлозивом. Отмица је такође извршена из политичких мотива.

Четири припадника курдске организације ПКК 7.09.1979. отели су ДЦ-8, Алиталиа, са линије Рим – Техеран (180 путника и чланова посаде) и преусмерили у Техеран из политичких мотива.

19.09.1979. отет је руски ИЛ-18 на линији Анадвир – Хабаровск. Један отмичар је покушао ваздухоплов да преусмери у другом правцу ради политичког бекства, што му није успело. У борби отмичара и полиције погинула су два лица.

15.11.1979. студент из Ирана је из политичких мотива активирао бомбу у ваздухоплову Б-727Американ Ерлејнс на аеродрому у Чикагу. Хтео је ваздухоплов да преусмери у Техеран. Истог дана седам Иранаца уз претњу пиштољем и хеклером покушали су да отму ваздухоплов компаније ТВА на линији Балтимор - Вашингтон. Изнуђивали су и 250.000 долара и лет за Иран из политичких мотива. Савладани и ухапшени.

Један арапски отмичар 4.01.1980. преусмерио је ДЦ-9 компаније Алиталиа са 89 лица на аеродром Палермо и захтевао политички азил. 25.01.1980. ваздухоплов компаније Делта Ерлејнс са 62 особе са редовне линије Атланта – Њујорк отмичар, кубански грађанин, преусмерио је на Кубу из политичких мотива. Један Шиит је отео 10.03.1980. ваздухоплов компаније Милд Ист са 65

лица, и протествовао због неоствареног случаја Мусе Садра из политичких мотива. После изражавања протеста ипак није ваздухоплов преусмерио са редовне линије.

Један отмицар уз претњу пиштољем је 17.03.1980. ваздухоплов ДЦ-9 компаније Истерн Ерлејнс са 60 лица са редовне линије Њујорк – Бостон покушао да преусмери у другом правцу из политичких мотива убивши pilota и ранивши два члана посаде. Савладан је и ухапшен. 6.04.1980. ваздухоплов јапанске компаније са 138 лица 15 јапанских студената је покушало да преусмери у другом правцу због бекства из политичких разлога. Савладани су и ухапшени.

22.04.1980. на аеродрому Дискорад извршен је напад на посаду ваздухоплова компаније Ел Ал у намери скретања авиона у другом правцу ради политичког бекства. Отмицари су савладани. Истог дана ваздухоплов СЕ-210 чилеанске компаније са редовне линије Пунта Аренас - Сантјаго на аеродрому у Сантјагу је отет из политичких разлога. Два отмицара су покушала преусмеравање. У обрачуну са полицијом један отмицар погинуо, а други повређен.

Један отмицар је ножем повредио pilota 6.05.1980. у ваздухоплову чехословачке компаније. Са домаће линије преусмерио је ваздухоплов у Линц и затражио политички азил. 14.05.1980. отет је Ф-27 током редовног лета на линији Антиљас - Холандас. 33 путника група отмицара је преусмерила на Кубу ради политичког бекства. 25.05.1980. ваздухоплов Б-727 мексичке компаније са 80 особа три отмицара преусмерила су у Мајамиради политичког бекства. Истог дана амерички Б-727 са линије Чикаго – Њујорк један отмицар уз претњу револвером преусмерио је у Хавану из политичких разлога.

30.05.1980. ваздухоплов ДЦ-9 компаније Алиталиа са 34 лица са редовне линије Ђенова – Наполи такође из политичких мотива је преусмерен од стране једног отмицара у Триполи.

Албански грађанин је 23.06.1980. амерички ваздухоплов Б-707 компаније ПАН-АМ са 113 путника и чланова посаде са линије Бејрут – Рим уз претњу пиштољем преусмерио у Египат и изнуђивао политички азил од УАЕ. 23.06.1980. ирански Б-727 са 91 лицем са линије Техеран – Абиџан три отмицара са револвером преусмерили су у Ирак и затражили политички азил.

30.06.1980. Б-737, аргентинске компаније од стране једног отмицара преусмерен је у Мексико са линије Мар дел Плата – Буенос Аирес са 61

лицем. Отмичар је на нишану пиштоља држао 61 путника и изнуђивао 100.000 долара, ради реализације политичког бекства.

22.07.1980. отет је ваздухоплов компаније Делта Ерлејнс на линији Чикаго - Портланд. Један отмичар уз претњу оружјем преусмерио га је на Кубу, предао се и затражио политички азил.

После четири отмице у којима су преовлађивали криминални мотиви, а отмице правдане политичким разлозима, 26.08.1980. ваздухоплов компаније Истерн Ерлејнс отет је на линији Њујорк – Мајами са 240 лица. Четири отмичара уз претњу пиштољем преусмерили су ваздухоплов у Хавану ради политичког бекства. 13.09.1980. Б-727, турске компаније, са линије Минхен – Истанбул – Анкара (147 путника и чланова посаде) шест отмичара уз претњу оружјем преусмерили су у Диарбаркир из политичких мотива.

Уследиле су четири отмице ваздухоплова који су преусмеравани на Кубу, а 12.11.1980. уругвајски грађанин је ваздухоплов компаније Арико са домаће линије, уз претњу експлозивом, преусмерио у Буенос Аирес из политичких мотива. У ваздухоплову је било 39 особа. 4.12.1980. ваздухоплов пољске компаније ЛОТ, са 25 лица, са домаће линије један отмичар је преусмерио у америчку базу Темпл Хоф у Берлину и затражио политички азил.

14.12.1980. амерички ваздухоплов компаније Аир Флорида са 74 лица три отмичара, проливши бензин у авиону и претећи пожаром, преусмерили у Хавану ради политичког бекства. Два дана касније, 16.12.1980. Б-727 колумбијске компаније Ариако са 137 лица 15 отмичара такође су преусмерили у Хавану из политичког разлога.

4.03.1981. три припадника Ал Зулфикар отело је пакистански ваздухоплов Б-727 са 141 путником на линији Карачи-Пешевар. Уз претњу пиштољем и гранатом, убивши једног путника, изнуђивали су ослобођење затвореника из пакистанских затвора, а заточеништво путника - таоца је трајало пуних 17 дана, односно до момента када су им захтеви испуњени.

Два отмичара су 27.03.1981. ваздухоплов немачке компаније са линије Минхен-Атина преусмерила у Истанбул и затражила политички азил.

27.03.1981. ваздухоплов Б-737 хондурашке компаније Сахаса на линији Тегусигалпа-Сан Педро- Слула (91 путник и члан посаде) отет је од стране припадника Покрета за национално ослобођење Хондураса. Изнуђивали су ослобођење 13 салвадорских политичких затвореника, преусмерили лет у Панаму и предали се.

2.05.1981. ваздухоплов Б-737 иранске компаније са 163 путника са линије Даблин – Лондон група припадника секте Трећа тајна Фатима преусмерили су из политичких мотива у Техеран, где су савладани и ухапшени.

24.05.1981., отет је ДЦ-9, турске компаније, на линији Истанбул – Анкара, са 106 лица. Припадници левичарских екстремиста изнуђивали су ослобођење из затвора 47 затвореника и 500.000 долара. У обрачуну отмичара и полиције више лица је повређено. 15.06.1981. ваздухоплов румунске компаније са 155 лица са линије Букурешт – Тел Авив преусмерен је из политичких разлога у Турску. У обрачуну отмичара и полиције четири особесу повређене.

После пет отмица ваздухоплова првенствено из криминалних разлога (појединци су покушали отмице да правдају политичким мотивима) 14.08.1981. ваздухоплов иранске ратне морнарице са линије Бандер – Абас – Техеран три отмичара преусмерила су у Аман из политичког мотива.

18.09.1981. отет је ваздухоплов пољске компаније ЛОТ са 49 особа. Десет Пољака и 2 Мађара преусмерили су ваздухоплов у Берлин ради политичког бекства. 30.09.1981. ваздухоплов индијске компаније са домаће линије група Сика преусмерила је у Лахор ради политичког мотива. 7.12.1981. либијски ваздухоплов Б-727 на линији Цирих – Триполи са 44 лица отело је пет припадника групе Либијски шиити. Уз претњу оружјем преусмерили су ваздухоплов у Техеран. 12.12.1981. АН-26 пољске компаније ЛОТ на линији Варшава – Вроцлов са 198 лица пилот са породицом скренуо је у Берлин због политичког бекства.

3.01.1982. отет је ваздухоплов никарагванске компаније на аеродрому у Мајамију. Два никарагванска војника из политичких разлога покушали су скретање у другом правцу. У обрачуну са полицијом су убијени.

27.01.1982. ваздухоплов Б-727 колумбијске компаније са домаће линије два отмичара уз претњу оружјем преусмерила су у Хавану ради политичког бекства.

Из политичких мотива 24.02.1982. кувајтски ваздухоплов Б-707 са линије Триполи – Кувајт група присталица Мусе Садра преусмерила је у Бејрут уз претњу оружје из политичких мотива. 27.02.1982. танзанијски Б-737 са 99 путника са линије Маниза – Цедатри отмичара претећи пиштољем играчком преусмерили у Лондону из политичких разлога, где су ухапшени.

Група припадника Ал Зулфикар 2.03.1982. отела је Б-727 пакистанске компаније са 131 путником. Изнуђивали су ослобађање 55 затвореника из пакистанских затвора. Захтеви отмичара су испуњени. Истог дана отет је ваздухоплов Б-727, америчке компаније са 92 лица, на аеродрому у Чикагу. У намери коначног скретања на Кубу из политичких мотива слетели су у Мајами, где су савладани.

Група пољских грађана 1.04.1982. отела је ЛОТ са 10 лица са аеродрома у Крајови преусмерили су ваздухоплов у Беч ради политичког бекства. 27.05.1982. ваздухоплов Роуал компаније Ер Мароко са 100 лица са редовне линије Атина – Казабланка преусмерен у Турску од стране једног отмичара из политичких мотива. 26.06.1982. ваздухоплов компаније Иран Ерлејнс са линије Техеран – Бушер скренут у Каиро ради политичког бекства.

1.07.1982. ваздухоплов Б-747 компаније Алиталиа са 61 путником присилно је са линије Рим – Токио слетео у Бангкок. Група отмичара из политичких мотива изнудила 300.000 долара и довођење њихових породица, након чега су одлетели у Шри Ланку.

25.07.1982. ваздухоплов кинеске компаније на линији Хисан-Шангај један отмичар је скренуо на Тајван из политичких мотива.

25.07.1982. отет је Б-737, америчке компаније, на линији Њу Делхи – Шрингар. Група шиита изнуђивала је 5.000.000 рупија и лет у Лахор из политичких разлога. У Лахору су савладани и ухапшени.

Пет отмичара је 19.09.1982. естонски ваздухоплов ЈАК-40 са линије Кингерсен – Талин преусмерило у другом правцу из политичких мотива. 25.10.1982. пољски ИЛ-18 компаније ЛОТ са 70 лица са линије Будимпешта – Варшава два отмичара уз претњу бомбом преусмерила су у Минхен и затражила политички азил. 7.11.1982. ваздухоплов АН-24 севернокорејске компаније са линије Новородск – Одеса четири отмичара су покушала да преусмере у другом правцу. У борби са полицијом двојица отмичара су погинула, а двојица савладана и ухапшена. 22.11.1982. пољски ваздухоплов АН-24 компаније ЛОТ са 35 лица са линије Вроцлов – Гдањск два полицајца преусмерила су у Берлин из политичких мотива.

Један отмичар је 20.01.1983. је ваздухоплов јеменске компаније са 54 лица са линије Дамаск – Аден преусмерио у Бејрут а потом у Џибути, где је остао из политичких разлога. Истог дана један отмичар је из политичких мотива

покушао преусмеравање ваздухоплова америчке компаније Норд Вест са линије Ариент-Портланд, са 61 лицем, на аеродрому у Орегону. У борби са полицијом убијен је.

Два отмичара из политичких мотива 20.02.1983. су уз претњу бомбом преусмерила Б-727, Араб Аирлинес, са линије Саба – Бенгазиу Мароко. Међу 159 путника и чланова посаде су биле две југословенске стјуардесе. Два дана касније, 22.02.1983., ДЦ-8 америчке компаније са 212 лица са линије Порторико – Мајами преусмерен је у Хавану из политичких мотива.

У Турску је преусмерен 28.03.1983. ваздухоплов Б-727 немачке компаније Луфтханса са 142 лица са редовне линије Минхен – Атина из политичких разлога. 6.04.1983. ваздухопловиранске компаније са 70 лица група иранских војника са једним генералом преусмерили су у Бахреин због бекства из политичких разлога.

15.04.1983. ваздухоплов Б-707 компаније МЕА са 112 особа са аеродрома у Бејруту један отмичар, радник аеродромског обезбеђења, преусмерио је на Кипар, убивши два путника. На Кипру је затражио политички азил.

4.09.1983. такође из политичких разлога ваздухоплов ирачке компаније са домаће линије скренут је у Саудијску Арабију, где је доживео удес током обрачуна отмичара и пратиоца летелице. Удес због напада на посаду током лета из политичких разлога 23.04.1983. доживео је и ваздухоплов компаније Гулф Аир са 111 лица у Карачију.

Једна жена је 3.05.1983. ваздухоплов ДЦ-8 америчке компаније са 248 лица, преусмерила у Хавану са линије Порторико – Мајами из политичких разлога. Отмицу је извршила претећи пиштољем и бацачем СОС ракета.

22.05.1983. ваздухоплов Б-707 либијске компаније са редовне линије Атина – Триполи са 34 лица један отмичар преусмерио је у Бејрут из политичких мотива. 17.07.1983. амерички Б-727 са 107 лица на аеродрому у Флориди нападнут је и преусмерен у Хавану од стране три отмичара из политичких разлога.

После неколико отмица ради бекства на Кубу 28.08.1983. Б-727 компаније Ер Франс са 170 лица са редовне линије Беч – Париз 5 Либијаца преусмерио је у Техеран, убивши једног путника. Изнуђивали су обустављање војне помоћи Ирану, Либану и Чаду из политичких мотива.

У обрачуну са полицијом 20.10.1983. убијен је отмичар из политичких мотива ваздухоплова компаније Норд Вест са 41 лицем на аеродрому у Портланду.

18.11.1983. десет отмичара из Грузије из политичких мотива покушало преусмеравање ТУ-134, руске компаније, са линије Тбилиси – Лењинград у Турску. У обрачуну са полицијом погинула три члана посаде, два путника и два отмичара.

6.01.1984. ваздухоплов компаније Арабиан ерлејнс са 131 путником, са линије Лондон – Риад два отмичара уз претњу пиштољима преусмерили су у Техеран и изнуђивали 500.000 уз захтев да Саудијска Арабија остави јеменски народ на миру. Пратиоци посаде и путници савладали отмичаре.

Један отмичар је 7.03.1984. преусмерио ваздухоплов Б-737 компаније Ер Франс са линије Франкфурт – Париз (68 особа) у Триполи ради политичког бекства.

29.03.1984. три отмичара Б-727 америчке компаније са линије Њу Орлеанс – Далас уз претњу експлозивом преусмерила на Кубу из политичких мотива.

Девет припадника Сика 5.04.1984. преусмерило је ваздухоплов са линије у Дамаск – Цедау Лахор. У ваздухоплову било 263 путника и чланова посаде. Изнуђивали су ослобађање 22 Сика из затвора. Савладани, ухапшени и осуђени због политичког прекршаја. 16.06.1984. ваздухоплов Ф-27 иранске компаније са 44 лица група Иранаца преусмерила у Бахреин из политичких разлога.

20.07.1984. ДЦ-9 индонежанске компаније са 40 лица група палестинских терориста уз претњу пиштољима и експлозивом преусмерила у Бангкок и изнуђивала пуштање 20 палестинских политичких затвореника. 29.07.1984. у отетом ваздухоплову кувајтске компаније на линији Кувајт – Дубаи – Карачи са 151 путником четири венецуеланска отмичара изнуђивали су ослобађање 17 затвореника. Када су слетели у Дамаск у обрачуну са полицијом два отмичара и два путника су погинула.

Три отмичара су отела 30.07.1984. ваздухоплов венецуеланске компаније на линији Каракас – Кирасао са 82 лица. Изнуђивали су 1.000.000 долара, оружје, муницију и хеликоптер ради ослобађања политичких затвореника и одлетели у Арубу. Два отмичара уз претњу гранатом 31.07.1984. су ваздухоплов Б-737 компаније Ер Франс са линије Франкфурт – Париз са 63 лица преусмерили у Техеран из политичких разлога.

24.08.1984. сомалијски Б-707 са линије Могедиш – Каиро са 130 лица три отмичара из политичких мотива су преусмерила у Џибути и изнуђивала

ослобађање 14 Палестинаца из затвора. Истог дана Б-737, иранске компаније, са линије Чандигар – Шрингагор отело је шест отмичара изнуђујући ослобађање шитских затвореника. Ваздухоплов је преусмерену у Дубаи.

Три отмичара су 8.09.1984. Б-727 иранске компаније преусмерили у Каиро са редовне линије Бандер Абас – Техеран са 114 лица. Припадници покрета Шапара Бахтиара објавили су да се боре за власт.

12.09.1984. ваздухоплов такође иранске компанија са линије Шираз – Техеран, један отмичар покушао је да преусмери у Багдад из политичких мотива. Савладан је и ухапшен. 16.09.1984. ирачки Б737 са линије Ларнака – Багдад три иранска грађанина покушала су да преусмере из политичких разлога. У обрачуна са полицијом отмичари су погинули.

3.10.1984. ваздухоплов иранске компаније са 204 лица са домаће линије скренут у Багдад, где су отмичари остали из политичког разлога. 24.11.1984. сомалијски Б-707 са 108 лица са линије Могадиш – Цеда отело је пет отмичара. Изнуђивали су ослобађање 21 затвореника. Припадници самоубилачке армије слетели у Сомалију. 29.11.1984. ваздухоплов кувајтске компаније са домаће линије група отмичара преусмерила је у Техеран из политичких мотива. У Техерану су ухапшени јер су убили неколико путника.

Група отмичара 11.01.1985. отела је ваздухоплов иранске компаније са линије Техеран-Керман из политичких разлога. Преусмеравање је осујећено.

4.07.1985. отет је ваздухоплов либијске компаније из политичких разлога на линији Триполи-Дамаск. По слетању отмичари савладани и ухапшени.

Шест припадника Црвених бригада отело је 7.02.1985. кипарски Б-707 на аеродрому у Ларнаки. Истерали су путнике, а посаду задржали као таоце, изнуђујући ослобађење затвореника који су 1983. отели румунски авион. Захтеви су им испуњени.

Из политичких мотива 23.02.1985. отет је ваздухоплов Б-707 компаније МЕА са осам чланова посаде и преусмерен је у Бејрут где су отмичари остали из политичких мотива.

24.02.1985. ваздухоплов Б-737 египатске компаније са 100 особа са линије Атина-Каиро група отмичара преусмерила је на Малту где су активирали експлозив, авион уништили и убили 50 путника. Повређено је 30 лица, укључујући 5 отмичара, а напад изведен из политичких мотива.

Три отмичара из Сирије 27.02.1985. ваздухоплов Б-727 немачке компаније Луфтханса са редовне линије Франкфурт-Дамаск уз претњу пластичним

пиштољем и флашом бензина преусмерили су у Беч и затражили политички азил. 3.03.1985. ваздухоплов компаније Ер Франс са седам чланова посаде група аргентинских војника уз претњу оружјем преусмерили су у Адис Абебу ради политичког бекства. 17.03.1985. саудијски ваздухоплов са линије Ријад-Кувајт један отмичар је преусмерио у Бахреин због политичког бекства. У обрачуну са полицијом убијен. 1.04.1985. ваздухоплов компаније МЕА са 75 лица на аеродрому у Бејруту отела група герилаца. Изнуђивали су 30.000.000 долара и преусмерили ваздухоплов у Цеду из политичких разлога.

11.06.1985. јордански Б-727 са 98 лица са линије Бејрут-Сицилија шест припадника Бригаде самоубица на аеродрому у Бејруту је отело. Ослободили су путнике и уништили ваздухоплов из политичких разлога. Наредног дана, 12.06.1985. опет је отет ваздухоплов компаније МЕА са 80 лица на линији Бејрут-Кипар. Један Либијац је преусмерио ваздухоплов у Ларнаку, а затим извршио напад на немачки ваздухоплов компаније Луфтханса који је слетео из Хамбурга, убивши посаду из политичких мотива. Успео је да се пребаци на Хаваје.

Припадник шиитске Бригаде самоубица 14.06.1985. у Б-727 компаније ТВА на линији Атина-Рим (158 путника и чланова посаде) уз претњу оружјем изнуђивао је од владе Шпаније пуштање 766 затвореника и 3.000 Шиита из Израелских затвора.

21.06.1985. ваздухоплов норвешке компаније са линије Траухајем-Осло један отмичар уз претњу пиштољем преусмерио је из политичких мотива у Фаруебу. У обрачуну са полицијом 20 путника је погинуло, отмичар је савладан и ухапшен.

Удес са 329 особа доживео је 23.06.1985, ваздухоплов компаније Ер Индиа. Током лета звршен је напад на посаду из политичких мотива приликом којег је авион пао у море код Ирана.

26.06.1985. ваздухоплов Б-727 турске компаније са 77 лица један отмичар претећи апаратом за гашење пожара преусмерио је у Беч, а затим у Немачку где је савладан од стране путника и посаде и предат полицији као политички криминалац. 30.06.1985. ваздухоплов компаније ТВА један шиитски терориста је отео и изнад Бејрута убио једног путника правдајући отмицу политичким мотивима.

Група шиитских терориста 4.08.1985. је ваздухоплов Б-727, такође компаније ТВА, са линије Рим-Бостон (145 лица) преусмерила у Бејрут. Захтевали су

ослобађање 700 Шиита из затвора. Наредног дана, 5.08.1985., отет је ирански ваздухоплов на линији Техеран-Дандер Абас. Група отмичара припадника Исламске револуционарне гарде објавила је политичке мотиве.

4.09.1985. Б-747, Пан Ам, на линији Бомбај-Њујорк са 400 лица, четири припадника Либијске револуционарне хелије уз претњу свим путницима аутоматима убили су једног путника и повредили службеника на аеродрому у Карачију након слетања. У обрачуну са полицијом погинуло 13 путника, двојица отмичара, а један је повређен.

У октобру 1985. египатски Б-737 компаније Египт Ер два војна авиона преусмерила су у НАТО базу у Италији из политичких мотива.

10.11.1985. ваздухоплов угандске компаније са 106 лица један отмичар уз претњу експлозивом преусмерио је у Ару. С упадом полиције у авион отмичар је активирао експлозив и убио 13 путника. Повређени припадник Египатке револуције је ухапшен.

23.11.1985. на Б-737, Цибути Аир, на линији Атина-Каиро са 116 лица пет отмичара припадника Египтске револуције извршило је напад пошто је ваздухоплов отет. Приликом упада полиције активирали су експлозив: погинуло је 60 лица међу којима и четири пратиоца и два члана посаде.

Шест шиитских терориста 23.11.1985. отело је јордански ваздухоплов са 63 лица са домаће линије и преусмерио га у Бејрут, где је експлозивом ваздухоплов био уништен.

19.12.1985. руски АН-24 компаније Аерофлот са линије Чулман-Тахтаман-Чита-Ирскук један отмичар скренуо је у Монголију ради политичког бекства.
24.12.1985. ирански ваздухоплов са линије Сири-Шираз један отмичар скренуо је у Техеран ради политичког протеста. Убијен од стране иранске полиције.

Шест шиитских терориста 25.12.1985. отело је ирачки ваздухоплов на линији Богадо-Аман. Активирали су бомбу убивши 62 лица из политичких разлога.

Један отмичар 27.12.1985. отео је ваздухоплов италијанске компаније са 110 лица на линији Рим-Беч, убивши 22 лица из политичких мотива.

Ирански ваздухоплов је 6.02.1986. на аеродрому један отмичар покушао приликом полетања да преусмери у другом правцу. У обрачуну са полицијом отмичар је погинуо. 2.03.1986. на ваздухоплов компаније ТВА на аеродрому у САД извршен је напад с обзиром да је покушај отмице пропао из политичких

мотива. Погинула су четири лица. 3.03.1986. у Колумбији је из истих разлога на аеродрому извршен напад на ваздухоплов у коме је погинуло 16 лица.

25.03.1986. ваздухоплов Б-727 компаније Луфтханса са 150 лица са линије Дизелдорф-Атина Сиријац уз претњу ножем и експлозивом преусмерио је у Либију из политичких мотива. Посада је успела да слети у Инстанбул где је отмицар ухапшен. 17.04.1986. на ваздухоплов компаније Ел Ал на аеродрому у Лондону извршен је напад на посаду из политичких мотива. Отмица није успела.

Један Јапанац је савладан 2.05.1986. када је покушао да отме ваздухоплов немачке компаније из политичких разлога на аеродрому у Амстердаму уз претњу експлозивом. Савладан је и ухапшен.

5.9.1986. амерички ваздухоплова Б-747 компаније Пан Ам са 400 лица на линији Бомбај-Франкфурт-Вашингтон слетео у Карачи где му је пришао комби с ознакама аеродромске службе из кога је изашла група лица у полицијским униформама. Из аутомата су отворили ватру, насилно ушли у авион убивши једног путника. Четири припадника Либијске револуционарне хелије изнуђивали су ослобађање затвореника из Кипарских затвора. У обрачуну са полицијом погинула су 23 лица, 12 је повређено.

Истог дана ваздухоплов компаније Пан Ам са линије Бомбај-Њујорк група отмицара с политичким мотивом уз претњу аутоматским оружјем преусмерила је у Карачи. С упадом пакистанских снага у ваздухоплов погинуло је 18 лица.

20.09.1986. руски ваздухоплов ТУ-134 (76 путника и чланова посаде) са линије Кијев-Нижневорторск два отмицара покушала су да преусмере у другом правцу ради политичког бекства. У обрачуну са полицијом погинуло је 6 лица.

Два отмицара покушала су 12.11.1986. отмицу ваздухоплова на линији Техеран-Тобриз из политичких разлога. Савладани су и ухапшени.

19.12.1986. руски ваздухоплов АН-24 са 24 лица са редовне линије један војни пилот преусмерио је у Хејлнђијан ради бекства из политичких мотива.

Погинуло је 70 особа 25.12.1986. током отмице ирачког ваздухоплова на линији Багдад-Аман. Група припадника шиитске организације извршила је напад на посаду и изазвали удес из политичких мотива.

15.02.1987. савладано је четири отмицара Б-737 танзанијске компаније са 77 лица. На домаћој линији изнуђивали су лет у Лондон из политичких мотива. На аеродрому Дар ес Салам су савладани и ухапшени.

Један отмицар је покушао 8.03.1987. из политичких разлога отмицу ваздухоплова ТУ-154 на линији Ирскук-Курган-Лењинград са 11 чланова посаде на аеродрому у Лењинграду. У обрачуну са полицијом погинули су отмицар и 9 путника. 10.03.1987. нападом на посаду АН-24 кубанске компаније на линији Хавана-Харбима један отмицар изнуђивао лет у Мајами. Убио је 13 лица из политичких мотива, а отмицара је убио пратилац авиона.

24.07.1987. покушана је отмица ДЦ-9 компаније Ер Африка са 163 лица. На аеродрому у Женеви група арапских националиста претњом пиштољем изнуђивали су лет у Бејрут. У обрачуну с полицијом један полицајац је погинуо.

У Бејрут је 4.08.1987. преусмерен ваздухоплов јапанске компаније, изнуђен за таоце у окупираној амбасади. Отмицу су извршили припадници јапанске терористичке групе Кула Лумперу.

15.09.1987. ваздухоплов ДЦ-9 швајцарске компаније Свиер са 86 лица са аеродрома у Малмеу три отмицара преусмерила су у Шпанију. Припадници усташке организације су изнуђивали и успели да изнуде ослобађање усташких терориста из затвора.

29.09.1987. ваздухоплов кубанске компаније са домаће линије је један отмицар покушао да из политичких разлога преусмери у Мајами. У обрачуну са полицијом погинули су отмицар и 13 путника.

Четрдесет три особе су погинуле 7.11.1987. када је покушана отмица ваздухоплова компаније ПСА на аеродрому у Лос Анђелесу. Како отмица није могла да се изведе звршен је оружани напад на посаду из политичких разлога.

На лету код Мијанмара 29.11.1987. извршен је напад на посаду ваздухоплова Б-707 компаније Кореан Ерлејнс и изазван удес са 115 жртава из политичких мотива.

24.12.1987., АМЕРИКА, авион кубанске компаније, један отмицар са бомбом покупао скренути у Мајами, у обрачуну са полицијом погинули су отмицар и 13 путника, ради политичког бекства.

Један Алжирац је из политичких мотива 26.02.1988. Јак-40 руске компаније са 23 лица са аеродрома Махачкал преусмерио у Иран. Приликом упада полиције у Ирану у ваздухоплов активирао је експлозив и убио се.

1.03.1988. покушана је отмица Б-747 компаније Саутх Африкан. Извршен је напад на посаду и убијено је 17 лица из политичких мотива.

Пет отмицара 8.03.1988. руског ТУ-154 компаније Аерофлот на линији Ирскук-Кураган-Лењинград уз претњу експлозивом и оружјем унешеним у музичким инструментима преусмерили су лет у Лондон. У обрачуну са полицијом отмицари су активирали експлозив убивши 3 путника и једну стјуардесу, а 19 лица је повређено. Отмицари су потом савладани и ухапшени.

Из политичких мотива 29.03.1988. мађарски ТУ-134 компаније Малев са 110 лица са линије Будимпешта-Праг три отмицара уз претњу пушком и пиштољем преусмерили су авион у Немачку ради политичког бекства.

Осам отмицара уз претњу аутоматским оружјем 5.04.1988. кувајтски Б-747 са 114 лица преусмерили су у Могадиш са линије Бангкок-Кувајт где су 16 дана држали таоце у заточеништву изнуђујући пуштање 17 шиитских затвореника. У обрачуну са полицијом отмицари су погинули.

12.05.1988. ваздухоплов Б-737 компаније ЦАЦ са 105 лица са линије Ксјен-Кантон група отмићара уз претњу лажном гранатом преусмерила је на Тајван где су их прихватили војни авиони, а отмицари су остали као политички бегунци.

Савладан је 24.05.1988. политички бегунац из Колумбије. Отео је ваздухоплов колумбијске компаније са 141 путником и изнуђивао 100.000 долара. Када је ваздухоплов слетео у Панаму у намери лета за Кубу савладан је.

20.01.1989. ваздухоплов ТУ-134 руске компаније са линије Архангелски-Одеса отмицар је покушао да преусмери у другом правцу, савладан је и ухапшен.

Један отмицар је 30.03.1989. је покушао да отме ТУ-134 са 75 лица на аеродрому у Бакуу да изнуди 850.000 долара и лет у Пакистан. Савладан и ухапшен због криминалног и политичког бекства.

24.04.1989. отет је ваздухоплов Аирбус компаније Африкан Ерленс са 106 лица, на линији Париз-Алжир. три отмицара уз претњу лажним експлозивом су га преусмерили у Хараре изнуђујући конференцију о Либану у Француској из политичких мотива.

Из политичких мотива покушана је отмица 18.06.1989. ваздухоплова АН-26 компаније АФГ. У Техерану је извршен напад на посаду, погинуло је 6 лица.

28.06.1989. отет је Б-737 компаније Индиан Ерлејнс, преусмерен из политичких мотива у другом правцу. Изазван је судар.

171 жртва бележи се 19.09.1989. када се срушио ваздухоплов из Нигерије услед напада на посаду у лету из политичких мотива.

Два отмицара 7.10.1989. преусмерили су ваздухоплов бурманске компаније са домаће линијеу Бангкок изнуђујући ослобађање њиховог политичког вође из затвора и укидање полицијског часа у Бурми.

Два отмицара су 27.10.1989. ваздухоплова Ф-28 бурманске компаније са 83 лица са домаће линије преусмерила су на Тајланд због политичког бекства.

27.11.1989.нападом на посаду из политичких мотива ваздухоплова компаније Авианца изазван је удес са 107 жртава.

Четири отмицара покушала су из политичких мотива 26.01.1990. да преусмереБ-727 иранске компаније са линије Шираз-Бандур Абас. Полиција их убила у авиону.

1.04.1990. покушана отмица ваздухоплова СА-227 компаније Скај Вест. Извршен је напад на посаду из политичких мотива. 9.06.1990. ТУ-154 совјетске компаније са 119 лица са линије Москва-Мурманск један руски пилот уз претњу лажном бомбом преусмерио је у Стокхолм ради политичког бекства.

18.06.1990. ваздухоплов АН-2 такпђе руски пилот преусмерио је у Истанбул и затражио азил. 19.06.1990. ваздухоплов ТУ-134 са 59 лица са линије Рига-Мурманск један Рус исто је преусмерио у Хелсинки ради бекства, што је пошло за руком руском отмицару 28.06.1990. који је са линије Краснодар-Краснојарск преусмерио ваздухоплов у другом правцу ради бекства. Током деведесетих година прошлог века Руси су били актери отмица још неколико ваздухоплова и са политичким и са криминалним мотивима (30 отмица и покушаја отмица).

Из политичких мотива 2.08.1990. ваздухоплов кинеске компанијена аеродрому у Пекингу група отмицара покушала је да преусмери на Тајван. Током обрачуна са посадом изазван је троструки судар на писти у коме је погинуло 127 лица, а повређено 100.

132 особе су погинуле 2.10.1990. када је након отмице ваздухоплов Б-737, отет из политичких мотива, доживео удес.

Отмичар је 5.10.1990. ваздухоплов Јак-40 са 19 лица са линије Новоград-Лењинград-Петровзаводск преусмерио у Хелсинки. Посада није знала енглески и није се могла споразумети са контролом летења па је у помоћ упућен ТУ-154 са међународном посадом. Оба авиона су слетела у Хелсинки где је отмичар затражио политички азил, а путници, посада и авион су враћени.

12.11.1990. ваздухоплов Ербас тајландске компаније са линије Бангкок-Јангонг са 221 особом један бурмански студент преусмерио је у Калкату ради бекства.

Један отмичар покушао је 11.12.1990. из политичких разлога отмицу ваздухоплова Јак-40 азербејданске компаније на аеродрому Тбилиси. 20.12.1990. такође је покушана отмица ваздухоплова севернокавказке компаније на линији Ростов-Нижевварск. 30.12.1990. ваздухоплов Б-737 алжирске компаније са 82 лица са домаће линије преусмерен је у Анабу од стране два алжирска грађанина који су извели отмицу из политичких разлога.

21.01.1991. отет је из политичких мотива ваздухоплов ТУ-154 украјинске компаније на линији Ташент-Грозни са 159 лица. Један отмичар изнуђивао је лет у Турску, ваздухоплов је слетео су у Бугарску где је отмичар ухапшен. 13.02.1991. грузијски ТУ-154 са линије Тбилиси-Москва један отмичар јепокушао да преусмери, ухапшен је ради покушаја политичког бекства. 4.03.1991. АН-24 руске компаније са линије Котлас-Лењинград један отмичар покушао је да преусмери ради бекства из политичких мотива у другом правцу, савладан и ухапшен.

Четири отмичара су 28.03.1991. отела ваздухоплов Ербас енглеске компаније на линији Куала Лумпур-Сингапур. Припадници групе Ал Зулфикар из Пакистана изнуђивали су ослобађање четири пакистанска политичка затвореника. Савладани су и ухапшени.

После нових седам покушаја бекства руских грађана уз покушај отмице ваздухоплова из политичких и криминалних мотива 5.07.1991. ваздухоплов ТУ-154 са 178 лица руски отмичар преусмерио је у Стокхолм ради бекства.

У септембру 1991. ваздухоплов ДЦ-9 компаније Алиталиа са 137 лица са линије Рим – Тунис преусмерен је из политичких разлога у Алжир, а потом у Тунис. Отмичари су у Тунису савладани и ухапшени.

5.02.1992. ваздухоплов компаније Етиопиан Ерлејнс са линије Адис Абеба - Бакир преусмерен је у Џибути из политичких разлога, а 1.04.1992. Б-727 исте компаније са линије Давај - Адис Абеба преусмерен је у Јемен. 12.04.1992. етиопски ваздухоплов Б-727 из Адис Абебе скренут је у Кенију.

У Ирак је из политичких мотива 13.08.1992. преусмерен ТУ-154 са линије Симферопол - Ливов. 4.09.1992. етиопски ваздухоплов Б-727 са линије Дован - Адис Абеба преусмерен је из политичких мотива у Џибути. Истог дана А-310,

Вьетнам Аирлинес, преусмерен је са линије Бангкок - Минхениз политичких мотива.

У САД је преусмерен 29.12.1992. ваздухоплов АН-26 компаније Аеро Карибиан са линијеХавана - Варадероиз политичких мотива.

21.01.1993. јеменски ваздухоплов са 50 лица са редовне линије Аден – Кувајтгрупа Палестинаца преусмерила је у Цибути из политичких разлога. 11.02.1993. немачки ваздухоплов А-310 компаније Луфтханса са линије Франкфурт - Адис Абеба са 115 лица преусмерен је у Њујорк из политичких мотива. 20.02.1993. руски ТУ-134 са 79 лица са линије Тјумен - Санкт Петербург један Азербејџанац преусмерио је у Стокхолм из политичких мотива. 12.03.1993. АТР-42, Етиопиан Ерлејнс, са линије Гамбело - Абабад преусмерен је у Цибути из политичких мотива. 27.03.1993. индијски ваздухоплов А-320 са линије Делхи - Мадрас преусмерен је у Пакистан из политичких мотива. Истога дана Б-727 алжирске компаније са 120 лица на аеродрому у Алкантеу три отмичара преусмерила су у Мадридиз политичких мотива.

Група Кинеза 6.04.1993. ваздухоплов Б-757 компаније Чајна Саутхерн Ерлејнса са 197 лица са линије Шендерена – Пекинг преусмерила је на Тајван ради бекства из политичких разлога.

Припадници муслиманске милитантне групе 24.04.1993. индијски ваздухоплов Б-737са 141 лицем преусмерили у у Авганистан са линије Њу Делхи – Сингапур уз претњу експлозивом из политичких мотива.

24.06.1993. кинески ваздухоплов Б-737 са линије Цханзхоу - Хиамен преусмерен је на Тајван ради бекства. 4.07.1993. ваздухоплов Ф- 28 компаније из Мозанбика са линије Мануто - Маурини преусмерен је у Мауританију из политичких мотива. 25.07.1993. етиоски ваздухоплов Б-737 са лета за Адис Абебу преусмерен је у Цибути из политичких мотива. 10.08.1993. кинески ваздухоплов Б-760 са 150 лица са линије Пекинг - Џакарта један Кинез уз претњу ножем скренуо је на Тајван ради бекства.

Муслиман из БиХ 15.08.1993. холандски ваздухоплов Б-737 компаније КЛМ са 138 лица са линије Тунис - Амстердам је уз претњу пиштољем преусмерио у Диселдорф из политичких мотива.

Из политичких мотива 27.08.1993. преусмерен је ваздухоплов Б-737 компаније Алмеда Ерлејнс са линије Риан - Кохудах - Јемен у Кувајт.

Три припадника Хезболаха 15.09.1993. отели су ТУ-134 руске компаније Аерофлот на линији Баку - Перм и преусмерили у Норвешку ради политичког бекства. 25.10.1993. отет је нигеријски А-320 са 159 лица. Четири отмичара уз претњу оружјем преусмерили су ваздухоплов у Немачку из политичких мотива.

29.11.1993. ирански Ф-27 са линије Гасхсаран - Аривас преусмерен је у Кувајт из политичких мотива.

10.12.1993. ваздухоплов А-320 компаније Ер Франс са 123 особа један Алжирац уз претњу оружјем покушао је да преусмери у Триполи из политичких мотива.

12.12.1993. ваздухоплов Б-737 кинеске компаније са 100 особа са линије Хиспамен - Харибин - Фуцаоједан Кинез уз претњу експлозивом покушао је да скрене на Тајван. Ухапшен је. 28.12.1993. ваздухоплов ЈУН-7 компаније Фуцилиан са 50 особа са редовне линије из Ганџуа један Кинез уз претњу лажним експлозивом преусмерио је на Тајван.

13.01.1994. покушано је преусмеравање индијског ваздухоплова уз отмицу са линије Педрас- Калкута из политичких мотива. 23.01.1994. етиопски ваздухоплов Б-757 са линије Дакар - Баноко преусмерен је у Италију из политичких мотива, а 29.01.1994. кинески ваздухоплов Шангај – Хонзхон један отмичар скренуо је на Тајван ради бекства. Поново је 9.02.1994. етиопски Б-737 отет са линије Бохир - Адис Абеба и преусмерен из политичких мотива, а 18.02.1994. кинески Б-737 с домаће линије један отмичар са породицом преусмерио је на Тајван ради бекства.

Ради политичког бекства 28.02.1994. алжирски ваздухоплов са линије Оран - Анаба преусмерен је у Шпанију, а 8.03.1994. А-300 компаније Арабиан Ерлејнс такође 6.04.1994. ваздухоплов Б-737 компаније Судан Ерлејнс са линије Лахартум – Дангала преусмерен је у Египат из политичких мотива. 25.04.1994., етиопски ваздухоплов Б-757 са линије Џеда - Адис Абеба преусмерен је у Велику Британију из политичких мотива. Следећи етиопски ваздухоплов отет је 23.06.1994. Авион АТР-42 са линије Гуандир - Адис Абеба скренут је из политичких мотива.

18.07.1994. на аеродрому у Панами извршен је напад на посаду ваздухоплова у покушају отмице у коме је погинуло 21 лице. Напад је извршен из политичких мотива. У Мексико је 7.08.1994. амерички Б-737 преусмерен са линије Панама

Сити – Гватемалаиз политичких мотива. 29.08.1994. ваздухоплов са линије Кабалеро – Парагвај преусмерен је у Бразил из политичких мотива. 14.09.1994. ваздухоплов Б-737 компаније Алумеда Ерлејнс са линије Аден – Санага преусмерен је у Саудијску Арабију из политичких мотива.

Из политичких мотива преусмерен је лет у Иран 25.10.1994. ЈАК-40 руске компаније са линије Ашабад – Махачкала – Ростов један отмицар уз претњу оружјем изнуђивао је током отмице већу суму новца.

3.11.1994. шведски ваздухоплов МД-80 компаније САС на линији Бардофос - Осло један отмицар уз претњу оружјем, представивши се као хуманитарни радник у БиХ, покушао је отмицу из политичких мотива.

У Француску је преусмерен 13.11.1994. алжирски ваздухоплов Ф-27 са линије Алгерис – Оуаргла из политичких мотива. На аеродрому у Филипинима 11.12.1994. један отмицар убио је једну особу у отетом ваздухоплову и скренуо на Кубу из политичких разлога. Отмица из политичких мотива покушана је 15.12.1994. Мета је био ваздухоплов ЕМБ-100 компаније ТАБА на линији Караир – Мананас. 23.12.1994. ваздухоплов ЈАК-42 компаније Тонг Јонг Ерлејнс на линији Хиамен – Нањинг преусмерен је на Тајван ради политичког бекства.

24.12.1994. ваздухоплов А-300 компаније Ер Франс са 39 лица са линије Хуари Бумедиеме – Париз четири припадника групе АиГ у аеродромским униформама, уз претњу пушком и експлозивом, изнуђивали су ослобађање двојице терориста ФиС. У нападу на посаду већи број лица је повређен.

4.01.1995. ваздухоплов Ф-27 компаније Судан Ерлејнс са линије Картум – Мераме преусмерен је у Египат из политичких мотива. 17.03.1995. етиопски ваздухоплов Б-737 са линије Адис Абеба–Бахри преусмерен је у Судан из политичких мотива. 7.06.1995. отет је Ми-8, руске компаније, на линији Улан–Уде–Источни Сибир. Неколико отмичара, међу којима један пилот са породицом, покушали су бекство из политичких разлога. Савладани су и ухапшени. 21.06.1995. ваздухоплов Б-747 компаније АНА са редовне линије Токио – Кикодо преусмерен је у другом правцу из политичких мотива. 1.07.1995. руски ИЛ-62 са линије Јокулск – Москва преусмерен је у Рансам ради политичког бекства.

Седам Талибана 3.08.1995. отели су руски ваздухоплов ИЛ-76 са домаће линије и изнудили слетање у Авганистан из политичких разлога. 15.08.1995. амерички ваздухоплов Б-727 компаније Феникс Ерлејнс са лета ка Јоханесбургу преусмерен је на Кубу ради политичког бекства. 3.09.1995. ваздухоплов А-320 компаније Ар Интер са линије Палма де Мајорка – Париз преусмерен је у Швајцарску из политичких разлога. 9.11.1995. грчки ваздухоплов Б-747 компаније Олимпик Ервејс са линије Бангкок – Атина скренут је у другом правцу из политичких мотива.

24.12.1995. покушана је отмица ваздухоплова ЕрБас компаније Ер Франс. На аеродрому у Француској група отмичара покушала је ваздухоплов да преусмери у другом правцу, са оружјем. У обрачуну са отмичарима погинула су три полицајца.

26.12.1995. ваздухоплов компаније Сауди Арабиан Ерлејнс са линије Џеда – Адиса преусмерен је у другом правцу из политичких мотива.

6.01.1996. ваздухоплов А-320 компаније Транс Азија Ервејс са редовне линије Таипи – Таинан – Тајван преусмерен је такође из политичких мотива. Три дана касније, 9.03.1996. кипарски ваздухоплов Б-727 током лета за Софију са 110 путника и чланова посаде преусмерен је у Минхен од стране једног Чеченског побуњеника.

Ради политичког бекства 10.03.1996. отет је ваздухоплов Б-737 компаније Хаинан Ерлејнс на линији Јуху – Хасиан и преусмерен на Тајван. 27.03.1996. судански ваздухоплов са 47 лица са линије Картум – Порт Еритрика преусмерен је у другом правцу из политичких мотива од стране два отмичара.

27.03.1996. египатски ваздухоплов А-310 са 145 лица са линије Лахор – Каиро преусмерен је у Либију од стране три отмичара из политичких мотива.

У Индију је 4.04.1996. преусмерен ваздухоплов Џет Стрим-31 компаније Биамен Бангладеш ерлејнс са редовне линије Бака – Барисол из политичких мотива. 15.04.1996. извршен је напад на ваздухоплов на аеродрому Тимика од стране групе Иранаца на линији Исланд – Иран. Ваздухоплов је отет и преусмерен на Нови Зеланд из политичких мотива.

125 жртава резултат је отмице ваздухоплова из политичких мотива 3.07.1996. На етиопски ваздухоплов Б-70 током лета извршен је напад Страдала је прво посада и изазван је удес. Ваздухоплов је пао у Индијски океан.

Један припадник ГиА 25.07.1996. отео је алжирски ваздухоплов Б-767са 232 лица на линији Ореон – Алжир. По слетању ваздухоплова је погинуо у обрачуна са полицијом.

26.07.1996. шпански ваздухоплов ДЦ-10 компаније Ибериа из Мадрида је преусмерен на Кубу са 286 лица. Палестинац уз претњу лажном бомбом и оружјем преусмерио је ваздухоплов из политичких мотива.

3.08.1996. покушана отмица Б-737 компаније ЈАТ из политичких мотива. Отмицу је планирала Турска уз оправдање да је у питању заплена за време санкција против СРЈ.

Из политичких мотива 9.08.1996. ваздухоплов Ф-28 компаније Ер Мауританија са линије Лас Палмас – Наудкехот преусмерен је у Мароко. 16.08.1996. три отмичара уз претњу оружјем преусмерили су кубански ваздухоплов у САД из политичких мотива. Седам Ирачана 26.08.1996. отели су судански ваздухоплов А-310 са 199 лица са линије Картум – Лондон и усмерили га у Аман уз претњу лажним експлозивом из политичких мотива. Један Палестинац је 3.09.1996. ваздухоплов ТУ-150, са 158 лица, уз претњу бомбом са линије Бејрут – Варна преусмерио у Осло из политичких мотива. 16.10.1996. амерички ваздухоплов компаније Јунајтед Ерлејнс са домаће линије преусмерен је на Кубу од стране пилота из политичких мотива.

Један Нигеријац је 17.10.1996. отео ТУ-154 са 180 лица. У ваздухоплову руске компаније Аерофлот на линији Москва – Малта – Лагос уз претњу ножем покушао је скретање у Немачку из политичких разлога. Савладан и ухапшен.

26.10.1996. група терориста из Ирака отела је судански ваздухоплов А-310 са 199 путника и чланова посаде на линији Судан – Лондон. Уз претњу експлозивом преусмерили су авион у Ларнаку, па у Лондон, где су затражили политички азил.

На Тајван је 13.11.1996. преусмерен кинески ваздухоплов са 17 особа са линије Цуангзхон – Хиамен уз претњу експлозивом из политичких мотива.

23.11.1996. погинуло је 125 путника и чланова посаде ваздухоплова Б-767 компаније Етиопиан Ерлејнс на линији Адис Абеба – Најроби. 11 отмичара је напало посаду и изазвало удес. Из политичких мотива хтели су да преусмере ваздухоплов у Аустралију.

7.01.1997. аустријски ваздухоплов МД-80са 33 особе са линије Берлин – Беч враћен је у Берлин од стране једног отмичара из политичких мотива.

9.01.1997. турски националиста уз претњу бомбом покушао је отмицу ваздухоплова Б-737 компаније Ер Малта са 80 лица на линији Малта – Истанбул. Планирао је бекство после учешћа у атентату на Папу.

20.01.1997. покушана је отмица Б-777 компаније АНА са 182 лица на линији Осака – Фукуока из политичких мотива. 26.01.1997. следи нови покушај отмице саудијског ваздухоплова Б-747. Један отмичар уз претњу бомбом покушао је да преусмери ваздухоплов у Алжир из политичких мотива.

Нас Тајван је 10.02.1997. је преусмерен кинески ваздухоплов са 173 лица са линије Цхонгинг – Зхахаи из политичких мотива. 10.03. 1997. Ваздухоплов Б-757 са 150 лица компаније Фар Ист Ер Транспорт са линије Каохисиунг – Таипеи преусмерен је у Кину од стране једног отмичара из политичких разлога.

9.06.1997. авион Б-737 са 80, компаније Ер Малта, са линије Лавалета – Истанбул преусмерен је у Келн из политичких мотива. Отмичари су захтевали ослобађање атентатора на Папу.

Из политичких мотива 6.10.1997. отет је ваздухоплов компаније Иран Ер са 10 лица са линије Техеран – Бандар и преусмерен у Ирак. 10.12.1997. отет је руски ИЛ-62М на линији Мегадун – Маскон. Један отмичар преусмерио је ваздухоплов у Швајцарску из политичких мотива. 22.12.1997. кинески ваздухоплов А-300 са линије Шангај – Хиамен преусмерен је на Тајван.

17.02.1998. руски ТУ-154 са 4 лица уз претњу ножем са линије Краснадор – Сампара два отмичара су преусмерилау Израел из политичких мотива. 24.02.1998. турски ваздухоплов АВРО-100са 63 особе са линије Адана – Анкара група отмичара уз претњу експлозивом преусмерила је у Иран из политичких мотива.

Један отмичар уз претњу бомбом 30.03.1998. турски ваздухоплов Б-727са 97 лица са линије Ларнака – Анкара преусмерио је у Бон из политичких мотива. 24.05.1998. отет је пакистански ваздухоплов Фокер са 29 лица на линији Карачи – Турбет. Један отмичар је изнуђивао 20.000.000 долара, протестујући против индијских нуклеарних проба.

23.06.1998. један отмичар је уз претњу бомбом шпански ваздухоплов Б-727 компаније Ибериа са 124 лица са линије Севиља – Амстердам преусмерио у Израел из политичких мотива. 14.09.1998., АЗИЈА. А-310, Туркисх Аирлинес, Анкара – Истанбул, са 76 лица, један отмичар са бомбом протествовао за ислам, из политичких мотива.

Један пилот је 28.10.1998. кинески ваздухоплов Б-737 са линије Пекинг – Таминг преусмерио на Тајван ради политичког бекства.

29.10.1998. турски ваздухоплов Б-737 са 49 лица са домаће линије преусмерен је у Софију од стране припадника Радничке партије Курдистана (ПКК) из политичких мотива.

Кинески ваздухоплов је 9.02.1999. са домаће линије преусмерен на Тајван из политичких мотива.

Група исламских терориста је 5.03.1999. покушала отмицу ТУ-134 компаније Асхаб Ерлејнс са 27 особа.

Један припадник ЕЛН 12.04.1999. покушао је отмицу ваздухоплова Ф-50 компаније Авианца са 36 лица. 2.06.1999. ваздухоплов Б-737 компаније Хиамен Ерлејнс са 68 лица на линији Хиамен – Шангај један отмичар уз претњу ножем покушао је да преусмери из политичких разлога.

12.07.1999. ваздухоплов Б-747 компаније БритишЕрвејс на бостонском аеродрому је отет. Један отмичар је из политичких мотива хтео да га преусмери у Израел. Пилот је слетео у Лондон, где је отмичар ухапшен. 29.07.1999. ваздухоплов исте компаније један Американац покушао је да преусмери на аеродром Гетвик напавши и повредивши пилота. Савладан је и ухапшен.

25.08.1999. ваздухоплов Б-737, мароканске компаније, са 88 путника и чланова посаде са линије Казабланка – Тунис један Мароканац је преусмерио у Барселону. 19.10.1999 ваздухоплов Б-737 компаније Египт Ер са линије из Истамбула један отмичар преусмерио је у Хамбург из политичких мотива. Ирански ваздухоплов 26.10.1999 са редовне линије Техеран – Орумиуах припадници ИРГЦ преусмерили су у Француску из политичких мотива. 23.11.1999. ваздухоплов компаније Зхејианг Ервејс са линије Циву – Хиамен један отмичар је покушао да преусмери на Тајван уз претњу експлозивом из политичких разлога. 24.12.1999. ваздухоплов А-300 компаније Индиан Ерлејнс са 189 лица са домаће линије шест отмичара је преусмерило у Пакистан, у Кандахар из политичких мотива. Два отмичара уз претњу експлозивом 28.12.1999. покушала су отмицу ваздухоплова немачке компаније Луфтаханса са 19 лица на линији Праг – Диселдорф из политичких мотива.

7.02.2000. ваздухоплов Б-727 компаније Ариана са 166 лица десет отмичара преусмерило је у Лондон изнуђујући ослобађање из затвора свог вође из

политичких мотива. Дан касније, 8.02.2000., мета отмичара био је такође ваздухоплов компаније Ариана на линији Узбегестан - Москва -Лондон са 165 путника и чланова посаде. Група отмичара на аеродрому Стансед је изнуђивала ослобађање политичких затвореника.

Са домаће редовне линије 29.02.2000. преусмерен је ваздухоплов Б-737 компаније Чајна СаутхВест Ерлејнс на Тајван ради политичког бекства. 11.05.2000. један отмичар уз претњу бомбом покушао је отмицу ваздухоплова А-321 компаније Египт Ер са 233 лица на линији Каиро – Асван из политичких мотива. Савладан је од стране посаде. 20.06.2000. ваздухоплов компаније Американ Ерлејнс са линије Јорга – Карес један Израелац уз претњу експлозивом покушао је да преусмери из политичких разлога у Тел Авив. Спречен је и ухапшен. Један отмичар уз претњу пиштољем покушао је 30.06.2000. отмицу ваздухоплова Б-747 компаније Катау Пацифик заробивши службеника на аеродрому ради бекства из политичких разлога. 5.07.2000. један отмичар уз претњу пиштољем покушао је да преусмери у Аман из политичких мотива јордански ваздухоплов А-320 са 96 путника и чланова посаде са домаће линије. На лету за Анкару 8.08.2000. ваздухоплов турске компаније са 118 лица припадник опозиционе партије уз претњу гранатом покушао је да преусмери у намери изнуђивања одлагања избора.

31.08.2000. ваздухоплов Б-737 компаније Руан Ер на линији Вестерс – Лондон био је мета покушаја отмице. Швеђанин уз претњу оружјем покушао је отмицу на аеродрому у Стокхолму када се укрцало 189 путника и чланова посаде из политичких мотива. Истог дана, 31.08.2000., ваздухоплов ДЦ-9 црногорске компаније Монтенегро Ерлејнс депортован Албанац с Косова и Метохије покушао је да отме на линији Франкфурт – Приштина ради поновног бекства у Немачку из политичких и криминалних мотива. 14.09.2000. ваздухоплов А-300 компаније Катар Ервејс са 144 лица на линији Доха – Аман Ирачанин уз претњу ножем преусмерио је у Саудијску Арабију из политичких мотива.

Уз претњу пиштољем и гасном бомбом 24.09.2000. један отмичар покушао је преусмеравање у Француску иранског ваздухоплова Ф-100 са редовне линије Техеран – Шираз из политичких мотива.

27.09.2000. ваздухоплов Б.737 компаније Нихау Ерлејнс са линије Батум - Инер, у којем је било 9 чланова посаде, преусмерен је на аеродром Јинан из политичких мотива. Дан касније, 28.09.2000., јордански ваздухоплов А-310 са

редовне линије Аман – Ирак, у којем је било 199 путника и чланова посаде, један отмичар преусмерио је у Јордан из политичких мотива.

Четири држављана Саудијске Арабије 14.10.2000. су у ваздухоплову Б-777 са 91 путником и члановима посаде на линији Цеда – Лондон протестовали уз претњу оружјем због угрожавања људских права у Саудујској Арабији.

18.10.2000. ваздухоплов ТУ-154 компаније Азербеиџан Ерлејнс на линији Накхицхаван - Баку држављанин Азербејџана преусмерио је у Истанбул из политичких мотива.

Седам Чечена 13.11.2000. ваздухоплов компаније Внуково Ерлејнс са 59 особа са линије Дагестан - Москва преусмерио је у Баку из политичких разлога. 14. марта 2001. ваздухоплов ТУ-154, компаније Внуково, који је летео на линији Истабул-Москва, отет је од стране тројице Чечена који су из политичких разлога преусмерили летелицу са 174 путника и чланова посаде у Саудијску Арабију. По слетању у Медину захтевали су лет у Авганистан. Дејствовала је саудијска полиција. Погинуо је један путник, турски држављанин и стјуардеса Јулија Фомина, по којој је касније назван ваздухоплов.

4.10.2001. ваздухоплов компаније Индиан Ерлејнс са линије Бомбај-Њу Делхи са 50 путника и чланова посаде два отмичара уз претњу оружјем преусмерили су у другом правцу из политичких мотива.

29.08.2002. спречена је отмица ваздухоплова немачке компаније на аеродрому Бирмингем. Држављанин Туниса покушао је отмицу уз претњу оружјем намери преусмеравања ваздухоплова из политичких мотива. 9.09.2002. ваздухоплов Б-737 компаније Истерн Еуропа са домаће линије два отмичара уз претњу бомбом преусмерила су у Мали из политичких мотива. 30.10.2002. савладан је отмичар ваздухоплова Б-737 компаније Руан Ерлејнс са 189 путника и чланова посаде. На редовној линији Стокхолм-Лондон држављанин Туниса уз претњу оружјем покушао је отмицу, савладан је и ухапшен.

25.05.2003. пилот је отео ваздухоплов Б-727 компаније Американ Ерлејнс на аеродрому у Анголи из политичких мотива.

Терориста Мароканац отео је мауритански Боинг-737 са 87 путника и чланова посаде 2007., желећи да га преусмери ка Паризу. Ваздухоплов је летео на линији Ноакчот-Лас Палмас и слетео је у базу код Лас Палмаса, где је терориста ухапшен.

Оперативци Ал Каиде, два арапска студента, на лету Никозија-Истанбул, отели су ваздухоплов МД-80 компаније Атлас Џет после тренинга у Авганистану. Хтели су да преусмере ваздухоплов у Техеран. Пилоти су слетели у Анталији, где су отмичари ухапшени.

Боинг-737 суданске компаније, који је летео на домаћој линији, отет је од стране неколико отмичара 2008. Захтевали су пребацивање у Париз из политичких разлога, захтевајући решавање питања азила. Пилоти су хтели да слете у Каиро, али нису добили дозволу, па је лет преусмерен у Куфру (Либија), где су се отмичари предали 24 сата после терористичког акта отмице.

2009. отет је ваздухоплов Боинг 737-800 од стране једног терористе који је летео са Јамајке у Канаду. Отмичар је хтео ваздухоплов да преусмери према Куби. Путници су терористи дали новац да откупе слободу, а шест чланова посаде држани су као таоци. Полиција је успела да савлада отмичара без жртвана аеродрому у Монтенего Беју.

Из политичких разлога отет је мексички Боинг 737-800 на линији Канкун-Мексико Сити 2009. Боливијски држављанин је уз претњу бомбом захтевао разговор са председником Мексика. На аеродрому у Мексико Ситију, после ослобађања путника и чланова посаде, терориста је савладан и ухапшен.

У бугарском ваздушном простору 5. јануара 2011. покушана је отмица турског ваздухоплова који је летео на линији Осло-Истанбул из политичких мотива. Уз претњу бомбом отмичар је захтевао лет у Норвешку, али су путници савладали терористу који је ухапшен на аеродрому Ататурк у Турској. У априлу исте године ухапшен је отмичар који је преусмерио италијански ваздухоплов из политичких мотива са линије Париз-Рим у Либију. Представио се као саветник Казахстана у УНЕСКО. Савладан је од стране путника и посаде и ухапшен по слетању ваздухоплова.

15.2. ПРИЛОГ 2: Хронологија догађаја од 11. септембра 2001. године

7:59 – цивилни ваздухоплов означен као Лет бр.11 компаније Американ Ерлејнз узлеће са 92 путника и посадом са бостонском аеродрома Логан са 14 минута закашњења. Циљ путање 89 спрат северног торња зграде Светског трговинског центра. Предвиђен за лет на линији Бостон - Лос Анђелес.

8:14 – цивилни ваздухоплов означен као Лет бр. 175, компаније Јунајтед Ерлејнз, узлеће са 16 минута закашњења с бостонског аеродрома Логан са 65 путника и посадом. Циљ путање 75 спрат јужног торња Светског трговинског центра. Предвиђен за лет на линији Бостон – Лос Анђелес.

8:13-8:21 – транспордер, специјални уређај за идентификацију ваздухоплова означеног као Лет бр. 11 је искључен. Контролор лета у Бостону је забринут што цивилни ваздухоплов мења руту и улази у коридор других ваздухоплова. Неуспешно покушава да ступи у контакт са пилотском кабином.

8:20 – цивилни ваздухоплов означен као Лет бр. 77 узлеће са 10 минута закашњења са писте аеродрома Далис у Вашингтону са 64 путника и посадом. Предвиђен за лет на линији Вашингтон – Лос Анђелес.

8:37 – контрола лета у Бостону објављује да је цивилни ваздухоплов означен као Лет бр. 11 отет и да се креће ка аеродрому Кенеди у Њујорку. Информација се преноси другим центрима, успоставља се телекомуникација између контрола лета у Бостону, Њујорку и Кливленду.

8:37 – Бостон тражи асистенцију војске САД и обавештава о отмици цивилног ваздухоплова означеног као Лет бр. 11 НОРАД, заједничку канадско-америчку команду успостављену 1958. у циљу раних упозорења од совјетских крстарећих ракета, касније и за уочавање терориста који ваздухопловима покушавају да пренесу средства за масовно уништавање.

8:42 - цивилни ваздухоплов означен као Лет бр. 93 узлеће са 41 минутом закашњења са аеродрома Њуарк у Њујорку са 33 путника и посадом. Предвиђен за лет на линији Њујорк – Сан Франциско.

8:46 – на информацију о отетом цивилном ваздухоплову означеном као Лет бр. 11 дежурни у југоисточном сектору НОРАД – НЕАДС, пита да ли је реч о вежби или о стварном догађају. Североисточни НЕАДС наређује да се подигну два авиона Ф 15 из базе Отис (Фалмот, Масачусетс), северно од Бостона, 153 миље од Њујорка.

8:47 – драма у Њујорку се одвија пред очима целог света: ЦНН укључио раније постављену камеру како би новинари подносили извештаје са живом сликом Њујорка у позадини.

8:48 – цивилни ваздухоплов означен као Лет бр. 11 удара у Северни торањ Светског трговинског центра брзином од 785 км/х између 94 и 98 спрата. У првом тренутку догађај је означен у вестима као трагична несрећа.

8:49 – иако је информација о отетом цивилном ваздухоплову означеном као Лет бр. 11 циркулисала 20 минута у служби контроле лета ФАА федералне агенције и Бела кућа сазнају за трагедију преко ЦНН.

8:50 – америчко ваздухопловство још покушава да утврди радаром где је цивилни ваздухоплов означен као Лет бр. 11, иако је он већ ударио у Северни торањ Светског трговинског центра; у тренутку удара ловци су удаљени осам минута лета.

8:55 – председник САД Џорџ Буш стиже у основну школу „Ема Букер“ у Букеру, Флорида. Саветник га обавештава да је неки двомоторац ударио у Светски трговински центар. Кондолиза Рајс га обавештава да зна само још да је реч о комерцијалном авиону, а председник САД закључује да мора да се ради о грешки пилота.

8:55 – пилоти цивилног ваздухоплова означеног као Лет бр. 77 верификовали да су свесни да ваздухоплов више није под њиховом контролом.

8:56 – губи се сигнал са транспордера цивилног ваздухоплова означеног као Лет бр. 77, ваздухоплов се губи и са радарских екрана.

9:00 – из базе Ленгли полећу ловачки авиони САД и усмеравају се према истоку, ваздушном простору изнад океана.

9:03 – цивилни ваздухоплов означен као Лет бр. 175 удара у јужни торањ Светског трговинског центра брзином од 950 км/х између 78 и 84 спрата. Јасно је да се ради о терористичком нападу.

У канцеларији потпредседника САД Дика Чејнија одржава се хитан састанак којем присуствују Кондолиза Рајс, Ричард Кларк и Волфович. Доналд Рамсфелд је у својој канцеларији.

9:03 – председника САД Џорџа Буша, док је био са децом у школи „Ема Букер“ у Букеру, Флорида, обавештавају о удару другог цивилног ваздухоплова у Светски трговински центар. Са децом је остао још 5 минута. Касније изјављује да је био фрустриран због лоших комуникација тог јутра:

није могао да ступи у везу са секретаром за одбрану Доналдом Рамсфелдом, веза са потпредседником Диком Чејнијем је прекидана.

9:04 – Рудолф Ђулијани, градоначелник Њујорка, наређује масовну евакуацију центра Њујорка.

9:05 – Ричард Кларк сугерише евакуацију свих из Беле куће у атомско склониште које се налази испод Беле куће. Дат налог да се евакуишу Стејт департмент и амерички Конгрес.

9:16-9:29 – председник САД Џорџ Буш припрема обраћање америчкој и светској јавности са својим сарадницима.

9:20 – из цивилног ваздухоплова означеног као Лет бр. 77 Барбара Олсон мобилним телефоном позива супруга Теда Олсона, члана Бушове администрације (врховни адвокат Министарства правде САД).

9:27 – Тед Олсон позива телефоном Министарство правде САД. Касније изјављује и да се чуо са председником САД Џорџом Бушом.

9:29 – председник САД Џорџ Буш обраћа се јавности из основне школе Букер, Флорида, проглашава да су САД под терористичким нападом.

9:30 – служба безбедности председника САД Џорџа Буша спроводи председника до аеродрома Сварасота-Брандентон и укрцава га у председнички авион сматрајући да је и он мета терориста.

9:33 – Дик Чејни, потпредседник САД, из западног крила Беле куће одлази у бункер.

9:35 – евакуисано Министарство финансија САД, Пентагон још није евакуисан.

9:35 – са брода стационираног у близини источне обале САД у ваздушни простор Вашингтона улази специјално модификована беспилотна летелица, састављена углавном од алумијума и полиуретана, Глобал хоук (дужине 13м, ширине 1,5м) брзином од 750 км на час из правца североистока. Летелица према сведоцима прелеће Пентагон, окреће се за 270 степени и спушта се ниско према земљи.

9:36 – цивилни ваздухоплов означен као Лет бр. 93 окреће се за 180 степени и заузима нови курс према Вашингтону.

9:36 – цивилни ваздухоплов означен као Лет бр. 77 окреће се и нестаје с радара када ФАА добија обавештење да је цивилни ваздухоплов заокружио и да неће да удари у Белу кућу.

9:37 – ловачки авиони САД лете изнад океана.

9:37 – цивилни ваздухоплов означен као Лет бр. 77 удара у Пентагон. Реч је о Боингу 757 тешком 100 тона. Државни секретар за одбрану Доналд Рамсфелд у том тренутку доручкује у Пентагону са групом конгресмена.

9:37 – ваздушни простор САД је очишћен, сви летови се преусмеравају на ваздушни простор Канаде.

9:37 – потпредседник САД Дик Чејни телефонира председнику САД Џорџу Бушу и обавештава га да не долази у Вашингтон јер је Бела кућа мета напада.

9:37 – један сведок је изјавио за тв да је видео амерички војни теретни авион изнад летелице, који се удаљио према западу након што је летелица ударила у Пентагон.

9:40 – ФБИ конфискује снимљени материјал свих 80 надзорних камера којима се контролише безбедност Пентагона.

9:41 – ФБИ конфискује снимке надзорних камера свих институција и хотела у окружењу Пентагона.

9:42 – путник цивилног ваздухоплова означеног као Лет бр. 93 Марк Бингам позива мобилним телефоном мајку.

9:49 – НОРАД наређује да се војни авиони ставе у борбено стање.

9:50 – Бела кућа наређује мере за одбрану суверенитета, наоружану пратњу за авион председника САД Џорџа Буша, патролирање војних авиона изнад Вашингтона.

9:55 – амерички ловачки авиони из базе Ленгли добијају наређење да штите Белу кућу.

9:55 – авион председника САД Џорџа Буша узлеће без пратње војних авиона и одлази на непознату локацију.

9:56-10:40 – авион председника САД Џорџа Буша кружи изнад Флориде и Мексичког залива.

9:57 – путници цивилног ваздухоплова означеног као Лет бр. 93 покушавају да преузму контролу над ваздухопловом.

9:58 – примаоц позива из цивилног ваздухоплова означеног као Лет бр. 93 зове ФБИ и преноси да је позван из тоалета цивилног ваздухоплова, да га позивалац обавештава о отмици, експлозији и диму. Касније је сведочио да му је ФБИ забранио да говори о томе.

9:59 – руши се јужни торањ Светског трговинског центра који је погођен цивилним ваздухопловом 17 минута после северног торња.

10:00- 10:03 – транспортер цивилног ваздухоплова означеног као Лет бр. 93 поново је укључен.

10:03-10:10 – цивилни ваздухоплов означен као Лет бр. 93 се руши југоисточно од Питсбурга у Пенсилванији. Претпоставља се да је требало да удари у Капитол, зграду америчког Конгреса, Белу кућу или у Кемп Дејвид, војну базу председника САД Џорџа Буша.

10:03-10:06 - виђен ловачки авион САД како прати цивилни ваздухоплов означен као Лет бр. 93. Два вијетнамска ветерана из места Шанксвил су сведочили да су чули звук ракета у ваздуху. Други сведоци су изјавили да се цивилни ваздухоплов означен као Лет бр. 93 распадао у ваздуху. Делови ваздухоплова су пронађени 12 км од главног места пада. ФБИ је врло брзо оградио цело подручје и забранио приступ.

Дозволу за обарање цивилног ваздухоплова могли су да издају само председник САД или државни секретар. Председник САД Џорџ Буш тврди да је његова ауторизација за обарање ваздухоплова стигла тек у 10:25, када је ваздухоплов означен као Лет бр. 93 већ био срушен. НОРАД тврди да би ваздухоплов свакако био оборен да није пао.

10:28 – руши се северни торањ Светског трговинског центра у Њујорку.

10:35 – авион председника САД Џорџа Буша упућује се у ваздушни простор Луизијане.

10:55-11:45 – авион председника САД Џорџа Буша добија пратњу ловачких авиона САД.

11:30 – генерал Весли Кларк шпекулише преко медија о кривици организације Ал Каида за отмицу ваздухоплова и самоубилачке нападе на Њујорк и Вашингтон.

11:45 – авион председника САД Џорџа Буша слеће у Луизијани. Председник САД је у сталном телефонском контакту са потпредседником САД Диком Чејнијем.

12:58 – донета одлука да председник САД Џорџ Буш из Луизијане иде у Небраску због, како је саопштено, кредибилних претњи за угрожавање његовог живота.

13:02 – Доналд Рамсфелд позива на рат против терориста.

13:30 – авион председника САД Џорџа Буша полеће за Небраску.

14:00 – пилот америчког борбеног авиона Ф 15, мајор Данијел Неш, слеће после патролирања изнад Њујорка у базу. Дао је изјаву да му је по слетању речено да је један ловац Ф 15 оборио цивилни ваздухоплов означен као Лет бр. 93 у Пенсилванији. Ф 15 је наводно са 10 миља удаљености испалио АМРААМ ракете на цивилни ваздухоплов означен као Лет бр. 93.

14:50 – авион председника САД Џорџа Буша слеће у војну базу Офут у Небраски.

14:06-16:15 - из војног бункера у бази Офут у Небраски председник САД Џорџ Буш држи видео конференцију са потпредседником САД Диком Чејнијем, Кондолизом Рајс, Доналдом Рамсфелдом, Џорџом Тенетом, Полом Волфовичем, Минетом, Кларком, Армитажом и другима.

16:00 – америчка тв мрежа ЦНН оптужује Осаму бин Ладена за организацију напада на САД.

16:10 – зграда Светског трговинског центра број 7 почиње да гори иако није била директно погођена.

16:30 – зграда Светског трговинског центра број 7 је евакуисана.

16:33 – авион председника САД Џорџа Буша полеће из Небраске за Вашингтон.

17:20 – зграда број 7 Светског трговинског центра са 47 спратова се руши услед последица пожара.

18:54 – председник САД Џорџ Буш вратио се у Белу кућу.

20:30 – председник САД Џорџ Буш држи говор којег сам проглашава Бушовом доктрином. Председник САД је истакао да Америка неће правити разлику између терориста који су починили злодело и оних који их крију чиме су практично била отворена врата за интервенцију САД и савезника у Авганистану.

15.3. ПРИЛОГ 3: Схватање проблема тероризма у Уједињеним нацијама

Сматрајући да терористички акти озбиљно забрињавају и да је, у циљу спречавања ових аката, потребно хитно предвидети одговарајуће мере ради кажњавања њихових виновника, потписнице Хашке конвенције сложиле су се о следећем:

Члан 1

Кривично дело (у даљем тексту: кривично дело) врши свако лице које, на ваздухоплову у лету: (а) незаконито и насилно или под претњом насиља заплени ваздухоплов или врши контролу над њим или покуша да изврши један од ових аката; (б) је саучесник неког лица које врши или покуша да изврши један такав акт.

Члан 2

Свака држава уговорница обавезује се да за кривично дело предвиди строге казне.

Члан 3

1. У смислу ове конвенције ваздухоплов се сматра у лету од тренутка када су, по завршетку укрцавања, сва спољна врата затворена до тренутка када једна од ових врата буду отворена ради искрцавања. У случају принудног спуштања, сматра се да лет траје све док надлежни орган не преузме бригу о ваздухоплову и лицима и имовини на њему.

2. Ова конвенција не примењује се на ваздухоплове који се користе у војне, царинске или полицијске сврхе.

3. Ова конвенција се примењује само ако се место узлетања или место стварног слетања ваздухоплова на коме је учињено кривично дело налази ван територије државе регистравања тог ваздухоплова, било да се ради о ваздухоплову у међународном било у унутрашњем саобраћају.

4. У случајевима које предвиђа члан 5, ова конвенција се не примењује ако се место узлетања и место стварног слетања ваздухоплова на коме је извршено кривично дело налазе на територији само једне државе поменуте у наведеном члану.

5. Без обзира на одредбе тач. 3. и 4. овог члана, чл. 6, 7, 8. и 10. примењују се, без обзира на место узлетања или место стварног слетања ваздухоплова, ако су извршилац или претпостављени извршилац кривичног дела откривени на територији државе која није држава регистравања тог ваздухоплова.

Члан 4

1. Свака држава уговорница предузима потребне мере да успостави своју надлежност да би могла да решава о кривичном делу и сваком другом акту насиља против путника или посаде, које је извршило лице за које се претпоставља да је извршилац кривичног дела или да је у непосредној вези с овим делом, у следећим случајевима:

(а) ако је извршено на ваздухоплову регистрованом у тој држави;

(б) ако ваздухоплов на коме је извршено кривично дело слети на њену територију с лицем за које се претпоставља да је извршилац кривичног дела, а које се још налази у ваздухоплову;

(ц) ако је кривично дело почињено на ваздухоплову који је изнајмљен без посаде лицу чије се главно седиште предузећа или, у недостатку њега, његово стално боравиште налази у овој држави.

2. Свака држава уговорница такође предузима потребне мере ради утврђивања своје надлежности да решава о кривичном делу у случају када се лице за које се претпоставља да је извршилац тог дела налази на њеној територији и када га ова држава не издаје према члану 8. једној од држава поменутих у тачки 1. овог члана.

3. Ова конвенција не одбацује ниједну надлежност у кривичним стварима која се предвиђа националним законом.

Члан 5

Државе уговорнице које оснивају организације ради заједничког коришћења ваздушног превоза или међународне органе за коришћење и које користе ваздухоплове под заједничком или међународном регистрацијом, назначују за сваки ваздухоплов, на одређени начин, државу која врши надлежност и која ће имати права државе регистровања за сврхе ове конвенције. Оне ће о овом означавању обавестити Организацију међународног цивилног ваздухопловства која то саопштава државама чланицама ове конвенције.

Члан 6

1. Ако сматра да околности то оправдавају, свака држава уговорница на чијој се територији налази извршилац кривичног дела, или лице за које се претпоставља да је извршилац кривичног дела, обезбеђује притвор тог лица или предузима све потребне мере да би обезбедила његово присуство. Притвор и мере треба да буду саобразне законима ове државе; они се могу примењивати само за време потребно за покретање кривичног гоњења или поступка за издавање.

2. Поменута држава одмах приступа претходној истрази ради утврђивања чињеница.

3. Сваком притвореном лицу, у смислу тачке 1. овог члана, омогућиће се да одмах општи с најближим овлашћеним представником државе чији је држављанин; у том циљу му се пружају све олакшице.

4. Ако је држава ставила у притвор неко лице према одредбама овог члана, она одмах обавештава о овом притварању, и о околностима које га оправдавају, државу регистровања ваздухоплова, државу из члана 4. тачка 1. став (ц), државу чији је држављанин притворено лице и, ако то сматра целисходним,

све остале заинтересоване државе. Држава која врши претходну истрагу предвиђену у тачки 2. овог члана, саопштава што пре закључке ове истраге овим државама и да ли намерава да преузме своју надлежност.

Члан 7

Држава уговорница на чијој је територији откривено лице за које се претпоставља да је извршилац кривичног дела, ако не изручи извршиоца, подноси предмет, без икаквог изузетка и без обзира да ли је дело учињено или не на њеној територији, својим надлежним органима ради вођења кривичног поступка. Органи доносе своју одлуку под истим условима као и за свако тешко кривично дело по општем праву, сходно законима те државе.

Члан 8

1. Кривично дело се пуноправно сматра као случај за издавање у сваком уговору о издавању, закљученом између држава уговорница. Државе уговорнице се обавезују да сваки уговор о издавању који закључе између себе предвиди кривично дело као случај за издавање.

2. Ако је држави уговорници, која издавање условљава постојањем уговора, поднет захтев за издавање од стране неке друге државе уговорнице с којом није везана уговором о издавању, она има право да ову конвенцију сматра као да представља правну основу за издавање у погледу кривичног дела. Издавање је подређено и другим условима предвиђеним правом замољене државе.

3. Државе уговорнице, које не условљавају издавање постојањем уговора, признају кривично дело као случај за издавање између њих под условима предвиђеним правом замољене државе.

4. Између држава уговорница, кривичним делом се сматра, у циљу издавања, оно кривично дело које је почињено како на месту извршења тако и на територији држава које су дужне да одреде своју надлежност у смислу члана 4. тачка 1.

Члан 9

1. Ако је једно од дела предвиђених у члану 1. став (а) извршено или треба да буде извршено, државе уговорнице предузимају све одговарајуће мере да поврате или да сачувају контролу над ваздухопловом законитом капетану посаде.

2. У случајевима поменутих у претходној тачки, свака држава уговорница на чијој се територији налази ваздухоплов, путници или посада олакшава

путницима и посади да што је могуће пре продуже путовање. Она враћа одмах ваздухоплов и његов терет онима који имају право да их задрже.

Члан 10

1. Државе уговорнице пружају једна другој најширу могућу правну помоћ у сваком кривичном поступку у вези са кривичним делом и осталим делима поменутих у члану 4. У свим случајевима, за извршење захтева за помоћ примењује се закон замољене државе.

2. Међутим, одредбе тачке 1. овог члана не искључују обавезе које проистичу из одредаба сваког другог уговора, двостраног или вишестраног карактера, који одређује или ће одредити, у целини или делимично, област правне помоћи у кривичним стварима.

Члан 11

Свака држава уговорница доставља што је могуће брже Савету Организације за међународно цивилно ваздухопловство, према одредбама свог националног законодавства, сва корисна обавештења којима располаже у вези са:

(а) околностима кривичног дела;

(б) мерама предузетим у складу са чланом 9;

(ц) мерама предузетим против извршиоца или лица за које се претпоставља да је извршило кривично дело, а нарочито у вези са резултатима сваког поступка о издавању или сваког другог судског поступка.

Члан 12

1. Сваки спор између држава уговорница, у вези са тумачењем или применом ове конвенције, који се не може решити путем преговора, подлеже арбитражи на захтев једне од тих држава. Ако у року од шест месеци, рачунајући од датума захтева за арбитражу, стране не успеју да се сложе о организовању арбитраже, било која од њих може покренути спор пред Међународним судом правде, с тим што подноси захтев према Статуту Суда.

2. Свака држава може, у тренутку када потпише или ратификује ову конвенцију или јој приступи, изјавити да се не сматра везаном одредбом претходне тачке. Остале државе уговорнице нису везане овим одредбама према свакој држави уговорници која сави такву резерву.

3. Свака држава уговорница која стави резерву према одредбама претходне тачке, може у сваком тренутку укинути ту резерву путем саопштења упућеног владама депозитарима.

Члан 13

1. Ова конвенција ће бити отворена 16. децембра 1970. године у Хагу за потпис државама које су учествовале на Међународној конференцији за ваздушно право, одржаној у Хагу од 1. до 16. децембра 1970. године (у даљем тексту: Хашка конференција). После 31. децембра 1970. године, она ће бити отворена за потпис свим државама, у Вашингтону, Лондону и у Москви. Свака држава која не потпише конвенцију пре њеног ступања на снагу, сходно тачки 3. овог члана, може јој приступити у сваком тренутку.

2. Ова конвенција подлеже ратификацији држава потписница. Ратификациони инструменти, као и инструменти о приступању, депонују се код влада Сједињених Америчких Држава, Уједињене Краљевине Велике Британије и Северне Ирске и Савеза Совјетских Социјалистичких Република које се овим одређују за владе депозитаре.

3. Ова конвенција ступа на снагу тридесет дана после датума депоновања ратификационих инструмената десет држава потписница које су учествовале на Хашкој конференцији.

4. За остале државе ова конвенција ступа на снагу на дан њеног ступања на снагу, сходно тачки 3. овог члана, или тридесет дана од дана депоновања њихових ратификационих инструмената или инструмената о приступању, ако овај датум долази после првог.

5. Владе депозитари обавестиће што пре све државе које потпишу ову конвенцију или јој приступе о датуму сваког потписа, о датуму депоновања сваког ратификационог инструмента или инструмента о приступању, о датуму ступања на снагу ове конвенције и о свим осталим саопштењима.

6. Од њеног ступања на снагу, ову конвенцију региструју државе депозитари, сходно одредбама члана 102. Повеље Уједињених нација и одредбама члана 83. Конвенције о међународном цивилном ваздухопловству (Чикаго, 1944).

Члан 14

1. Свака држава уговорница може отказати ову конвенцију писменим саопштењем упућеним владама депозитарима.

2. Отказивање има дејство шест месеци после датума пријема обавештења од стране влада депозитара.

У потврду чега су доле потписани пуномоћници, прописно овлашћени, потписали ову конвенцију.

Сачињено у Хагу, шеснаестог дана месеца децембра године хиљаду девет стотина седамдесете, у три оригинална примерка, од којих сваки садржи четири аутентична текста на француском, енглеском, шпанском и руском језику.

Потез УН је био охрабрујући, али не и довољан. Стога су, као крајња неопходност, убрзо донете Америчка конвенција о тероризму у Вашингтону 2. фебруара 1971.; Конвенција о спречавању и кажњавању кривичних дела против лица под међународном заштитом, укључујући и дипломатске агенте у Њујорку 14. децембра 1973., ступила на снагу 1977.

Међународна конвенција против узимања талаца донета је у Њујорку 17. децембра 1979., ступила на снагу 1983.

Државе чланице, потписнице ове конвенције, имајући у виду циљеве и начела Повеље Уједињених нација који се односе на очување међународног мира и безбедности и развој пријатељских односа и сарадње међу државама, потврђујући посебно да свако има право на живот, слободу и личну безбедност као што је предвиђено у Општој декларацији о правима човека и у Међународном пакту о грађанским и политичким правима, поново потврђујући принцип равноправности народа и њихово право на самоопредељење, како је предвиђено у Повељи Уједињених нација и Декларацији о принципима међународног права о пријатељским односима и сарадњи међу државама, у складу с Повељом Уједињених нација, као и у другим одговарајућим резолуцијама Генералне скупштине Уједињених нација, а сматрајући да је узимање талаца кривично дело које озбиљно забрињава међународну заједницу и да, сходно одредбама ове конвенције, свако ко учини акт узимања талаца треба да буде судски гоњен или издат, усвојиле су ову Конвенцију.³⁰⁹

Уверене у хитну потребу развијања међународне сарадње међу државама у вези с разрадом и усвајањем ефикасних мера за спречавање, гоњење и кажњавање свих аката узимања талаца као појаве међународног тероризма, државе потписнице сагласиле су се о следећем:

Члан 1

1. Кривично дело узимања талаца, у смислу ове конвенције, учини свако ко ухвати неко лице (у даљем тексту: талац), или га држи и прети му да ће га

³⁰⁹ Види: www.un.org/en/sc/ctc/docs/conventions/Conv5.pdf

убити, ранити или наставити да га држи, да би приморао трећу страну, односно неку државу, међународну међувладину организацију, физичко или правно лице или групу лица, да изврше неки акт или се уздрже од неког акта као изричитог или имплицитног услова за ослобођење таоца.

2. У смислу ове конвенције, кривично дело исто тако учини свако:(а) ко покуша да изврши акт узимања талаца; (б) ко је саучесник лица које изврши или покуша да изврши акт узимања талаца.

Члан 2

Свака држава чланица ће кривична дела из члана 1 кажњавати одговарајућим казнама, водећи рачуна о тежини тих кривичних дела.

Члан 3

1. Држава чланица на чијој територији лице које је извршило кривично дело држи таоца предузима све мере које сматра потребним ради олакшања положаја таоца, посебно ради обезбеђења његовог ослобађања или, по потреби, олакшања његовог одласка после ослобођења.

2. Ако се неки предмет који је лице које је извршило кривично дело прибавило путем узимања талаца налази код државе чланице, држава чланица, чим буде могућно, враћа тај предмет таоцу или трећој страни поменутој у члану 1, зависно од случаја, или одговарајућим органима њихове земље.

Члан 4

Државе чланице сарађују на спречавању кривичних дела из члана 1 посебно путем:(а) предузимања свих практично могућих мера за спречавање припрема на њиховим територијама за извршење тих кривичних дела на њиховој територији или ван ње, укључујући мере за забрану на њиховој територији незаконите делатности лица, група и организација које подстичу, подстрекавају, организују или врше акте узимања талаца;(б) размене обавештења и усклађивања предузимања управних и других мера ради спречавања извршења тих кривичних дела.

Члан 5

1. Свака држава чланица предузима потребне мере за утврђивање своје надлежности у вези с кривичним делима из члана 1 која су извршена:

(а) на њеној територији или броду или у ваздухоплову регистрованом у тој држави;

(б) од стране њених држављана или, ако то сматра целисходним, лица без држављанства која имају редовно боравиште на њеној територији;(ц) да би се та држава принудила да изврши неки акт или да се уздржи од његовог извршења;

(д) против неког таоца који је њен држављанин, ако та држава то сматра целисходним.

2. Исто тако, свака држава чланица предузима потребне мере за утврђивање своје надлежности у вези с кривичним делима из члана 1 у случају када се лице за које се сматра да је извршило кривично дело налази на њеној територији а не издаје га некој од држава поменутих у ставу 1 овог члана.

3. Ова конвенција не искључује надлежност у кривичним стварима у складу с унутрашњим законодавством.

Члан 6

1. Ако сматра да то околности оправдавају, свака држава чланица на чијој се територији налази лице за које се сматра да је извршило кривично дело, лишава такво лице слободе или предузима друге потребне мере у складу са својим законодавством да би се обезбедило његово присуство онолико времена колико је потребно за покретање кривичног поступка или поступка за издавање. Та држава чланица треба неодложно да поведе претходну истрагу ради утврђивања чињеница.

2. Мере лишавања слободе или друге мере поменуте у ставу 1 овог члана саопштавају се без одлагања, непосредно или преко генералног секретара Организације Уједињених нација:

(а) држави у којој је кривично дело извршено;

(б) држави која је била предмет принуде или покушаја принуде;

(ц) држави чије држављанство има физичко или правно лице које је било предмет принуде или покушаја принуде;

(д) држави чије држављанство има талац или на чијој територији талац има редовно боравиште;

(е) држави чије држављанство има лице за које се сматра да је извршило кривично дело или, ако је реч о лицу без држављанства, држави на чијој територији талац има редовно боравиште;

(ф) међународној међувладиној организацији која је била предмет принуде или покушаја принуде;

(г) свим другим заинтересованим државама.

3. Свако лице у односу на које су предузете мере поменуте у ставу 1 овог члана има право:

(а) да се, без одлагања, повеже с најближим надлежним представником државе чије држављанство има или који је на други начин овлашћен да ступи у контакт или, ако је реч о лицу без држављанства, представником државе на чијој територији такво лице има редовно боравиште;

(б) да прима посете представника те државе.

4. Права предвиђена у ставу 3 овог члана треба да се остварују у складу са законима и прописима државе на чијој територији се налази лице за које се сматра да је извршило кривично дело, при чему се подразумева да ти закони и прописи треба да омогуће пуно остварење циљева због којих су дата права на основу става 3 овог члана.

5. Одредбе ст. 3 и 4 овог члана не иду на уштрб права сваке државе чланице која је утврдила своју надлежност у складу са ставом 1 (б) члана 5 да позове Међународни комитет Црвеног крста да ступи у контакт с лицем за које се сматра да је извршило кривично дело и да га посети.

6. Држава која врши претходну истрагу поменуту у ставу 1 овог члана, без одлагања саопштава резултате истраге државама или организацији које се помињу у ставу 2 овог члана и обавештава их да ли намерава да врши своју надлежност.

Члан 7

Држава чланица у којој је поменут кривични поступак против лица за које се сматра да је извршило кривично дело саопштава, у складу са својим законима, коначан резултат тог поступка генералном секретару Организације уједињених нација, који о томе обавештава остале заинтересоване државе и заинтересоване међународне међувладине организације.

Члан 8

1. Држава чланица на чијој се територији налази лице за које се сматра да је извршило кривично дело, уколико не изда то лице, подноси предмет, без изузетка и без обзира на то да ли је кривично дело извршено на њеној територији, својим надлежним органима ради кривичног гоњења према поступку који је у складу с њеним законодавством. Поменути органи доносе одлуку на исти начин као да је у питању неко друго тешко кривично дело, у складу са законима те државе.

2. Сваком лицу против кога је покренут поступак због неког кривичног дела из члана 1 гарантује се да ће се с њим поступити праведно у свим фазама поступка, укључујући сва права и гаранције предвиђене законом државе на чијој се територији налази.

Члан 9

1. Захтеву за издавање лица, за које се сматра да је извршило кривично дело, који је поднет у складу са овом конвенцијом неће бити удовољено ако држава чланица којој је поднет захтев за издавање има озбиљних разлога да верује:

(а) да је захтев за издавање у вези с кривичним делом из члана 1 поднет ради гоњења или кажњавања неког лица због расне припадности, вероисповести, националне припадности, етничког порекла или политичког убеђења; или:

(б) да се положају тог лица може нанети штета(и) из једног од разлога наведених у тачки (а) овог става, или(и) из разлога што надлежни органи те државе који су овлашћени да врше права заштите не могу да опште с тим лицем.

2. У погледу кривичних дела дефинисаних у овој конвенцији, у односима између држава чланица мењају се одредбе свих уговора и споразума о издавању који се примењују између држава чланица, у оној мери у којој нису саобразне овој конвенцији.

Члан 10

1. Кривична дела из члана 1 сматрају се кривичним делима која подлеже издавању на основу сваког постојећег уговора између држава чланица о издавању. Државе чланице се обавезују да ће у сваком уговору о издавању који међусобно закључе сматрати та кривична дела кривичним делима која подлеже издавању.

2. Ако држава чланица која издавање условљава постојањем уговора прими захтев за издавање од неке друге државе чланице с којом нема уговор о издавању, држава којој је поднет захтев за издавање може, по свом нахођењу, сматрати ову конвенцију правном основом за издавање у вези с кривичним делима из члана 1. Издавање се врши у складу с другим условима предвиђеним законодавством државе којој је поднет захтев за издавање.

3. Државе чланице које не условљавају издавање постојањем уговора сматрају, у међусобним односима, кривична дела из члана 1 кривичним делима која подлеже издавању, у складу с условима предвиђеним законодавством државе којој је поднет захтев за издавање.

4. За сврхе издавања, државе чланице третирају кривична дела из члана 1 као да су учињена не само на месту извршења, већ и на територији држава које су обавезне да утврде своју надлежност у складу са ставом 1 члана 5.

Члан 11

1. Државе чланице пружају једна другој, у највећој могућој мери, судску помоћ у кривичном поступку у вези с кривичним делима из члана 1 укључујући достављање свих доказа којима располажу и који су потребни за сврхе поступка.

2. Одредбе става 1 овог члана не утичу на обавезе о међусобној судској помоћи предвиђеној у неком другом уговору.

Члан 12

У оној мери у којој се Женевске конвенције из 1949. године о заштити жртава рата или Допунски протокол уз те конвенције примењују на неки конкретан акт узимања талаца, и у оној мери у којој су државе чланице ове конвенције обавезне да, у складу са споменутим конвенцијама, кривично гоне или издају лице које је узело таоце, ова конвенција се не примењује на акт узимања талаца извршен за време трајања оружаних сукоба у смислу Женевских конвенција из 1949. и Протокола у вези с њима, укључујући оружане сукобе поменуте у ставу 4 члана 1 Допунског протокола - из 1977. године, у којима се народи боре против колонијалне доминације, стране окупације и расистичких режима, ради остваривања права на самоопредељење утврђеног у Повељи Уједињених нација и Декларацији о принципима међународног права о пријатељским односима и сарадњи међу државама, у складу с Повељом Уједињених нација.

Члан 13

Ова конвенција не примењује се ако је кривично дело извршено на територији само једне државе, ако су талац и лице за које се сматра да је извршило кривично дело држављани те државе и ако се лице за које се сматра да је извршило кривично дело налази на територији те државе.

Члан 14

Ниједна одредба ове конвенције не може се тумачити тако да оправдава нарушавање територијалног интегритета или политичке независности једне државе, супротно Повељи УН.

Члан 15

Одредбе ове конвенције не утичу на примену уговора о азилу који су на снази на дан усвајања ове конвенције у односу на државе чланице тих уговора; међутим, држава чланица ове конвенције не може се позивати на те уговоре у односу на неку другу државу чланицу ове конвенције која није чланица тих уговора.

Члан 16

1. Сваки спор између две или више држава чланица у вези с тумачењем или применом ове конвенције, који није решен путем преговора - подноси се арбитражи на захтев једне од њих. Ако се у року од шест месеци од датума подношења захтева за арбитражу стране не сложе о организацији арбитраже, једна од њих може поднети спор Међународном суду правде, у складу са статутом Суда.

2. Свака држава може, приликом потписивања, ратификације или приступања овој конвенцији, изјавити да се не сматра везаном одредбама става 1 овог члана. Остале чланице неће бити везане поменути одредбама у односу на чланицу која изрази ту резерву.

3. Свака држава чланица која изрази резерву у складу са одредбама става 2 овог члана може повући ту резерву саопштењем упућеним генералном секретару ОУН.

Члан 17

1. Ова конвенција је отворена за потписивање свим државама до 31. децембра 1980. године, у седишту Организације уједињених нација у Њујорку.

2. Ова конвенција подлеже ратификацији. Ратификациони инструменти се депонују код генералног секретара ОУН

3. Ова конвенција је отворена за приступање свим државама. Инструменти о приступању се депонују код генералног секретара ОУН.

Члан 18

1. Ова конвенција ступа на снагу тридесетог дана од дана депоновања двадесет другог инструмента о ратификацији или приступању код генералног секретара ОУН.

2. За сваку државу која ратификује Конвенцију или јој приступи после депоновања двадесет другог инструмента о ратификацији или приступању, Конвенција ступа на снагу тридесетог дана од дана депоновања инструмента те државе о ратификацији или приступању.

Члан 19

1. Свака држава чланица може отказати ову конвенцију путем писменог обавештења упућеног генералном секретару ОУН.
2. Отказивање ступа на снагу по истеку године дана од дана кад генерални секретар ОУН прими саопштење.

Члан 20

Оригинал ове конвенције, чији су текстови на арапском, енглеском, француском, кинеском, руском и шпанском језику једнако веродостојни, депонује се код генералног секретара ОУН који његове копије, верне оригиналу, доставља свим државама.

Међународна конвенција о спречавању терористичких напада бомбама донета у Њујорку 15. децембра 1997., као и Међународна конвенција о сузбијању финансирања тероризма (Њујорк 9. децембра 1999.) такође су веома важне. Њима треба придружити Међународну конвенцију о спречавању аката нуклеарног тероризма, донету у Њујорку 14. септембра 2005.

Организација УН, у намери да допринесе супротстављању савременом тероризму који подразумева и отмице ваздухоплова из политичких мотива, доноси бројна друга документа о тероризму: Рез. бр. 48/122 Људска права и тероризам, 20. 12. 1993.; Рез. бр. 47/31 Разматрање мера које треба предузети, 25. 11. 1992. ; Рез. бр.46/51 Мере за елиминисање међународног тероризма, 9. 12. 1991.; Рез. бр. 42/154 Разматрање мера које треба предузети, 7. 12. 1987.; Рез, бр. 42/22 Декларација о јачању, 7. 12. 1987.; Рез. бр.38/130 Мере за превенцију међународног тероризма, 19. 12. 1983.; Рез. бр.36/109 Мере за превенцију међународног тероризма, 10. 12. 1981.

Међународно-правни акт од посебног значаја је Међународна конвенција о сузбијању финансирања тероризма из 1999. с обзиром на чињеницу да финансирање тероризма не престаје да буде акутан проблем. Државе потписнице конвенције, дубоко забринуте због ескалације терористичких аката широм света у свим њиховим видовима и манифестацијама, позивајући се на Декларацију поводом 50-год. УН, садржану у резолуцији 50/6 Генералне скупштине, од 24. октобра 1995., позивајући се такође на све релевантне резолуције Генералне скупштине о том питању, укључујући резолуцију 49/60

од 9. децембра 1994. године и њене анексе о Декларацији о мерама за елиминисање међународног тероризма, у којој су државе чланице Уједињених нација свечано потврдиле своју недвосмислену осуду свих аката, метода и пракси тероризма као криминалних и неоправданих, без обзира на то када и ко их чини, укључујући и оне које угрожавају пријатељске односе међу државама и народима и угрожавају територијални интегритет и безбедност држава, усвојиле су ову Конвенцију.

Констатујући да Декларација о мерама за елиминисање међународног тероризма такође подстиче државе да хитно преиспитају обим постојећих међународних законских одредаба о спречавању, сузбијању и елиминисању тероризма у свим његовим облицима и манифестацијама, како би се обезбедило постојање свеобухватног законског оквира који ће обухватити све аспекте овог питања, позивајући се на резолуцију 51/210 Генералне скупштине од 17. децембра 1996. године, став 3. подстав (ф), којом је Генерална скупштина позвала све државе да предузму кораке да спрече и сузбију, кроз одговарајуће домаће мере, финансирање терориста и терористичких организација, без обзира да ли се такво финансирање врши непосредно или посредно кроз организације које имају или тврде да имају и добротворне, социјалне или културне циљеве или које се такође баве незаконитим активностима као што су незаконито трговање оружјем, трговина дрогом и узимање рекета, укључујући експлоатацију људи за сврхе финансирања терористичких активности, и посебно да размотре, где је то погодно, усвајање надзорних мера за спречавање и сузбијање кретања средстава за које се сумња да су намењена за терористичке сврхе, без било каквог нарушавања слободе легитимних кретања капитала, и да интензивирају размену информација о међународним кретањима таквих средстава; позивајући се такође на резолуцију 52/165 Генералне скупштине од 15. децембра 1997. године, у којој је Генерална скупштина позвала све државе да посебно размотре спровођење мера утврђених у ставовима 3(а) до (ф) резолуције 51/210 од 17. децембра 1996.; позивајући се такође на резолуцију 52/108 Генералне скупштине од 8. децембра 1998. године, у којој је Генерална скупштина одлучила да ад хок Комитет основан резолуцијом 51/210 од 17. децембра 1996. треба са сачини нацрт међународне конвенције за сузбијање финансирања терориста да би се

допунили пратећи постојећи међународни инструменти; мајући у виду да је финансирање тероризма питање које изазива озбиљну забринутост међународне заједнице у целини; констатујући да заступљеност и озбиљност међународног тероризма зависи од финансијских средстава које терористи могу да прибаве; констатујући такође да се постојећи мултилатерални правни инструменти не баве изричито таквим финансирањем; убеђена да постоји хитна потреба да се ојача међународна сарадња међу државама у креирању и усвајању ефикасних мера за спречавање финансирања тероризма, као и за његово сузбијање путем гоњења и кажњавања његових починилаца, постигле су доста висок степен сагласности.

Члан 1

За сврхе ове конвенције

1. "Средства" значи средства сваке врсте, било материјална или нематеријална, покретна или непокретна, ма како стечена, и правне документе или инструменте у било ком облику, укључујући електронске или дигиталне, којима се доказује својина или интерес у односу на таква средства, укључујући, али не ограничавајући се на банкарске кредите, чекове за путовања, новчане упутнице, акције, хартије од вредности, обвезнице, менице и акредитиве.

2. "Државни или владин објекат" значи сваки стални или привремени објекат или возило које користе или се у њему налазе представници државе, чланови владе, законодавних или судских органа или званичници или запослени у државним органима, односно у било ком другом јавном органу или субјекту или запослени или званичници неке међувладине организације у вези са својим званичним дужностима.

3. "Приход" значи сва средства која потичу од или су прибављена, непосредно или посредно, чињењем кривичног дела наведеног у чл. 2.

Члан 2

1. Свако лице чини дело у оквиру значења Конвенције уколико то лице на било који начин, непосредно или посредно, незаконито и намерно, обезбеди или прикупи средства са намером да се она употребе или знајући да ће она

бити употребљена, у целини или делимично, ради чињења:а) неког дела које представља кривично дело у оквиру и као што је утврђено у једном од споразума наведених у анексу; илиб) било ког другог дела чији је циљ да изазове смрт или тежу телесну повреду цивила или било ког другог лица које не учествује активно у непријатељствима у ситуацији оружаног сукоба, када је сврха таквог дела, по његовој природи или контексту, да застраши становништво, или да примора неку владу или неку међународну организацију да почини или да се уздржи од чињења неког дела.

2. (а) По депоновању свог инструмента ратификације, прихватања, одобрења или приступања, држава потписница која није страна потписница неког од споразума наведених у анексу може изјавити да ће се, у примени ове конвенције на ту државу потписницу, сматрати да споразум није укључен у анекс поменут у ставу 1, подстав (а). Изјава ће престати да важи чим споразум ступи на снагу за ту државу потписницу, која ће о тој чињеници обавестити депозитара писменим путем;(б) када нека држава потписница престане да буде страна потписница споразума наведеног у анексу, она може дати изјаву предвиђену у овом члану, у вези са тим споразумом.

3. Да би неко дело било кривично дело утврђено у ставу 1, неће бити неопходно да се средства стварно употребе за извршење кривичног дела поменутог у ставу 1, подставови (а) или (б).

4. Свако лице такође чини кривично уколико покуша да учини кривично дело утврђено у ставу 1 овог члана.

5. Свако лице такође чини кривично дело уколико:(а) учествује као саучесник у неком кривичном делу утврђеном у ставу 1 или 4 овог члана;(б) организује или директно нареди чињење кривичног дела утврђеног у ставу 1 или 4 овог члана;(ц) доприноси чињењу једног или више кривичних дела као што је утврђено у ставу 1 или 4 овог члана од стране групе лица која делују са заједничком намером. Такав допринос ће бити намеран и биће:(и) учињен у циљу унапређивања криминалне активности или криминалне намере групе, где таква активност или намера укључују чињење кривичног дела утврђеног у ставу 1 овог члана, или (и) учињен са знањем за намеру групе да учини кривично дело утврђено у ставу 1 овог члана.

Члан 3

Ова конвенција неће се примењивати када је кривично дело учињено унутар једне државе, а наводни починилац је држављанин те државе и налази се на територији те државе и ниједна друга држава нема основ по члану 7 став 1 или члану 7 став 2 да врши јурисдикцију, изузев што се одредбе чланова 12 до 18, према погодности, примењују у тим случајевима.

Члан 4

Свака држава потписница ће усвојити мере које могу бити неопходне:

(а) да се установе као кривична дела по њеном унутрашњем праву дела утврђена у члану 2; (б) да за та кривична дела предвиди одговарајуће казне узимајући у обзир тежу природу кривичних дела.

Члан 5

1. Свака држава потписница ће, у складу са својим домаћим законским принципима, предузети неопходне мере да омогући да правно лице смештено на њеној територији или организовано по њеним законима буде позвано на одговорност када је лице одговорно за управљање или руковођење тим правним лицем, у том својству, учинило кривично дело утврђено у члану 2. Таква одговорност може бити кривична, грађанска или административна.

2. Таквој одговорности се подлеже без утицаја на кривичну одговорност појединаца који су учинили кривично дело.

3. Свака држава потписница ће обезбедити да, нарочито, правна лица која су одговорна у складу са горњим ставом 1 подлежу ефикасним, сразмерним и одговарајућим кривичним, грађанским или административним санкцијама. Такве санкције могу укључити новчане санкције.

Члан 6

Свака држава потписница ће усвојити оне мере које би могле бити неопходне, укључујући, где је то погодно, домаће законске прописе, како би обезбедила да кривична дела у оквиру ове конвенције ни под каквим околностима не могу да се оправдају разлозима политичке, филозофске, идеолошке, расне, верске или друге сличне природе.

Члан 7

1. Свака држава потписница ће предузети мере које би могле бити неопходне да установи своју јурисдикцију над кривичним делима утврђеним у члану 2 када је:(а) кривично дело учињено на територији те државе;(б) кривично дело учињено на броду који плови под заставом те државе или у авиону регистрованом по законима те државе у време чињења кривичног дела;(ц) кривично дело учинио држављанин те државе.

2. Држава потписница такође може установити своју јурисдикцију над сваким таквим кривичним делом када је:(а) кривично дело усмерено или је имало за последицу чињење кривичног дела поменутог у члану 2 став 1 подстав (а) или (б), на територији или против држављанина те државе;(б) кривично дело усмерено или је имало за последицу чињење кривичног дела поменутог у члану 2 став 1 подстав (а) или (б), против државног или владиног објекта те државе у иностранству, укључујући дипломатске или конзуларне просторије те државе;(ц) кривично дело усмерено или је имало за последицу кривично дело поменуто у члану 2 став 1 подстав (а) или (б), учињено у покушају да се држава присили да учини или да се уздржи од чињења неке радње;(д) кривично дело учинило лице без држављанства које има пребивалиште на територији те државе;(е) кривично дело учињено у авиону који контролише влада те државе.

3. По ратификовању, прихватању, одобрењу или приступању овој конвенцији, свака држава потписница ће писменим путем обавестити Генералног секретара Уједињених нација о јурисдикцији коју је установила у складу са ставом 2. Уколико би дошло до било какве измене, држава потписница о којој се ради ће одмах о томе писменим путем обавестити Генералног секретара.

4. Свака држава потписница ће, исто тако, предузети мере које би могле бити неопходне да установи своју јурисдикцију над кривичним делима утврђеним у ставу 2 у случајевима када се наводни учинилац налази на њеној територији и она не изручи то лице ниједној од држава потписница које су установиле своју јурисдикцију у складу са ставовима 1 или 2.

5. Када више него једна држава потписница захтева јурисдикцију над кривичним делима утврђеним у члану 2 односне државе потписнице ће настојати да на одговарајући начин координирају своје акције, посебно у вези са условима гоњења и модалитетима узајамне правне помоћи.

6. Без утицаја на норме општег међународног права, ова конвенција не искључује примену и било какве кривичне јурисдикције коју нека држава потписница установи у складу са својим унутрашњим правом.

Члан 8

1. Свака држава потписница ће предузети одговарајуће мере, у складу са својим домаћим законским принципима, да идентификује, открије и замрзне или заплени евентуална средства која се користе или су одређена за сврхе чињења кривичних дела утврђених у члану 2 као и средства стечена чињењем таквих кривичних дела, за сврхе евентуалне заплене.

2. Свака држава потписница ће предузети одговарајуће мере, у складу са својим домаћим законским принципима, ради заплене средстава која се користе или су намењена за сврху чињења кривичних дела утврђених у члану 2 и средстава стечених чињењем таквих кривичних дела.

3. Свака држава потписница о којој се ради може размотрити закључење споразума о подели са другим државама потписницима, редовно или од случаја до случаја, средстава стечених запленом поменутом у овом члану.

4. Свака држава потписница ће размотрити успостављање механизма којима ће се средства стечена запленом поменутом у овом члану користити за обештећење жртава кривичних дела поменутих у члану 2 став 1 подстав (а) или (б) или њихових породица.

5. Одредбе овог члана ће се спроводити без штете по права трећих страна које делују у доброј вери.

Члан 9

1. По добијању информације да се лице које је учинило кривично дело или које је наводно учинило кривично дело утврђено у члану 2 можда налази на њеној територији, држава потписница о којој се ради ће предузети мере које би могле бити неопходне по њеном домаћем законодавству да истражи чињенице садржане у таквој информацији.

2. Након што се увери да околности то оправдавају, држава потписница на чијој територији се учинилац или наводни учинилац налази предузеће одговарајуће мере у складу са својим домаћим законодавством да обезбеди присуство тог лица за сврхе гоњења или изручења.

3. Свако лице у вези са којим се предузимају мере поменуте у ставу 2 имаће право да:(а) комуницира без одлагања са најближим одговарајућим представником државе чији је држављанин или који је на други начин овлашћен да штити права тог лица или, уколико је лице апатрид, државе на чијој територији то лице има пребивалиште;(б) буде посећено од стране представника те државе;(ц) буде информисано о правима тог лица по подставовима (а) и (б).

4. Права поменута у ставу 3 ће се користити у складу са законима и прописима државе на чијој територији се учинилац или наводни учинилац налази, с тим што наведени закони и прописи морају да обезбеде пун ефекат који је дат врхом због које су та права према ставу 3 одређена.

5. Одредбе ставова 3 и 4 неће утицати на право било које државе потписнице која захтева јурисдикцију у складу са чланом 7 став 1 подставом (б), или став 2 подстав (б), да позове Међународни комитет Црвеног крста да посети; и комуницира са наводним учиниоцем.

6. Када нека држава потписница, сходно овом члану, стави неко лице у притвор, она ће о томе одмах писменим путем обавестити, директно или преко Генералног секретара Уједињених нација, државе потписнице које су установиле јурисдикцију у складу са чланом 7 став 1 или 2 и, уколико то сматра препоручљивим, евентуалне друге заинтересоване државе потписнице, о чињеници да се такво лице налази у притвору и о околностима које оправдавају притвор. Држава која врши истрагу поменуту у ставу 1 одмах ће обавестити наведене државе потписнице о својим налазима и навести да ли жели да искористи јурисдикцију.

Члан 10

1. Држава потписница, на чијој територији се наводни учинилац налази, у случајевима на које се односи члан 7 уколико не изручи то лице, биће обавезна без изузетка и без обзира на то да ли је кривично дело учињено на њеној територији, да преда случај без непотребног одлагања својим надлежним органима ради гоњења, кроз процедуру у складу са законима те државе. Ти надлежни органи ће донети одлуку на исти начин као у случају било ког другог кривичног дела теже природе по закону те државе.

2. Када је некој држави потписници дозвољено по њеном домаћем законодавству да изручи или на други начин преда неког свог држављанина само под условом да се то лице врати тој држави ради издржавања казне утврђење као последица суђења или поступка због ког су изручење или предаја тог лица тражени, и та држава и држава која тражи изручење лица се сагласе са овом опцијом и другим условима које оне могу сматрати погодним, тако условљено изручење или предаја биће довољни за извршење обавезе утврђене у ставу 1.

Члан 11

1. Кривична дела утврђена у члану 2 сматраће се делима која подлежу екстрадицији према сваком уговору о екстрадицији који постоји између држава потписница пре ступања на снагу ове конвенције. Државе потписнице преузимају обавезу да таква кривична дела укључе у дела која подлежу екстрадицији у сваком уговору о екстрадицији који ће између њих бити накнадно закључен.

2. Када нека држава потписница која условљава издавање постојањем уговора добије захтев за издавање од друге државе потписнице са којом нема уговор о екстрадицији, замољена држава потписница може, по свом избору, сматрати ову конвенцију законском основом за издавање у вези са кривичним делима утврђеним у члану 2. Издавање ће подлегати другим условима предвиђеним законом замољене државе.

3. Државе потписнице које не условљавају издавање постојањем уговора признаће кривична дела утврђена у члану 2 за дела која подлежу међусобној екстрадицији, у зависности од услова предвиђених законом замољене државе.

4. Уколико је неопходно, кривична дела утврђена у члану 2 ће се, за сврхе екстрадиције између држава потписница, сматрати учињеним не само на месту на коме су се догодила него такође и на територији државе које су установиле јурисдикцију у складу са чланом 7 ставовима 1 и 2.

5. Одредбе свих уговора о екстрадицији и споразума између држава потписница у вези са кривичним делима утврђеним у члану 2 сматраће се измењеним између држава потписница у мери у којој су несагласне са овом конвенцијом.

Члан 12

1. Државе потписнице ће пружити једна другој помоћ у највећој могућој мери у вези са кривичним истрагама или кривичним или екстрадиционим поступцима у погледу кривичних дела утврђених у члану 2 укључујући помоћ у прибављању доказа у њихов посед који су неопходни за поступак.
2. Државе потписнице могу одбити захтев за међусобну правну помоћ по основу банкарске тајне.
3. Страна молиља неће прослеђивати нити користити информације или доказ које достави замољена страна ради истрага, гоњења или поступака, изузев оних који су наведени у захтеву, без претходне сагласности замољене стране.
4. Свака држава потписница може размотрити успостављање механизма за поделу са другим државама потписницама информација или доказа потребних да би се установила кривична, грађанска или управна одговорност сходно члану 5.
5. Државе потписнице ће испуњавати своје обавезе по ст. 1 и 2 у складу са евентуалним уговорима или другим споразумима о узајамној правној помоћи или размени информација који могу да постоје међу њима. У одсуству таквих уговора или аранжмана, државе потписнице ће једна другој пружити помоћ у складу са својим домаћим законом.

Члан 13

Ниједно од кривичних дела утврђених у члану 2 неће се за сврхе изручења или узајамне правне помоћи сматрати фискалним делом. Сходно томе, државе потписнице не могу одбити захтев за изручење или узајамну правну помоћ само на основу тога да се односи на фискално дело.

Члан 14

Ниједно од кривичних дела утврђених у члану 2 неће се за сврхе екстрадиције или узајамне правне помоћи сматрати политичким кривичним делом или кривичним делом повезаним са политичким кривичним делом или кривичним делом изазваним политичким мотивима. Сходно томе, захтев за екстрадицију или узајамну правну помоћ, заснован на таквом кривичном делу, не може бити одбијен само на основу тога што се односи на политичко кривично дело или кривично дело повезано са политичким кривичним делом или кривично дело изазвано политичким мотивима.

Члан 15

Ништа у овој конвенцији неће се тумачити тако да намеће обавезу изручења или пружања узајамне правне помоћи уколико замољена држава потписница има довољно основа да верује да је захтев за изручење због кривичних дела утврђених у члану 2 или за узајамну правну помоћ у вези са таквим кривичним делима поднет ради кривичног гоњења или кажњавања лица због његове расне, верске, националне, етничке припадности или политичког убеђења тог лица или да ће испуњење захтева нанети штету положају тог лица из неког од тих разлога.

Члан 16

1. Лице које се налази у притвору или које издржава затворску казну на територији једне државе потписнице а чије се присуство у другој држави потписници захтева ради идентификације, сведочења или друкчијег пружања помоћи у прибављању доказа за истрагу или ради гоњења због кривичних дела утврђених у члану 2 може бити премештено уколико су испуњени следећи услови:(а) да то лице слободно дâ своју сагласност засновану на доброј обавештености;(б) да се надлежни органи обе државе сложе под условима које те државе могу сматрати погодним.

2. За сврхе овог члана:(а) држава у коју се то лице премешта биће овлашћена и обавезна да премештено лице држи у притвору, осим ако држава из које се то лице премешта захтева друкчије или изда друкчије овлашћење; (б) држава у коју се то лице премешта ће без одлагања извршити своју обавезу да то лице врати држави из које је то лице премештено у складу са претходним договором, или друкчијим договором надлежних органа двеју држава; (ц) држава у коју се лице премешта неће тражити од државе из које је то лице премештено да покрене поступак изручења ради враћања тог лица; (д) премештеном лицу ће бити урачунато у затворску казну коју издржава у држави из које се премешта време проведено у затвору државе у коју се премешта.

3. Сем уколико се са тим сагласи држава потписница из које неко лице треба да буде премештено у складу са овим чланом, то лице, без обзира на своје држављанство, неће бити гоњено нити притворено нити подвргнуто било каквом другом ограничењу своје личне слободе на територији државе у коју се

то лице премешта у вези са делима или убеђењима које је имало пре одласка са територије државе из које је такво лице премештено.

Члан 17

Сваком лицу које се лишава слободе или у вези са којим се предузимају било које друге мере или спроводи поступак у складу са овом конвенцијом гарантоваће се коректан третман, укључујући уживање свих права и гаранција у складу са законом државе на чијој територији се то лице налази у важећим одредбама међународног права, укључујући међународне прописе о људским правима.

Члан 18

1. Државе потписнице ће сарађивати у спречавању кривичних дела утврђених у члану 2 предузимањем свих изводљивих мера, поред осталог, прилагођавањем свог домаћег законодавства, уколико је то потребно, да би спречиле и сузбиле припреме на својим територијама за чињење тих кривичних дела на и изван својих територија, укључујући:

(а) мере за спречавање на својим територијама незаконитих активности лица и организација које свесно подстичу, изазивају, организују или учествују у чињењу кривичних дела утврђених у ставу 2; (б) мере, којима се од финансијских институција и других стручних институција укључених у финансијске послове захтева да употребе најефикасније расположиве мере за идентификацију својих уобичајених или повремених клијената, као и клијената за чији интерес су рачуни отворени, и да посебну пажњу посвете неуобичајеним или сумњивим пословима и да пријаве трансакције за које се сумња да произилазе из криминалне активности. За ту сврху, државе потписнице ће размотрити:

(и) усвајање прописа којима се забрањује отварање рачуна чији су носиоци или корисници неидентификовани или не могу да се идентификују, и мера којима ће обезбедити да такве институције потврде идентитет стварних власника таквих трансакција; (и) у вези са идентификовањем правних субјеката, захтев да финансијске институције, када је то потребно, предузму мере за верификовање правног постојања и структуре клијента тако што ће прибавити, било из јавног регистра или од самог клијента или на оба начина, доказ о оснивању, укључујући информације о клијентовом имену, законском облику, адреси, директорима и одредбама које регулишу овлашћење за обавезивање таквог субјекта; (и) усвајање прописа којима се финансијским

институцијама уводи обавеза да благовремено извештавају надлежне органе о свим сложеним, неуобичајено великим пословима и неуобичајеним структурама послова, који немају очигледну економску или очигледно законску сврху, без страха од преузимања кривичне или грађанске одговорности за кршење било каквог ограничења у погледу откривања информација уколико пријаве своје сумње у доброј вери; (и) захтев да финансијске институције, најмање пет година, чувају сву неопходну евиденцију о пословима, како домаћим тако и међународним.

2. Државе потписнице ће даље сарађивати у спречавању кривичних дела утврђених у члану 2 тако што ће узети у обзир:(а) мере надзора, укључујући, на пример, давање лиценце свим агенцијама које се баве преносом новца;(б) изводљиве мере за откривање или праћење физичког прекограничног превоза готовине и преносивих инструмената на доносиоца, у зависности од строгих мера безбедности за обезбеђење правилног коришћења информација и без икаквог нарушавања слободе кретања капитала.

3. Државе потписнице ће даље сарађивати у спречавању кривичних дела утврђених у члану 2 тако што ће размењивати прецизне и проверене информације у складу са својим домаћим законодавством и координирати административне и друге мере, према погодности, ради спречавања чињења кривичних дела утврђених у члану 2 конкретно:(а) утврђивањем и одржавањем путева комуникације између својих надлежних агенција и служби за олакшање обезбеђења и брзе размене информација у вези са свим аспектима кривичних дела утврђених у члану 2;(б) међусобном сарадњом у спровођењу истрага, у вези са кривичним делима утврђеним у члану 2, које се односе на:(и) идентитет, боравиште и активности лица за које постоји основана сумња да су укључена у таква кривична дела;(и) кретање средстава у вези са чињењем таквих кривичних дела.

4. Државе потписнице могу размењивати информације преко Међународне организације криминалистичке полиције (Интерпол).

Члан 19

Држава потписница у којој се наводни учинилац гони ће, у складу са својим домаћим законодавством или примењивим поступком, обавестити о коначном исходу поступка Генералног секретара УН, који ће то обавештење проследити другим државама потписницама.

Члан 20

Државе потписнице ће извршавати своје обавезе према овој конвенцији на начин који је у складу са принципима суверене једнакости и територијалног интегритета држава и немешања у унутрашње послове других држава.

Члан 21

Ништа у овој конвенцији неће утицати на друга права, обавезе и одговорности држава и појединаца по међународном праву, поготово на сврхе Повеље Уједињених нација, међународног хуманитарног права и других релевантних конвенција.

Члан 22

Ова конвенција не даје право ни једној држави потписници да предузме на територији друге државе потписнице вршење јурисдикције или спровођење функција које су искључиво резервисане за надлежне органе те друге државе потписнице по њеном домаћем законодавству.

Члан 23

1. Анекс се може изменити додавањем одговарајућих споразума који су:

(а) отворени за учешће свих држава;(б) ступили на снагу;(ц) ратификовани, прихваћени, одобрени или су им приступиле најмање двадесет две државе потписнице ове конвенције.

2. Након ступања на снагу ове конвенције, свака држава потписница може предложити такву измену. Сваки предлог за измену биће достављен депозитару у писменом облику. Депозитар ће о предлозима који испуњавају захтеве из става 1 писмено обавестити све државе потписнице и затражити њихова мишљења о томе да ли предложеној измену треба усвојити.

3. Предложена измена ће се сматрати усвојеном сем уколико једна трећина држава потписница уложи примедбу писменим обавештењем најмање 180 дана након њеног достављања.

4. Усвојена измена Анекса ће ступити на снагу 30 дана после депоновања двадесет другог инструмента ратификације, прихватања, или одобрења такве измене, за све оне државе потписнице које су депоновале такав инструмент. За сваку државу потписницу која ратификује, прихвати или одобри измену после депоновања двадесет другог инструмента, измена ће ступити на снагу тридесетог дана после депоновања од стране државе потписнице инструмента ратификације, прихватања или одобрења.

Члан 24

1. Сваки спор између две или више држава потписница у вези са тумачењем или применом ове конвенције који не може да се реши договором у разумном року ће, на захтев једне од њих, бити поднет на арбитражу. Уколико, у року од шест месеци од датума захтева за арбитражу, стране не могу да се договоре о организовању арбитраже, свака од тих страна може поднети спор Међународном суду правде, подношењем пријаве у складу са Статутом Суда.

2. Свака страна може у време потписивања, ратификовања, прихватања или одобрења ове конвенције или приступања истој, изјавити да се не сматра обавезном по ставу 1. Остале државе потписнице неће бити обавезне према ставу 1 у односу на било коју државу потписницу која је изнела такву резерву.

3. Свака држава која је изразила резерву у складу са ставом 2 може у било које доба повући ту резерву упућивањем писменог обавештења Генералног секретара Уједињених нација.

Члан 25

1. Ова конвенција ће бити отворена за потписивање од стране свих држава од 10. јануара 2000. до 31. децембра 2001. у седишту Уједињених нација у Њујорку.

2. Ова конвенција подлеже ратификацији, прихватању или одобрењу. Инструменти ратификације, прихватања или одобрења биће депоновани код Генералног секретара Уједињених нација.

3. Ова конвенција ће бити отворена за приступање било које државе. Инструменти приступања биће депоновани код Генералног секретара Уједињених нација.

Члан 26

1. Ова конвенција ће ступити на снагу тридесетог дана од датума депоновања двадесет другог инструмента ратификације, прихватања, одобрења или приступања код Генералног секретара Уједињених нација.

2. За сваку државу која ратификује, одобри или приступи Конвенцији после депоновања двадесет другог инструмента ратификације, прихватања, одобрења или приступања Конвенција ће ступити на снагу тридесетог дана после депоновања од стране такве државе њеног инструмента ратификације, прихватања, одобрења или приступања.

Члан 27

1. Свака држава потписница може раскинути ову конвенцију упућивањем писменог обавештења Генералном секретару Уједињених нација.
2. Раскид ће ступити на снагу годину дана после датума пријема писменог обавештења од стране Генералног секретара Уједињених нација.

Члан 28

Оригинал ове конвенције, чији текстови на арапском, кинеском, енглеском, француском, руском и шпанском језику су једнако веродостојни, биће депоновани код Генералног секретара Уједињених нација који ће њихове оверене копије послати свим државама. У потврду чега су, доле потписани, за то прописно овлашћени од стране својих држава, потписали ову конвенцију, која је отворена за потписивање у седишту Уједињених нација у Њујорку од 10. јануара 2002. године.

АНЕКС

1. Конвенција о сузбијању незаконите отмице ваздухоплова, донета у Хагу 16. децембра 1970.
2. Конвенција о сузбијању незаконитих аката уперених против безбедности цивилног ваздухопловства, донета у Монтреалу 23. септембра 1971.
3. Конвенција о спречавању и кажњавању кривичних дела против лица под међународном заштитом, укључујући и дипломатске агенте, усвојена од Генералне скупштине Уједињених нација 14. децембра 1973.
4. Међународна конвенција против узимања талаца, усвојена од Генералне скупштине Уједињених нација 17. децембра 1979.
5. Конвенција о физичкој заштити нуклеарног материјала, усвојена у Бечу, 3. марта 1980.
6. Протокол о сузбијању незаконитих аката насиља на аеродромима који опслужују међународну цивилну авијацију, допуна Конвенције о сузбијању незаконитих аката уперених против безбедности цивилног ваздухопловства, донета у Монтреалу 23. септембра 1971.
7. Конвенција о сузбијању незаконитих аката уперених против безбедности поморске пловидбе, донета у Риму 10. марта 1988.
8. Протокол о сузбијању незаконитих аката против безбедности фиксних платформи лоцираних у приобалном појасу, донет у Риму 10. марта 1988.

9. Међународна конвенција о спречавању терористичких аката бомбама, усвојена од Генералне скупштине Уједињених нација 15. децембра 1996.

15.4. ПРИЛОГ 4: Конвенција Савета Европе о спречавању тероризма

Земље чланице Савета Европе и друге потписнице овог документа, сматрајући да је циљ Савета Европе постизање већег јединства међу земљама чланицама; признајући вредност снажења сарадње са другим потписницама ове конвенције; желећи да предузму делотворне мере за спречавање тероризма и, пре свега, за супротстављање јавним провокацијама да се почине терористичка дела и да се регрутују и обучавају лица за тероризам; свесне дубоке забринутости коју изазивају повећање броја терористичких кривичних дела и растућа терористичка претња; свесне неизвесне и опасне ситуације са којом су суочени они који трпе због тероризма, и с тим у вези још једном наглашавајући своју дубоку солидарност са жртвама тероризма и њиховим породицама; признајући да кривична дела тероризма и кривична дела која су наведена у овој конвенцији, ко год да је њихов учинилац, ни под каквим околностима не могу бити оправдана разлозима политичке, филозофске, идеолошке, расне, етничке, верске или неке друге сличне природе, и подсећајући на обавезу свих страна уговорница да спрече таква кривична дела и да их, ако нису била спречена, кривично гоне и обезбеде да она буду кажњива казнама код којих се узима у обзир сва тежина природе тих дела; подсећајући на потребу за јачањем борбе против тероризма и изнова потврђујући да све мере које се предузимају ради спречавања или сузбијања терористичких кривичних дела морају поштовати владавину права и демократске вредности, људска права и основне слободе, као и остале одредбе међународног права, укључујући, где је примењиво, међународно хуманитарно право; признајући да није сврха ове конвенције да утиче на установљена начела у вези са слободом изражавања и слободом удруживања; подсећајући да терористички акти имају, по својој природи или контексту, намену да озбиљно застраше становништво или да противно законима и прописима приморају неку владу или неку међународну организацију да предузме неку акцију или да се уздржи од предузимања неке акције или да озбиљно дестабилизују или униште основне политичке, уставне, економске или социјалне структуре земље или међународне организације; Споразумеле су се како следи:

Члан 1.

Дефиниција појма

1. У смислу ове конвенције, "кривично дело тероризма" означава свако кривично дело које је обухваћено једним од уговора наведених у Додатку, онако како је у тим уговорима дефинисано.
2. Приликом депоновања инструмената потврђивања, прихватања, одобравања или приступања, држава или Европска заједница која није страна уговорница неког уговора наведеног у Додатку, може да изјави да, када је реч о примени ове конвенције на ту страну, тај уговор неће сматрати уврштеним у Додатак. Та изјава престаје да важи чим тај уговор ступи на снагу у односу на страну уговорницу која је такву изјаву дала, а она обавештава генералног секретара Савета Европе о том ступању на снагу.

Члан 2.

Сврха

Сврха је ове конвенције да се појачају напори страна уговорница у спречавању тероризма и његових негативних последица по целовито уживање људских права, посебно права на живот, и помоћу мера које треба да буду предузете на националном нивоу, и кроз међународну сарадњу, уз дужну пажњу посвећену примењивим вишестраним или двостраним уговорима или споразумима међу странама уговорницама.

Члан 3.

Национална политика спречавања

1. Свака страна уговорница треба да предузме одговарајуће мере, посебно у области обуке припадника органа реда и других органа, као и у области образовања, културе, информисања и медија, и јачања свести јавности, у циљу спречавања кривичних дела тероризма и њихових негативних последица, уз истовремено поштовање обавеза у погледу људских права која су, где је то примењиво за дату страну уговорницу, установљене у Конвенцији о заштити људских права и основних слобода, Међународном пакту о грађанским и политичким правима, као и друге обавезе сходно међународном праву.
2. Свака страна уговорница треба да предузме мере које се покажу неопходнима за побољшање и развој сарадње између националних власти у циљу спречавања кривичних дела тероризма и њихових негативних последица кроз, између осталог:
 - а) размену информација;

б) побољшање физичке заштите лица и објеката;

ц) јачање обуке и планова за координацију у ванредним ситуацијама по грађанство.

3. Свака страна уговорница треба да унапреди толеранцију тако што подстиче међуконфесионални и интеркултурални дијалог у коме, по потреби, учествују невладине организације и други елементи грађанског друштва у циљу спречавања напетости које би могле допринети извршењу терористичких дела.

4. Свака страна уговорница треба да се постара да унапреди свест јавности у погледу постојања, узрока и озбиљности претњи које представљају кривична дела тероризма и друга дела наведена у овој конвенцији и треба да размотри могућност охрабривања јавности за пружање фактичке, конкретне помоћи надлежним органима што би могло да допринесе спречавању терористичких дела и кривичних дела наведених у овој конвенцији.

Члан 4.

Међународна сарадња у спречавању

Стране уговорнице треба да, према потреби и водећи рачуна о сопственим могућностима, помажу и подржавају једна другу у циљу јачања капацитета за спречавање извршења терористичких кривичних дела, укључујући ту и размену информација и примера најбоље праксе, као и обуку и друге заједничке напоре превентивног карактера.

Члан 5.

Јавне провокације у циљу извршења терористичког кривичног дела

1. У смислу ове конвенције "јавна провокација у циљу извршења кривичног дела тероризма" означава ширење или достављање на неки други начин поруке јавности, у намери подстицања на извршење терористичког дела, када такво понашање, без обзира на то да ли је ту присутно или није присутно непосредно залагање за кривична дела тероризма, изазива опасност да би једно или више таквих дела могло бити почињено.

2. Свака страна уговорница треба да усвоји мере које би биле потребне да се јавно провоцирање на извршење терористичких дела, дефинисано у ставу 1. када је почињено незаконито и намерно, третира као кривично дело сходно домаћем законодавству.

Члан 6.

Регрутовање за тероризам

1. У смислу ове конвенције, "регрутовање за тероризам" означава подстрекивање другог лица да почини кривично дело тероризма или да учествује у извршењу таквог дела, или да ступи у удружење или групу, како би допринело да то удружење или група почини једно или више терористичких дела.

2. Свака страна уговорница треба да усвоји мере које би биле потребне да се регрутовање за тероризам, дефинисано у ставу 1. када је почињено незаконито и намерно, третира као кривично дело сходно домаћем законодавству.

Члан 7.

Обука за тероризам

1. У смислу ове конвенције, "обука за тероризам" означава давање упутстава за производњу или коришћење експлозива, ватреног оружја или другог оружја или штетних или опасних материја, или за друге специфичне методе или технике, у циљу извршења или доприношења извршењу кривичних дела тероризма, уз свест о томе да ће вештине којима се лице подучава бити коришћене у ту сврху.

2. Свака страна уговорница треба да усвоји мере које би биле потребне да се обука за тероризам, дефинисана у ставу 1. када је почињена незаконито и намерно, третира као кривично дело сходно домаћем законодавству.

Члан 8.

Није од значаја да ли је кривично дело тероризма стварно извршено

Да би једно дело представљало кривично дело у смислу чланова 5. до 7. ове конвенције, није нужно да кривично дело тероризма буде стварно почињено.

Члан 9.

Допунска кривична дела

1. Свака страна уговорница треба да усвоји мере које могу да буду неопходне за то да се у оквиру њеног домаћег законодавства установи као кривично дело:

а) учешће у виду саучесништва у делима наведеним у члановима од 5. до 7. ове конвенције;

б) организовање или усмеравање других на извршење кривичних дела из чланова од 5. до 7. ове конвенције;

ц) доприношење извршењу једног или више дела из чланова од 5. до 7. ове конвенције када је починилац група лица која поступају са заједничком сврхом. Такав допринос је намерни и он је или:

д) пружен у циљу унапређивања кривичног деловања или кривичне сврхе групе, када таква активност или сврха обухватају извршење дела из чланова од 5. до 7. ове конвенције; или

е) извршен уз познавање намере групе да почини кривично дело из чланова од 5. до 7. ове конвенције.

2. Свака страна уговорница треба да, такође, усвоји мере које се покажу неопходнима за то да се, по основу домаћег законодавства и у складу са домаћим законодавством, покушај да се изврше дела из чланова 6. и 7. ове конвенције третира као кривично дело.

Члан 10.

Одговорност правних лица

1. Свака страна уговорница треба да усвоји мере које се покажу неопходнима, у складу са својим правним начелима, за то да се установи одговорност правних лица за учешће у делима наведеним у члановима 5. до 7. и члану 9. ове конвенције.

2. У зависности од правних начела стране уговорнице, одговорност правних лица може бити кривична, грађанска или управна.

3. Та одговорност не доводи у питање кривичну одговорност физичких лица која су починила наведена дела.

Члан 11.

Санкције и мере

1. Свака страна уговорница треба да усвоји мере које се покажу неопходнима да би дела наведена у члановима од 5. до 7. и члану 9. ове конвенције била кажњива казнама које су делотворне, сразмерне и имају ефекат одвраћања.

2. Претходне правноснажне пресуде изречене у страним државама за кривична дела наведена у овој конвенцији могу, у мери у којој је то допуштено унутрашњим законодавством, да буду узете у обзир приликом одређивања казне у складу са унутрашњим законодавством.

3. Свака страна уговорница треба да обезбеди да правним лицима која се сматрају одговорним у складу са чланом 10. буду изречене делотворне, сразмерне и са ефектом одвраћања кривичне или некривичне санкције, укључујући ту и новчане.

Члан 12.

Услови и мере заштите

1. Свака страна уговорница треба да обезбеди да се установљење, спровођење и примена мера кривичне инкриминације сходно члановима од 5. до 7. и 9. ове конвенције обављају уз поштовање обавеза у погледу људских права, пре свега права на слободу изражавања, слободу удруживања и слободу вероисповести, како је то предвиђено, тамо где је то примењиво на дату страну уговорницу, у Конвенцији за заштиту људских права и основних слобода, Међународном пакту о грађанским и политичким правима и другим обавезама у складу са међународним правом.

2. Поред тога, установљење, спровођење и примена мера кривичне инкриминације у складу са члановима од 5. до 7. и 9. ове конвенције треба да буде предмет начела сразмерности, када је реч о легитимним циљевима којима се тежи и када је реч о њиховој неопходности у демократском друштву, те треба да искључи било какав вид произвољности и дискриминаторног или расистичког поступања.

Члан 13.

Заштита, накнада и подршка жртвама тероризма

1. Свака страна уговорница треба да усвоји мере које се покажу неопходнима за заштиту и подршку жртвама тероризма почињеног на њеној територији. Те мере могу да обухвате, кроз одговарајуће националне програме и у складу са домаћим законодавством, између осталог, финансијску помоћ и накнаду жртвама тероризма и њиховим блиским рођацима.

Члан 14.

Надлежност

1. Свака страна уговорница треба да предузме мере које се покажу неопходнима за успостављање сопствене надлежности за кривична дела наведена у овој конвенцији:

а) када је дело почињено на територији те стране уговорнице;

б) када је дело почињено на пловном објекту који носи заставу те стране уговорнице, или у ваздухоплову регистрованом по законима те стране уговорнице;

ц) када је дело починио држављанин те стране уговорнице.

2. Свака страна уговорница такође може да успостави сопствену надлежност за дела наведена у овој конвенцији:

а) када је дело било усмерено на, или је за последицу имало извршење кривичног дела из члана 1. ове конвенције, на територији те стране уговорнице или против неког њеног држављанина;

б) када је дело било усмерено на, или је за последицу имало извршење дела из члана 1. ове конвенције, против државног или владиног објекта те стране уговорнице у иностранству, укључујући ту дипломатска или конзуларна представништва те стране уговорнице;

ц) када је дело било усмерено на, или је за последицу имало дело из члана 1. ове конвенције, извршено у покушају да се та страна уговорница примора да нешто учини или да се уздржи од неког поступка;

д) када је дело починило лице без државлоанства које има стално боравиште на територији те стране уговорнице;

е) када је дело почињено у ваздухоплову којим управља влада те стране уговорнице.

3. Свака страна уговорница треба да предузме мере које би могле да буду неопходне да успостави своју надлежност над кривичним делима утврђеним у овој конвенцији, ако је наводни починилац присутан на њеној територији и ако њега, односно њу, не изручи страни уговорници чија се надлежност темељи на правилу надлежности које равноправно постоји у законодавству замољене стране уговорнице.

4. Ова конвенција не искључује кривичну надлежност остварену у складу са националним законодавством.

5. Када се више од једне стране уговорнице позива на надлежност у односу на наводно кривично дело утврђено овом конвенцијом, стране уговорнице треба, где је то примерено, да се консултују како би утврдиле која је надлежност најадекватнија за кривично гоњење.

Члан 15.

Обавеза истраге

1. Када добије информацију да је лице које је починило или које је наводно починило кривично дело утврђено овом конвенцијом можда присутно на њеној територији - страна уговорница треба да предузме мере које би могле да буду потребне у складу са њеним домаћим законодавством да истражи све чињенице садржане у тој информацији.

2. Пошто се увери да околности то захтевају, страна уговорница на чијој се територији налази починилац или наводни починилац треба да предузме одговарајуће мере у складу са својим унутрашњим законодавством како би обезбедила присуство тог лица у циљу кривичног гоњења или изручења.

3. Свако лице у односу на које се предузимају мере из става 2. има право на:

а) комуникацију без одлагања са најближим представником државе чији је држављанин то лице или која је на неки други начин овлашћена да заштити права тог лица или, уколико је реч о лицу без држављанства, државе на чијој територији то лице има стални боравак;

б) посете представника те државе;

ц) обавештење о правима тог лица из тачака а) и б).

4. Права из става 3. треба да се остваре у складу са законима и прописима стране уговорнице на чијој се територији налази починилац или наводни починилац, сходно одредби по којој наведени закони и прописи морају да омогуће да се у потпуности оствари сврха и намена права признатих у ставу 3.

5. Одредбе ставова 3. и 4. не утичу на право било које стране уговорнице да се позове на надлежност сходно члану 14. став 1. тачка ц) и став 2. тачка д) и позове Међународни комитет Црвеног крста да комуницира са наводним починиоцем и посети га.

Члан 16.

Непримењивање Конвенције

1. Ова конвенција се не примењује ако је било које дело утврђено у складу са члановима од 5. до 7. и чланом 9. почињено у једној држави, а наводни починилац је држављанин те државе и присутан је на територији те државе, и ниједна друга држава нема основ сходно члану 14. став 1. или 2. ове конвенције, да оствари надлежност, с тим што се подразумева да се, према потреби, у тим случајевима примењују одредбе чланова 17. и 20. до 22. ове конвенције.

Члан 17.

Међународна сарадња у кривичним стварима

1. Стране уговорнице треба једна другој да пруже највећу могућу помоћ у вези са кривичним истрагама или кривичним или поступцима изручења када је реч о делима утврђеним у члановима од 5. до 7. ове конвенције, укључујући ту и помоћ у прикупљању доказа који се налазе у њиховом поседу а неопходни су за поступак.

2. Стране уговорнице треба да извршавају своје обавезе из става 1. у складу са свим уговорима или другим споразумима о узајамној правној помоћи који међу њима постоје. У одсуству таквих уговора или споразума, стране уговорнице треба да једна другој пруже помоћ у складу са унутрашњим законодавством.

3. Стране уговорнице треба да сарађују једна са другом у највећој могућој мери у складу са одговарајућим законима, уговорима, споразумима и аранжманима замољене стране када је реч о кривичној истрази или поступцима у вези са делима за која може да буде сматрано одговорним неко правно лице, сходно члану 10. ове конвенције у страни уговорници која упућује молбу.

4. Свака страна уговорница може да размотри могућност успостављања додатних механизма помоћу којих би са другим странама уговорницама размењивала информације или доказе неопходне за установљење кривичне, грађанске или управне одговорности, сходно члану 10.

Члан 18.

Изручење или кривично гоњење

1. Страна уговорница на чијој се територији налази наводни починилац, а она је надлежна у складу са чланом 14. ако не изручи то лице, дужна је, без икаквог изузетка и без обзира на то да ли је кривично дело извршено на њеној територији, да без непотребног одлагања поднесе предмет својим надлежним органима ради кривичног гоњења, кроз поступак који је у складу са законима те стране уговорнице. Ти органи треба да донесу одлуку на исти начин на који би то учинили да је реч о било ком другом тешком кривичном делу, сходно унутрашњем праву те стране уговорнице.

2. Када једној страни уговорници њено домаће законодавство допушта да изручи или да на неки други начин преда једног од својих држављана само под условом да то лице буде враћено тој страни уговорници на издржавање казне која би му била изречена на завршетку суђења или поступка ради кога је тражено изручење или предаја тог лица, а та страна уговорница и страна уговорница која тражи изручење тог лица сагласне су са том опцијом и другим условима које могу сматрати потребним, такво условно изручење или предаја треба да буду довољни за ослобађање од обавезе утврђене у ставу 1. овог члана.

Члан 19.

Изручење

1. Кривична дела утврђена у члановима од 5. до 7. и 9. ове конвенције сматрају се делима чији починиоци подлежу изручењу ако између страна уговорница пре

ступања на снагу ове конвенције постоји било какав споразум о изручењу. Стране уговорнице се обавезују да та дела уврсте међу кривична дела која подлежу изручењу у сваком уговору о изручењу који потом потпишу међу собом.

2. Када страна уговорница која изручење условљава постојањем споразума добије захтев за изручење од било које друге стране уговорнице са којом нема споразум о изручењу, замољена страна уговорница може, ако тако одлучи, да сматра ову конвенцију правним основом за изручење у односу на кривична дела утврђена у члановима од 5. до 7. и 9. ове конвенције. Изручење подлеже осталим условима у складу са законом замољене стране уговорнице.

3. Стране уговорнице које изручење не условљавају постојањем уговора треба да сматрају између себе кривична дела утврђена у члановима од 5. до 7. и 9. ове конвенције кривичним делима која подлежу изручењу, у складу са условима прописаним домаћим законодавством замољене стране уговорнице.

4. Ако је потребно, кривична дела из чланова од 5. до 7. и 9. ове конвенције треба да буду, у смислу изручења између страна уговорница, третирана као дела која нису почињена само на месту на коме су почињена, већ и на територији страна уговорница које су установиле надлежност у складу са чланом 14.

5. Одредбе свих уговора и споразума о изручењу закључених између страна уговорница у односу на кривична дела из чланова од 5. до 7. и 9. ове конвенције треба да се сматрају модификованим међу странама уговорницама у мери у којој нису у складу са овом конвенцијом.

Члан 20.

Искључење клаузуле о изузимању због политичке природе дела

1. У сврху изручења или узајамне правне помоћи, ниједно кривично дело из чланова од 5. до 7. и члана 9. ове конвенције неће да се сматра политичким кривичним делом, кривичним делом повезаним са политичким кривичним делом или политички мотивисаним кривичним делом. Сходно томе, захтев за изручење или за пружање узајамне правне помоћи на основу таквог кривичног дела не може да буде одбијен само на основу тога што је реч о политичком делу или о делу које је повезано са политичким кривичним делом или политички мотивисаном кривичном делу.

2. Не доводећи у питање примену чланова од 19. до 23. Бечке конвенције о праву уговора од 23. маја 1969. године на друге чланове ове конвенције, свака држава или Европска заједница може, у тренутку потписивања или приликом депоновања

инструментата потврђивања, прихватања, одобравања или приступања Конвенцији, да изјави да резервише право да не примењује став 1. овог члана у погледу изручења у односу на било које кривично дело наведено у овој конвенцији. Страна уговорница треба да преузме обавезу да ће ту резерву да примењује од случаја до случаја, доносећи о томе прописно образложену одлуку.

3. Свака страна уговорница може у потпуности или делимично да повуче резерву коју је изнела сходно одредбама става 2. изјавом упућеном генералном секретару Савета Европе која ступа на снагу датумом пријема.

4. Страна уговорница која је изнела резерву у складу са ставом 2. овог члана не може да захтева примену става 1. овог члана од неке друге стране уговорнице; она, међутим, може, ако је њена резерва делимична или условна, да захтева примену тог члана у мери у којој га је и сама прихватила.

5. Резерва треба да буде на снази у периоду од три године од дана ступања на снагу ове конвенције у односу на страну уговорницу о којој је реч. Међутим, таква резерва може да буде обновљена за периоде истог трајања.

6. Дванаест месеци пре датума истека резерве, генерални секретар Савета Европе о том истеку рока обавештава страну уговорницу о којој је реч. Најкасније три месеца пре истека рока важења, страна уговорница обавештава генералног секретара Савета Европе да задржава, мења и допуњује или повлачи резерву. Када страна уговорница обавести генералног секретара Савета Европе да остаје при резерви, она доставља образложење основа којим се оправдава продужетак рока важења резерве. Ако не добије обавештење од стране уговорнице о којој је реч, генерални секретар Савета Европе обавештава ту страну уговорницу да се њена резерва сматра аутоматски продуженом са роком од шест месеци. Ако страна уговорница о којој је реч не обавести о својој намери да продужи или модификује резерву пре истека тог рока, резерва истиче.

7. Када страна уговорница не изручи лице примењујући наведену резерву, пошто добије захтев за изручење од друге стране уговорнице, она тај предмет, без икаквог изузетка и без непотребног одлагања, прослеђује својим надлежним органима ради кривичног гоњења, сем уколико страна молиља и замољена страна уговорница не склопе другачији договор. Надлежни органи, у сврху кривичног гоњења у замољеној страни уговорници, доносе одлуку на исти начин на који би је донели у случају било ког другог тешког кривичног дела сходно праву те стране уговорнице. Замољена страна уговорница, без непотребног одлагања,

обавештава о коначном исходу поступка страну молиљу и генералног секретара Савета Европе, који то прослеђује на консултације страна уговорница из члана 30.

8. Одлука о одбијању захтева за изручење на основу ове резерве без одлагања прослеђује се страни уговорници која је захтев за изручење упутила. Ако у разумном року не буде донета никаква судска одлука о меритуму у замољеној страни уговорници сходно ставу 7. страна молиља може о томе да обавести генералног секретара Савета Европе, који прослеђује то питање на консултације страна уговорница из члана 30. У консултацијама треба да буде размотрено то питање и треба да буде заузет став о сагласности одбијања са Конвенцијом и тај став доставља се Комитету министара у сврху издавања одговарајуће декларације. Приликом обављања функција сходно овом ставу, Комитет министара састаје се у саставу ограниченом на државе чланице.

Члан 21.

Клаузула о дискриминацији

1. Ништа у овој конвенцији неће да се тумачи као наметање обавезе изручења или пружања узајамне правне помоћи, ако замољена држава има битне разлоге да верује како је захтев за изручење у вези са кривичним делима из чланова од 5. до 7. и 9. или за узајамну правну помоћ у вези са таквим кривичним делима поднет у сврху гоњења или кажњавања неког лица због његове паце, вероисповести, националности, етничког порекла или политичког мишљења или како би испуњење тог захтева нанело штету положају тог лица из било ког од наведених разлога.

2. Ништа у овој конвенцији неће да се тумачи као наметање обавезе изручења ако лице које је предмет захтева за изручење ризикује да буде изложено мучењу или нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању.

3. Ништа у овој конвенцији неће да се тумачи као наметање обавезе изручења ако лице које је предмет захтева за изручење ризикује да буде изложено смртној казни или, у случају да право замољене стране уговорнице не допушта казну доживотног лишења слободе, буде изложено казни доживотног затвора без могућности помиловања, сем уколико сходно примењивим уговорима о изручењу замољена страна уговорница није у обавези да изврши изручење ако страна молиља пружи гаранције које замољена страна уговорница сматра довољним о томе да неће да буде изречена смртна казна или да, ако буде изречена, та казна неће да буде извршена, или да лице о коме је реч неће да буде осуђено на казну доживотног затвора без могућности помиловања.

Члан 22.

Спонтано информисање

1. Не доводећи у питање сопствене истраге или поступке, надлежни органи једне стране уговорнице могу, без претходног захтева, да проследе надлежним органима друге стране уговорнице информације прибављене у оквиру сопствених истрага, онда када сматрају да би достављање таквих информација могло да помогне страни уговорници која информације добије у покретању или спровођењу истрага или поступака, или да би могло да доведе до тога да та страна уговорница поднесе захтев у складу са овом конвенцијом.

2. Страна уговорница која достави информације може, сходно свом унутрашњем законодавству, да постави услове у погледу начина на који страна уговорница која информације добије може да користи те информације.

3. Страна уговорница која информације добије дужна је да поштује те услове.

4. Међутим, свака страна уговорница може, у сваком тренутку, изјавом упућеном генералном секретару Савета Европе, да саопшти да резервише право да не буде у обавези да поштује услове које постави страна уговорница која доставља информације сходно претходном ставу 2. уколико претходно не буде обавештена о природи информација које ће да јој буду прослеђене и уколико не пристане да јој те информације буду прослеђене.

Члан 23.

Потписивање и ступање на снагу

1. Ова конвенција отворена је за потписивање државама чланицама Савета Европе, Европске заједнице и државама које нису чланице а учествовале су у њеној изради.

2. Ова конвенција подлеже потврђивању, прихватању или одобравању. Инструменти потврђивања, прихватања или одобравања депонују се код генералног секретара Савета Европе.

3. Ова конвенција ступа на снагу првог дана месеца који следи по истеку периода од три месеца после датума на који шест потписника, укључујући ту најмање четири земље чланице Савета Европе, изразе свој пристанак да буду обавезане према Конвенцији у складу са одредбама става 2.

4. У односу на сваку потписницу која накнадно изрази сагласност да буде обавезана према Конвенцији, Конвенција ступа на снагу првог дана месеца по истеку периода од три месеца после датума када та потписница изрази свој пристанак да буде обавезана Конвенцијом у складу са одредбама става 2.

Члан 24.

Приступање Конвенцији

1. После ступања на снагу ове конвенције, Комитет министара Савета Европе, пошто се буде консултовао са странама уговорницама Конвенције и пошто за то добије њихов једногласни пристанак, може да позове било коју државу која није чланица Савета Европе и која није учествовала у изради ове Конвенције да јој приступи. Одлука се доноси већином гласова како је то предвиђено чланом 20. Статута Савета Европе и једногласном одлуком представника страна уговорница који имају право учешћа у раду Комитета министара.

2. У односу на сваку државу која приступи Конвенцији сходно горе наведеном ставу 1. Конвенција ступа на снагу првог дана месеца који следи после истека периода од три месеца после датума депоновања инструмената приступања код генералног секретара Савета Европе.

Члан 25.

Територијална примена

1. Свака држава или Европска заједница може, у тренутку потписивања или приликом депоновања инструмената потврђивања, прихватања, одобравања или приступања да одреди подручје или подручја на којима се ова Конвенција примењује.

2. Свака страна уговорница може, било ког каснијег датума, изјавом упућеном генералном секретару Савета Европе, да прошири примену ове конвенције на било које друго подручје одређено у изјави. У односу на то подручје Конвенција ступа на снагу првог дана месеца који следи по истеку периода од три месеца после дана на који генерални секретар прими изјаву.

3. Свака изјава дата у складу са два претходна става може, у односу на било које подручје наведено у тој изјави, да буде повучена обавештењем упућеним генералном секретару Савета Европе. То повлачење ступа на снагу првог дана месеца који следи по истеку периода од три месеца после датума на који генерални секретар прими то обавештење.

Члан 26.

Ефекти Конвенције

1. Ова конвенција допуњује примењиве мултилатералне или билатералне уговоре или споразуме међу странама уговорницама, укључујући ту и одредбе следећих уговора Савета Европе:

- Европске конвенције о изручењу, отворена за потписивање, у Паризу, 13. децембра 1957. (ЕТЦ бр. 24);- Европске конвенције о узајамној помоћи у кривичним стварима, отворена за потписивање, у Стразбуру, 20. априла 1959. године (ЕТЦ бр. 30);

- Европске конвенције о сузбијању тероризма, отворена за потписивање, у Стразбуру, 27. јануара 1977. (ЕТЦ бр. 90);

- Додатног протокола уз Европску конвенцију о узајамној помоћи у кривичним стварима, отворен за потписивање у Стразбуру 17. марта 1978. године (ЕТЦ бр. 99);

- Другог додатног протокола уз Европску конвенцију о узајамној помоћи у кривичним стварима, отворен за потписивање у Стразбуру 8. новембра 2001. (ЕТЦ бр. 182);

- Протокола уз Европску конвенцију о сузбијању тероризма, отворен за потписивање у Стразбуру, 15. маја 2003. године (ЕТЦ бр. 190).

2. Ако су две или више страна уговорница већ закључиле споразум или уговор о питањима којима се бави ова конвенција или су на неки други начин успоставиле своје односе у области тих питања, или ако то оне у будућности учине, оне такође треба да буду овлашћене да примењују тај споразум или уговор или да сходно томе уреде своје односе. Међутим, када стране уговорнице успоставе своје односе у вези са питањима којима се бави ова конвенција другачије него што је то овде уређено, онда то треба да учине на начин који није у нескладу са циљевима и начелима Конвенције.

3. Стране уговорнице које су чланице Европске уније примењују, у својим узајамним односима, правила заједнице и Европске уније у мери у којој постоје правила заједнице или Европске уније којима се уређује одређена тема о којој је реч и примењиво на специфичан случај, не доводећи тиме у питање циљ и сврху ове конвенције и не доводећи у питање њену пуну примену са другим странама уговорницама.

4. Ништа у овој конвенцији неће да утиче на остала права, обавезе и одговорности стране уговорнице и појединаца према међународном праву, укључујући ту међународно хуманитарно право.

5. Активности оружаних снага током оружаног сукоба, онако како су ти појмови схваћени у међународном хуманитарном праву, које се уређују тим правом, не уређују се овом конвенцијом, а активности које предузму војне снаге стране

уговорнице приликом вршења својих званичних дужности, у мери у којој су уређене другим правилима међународног права, нису уређене овом конвенцијом.

Члан 27.

Амандмани на Конвенцију

1. Амандмане на ову конвенцију могу да предложе свака страна уговорница, Комитет министара Савета Европе или консултације страна уговорница.
2. Сваки предлог амандмана генерални секретар Савета Европе доставља странама уговорницама.
3. Сем тога, сваки амандман који предложи нека страна уговорница или Комитет министара доставља се консултацијама страна уговорница, које Комитету министара достављају мишљење о предложеном амандману.
4. Комитет министара разматра предложени амандман и мишљење које му доставе консултације страна уговорница и може одобрити тај амандман.
5. Текст сваког амандмана који Комитет министара одобри сходно претходном ставу 4. прослеђује странама уговорницама на прихватање.
6. Сваки амандман који буде одобрен сходно ставу 4. ступа на снагу тридесетог дана пошто све уговорнице обавесте генералног секретара о прихватању тог амандмана.

Члан 28.

Ревизија Додатка

1. У циљу ажурирања списка уговора наведених у Додатку, свака страна или Комитет министара може да предложи амандмане. Ти предлози за амандмане треба да се односе само на универзалне уговоре закључене у оквиру система Уједињених нација који се конкретно односе на међународни тероризам и који су већ ступили на снагу. Те предлоге странама уговорницама доставља генерални секретар Савета Европе.
2. После консултација са странама уговорницама које нису чланице, Комитет министара може да усвоји предложени амандман већином која је прописана чланом 20 р Статута Савета Европе. Тај амандман ступа на снагу по истеку периода од годину дана од датума када буде достављен странама уговорницама. У том року свака страна уговорница обавештава генералног секретара Савета Европе о било каквом приговору на ступање на снагу тог амандмана у односу на ту страну уговорницу.

3. Ако једна трећина страна уговорница обавести генералног секретара Савета Европе о приговору на ступање на снагу тог амандмана, амандман не ступа на снагу.

4. Ако мање од једне трећине страна уговорница обавести о приговору, амандман ступа на снагу у односу на стране уговорнице које нису изнеле приговор.

5. Када амандман ступи на снагу у складу са ставом 2. а страна уговорница је изразила приговор на то, тај амандман ступа на снагу у односу на ту страну уговорницу првог дана месеца који следи после датума када обавести генералног секретара Савета Европе о прихватању.

Члан 29.

Решавање спорова

1. У случају спора између страна уговорница у погледу тумачења или оне треба да настоје да спор реше кроз преговоре или примене ове конвенције, оне треба да настоје да спор реше кроз преговоре или на било који други миран начин по сопственом избору, укључујући предавањеспора арбитражном трибуналу чије одлуке треба да буду обавезујуће за стране у спору, или Међународном суду правде, како се договоре стране уговорнице о којима је реч.

Члан 30.

Консултације страна уговорница

1. Стране уговорнице треба периодично да се консултују ради:

а) састављања предлога помоћу којих би се олакшала или побољшала делотворна примена и спровођење ове конвенције, укључујући идентификацију свих проблема и последица дејства сваке декларације уз ову конвенцију;

б) формулисања мишљења о усклађености одбијања захтева за изручење који им је достављен у складу са чланом 20. став 8;

ц) израде предлога за амандман на ову конвенцију у складу са чланом 27;

д) формулисања мишљења о било ком предлогу амандмана на ову конвенцију који им буде достављен у складу са чланом 27. став 3;

е) изражавања мишљења о било ком питању које се односи на примену ове конвенције и олакшавање размене информација о важним правним, политичким или технолошким догађајима.

2. Консултације страна уговорница сазива генерални секретар Савета Европе кад год закључи да је то потребно, а у сваком случају онда када већина страна уговорница или Комитет министара захтевају сазивање консултација.

3. Секретаријат Савета Европе треба да помаже странама уговорницама у обављању функција из овог члана.

Члан 31.

Отказивање

1. Свака страна уговорница може, у сваком тренутку, да откаже ову конвенцију обавештењем упућеном генералном секретару Савета Европе.

2. Такво отказивање ступа на снагу првог дана месеца по истеку рока од три месеца после датума на који генерални секретар прими обавештење о отказивању.

Члан 32.

Обавештавање

1. Генерални секретар Савета Европе обавештава земље чланице Савета Европе, Европску заједницу, земље које нису чланице а учествовале су у изради ове конвенције, као и сваку државу која јој је приступила, или је позвана да приступи овој конвенцији о:

а) сваком потпису;

б) сваком депоновању неког инструмента потврђивања, прихватања, одобрења или приступања;

ц) сваком датуму ступања на снагу ове конвенције у складу са чланом 23;

д) свакој изјави датој по основу члана 1. став 2. члана 22. став 4. и другом чину, обавештењу или нотификацији у вези са овом конвенцијом;

2. У потврду претходно наведеног, доле потписани, који су за то прописно овлашћени потписују ову конвенцију.

16. ЛИТЕРАТУРА:

1. Aburish K. Said, Cry Palestine: Inside the West Bank, Westview Press, 1993.
2. Accident Investigation (AIGG), Divisional Meeting, ICAO, Montreal, 1992.
3. Adilović Zuhdija, Optužba islama za teror – najveći uzrok islamofobije, Pedagoški fakultet Zenica, 2013.
4. Адлер Алфред, Индивидуална психологија, Просвета, Београд, 1978.
5. Algazal Ismael, Тероризам и међународна права, Каиро, 2001.
6. AISL, Major Loss Record, Volume and Chronological Wbu Aircraft Tupe Aisl 205/2, 1985.
7. AISL, Reported Major Accidents Duringr, London, 1989.
8. Azam. J.P., Suicide-Bombing as Inter-Generational Investment, Public Choise, 122 (1-2), 2005.
9. Алексић Ж., Криминалистички осврт на стратегију тероризма, Архив за правне и друштвене науке, Београд, 1980,
10. Алексић Ж.: Научно откривање злочина, Београд, 1972.
11. Alkhuzai Ah., Ahmed Ij., Hweel Mj., Ismail Tw., Violence-Related Mortality in Iraq; N Engl J Med, 2008.
12. Америчко министарство правде, Извештај о расположивости информација о прављењу бомби, поднетпредставничком дому, Сенату и Конгресу, април 1997.
13. Andrasu J., Међународно право, Школска књига, Загреб 1976,
14. Anderson G. Eric, Safetu and Survival, Aero Publisherc INC.329, Aviation Rood Copyright, 1978.
15. Andreani Gilles, Justified War: From Humanism to terrorism; Presses de Sciences Po, Paris, 2005.
16. Анђелковић З., Дани терора, Центар за мир и толеранцију, АЦ Медиа, Београд, 1999.
17. Arab Terrorism in Athens, Dain to Coltman, September 12, 1978, FCO 93/1344 TNA.
18. Arab Terrorists Detained in London, Secret-UK Eyes Alpha, August 14, 1978, FCO 93/1344 TNA
19. Arendt Hannah, The Origins of Totalitarianism,(1951). Revised ed.; New York: Schocken, 2004. (Includes all the prefaces and additions from the 1958, 1968, and 1972 editions.)

20. Attali Jackyes, Millennium – Winners and Losers in the Coming World Oreder, Rendom House, New York, 1991.
21. Атанацковић Д., Кривично право, Посебни део, Службени лист, Београд, 1985.
22. Aviation Safety, Network Accident Database, Airline Safety CVR/FOR
23. Aviation Safety Network, "Criminal Occurrence description"1978-02-19.
24. Аврамов Ц, Крећа М., Међународно јавно право, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1993,
25. Бабовић Будимир, „Ново полицијско законодавство у Србији“, www.lex.org.rs
26. Бабовић Будимир, Полиција у свјетском поретку, Издавачка кућа НЕА, Београд, 1997.
27. Бабовић М.: Интерпол против тероризма, НК, Београд, 1989.
28. Бајагић М., Обавештајна делатност и спољна политика, (студија случаја (САД), ВШУП, Београд, 2004.
29. Бакић Б. Гајић Н., „Police Reform in Serbia – Five Years Leter“, The British Defence Academy’s Conflict Research Centre, London, 2006.
30. Балевић Вукосав, Претње, отмице и удеси југословенских авиона, Београд, 2008.
31. Банићевић Никола, Међународно-правни и институционални аспекти борбе против тероризма, Подгорица, 2011.
32. Barlau S., Finnal Sall, Air Disasters, When will they ever learn, London, 1990,
33. Bayley D., Patterns of Policing – A comparative international analysis, New Brunsnjick, Rutgers University Press, 1990.
34. BBC ON THIS DAY | 19 | 1978: Egyptian forces die in Cyprus gunfight
35. Beasley N., Politic has no Morals, New York, USA, 1949.
36. Benesh Peter, Terrors of the Earth, Pittsburg post Gazette, Sep. 28. 1995.
37. Bersoff D.N., Ethical Conflicts in Psichology, APA, Washington D.C., 2008.
38. Beck U., What is Globalization, Polity Press, 2000.
39. Bittner E., The Functions of the Police in Modern Society, Mass: Oelgeschlager, Gun and Hain, Publishers, Cambridge, 1980.
40. Bodansky, Yossef. Bin Laden: The Man Who Declared War on America. Prima Publishing, 2001

41. Бошковић М., Криминалистичка методика, Институт Безбедности, Београд, 1990,
42. Бошковић М., Облици организованог криминалитета и методи супротстављања, Qatrrro Press, Београд, 1994,
43. Бошковић М., Физичко обезбеђење, Београд, 1995,
44. Бошковић М., Претпоставке остваривања улоге полиције у спречавању и сузбијању тероризма, Зборник радова, Полицијска Академија, Београд 2002,
45. Бошковић Мићо, Јовичић Драгомир, Криминалистичка методика, ВШУП Београд, 2002.
46. Бошњак Љ., Диверзантска дејства, ВИЗ, Београд 1983.
47. Brasher E. Brenda, Encyclopedia of Fundamentalism, Routledge, New York, 2001.
48. Brekesr Matijas, Valter K. Kristijan; Big Laden i Big Lažov, Laguna, Beograd, 2013.
49. Brucner P., Ueber die Gewalt, Berlin, 1979.
50. Булатовић Љ., Спасић, Б., Смрт је њихов занат, Политика, Београд, 1993,
51. Брнетић Д., Полиција на Британском оточју, Загреб, 1997.
52. Vallersten Peter, Sollenberg Margareta, In States in Armed Conflict 2000., Department of Peace and Conglict Research, report, no. 60, Upsala Univerity, 2001.
53. Васиљевић В., Тероризам семе зла, ВИНЦ, Београд, 1989,
54. Видоцић П., О коренима сеператизма и тероризма на Косову, Сл. лист СРЈ, Београд, 2000,
55. Вилић Д., Тероризам облик специјалног рата, Народна Армија, Београд, 1978,
56. Вилић Д., Идеолошки мозаик савременог тероризма, Пословна Политика , Београд, 1985,
57. Вилић Д., Атељевић М., Специјални рат, Пословна политика, Београд, 1986,
58. Вилић Д., Тодоровић Б., Тероризмом и нови светски поредак, Графо Марк, Београд, 1999.
59. Volerstin Imanuel, Godina 2003. je godina Buša, Republika, Beograd, br. 324-325, 2004.

60. Volerstin Imanuel, Pakistan: Obamina noćna mora, Republika, Beograd, 2008., komentar br. 247
61. Vudvord Bob, Plan napada, Samizdat B92, Beograd, 2010.
62. Vujaklija, M.: Rečnik stranih reči i izraza, Prosveta Beograd, 1970. str. 253.
63. Vuјовић М., Увођење у знанствени рад у подручју друштвених знаности, информатор, Загреб, 1983.
64. Gaddis John Lewis, The Cold War: a New History, 2005.
65. Galtung Johan, Cultural Violence, Sage publications, 1990.
66. Гамс А., Увод у грађанског право, Научна књига, Београд, 1998.
67. Ger Dejvid, Letovi straha, Airserbia (internet)
68. Gero David, Flights Terror, обрада Вукмировић Дејан, Аир Србија 2003.
69. Gidens E., Posledice modernosti, Beograd, 1998.
70. Gilles J.A., Aircraft Accidents, Programs Press, 1965.
71. Gilles Andreani, Hassner Piere; Justified War? Of Humanism to Against Terrorism, Presses de Sciences Po, Paris, 2005.
72. Glennon J. Michael, Idealism at UN, Hoover Institution Stanford Univerity, Policu Rewiew 129, 1.2.2005.
73. Глишовић Милан, Отмица ваздухоплова као метод савременог тероризма, магистарски рад, Факултет политичких наука Универзитета у Београду, 2011.
74. Globalizacija još nije pobedila, svet posle jedanaestog septembra; Nova srpska politička misao, posebno izdanje br. 4, Beograd, 2002.
75. Глушчевић, З.: Ратне игре око Косова, Н.П, Београд, 1999.
76. Grunwald Michael, Terrorists Hijack 4 Airliners, Destroy World Trade Center, Hit Pentagon; Hundreds Dead. Remembering September 11. Washingtonpost. Newsweek Interactive, 2001.
77. Група аутора: Савремени тероризам, Југ. преглед, Београд, 1996.
78. Guevara, C. Episodes of the Revolutionary War. New York: International Publishers, 1968.
79. Група аутора, Ваздухопловна медицина, Лондон, 1978.
80. Група аутора, Војни лексикон, ВИЗ, Београд, 1981.
81. Група аутора, Војна енциклопедија, ВИЗ, Београд, 1970.
82. Група аутора, Диверзантско-терористичка дејства нуклеарним, хемијским и биолошким средствима, ВИЗ, Београд, 1987.

83. Група аутора, Приручних за диверзанте, ССНО, Београд, 1988.
84. Група аутора, Савремени тероризам, Југословенски погледи, Пословна политика, Београд, 1990.
85. Група аутора, Опасне ствари, мере сигурности, спречавања, санирања последица, Завод за ОНО и ДСЗ, Загреб, 1990.
86. Група аутора, Индикатори људске безбедности у Србији, Факултет цивилне одбране, Београд, 2004.
87. Gunartna Rohan, Inside Al Qaeda: Global Network of Terror, Columbia University Press, New York, 2002.
88. Група аутора, Лексикон криминалистике, Глосаријум, Београд, 2004,
89. Група аутора, Савремени међународни тероризам - Југословенски погледи, Пословна политика, Београд, 1990.
90. Demaris O., Brothers in Blood, The International Terrorist Network Charles Scribners Sons, New York, 1977.
91. Diary of Events in Nicosia and at Larnaca Airport on 18 and 19 February 1978," р. 3, FCO 9/2730 TNA.
92. Димитријевић Војин, Тероризам, Радничка штампа, Београд, 1982.
93. Димитријевић Војин, Тероризам и људска права после једанаестог септембра 2001., Фабрика књига, Београд, 2003.
94. Dobson S, Bel Rolland Panne, The Weapons of Terror, London, 1979.
95. Додер М., У раљама шијунаже, Београд, 1985.
96. Dunstan Simon, Entebbe: The Most Daring Raid of Israels Special Forces, The Rosen Publishing Simon Group, 2011.
97. Ђорђевић Јован, Политички систем, Београд, 1973.
98. Ђорђевић Х, Међународни тероризам, Југо штампа, Београд, 1980.
99. Ђорђевић О., Основи државне безбедности, ВШУП, Београд, 1980.
100. Ђорђевић О., Лексикон безбедности, Партизанска књига, Београд, 1986.
101. Eding W., Commercial Flight Safety, ICAO 1987-1988, London, 1988.
102. Edmond Sibel Deniz, Classified Women – The Sibel Edmonds Story/a Mamoir, Amazon Whispernet, US, 2012.
103. Elsea Jennifer, Terrorism and the Low of War: Traying Terrorists as War Criminals before Military Commissions, Congressional Research Service, Washington, 2002.
104. Ensalaco Mark, Middle Eastern Terrorism: From Black September to September 11, University of Pennsylvania Press, 2008.

105. Евроатлантски односи и борба против тероризма, Београдски центар за безбедносу политику, 2005.
106. Eriksen Th. H., Paranoja globalizacije, Sejtarija, Sarajevo, 2002.
107. Zaquete J. P., The European Extreme-right and islam: New directions; Journal of Political Ideologies, vol 13, No. 3, 2008.
108. Златарић Б., Отмица авиона и други облици угрожавања међународне цивилне зрачне пловидбе, информатор, Загреб, 1974.
109. IATA, Danger Goods Regulation, 43 rd Edition, 2002.
110. IATA, Secyurity Manual, Geneve, Swiss, 1994.
111. IATA, Secyurity Manual, Geneve, Swiss, 1989.
112. ICAO, SecyurityManual (Национални програм мера безбедности), Монтреал, 2004.
113. ICAO, Officy Magazine of International Civil Aviation, 1988.
114. ICAO, Secyurity Manual for Safetygurding Civil Aviation, Fourth Edition, 1991.
115. ICAO, Accident Investigation (AIG) Divisional Meeting, Montreal, 1992.
116. ICAO, Technical instructions form the Safe Transport by Air, Montreal, 2002.
117. ICAO, Secyurity Nacional for Civil Aviation ACTC of Unlawtol Informance, 16. Edition, 2002.
118. Иванчевић Х., Друштвена самозаштита, Факултет Народне одбране, Београд, 1985.
119. Igarashi Masahiro, Preventive Diplomacy and Confilct Resolution, Kanazawa University, Japan, 2005.
120. Ignjatović Đorđe, Organizovani kriminalitet, II deo, Policijska akademija, Београд, 1998.
121. International Enciclopedia of Terrorism, contents, Fitzroy Dearborn Publishers, Chikago, London, 1985.
122. International Terrorism in 1978- A Research Paper, CIA/National Foreign Assessment Center, March 1979, (accessed January 19, 2009).
123. Irving Sarah, Leila Khaled: Icon of Palestinian Liberation, London/New York, Pluto Press, 2012.
124. Исаковић Златко, Територија и становништво као елементи политичке моћи у међународним односима, Међународна политика бр 3, Београд, 2006.

125. Isanović Nusret, Islamofobija i nove realnosti savremenog svijeta, Ibn Sina, Naučnoistraživački institut Sarajevo, 2009.
126. Јаковљевић Д., Кривично дело тероризма, Правни живот, Београд, 1993.
127. Јаковљевић Д., Тероризам са гледишта Кривичног права, Београд, 1997.
128. Jaschke, J.: Организовано криминално деловање странаца и међународна сарадња, везаног за дрогу, *Der Kriminalistik*, 12, Berlin, 1988, str. 462 - 469.
129. Jacoby.Н., Бирократизација свијета, Глобус, Загреб, 1985.
130. Jenkins Brian Michael, *Will Terrorists Go Nuclear, USA*, 2008.
131. Јелачић М., Корупција, МУП ПЦ, Београд, 1996.
132. Јевтић М., Савремени цихад као рат, ИГТП, Графоматика, Прњавор, 1995.
133. Јојкић Игор, Практична политика, Центар модерних вештина, Београд, 2009.
134. Јовић П., Пујо Б., Јовић С, Диверзантско-терористичка дејства нуклеарним, хемијским и биолошким средствима, ВИНЦ, Београд, 1987.
135. Јовић П., Савић А., Биотероризам, Институт за политичке студије, Центар за истраживање безбедности и тероризма, Београд, 2004.
136. Јовић Р, Савић А., Куљача П., Дроге и тероризам, Факултет за пословни менаџмент, Бар, 2007.
137. Jongman J. Albert, Schmid P. Alex; *Political terrorism*, Transaction Publishers, 2007.
138. Juergensmayer Mark, *Terror in the Mind of God*, University of California Press, 2000.
139. Jones Clive, Murphy Emma, *Challenges to Identity, Democracy and State*, London, Routledge, 2002.
140. Каранфилов Борче, Атентат као метод извршења терористичког акта, Војно дело, 2011.
141. Карановић, М.: Појам тероризма. Југ. ревија за криминологију и кривично право 2/1976.
142. Kasindorf Martin, *Nation: FBI's reading list worries librarians*, USA Today, 2002.
143. Katz M. Samuel, *The Illustrated Guide to the World's Top Counter-Terrorist Forces*, ISBN 962-361-602-3
144. Кешетовић Желимир, Односи полиције с јавношћу, Виша школа унутрашњих послова, Београд, 2000.

145. Кешетовић Желимир, Упоредни модели образовања и обуке полиције, Виша школа унутрашњих послова, Београд, 2005.
146. Кешетовић Ж. Давидовић Д., Policing in Serbia – Challenges and Developmen'ts, Beograd, 2006.
147. Кауцки К., Троцки Л., Тероризам и комунизам, Филип Вишњић, Београд, 1985.
148. Клаин Ш., Највећи злотвори и диктатори, Народна књига, Београд, 2004.
149. Кларин М., Теоризам, Нин, Свеска, Београд, 1978.
150. Klandermans Bert, Mayer Nonna, Extreme Right Activists in Europe, Routledge, London, 2003.
151. Klarić Dubravko, Droga-(ne)rješiv problem, Dvotočka studio, Zagreb, 2007.
152. Коен Р., Михалка М., Сарадња у безбедности Нови хоризонти за међународни поредак, Удружење дипломаца Џорџ Маршал, Београд, 2005.
153. Ковачевић С, Хронологија антијугословенског тероризма 1960-1980, ИШПРО Привредни финансијски водич, Београд, 1981.
154. Ковачевић П., Тероризам и Југославија, Аркаде принт, Београд, 1992.
155. Кошутећ, Б.: Интерпол против тероризма, Н/К, Београд, 1989.
156. Крстић Б., Косово између историјског и етничког права, Београд, 1994.
157. Крстић, Б.: Косово dossier through terrorism to dependence, Vina Pres, Beograd, 1998.
158. Курибак Младен, Управа полиције МУП Републике Србије, Реформа сектора безбедности у Србији, 2007.
159. Квери Брус, Светске елитне војне јединице, Stylos, Нови Сад, 1998.
160. Khalil Gregory, Has 242s come and gone?, Edition 32, Bitterlemons. 30.8.2004.
161. Lake, Anthony. Six Nightmares: Real Threats in a Dangerous World and How America Can Meet Them, Little Brown & Co., 2000.
162. Лаковић В., Тероризам у Северној Ирској, Центар за студије безбедности и истраживање тероризма, Институт за политичке науке, Београд, 2005.
163. Lang N. Walter, The World 's Elite Forces, Salamander Book LTD, London, 1987.
164. Laubert, J.: Terrorism and Hostage in International Law, Cambridge, 1990, pp.

165. Laquer, W.: Reflections on terrorism, Foreign Affairs, 1986.
166. Laqueur, Walter. The Age of Terrorism. Boston: Little, Brown, 1987.
167. Leiser, B. M. 'Terrorism, Guerrilla Warfare and International Morality.' Journal of International Studies, Vol. 12, Stanford, 1977.
168. Livingstone, N. C. "Taming Terrorism: In Search of a New U.S. Policy." International Security Review, vol.7, no. 1 (Spring 1992).
169. Longvort Filip, Stvarawe Istočne Evrope, CLIO, Beograd, 2002.
170. Лопушина М., ОБК против Југославије, Легенда, Чачак, 2001.
171. Lord J. Acton, Essays of Freedom and Power, Glencoe/ИИ, 1949.
172. М.Кас Semjuel, ЕЛИТА- истинита прича о тајној израелској противтерористичкој јединици, Интерно издање
173. Maccarty D., Narco-Terrorism: International Drug Trafficking and Terrorisms- A Dangerous Mix; US Senate Judiciary Committee, 20. 5. 2003.
174. Мајбл А.Е., Злочин у савременом друштву, Веселин Маслеша, Сарајево, 1962.
175. Макра, А.: "13 мај", 41:2, Beograd, 1988. str.58-68.
176. Maldenbaum Michael, Diplomacy and Wartime: New Priorities and Lignments; Public Affairs, New York, 2001.
177. Massad Joseph, Palestinisans and Jewish History: Recognition or Submission?, Journal Palestine Studies, no 1. 2000.
178. Материјал са семинара ОЕБС о Војним доктринама и одбрамбеној политици, Београд, јун 2001.
179. Mickolus E., Transnational Terrorism; An Chronology of Events, 1968-1978, Aldeex Press, London, 1980.
180. Micheleti Eric, Spezialeinheit GIGN, Motor buch Verlag, 1999.
181. Милосављевић Б., Увод у полицијске науке, Полицијска академија, Београд, 1994.
182. Милосављевић Богољуб, Наука о полицији, Полицијска академија, Београд, 1997.
183. Мијалковски М., Злочин и заблуде албанских сепаратиста, Војска, Београд, 1999.
184. Милосављевић С, Основи научно истраживачког рада, Научна књига, Београд, 1989.
185. Милосављевић, С., Истраживање политичких појава, Институт за политичке студије, ФПН, Београд, 1980.

186. Милосављевић, С., Радосављевић, И.: Основи методологије политичких наука, Службени гласник, Београд, 2000.
187. Милашиновић П., Амерички поход на свет, Ветерник, Београд,
188. Милашиновић П., Терор слободе, Југарт, Загреб 1985.
189. Милић Александар, Деструкција као средство политике, Војно дело, 2010.
190. Милошевић М., Отмица-реликт, прошлости, злочин будућности, Дечје новине, Горњи Милановац, 1990.
191. Милутиновић, М.: Криминологија, Савремена администрација, Београд, 1988.
192. Милошевић Д., Одбрана од тероризма, Свет књиге, Београд, 2005.
193. Милошевић Милан, Отмица (магистарски рад), Правни факултет, Ниш, 1988.
194. Милошевић Милан, Одбрана од тероризма, Свет књиге, Београд, 2005.
195. Михајловић Михајло-Станислав Арсић, Специјалне снаге света, Београд, 2003.
196. Мићановић, Љ.: Савремени речник, Н.Сад, 1988. стр. 289.
197. Митровић, Д.: Србија и Црна Гора, пред искушењима постразвијеног света, Зборникрадова, ФПН, Београд, 2000. стр. 129.
198. Mizzi A. John, Massacre in Malta: The Hijack of Egyptair MS 648 , 1989.
199. Moghadam A., Palestinian Suicide Terrorism in the Second Intifada: Motivations and Organizational Aspects, Studies in Conflict & Terrorism, 26, 65: 2003.
200. Moisi Dominique, Europe and the universality of the Israeli-Palestinian Conflict, Chaliot Paper no 62
201. Мојсиловић Жељко, Џамић Драган, Оружјем против отмицара. Портал, Београд, 2010.
202. Мојсиловић Жељко, Тероризам и преговарање, Центар за кризни менаџмент и преговарање, Београд, 2009.
203. Monk Ričard, Рад полиције у СРЈ, Мисија ОЕБС у Савезној Републици Југославији, Београд, 2001.
204. McManers Hugh, Ultimate Special Forces, Dorlin Kindersley, London, 2003.
205. Nanes, Allan S. "The Changing Nature of International Terrorism." Congressional Research Service, Library of Congress, 1985.
206. Napoleoni Loretta, Terror Incorporated: Tracing the Dollars Behind the Terror Networks; Seven Sorys Press, First US Edition, New York, 2005.

207. National Geographic Chanell: "Interpol Investigates: "TERROR IN THE SKIES", www.natgeotv.com
208. Нешковић Слободан, Безбедност и реформе у Србији, Институт за политичке студије, Београд, 2006.
209. Нешковић Слободан, Елементи развоја система Министарства унутрашњих послова Републике Србије у периоду 2001-2004; Београд, 2006.
210. Николић Д., Рат САД против Југославије 1999, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2000.
211. Noll A. Michael, Lessons from September 11, Crisis Communications 2003.
212. Nye S. Josph, The Paradox of American Power: Why the Worlds only Superpower can not go it alone; Oxford Univerity Press, 2002.
213. Office of Civil Aviation Secyurity, Criminal Acts Against Civil, 1996.
214. Quantas, Aviation Securit Programme, Sidnei, 1985.
215. Panagiotis Dimitrakis, The 1978 Battle of Larnaca Airport, Cyprus, and UK Diplomacy, 2009.
216. Пашански М., Савремене камиказе, НИРО књижевне новине, Београд, 1987.
217. Pedić Žana, Odnos međunarodnoga i europskoga pravnog okvira za suzbijanje terorizma, Revija Pravo, Zagreb, 2012.
218. Пејчић П., Неповредивост ваздушног простора, ВИЗ, Београд, 1980.
219. Пејановић Љубо, Бајатовић Милорад, Авиотероризам, Штампa, Београд, 2009.
220. Пејановић Љ., Отмица ваздухоплова и мере заштите, ЈАТ, Београд, 1995.
221. Пејановић Љ., Тероризам и противтерористичка дејства у ваздушном саобраћају, ВИЗ-ЈАТ, Београд, 2003.
222. Пејановић Љ., Угрожавање безбедности ваздушног саобраћаја, Милирехс, Крушевац, 2008.
223. Perl F. Raphael, Terrorism, the Future, and US Foreign Policy , CRS Issue Brief, Feb. 16, 1996.
224. Петковић М., Albanian Terorist, Калеком, Београд, 1998.
225. Петковић В. Милан, Тероризам-рат у континуитету, Одбрана, бр.4, 2009.
226. Печујлић Мирослав, Аспекти глобализације, Београдска отворена школа, Београд, 2003.

227. Pflug Nink Jackie „ Преживела сам...“, 13. april 2009., SAD
228. Плавик С., Основи ваздухопловне медицине, Београд, 1965.
229. Понту М.М., Хуманизам и терор, НИРО Младост, Београд, 1986.
230. Post M. Jerrold, The Mind of the Terrorist: The Psychology of Terrorism from IRA to al-Qaeda
231. Pape E. Robert, Dying to Kick us, New York Times, 22.9.2003.
232. Радованов, А.: Тероризам и сложена кривична дела, Теорија и пракса, Београд, 1999.
233. Rayan Mike, The Operators, Inside the World 's Special Forces, Collins, London, 2005.
234. Ракић М., Вејиновић Д., Систем безбедности и друштвено окружење, Бања Лука, 2006.
235. Ранковић Миодраг, Савремени/глобални тероризам – социолошки приступ, Београд, 2005.
236. Рачић О., Димитријевић В., Међународне организације, Савремена администрација, Београд, 1980.
237. Ребић Т., Шпијуни, диверзанти, терористи, ЦИП, Загреб, 1987.
238. Ристић Ж., Нацрт истраживања и проверавања хипотезе, Просвета, Београд, 1983.
239. Рађанин П., Практична медицина у цивилном ваздухопловству, КИЗ, Београд, 1987.
240. Ракић М., Остојић М., Управљање ваздушним простором као фактор безбедности, Бели Анђео, Шабац, 2003.
241. Рашед Аладин, УН и тероризам, Каиро, 2005.
242. Радованов А., Тероризам и сложена кривична дела, Теорија и пракса, Београд, 1990.
243. Reiss. A., Полиција и друштво у 21. веку, Избор бр. 3/1997., Загреб 1997.
244. Roberts Adam, Transformative Military Occupation, American Journal of International Law, Washington DC, vol100,no3,2006.
245. Robinson Mike, Fighting Skills of the SAS, Sidgwick and Jackson Limited, London, 1991.
246. Rosenbaum, Lurigio, Davis, The Prevention of Crime, Los Angeles, 2000.
247. Simon A.V., Human Error dhesign, Scarman Centre from the Studio od Public Order, University of Leccstor the Friars, England, 2001.

248. Савић Андреја, Увод у државну безбедност, ВШУП П. Србије, Земун, 1994.
249. Савић А., Увод у државну безбедност, ВШУП, Београд, 2000.
250. Said Edward; *The end of the Peace Process: Oslo and After*, Pantheon, 2000.
251. SCSII, Safety Education Programs, Southern California, Safetu Institute, 1996.
252. Schmid P. Alex, *Political Terrorism*, North Holand, Amsterdam, 1983.
253. Симеуновић Драган, Политичко насиље, Радничка штампа, Београд, 1989.
254. Симеуновић Драган, Теорија политике, Наука и друштво, 2002.
255. Симеуновић Драган, Тероризам – општи део, Правни факултет, Београд, 2009.
256. Симеуновић Драган, Увод у политичку теорију, Институт за политичке студије, Београд, 2009.
257. Симеуновић Драган, Тероризам постао казна преварених, Вечерње новости, 10.7.2010.
258. Симић П, Бошковић М., Физичко-техничка заштита објеката, Институт безбедности, Београд 1991.
259. Smith D.A., *Nacionalni identitet*, Biblioteka XX vek, Beograd, 1998.
260. Smith E. William, *Terror Aboard Flight 847*, Time Magazine, 24., 2001.
261. Smith Terence, *Hostages Freed as Israelis Raid Uganda Airport*, The New York Times, 4. July 1976.
262. Срдановић Б., Међународни тероризам, Ј.П. Службени лист, Београд, 2002.
263. Стајић Љубомир, Основи безбедности, Полицијска академија, Београд, 1999.
264. Стајић Љ, Гилановић Ч., Основни безбедности (скрипта), Полицијска Академија, Београд, 1994.
265. Станковић В., Петрошевић В., Контрола и заштита ваздушног простора Србије, Војнотехнички гласник 2012.
266. Stern J., *Terorizam u ime Boga: Zašto ubijaju vjerski militanti*, Zagreb, 2006.
267. Stern Džesika, *Ekstremni teroristi*, Alexandria Press, Beograd, 2004.
268. Стојановић З., Кривични закон СРЈ са коментаром и регистром појмова, сл. лист, Београд, 1995.
269. Стојановић З., Кривично право, Београд, 2003.
270. Strauss Leo, *Thoughts on Machiavelli*, Univerity of Chicago Press, 1958.
271. Субашић Дане, Ослобађање талача, Глосаријум, Београд, 2003.

272. Sullivan John, ETA and Basque Nationalism: The Fight for Euskadi 1890-1986; New York, 1988.
273. Schmid, Alex. Political Terrorism, New Brunswick: Transaction Books, 1983.
274. Гадић Љубомир, Наука о политици, Београд, 1988.
275. Галијан Мирослав, Тероризам и антитерористичке снаге, ГШ СЦГ, Београд, 2004.
276. Гарановски Ф., Енциклопедија права, Геца Кон, Београд, 1923.
277. Taylor, M., Људска права као изазов у полицијској пракси, Савет Европе, 2003.
278. Терзић Катарина, Штрбац катарина; Самоубилачки тероризам, Војно дело, вол 59, бр 3.
279. TIME: Murder and Massacre on Cyprus: 6 March 1978.
280. Томашевски К., Изазов тероризма, НИРО Младост, Београд, 1983.
281. Томић Слободан, Шок трупе, НИРО Младост, Београд, 1984.
282. Томић Слободан, Професија командос, ТакоМГраф, Стара Пазова, 1988.
283. Tophofen R., GSG-9, Comando gegen terrorismus, Bernard grofe Verlag Jissben, 1977.
284. Трајковић М., Међународно ваздухопловно право, Правни факултет, Београд, 1999.
285. Trlek M., Filjak T., Zelić A., Psihologija terorizma, Zagreb, 2002.
286. Thackrah John Richard, Dictionary of Terrorism, Second Edition, Routledge, London, 2004.
287. The Assassination of Yusef Sebai and the Egyptian Commando Action at Larnaca Airport, March 1, 1978, pp. 1-4, FCO 9/2730 TNA.
288. Турчиновић Филип, Међународно јавно право, Центар за безбједносна, социлошка и криминолошка истраживања CG Defendologija, Никшић, 2011.
289. Ћирић Ј., Тероризам и право на живот, Правни живог 9, Београд, 1998.
290. Филиповић Б., Отмица ваздухоплова у светлу норми међународног и упоредног права, Савез удружења правника Југославије, Београд, 1973., Филиповић Б., Однос ваздухопловног права СФРЈ и међународног ваздухопловног права, Савез удружења правника Југославије, Београд, 1979.
291. Friedman Norman, The Fifty Year War: Conflict and Strategy in the Cold War, US, 2000.

292. Fukujama Frensis, Amerika na prekretnici, CID, Beograd, 2006.
293. Fuller E. Graham, The Future of Political Islam, Foreign Affairs, March/April 2002.
294. Хабуш В., Авионски удеси у цивилном ваздухопловству, Тонплус, Београд, 2005.
295. Хабермас Јирген, Теорија и пракса, БИГЗ, Београд, 1980.
296. Хантингтон Семјуел, Трећи талас, Стубови културе, Београд, 2004.
297. Harclerode Peter, Secret Soldiers, Special Forces in the War Against Terrorism, Cassell Military Paperbacks, London, 2000.
298. Hardman J.B.S., „Terrorism“ in Encyclopedia of the Social Sciences, Vol 14., New York, Macmilan, 1936.
299. Haunstrup Qvortrup Matt, Terrorism and Political Science, The British Journal of Politics and International Relations, volume 14, 2012.
300. Heather A. Phillips, Libraries and National Security Law: An Examination of the USA Patriot Act, Progressive Librarian, Vol25, Social Science Research Network, 2005.
301. Хем, Р, Куглер Р., Јединство запада и трансатлански безбедносни изазови, Удружење дипломаца Цорџ Маршал, Београд, 2005.
302. Herold Mark: The Innocent Dead in a Cowards War, The GuardianUnlimited, 17.6.2008.
303. Hertz J.H., Political realism and Political Idealism, Chicago, 1951.
304. Хентинг Н. Ф., Злочин, узроци и услови, Веселин Маслеша, Сарајево, 1959.
305. Хофман Б., Унутрашњи тероризам, Народна књига АЛФА, Београд, 2000.
306. Hoffman Bruce, Holy Terror : The Implications of Terrorism Motivated by a Religions Imperative, Santa Monica: Rand, 1993.
307. Хофман Б., Унутрашњи тероризам, Научна књига, Београд, 2000.
308. Horkheimer Мах, Помрачење ума, Веселим Маслеша, Свјетлост, Сарајево, 1989.
309. Hosudovski Majkl, Drugi Jedanaesti septembar, sastavni deo američke vojne doktrine, 31.8.2008.
310. HuntingtonSamuel, The clash of civilization, Foreign Affairs, summer 1993.
311. Human Error Vs. Airborne Terrorism - editorial citing examples of most severe consequences of pilot error and other human error.

312. Huxley to Secretary of the Chiefs of Staff Committee, Annual Report— Defence, Military and Air Adviser Nicosia, May 31, 1978, p. 10, FCO 9/2731 TNA.
313. CAA, World Airlines Accident Summary volume 1:1946 to 1975 inclusive, Volume 2, 1976 onwards, London, 1946-1976.
314. Цајнер Мраовић И., Неке теоријске и практичне претпоставке мијењања улоге полиције у локалној заједници тијekom двадесетог столећа – лекције за двадесетпрво столеће, Полиција и сигурност, Загреб, 2001.
315. Carothers Thomas, The Democracy Crusade Myth, The National Interest, 2007.
316. Cohen S. William, In the Age of Terror Weapons, Washington post, Nov. 26.1997.
317. Combs C., Terrorism in the Twenty First Century, New York, Chapter 2, 2003.
318. Criminal, Acts Against Civil Aviation, Port Roul Road, 1998.
319. Цвјетковић, Б. : Тероризам - Средство и последице, Купола-Лаус, Сплит, 2002.
320. Ћићовацки Predrag, Terrorism, College of the Holy Cross, Worcester, USA, 2003.
321. Чомски Х., 11. септембар, Драганић, Београд, 2000.
322. Ćordari R. Amina, Globalna politika i kuda ide svet u budućnosti. Sukob civilizacija i Samuel Hantington, 22.9.2012.
323. Цамић Д., Ратници из сенке, Таргер д.о.о., Београд, 1999.
324. Цамић Д., Братство храбрих, Специјалне јединице у акцији, Београд, 2002.
325. Цамић Д., Сукоби у сенци, Одбрана, Београд, 2009.
326. Шамић М., Како настаје научно дело, Светлост, Сарајево, 1988.
327. Шешкић Б., Основи методологије друштвених наука, Научна књига, Београд, 1988.
328. Шмит М., Противтероризам и употреба силе у међународном праву, Удружење дипломаца Džordž Maršal, Београд 2005.

329. Walker Carolee, Five-year 9/11 Remembrance Honors Victims from 90 Counties, United States Department of State, 11.9.2006.
330. Walter, E.V. 'Violence and the Process of Terror.' American Sociological Review, Vol. 29, No. 2, 1964.
331. Watts, David (February 21, 1978). "Angry Egyptians call envoys home as Cyprus dispute grows". The Times Digital Archive: pp. 1; Issue 60242; col F. <http://www.galeuk.com/times/>. Retrieved 2008-05-02.
332. Westad Odd Arne, Globalni hladni rat: Velike sile i Treći svijet, Golden marketing/Tehnička knjiga, Zagreb 3/2009.
333. Williamson Myra; Terrorism, War and International Law: The Legality of the Use of Force, Asgate of Publishing, Amazon.com
334. Wilkinson Paul, Terorizam protiv demokracije, Golden Marketing, Zagreb, 2002.
335. Wilkinson, P. (ed) British Perspectives on Terrorism. London: Allen & Unwin, 1981.
336. Wilkinson, P. 'Terrorist Movements,' in Alexander, Carlton and Wilkinson (eds) 1978.
337. Wilkinson, P, Terrorism and the Liberal State, London: Macmillan, 1986.
338. Wilkinson, Paul, 'Terrorism versus Liberal Democracy: The Problem of Response.' Conflict Studies, No. 76. London: Institute for the Study of Conflict, 1976.
339. Wong C. Kam, The impact of USA Patriot Act on American Society: An Evidence Based Assesment, New York, Nova Press, 2007.
340. White R. Jonathan, Terrorism, An Introduction, 2002.

ДОДАТНА ЛИТЕРАТУРА:

- Adams, James. The Financing of Terrorism. New York: Simon & Schuster, 1986.
- Alexander, Y., and J. M. Gleason, (eds). Behavioral and Quantitative Perspectives on Terrorism. New York, Pergamon Press, 1981.
- Al Qaeda: Profile and Threat Assessment; CRS Report for Congress, USA Congress, 10.2.2005.
- American Journal of International Law, Agora: Military Commissions, vol96, 2002.

- CBS News: Bin Laden Claims Responsibility for 9/11; 29.10.2004.
- Chomsky Noam, 9-11: Was There an Alternative?, Open Media Book, 30.8.2011
- Global War on Terrorism / Strategic Studies Institute
- Code of Federal Regulations CFR 14 Aeronautics and Space (Aviation rules and regulations)
- Dictionnaire francais – serbocroate; De la grammaire francaise (Речник француско – српскохрватски), Цепна књига, Сарајево, 1958.
- Encyclopedia Britannica
- European Union's Security With Regard to the International Situation After September 2001 - Special Report on Terrorism in the European Union on 'Analyzing EU'
- Европски суд за људска права ECHR. www.echr.coe.int
- Federal Aviation Administration (Aviation regulation and investigation)
- Flight safety Foundation (Independent organization concerned with the safety of flight. Heavy on Controlled Flight into Terrain and Approach and Landing accident research worldwide)
- International Civil Aviation Organization (Promotes aviation safety and standardization with member countries)
- Закон о полицији, Службени гласник РС, 101/2005
- Закон о основама уређења служби безбедности РС, Службени гласник РС, 116/200
- Министарство унутрашњих послова Републике Србије, www.mup.gov.rs
- National Commission on Terrorist Attacks; The 9/11 Commission report, W.W. Norton&Company, 22.6.2004.
- OEBS, Кодекс понашања о политичко-војним аспектима безбедности, Букурешт, 1994.
- OSCE, News, documents and information about activities including democratization, rule of law/human rights, law enforcement, media, economy and environment, external co-operation www.osce.org/serbia
- Public Law, Act of 2001., www.gpo.gov
- Реформа полиције у Србији, анализа OEBS, Београд, јануар 2005.
- Security News Line: Global Terrorism and Counter-terrorism www.debriefed.org

- Special Air Service, SAS, www.eliteukforces.info/special-air-service
- Стојановић Соња, директорка Центра за цивилно-војне односе(www.ccmr-bg.org), „Реформа полиције у Србији 2000-2006.“, Реформа сектора безбедности у Србији-достигнућа и перспективе, Зборник радова, Београд, децембар 2007.
- Стојановић Соња, Western Balkans Security Observer, www.cceol.com
- Стругар Новак, Српско-француски речник – политика, економија, друштво, 1999.
- Terrorism Research Center - Terrorism research site started in 1996.
- Terror Finance Blog - Multi-expert website dealing with terrorism finance issues.
- Terrorism Research - International Terrorism and Security Research
- Terrorism – Council of Foreign Relations, An encyclopedia of terrorism, especially as it relates to the United States. Lists terrorist groups, state sponsors and havens, the causes, responses and policy for 9/11., www.cfr.org
- Testimony of Director of Central Intelligence George Tenet before the Senate Select Committee on Inteligence, 24.2.2004.
- The National Gendarmerie Intervention Group, commonly abbreviated GIGN, is the French Group, www.specwarnet.net/europe/gign.htm
- The Terrorism Index - Terrorism "scorecard" from Foreign Policy Magazine and the Center for American Progress
- The USA Patriot Act, www.justice.gov PDF version
- Устав Републике Србије, Службени гласник РС, број 98/2006
- Hans Köchler, The United Nations and International Terrorism. Challenges to Collective Security (2002) Wikipedia слободна енциклопедија, www.wikipedia.org
- Cambridge Dictionaries Online, dictionary.cambridge.org
- 9/11 Commission Report Questioned by 100 Professors, www.wanttoknow.info
- <http://www.opinion.co.uk>
- World Trade Center Health Program FAQ, Centers for Disease Control and Prevention, www.cdc.gov/wtc/faq.html
- http://europe.eu/lisbon_treaty/
- <http://statewatch.org/news/handbook-trevi.pdf>
- <http://www.un.org/en/sc/ctc>
- <http://un.org/en/sc/ctc/docs/conventions/Conv5.pdf>

- <http://www.dailysquib.co.uk>
- <http://www.belfercenter.hks.harvard.edu>
- <http://www.scribd.com>
- <http://www.hrw.org/campaigns/september11/opportunismwatch>

ЛИСТА МЕЂУНАРОДНИХ КОНВЕНЦИЈА И ПРОТОКОЛА КОЈИ СЕ ОДНОСЕ НА ТЕРОРИЗАМ:

Међународна конвенција УН за спречавање аката нуклеарног тероризма, 13.4.2005.,

Конвенција Савета Европе о сузбијању тероризма, 16.5.2005.,

Конвенција Савета Европе о прању новца, тражењу, заплени и конфискацији прихода од криминалаца и финансирања тероризма, 16.5.2005.,

Међународна конвенција о спречавању напада терористичким бомбама, 15.12.1997.,

Међународна конвенција о забрани финансирања тероризма, 9.12.1999.,

Међународна конвенција против узимања талаца, 17.12.1979.,

Конвенција о спречавању и кажњавању кривичних дела против лица под дипломатском заштитом, укључујући и дипломатске агенте, 14.12.1973.,

Европска конвенција о сузбијању тероризма, 27.1.1977.,

Конвенција о обележавању пластичног експлозива у циљу његовог откривања, 1.3.1998.,

Конвенција о физичкој заштити нуклеарног материјала, 26.10.1979.,

Конвенција о међународном цивилном ваздухопловству - 1944. (Чикашка конвенција),

Конвенција о изједначавању неких правила у међународном ваздушном превозу - 1929. (Варшавска конвенција),

Протокол о измени Варшавске конвенције - 1955. (Хашки протокол),

Допунски протоколи (1, 2, 3 и 4) о измени Варшавске конвенције - 1971. (Монтреалски протоколи),

Конвенција о накнади штете причињене трећим лицима на земљи од стране страног ваздухоплова - 1952. (Римска конвенција),

Закон о облигационим и основним материјално-правним односима у ваздушној пловидби,

Билатерални уговори о ваздушном саобраћају између СФРЈ и других држава (60 споразума),

Протокол о сузбијању незаконитих аката на аеродромима који служе међународном цивилном ваздухопловству као допуна Конвенције о сузбијању незаконитих аката уперених против безбедности цивилног ваздухопловства, 24.2.1988.,

Конвенција о кривичним делима и неким другим актима извршеним у ваздухопловима, 14.9.1963. Токио,

Конвенција о сузбијању незаконите отмице ваздухоплова, 16.12.1970., Хаг,

Конвенција о сузбијању незаконитих аката уперених против безбедности цивилног ваздухопловства, 23.9.1971., Монреал,

Арапска конвенција о забрани тероризма, Лига арапских држава, 22.4.1998., Каиро,

Конвенција о борби против тероризма, Организација исламске конференције, 1.7.1999.,

Конвенција о спречавању и кажњавању аката тероризма, ОАД, 2.2.1971, Вашингтон,

Конвенција о превенцији и борби против тероризма, Организација афричког јединства, 14.7.1999., Алжир,

Регионална конвенција о забрани тероризма, СААРЦ (Бангладеш, Бутан, Индија, Малдиви, Шри Ланка), донета 1987., ступила на снагу 22.8. 1988.,

Уговор о сарадњи између држава чланица Заједнице независних држава у борби против тероризма, 4.6.1999., Минск.

ВАЗДУХОПЛОВНИ ЗАКОН, ПРАВО, ПРОПИСИ, ПРЕПОРУКЕ:

Статус и врсте ваздухоплова / Aircraft Status and Categories

Правна природа ваздушног простора / Airspace in Air Law

Путници, пртљаг, роба и пошта у ваздухопловном саобраћају / Passengers, Luggage, Goods and Airmail in Air Law

Уговори у ваздухопловству / Aeronautical Contracts

Осигурање у ваздухопловству / Aeronautical Insurance

Царински надзор на аеродрому / Airport Customs

Провођење ваздухопловне инспекције / Performs The Supervision(Aviation Inspector)in Air Transport

Прекршаји и прекршајни поступак у ваздухопловству/ Law Violation in Aviation

Прописи и препоруке Међународне организације за цивилно ваздухопловство ICAO/ ICAO Regulations and Recommendation

Европски (JAA-JAR) и амерички ваздухопловни стандарди (FAA-FAR)

Национални закон о ваздушној пловидби / Government Air Tr. Law (General)

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Милан (Александар) Глишовић
Датум рођења: 13.07.1965. године
Место рођења: Губеревац, општина Кнић
Породични статус: Ожењен, отац једног детета
Држављанство: Српско
Адреса становања: Антифашистичке борбе број 23G/4
Место: Београд
Мобилни телефон: 064/89-22-218
е-mail: milan.glisovic@mup.gov.rs

Образовање:

- Магистар политичких наука, завршио последипломске магистарске студије на Факултету политичких наука, Универзитета у Београду (магистарска теза *„Отмица ваздухоплова као метод савременог тероризма“*, ментор проф. др Драган Симеуновић), дипломирао 23.03.2011. године.
- Специјалиста за контратероризам и организовани криминалитет, завршио специјалистичке студије на Факултету политичких наука, Универзитета у Београду (специјалистички рад *„Контратероризам и организовани криминалитет“*, ментор проф. др Драган Симеуновић).
- Дипломирани дефектолог, завршио основне академске студије на Дефектолошком факултету, Универзитета у Београду.
- Завршио основне студије на Вишој школи унутрашњих послова у Земуну.
- Завршио Средњу школу унутрашњих послова *„Пане Ђукић“* у Сремској Каменици.

Професионално искуство у Министарству унутрашњих послова:

- Од 2.3.2016. године обавља послове команданта Јединице за обезбеђење одређених личности и објеката.
- Од 29.9.2014. године до 2.3.2016. године, био распоређен на радном месту начелник Управе за обезбеђење одређених личности и објеката.
- Од 1.6.2012. године до 28.9.2014. године био распоређен на радном месту помоћник начелника Управе криминалистичке полиције.
- Од 1.7.2006. године до 31.5.2012. године био распоређен на радном месту послови организације кадрова, функционисања и унапређења у Управи криминалистичке полиције.
- Од 1.1.2006. године до 30.6.2006. године био распоређен на радном месту самостално вршење послова унапређења организације и функционисања, у Служби за борбу против организованог криминала Управе криминалистичке полиције.
- Од 26.9.2005. године до 31.12.2005. године био распоређен на радном месту самостално вршење послова унапређења организације и функционисања, у Управи за борбу против организованог криминала.
- Од 1.1.2003. године до 25.9.2005. године био распоређен на радном месту командант Специјалне антитерористичке јединице.
- Од 15.8.1996. године до 31.12.2002. године био распоређен на радном месту помоћник команданта Специјалне антитерористичке јединице.
- Од јуна 1994. године до 14.8.1996. године, био распоређен на радном месту командир вода за блиску борбу у Специјалној антитерористичкој јединици.
- Од 1.7.1991. године био распоређен на пословима у Специјалној антитерористичкој јединици.
- Од 1.7.1984. године до 30.6.1991. године био распоређен на радном месту полицајац у Одељењу унутрашњих послова Нови Београд, Секретаријата унутрашњих послова у Београду.

Језици:

- Матерњи језик: Српски.
- Страни језик: Енглески-Б2 (конверзација, писање и читање).

Професионално усавршавање (семинари, конференције, курсеви):

2016. година:

- Од јануара месеца у организацији Сектора за људске ресурсе Министарства одбране, похађа Високе студије безбедности и одбране на Војној академији, у трајању до јуна месеца.

2014. година:

- Завршен курс за противдиверзиону заштиту на Институту безбедности у Београду.
- Завршен курс „Род у мултинационалним операцијама“ у Центру за мировне операције Војске Србије, Београд, (31.03-04.04.2014.).

2013. година:

- У оквиру контингента Министарства унутрашњих послова, у Мировној операцији Уједињених нација у Републици Хаити (МИНУСТАХ), у функцији заменика команданта контингента, упућен у мировну мисију у Републику Хаити (5.8.2012.до 6.8.2013.).

2011. година:

- Завршен основни курс за учешће у мултинационалним операцијама у Центру за мировне операције Војске Србије у Београду, (21.02-04.03.2011.).
- Завршен тренинг курс „Financial Investigations Techniques Training Course“, US, (21.11-25.11.2011.).

2010. година:

- Семинар „Руковођење у демократским организацијама“, Центар за основну полицијску обуку, Сремска Каменица, (25.3-26.3.2010.).

2009. година:

- Семинар „Кризни и оперативни менаџмент“, у склопу аустријског пројекта Полицијска сарадња у сузбијању трговине људима, кријумчарења људи и илегалних миграција“ Београд, (10.03-12.03.2009.).
- Семинар „Управљање људским ресурсима у оквиру пројекта Републике Аустрије Полицијска сарадња у сузбијању трговине људима, кријумчарења људи и илегалних миграција“ (08.06-10.06.2009.).

2008. година:

- Семинар „Маркетинг као инструмент развоја стратегије“, у оквиру пројекта Републике Аустрије Полицијска сарадња у сузбијању трговине људима, кријумчарења људи и илегалних миграција, Београд, (29.01-31.01.2008.).

2007. година:

- Завршен курс за тренере OEBS у Сремској Каменици, (12.03-20.04.2007.).
- Семинар Менаџмент пројекта, у склопу аустријског пројекта Полицијска сарадња у сузбијању трговине људима, кријумчарења људи и илегалних миграција“ Београд, (22.10-25.10.2007.).
- Семинар Конфликтни, временски и тимски менаџмент, у склопу аустријског пројекта Полицијска сарадња у сузбијању трговине људима, кријумчарења људи и илегалних миграција“, Београд, (04.12-07.12.2007.).

2006. година:

- Семинар о тероризму и заштити људских права, у организацији OSCE-ODIHR, Београд, (14.06-16.06.2006.).

2005. година:

- Завршен курс за преговараче у талачким ситуацијама, организација RAID (Француска), Београд.

2004. година:

- „Семинар о тероризму“, ILEA, Будимпешта, у организацији Амбасаде Сједињених Америчких Држава у Републици Србији.

Посебно ангажовање у одређеним областима рада Министарства унутрашњих послова Републике Србије:

- Решењем Дирекције полиције именован за члана Комисије за припрему предлога у поступку одлучивања о давању сагласности за издавање дозволе за извоз и увоз наоружања.
- Члан Комисије Владе Републике Србије за праћење безвизног режима и путовања у Европску унију.
- Коаутор програма за безбедност цивилног ваздухопловства, одобрен од Владе Републике Србије 29.12.2004. године.
- Иницијатор и коаутор важећег Националног Програма за обезбеђивање у ваздухопловству.
- Као представник МУП-а Републике Србије, у сарадњи са Одељењем за спровођење закона мисије OSCE у Београду радио на реформи полиције Србије и Црне Горе 2004. Године.
- Један од иницијатора за организовање ПТМ, преговарачког тима Министарства унутрашњих послова Републике Србије, 2004. године.
- Иницијатор заједничке обуке Специјалних антитерористичких јединица из Југоисточне Европе и Европске уније у седишту Специјалне антитерористичке јединице у Батајници.
- Решењем Дирекције полиције именован за заменика члана Комисије за припрему предлога у поступку одлучивања о давању сагласности за издавање дозволе за извоз и увоз робе двоструке намене, (10.02.2014.).
- Руководилац штаба безбедности приликом посете Републици Србији, председника Руске Федерације, господина Владимира Путина (16.10.2014.).
- Руководилац штаба безбедности приликом одржавања Самита Кине и земаља централне и источне Европе, Београд, (15.12-19.12.2014.).
- Решењем министра унутрашњих послова именован за председника Комисије за одлучивање по жалбама на првостепена решења донета по

- захтеву за добијање овлашћења за спровођење обуке за вршење послова приватног обезбеђења и за добијање лиценци за вршење послова приватног обезбеђења (20.1.2015.).
- Руководилац штаба безбедности приликом одржавања састанка Министарског савета ОЕБС 2015, Београд, (3.12-4.12.2015.).

Верификација резултата рада:

- За резултате постигнуте у раду више пута награђиван и похваљиван.
- 1.3.1999. године, ванредно унапређен у чин потпоручника за изузетне резултате постигнуте на сузбијању тероризма и значајан допринос у остваривању безбедности Републике Србије и њених грађана.
- 3.3.2003. године, решењем начелника Ресора, новчано награђен због исказаног професионализма и стручности приликом реализације посебног безбедносног задатка.
- 5.5.2003. године, решењем начелника Ресора, новчано награђен за изузетне резултате у акцији „Сабља“.
- 15.6.2003. године, од стране бившег министра унутрашњих послова, господина Душана Михајловића награђен за изузетне резултате у извршавању послова безбедности.
- 2.8.2013. године, од стране шефа Центра операција мировне мисије Уједињених нација на Хаитију, добио препоруку за ангажовање у будућим мисијама Уједињених нација због показаног изузетног професионализма, посвећености, натпросечних резултата и значајног доприноса у развоју програма обуке и тактике поступања јединица у мировним мисијама.
- 30.10.2014. године, од стране амбасадора Амбасаде Руске Федерације у Републици Србији, господина Александра Чепурина, упућена захвалност за сарадњу, врхунски и ефикасно извршене обавезе током организације посете Републици Србији, председника Руске Федерације, господина Владимира Путина.
- 25.11.2014. године, од стране Српске Православне Цркве, епископа бачког Иринеја, упућена захвалност за лични допринос и помоћ Српској Православној Цркви, високо професионални рад и понашање у организацији посете Његове Светости Патријарха московског и све Русије, господина Кирила, Српској Православној Цркви.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани-а Милан Глишовић

број уписа 910

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

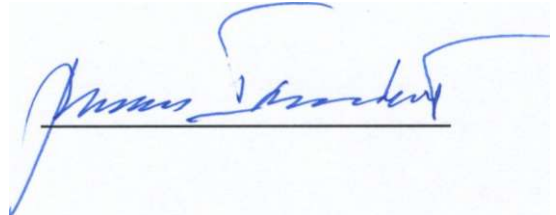
Политички аспекти отмице ваздухоплова у периоду од

Другог светског рата до почетка 21. века

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, 25.5.2016. године

Прилог 2.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије
докторског рада

Име и презиме аутора Милан Глишовић

Број уписа 910

Студијски програм /

Наслов рада Политички аспекти отмице ваздухоплова у периоду од Другог светског
рата до почетка 21. века

Ментор Проф. др Драган Симеуновић

Потписани Милан Глишовић

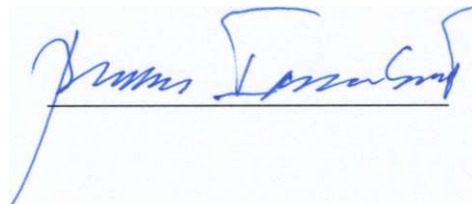
изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, 25.5.2016. године

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Milan Glišović', written over a horizontal line.

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Политички аспекти отмице ваздухоплова у периоду од Другог светског рата

до почетка 21. века

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

Потпис докторанда

У Београду, 25.5.2016. године

